

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI

ANADOLU
ÜNİVERSİTESİ

anadolum

e K a m p ü s
ve

anadolu mobil

dilediğin yerden,
dilediğin zaman,
öğrenme fırsatı!

(ekampus.anadolu.edu.tr)

(mobil.anadolu.edu.tr)

ekampus.anadolu.edu.tr

Takvim

Duyurular

Ders
Kitabı (PDF)

Epub

Html5

Mobi
Kitap

Sesli Kitap

Canlı Ders

Video

Ünite
Özeti

Sesli Özet

Sorularla
Öğrenelim

Alıştırma

Çözümlü
Sorular

Deneme
Sınavı

Tartışma
Forumu

Çıkmış Sınav
Soruları

Sınav Giriş
Bilgisi

Sınav
Sonuçları

Öğrenci
Toplulukları

AOS DESTEK

AÇIKÖĞRETİM DESTEK SİSTEMİ

Açıköğretim Sistemi ile ilgili

merak ettiğiniz her şey AOS Destek Sistemimde...

- Kolay Soru Sorma ve Soru-Yanıt Takibi
- Sıkça Sorulan Sorular ve Yanıtları
- Canlı Destek (Hafta İçi Her Gün)
- Telefonla Destek

aosdestek.anadolu.edu.tr

AOS DESTEK Sistemi İletişim ve Çözüm Masası

0850 200 46 10

www.anadolu.edu.tr

/AOFAnadolum

/Anadolu_Univ

instagram.com/anadoluuniv

Bölüm 1

Temel Kavramlar

öğrenme çıktıları	1. Önemli Kavramlar Bilgi, enformasyon ve veri kavramlarını ayırt edebilme	2. Bilgi İşleme Modeli ve Bilgi İşleme Süreçleri Bilgi işleme süreci ve aşamalarını örneklerle tanımlama
	3. Bilgisayarların Bileşenleri Bilgisayarları oluşturan bileşenleri sıralayabilme	4. Bilgi İşleme ve Teknoloji Bilgi işleme sürecinde teknolojinin oynadığı rolü açıklayabilme
	5. Sosyal Hayatta Teknoloji Teknolojinin sosyal yaşam üzerindeki etkilerini tanımlayabilme	

Öğrenme çıktıları

Bölüm içinde hangi bilgi, beceri ve yeterlikleri kazanacağınızı ifade eder.

Bölüm Özeti

Bölümün kısa özetini gösterir.

Sözlük

Bölüm içinde geçen önemli kavramlardan oluşan sözlük ünite sonunda paylaşılır.

Karekod

Bölüm içinde verilen karekodlar, mobil cihazlarınız aracılığıyla sizi ek kaynaklara, videolara veya web adreslerine ulaştırır.

Tanım

Bölüm içinde geçen önemli kavramların tanımları verilir.

Dikkat

Konuya ilişkin önemli uyarıları gösterir.

Neler Öğrendik ve Yanıt Anahtarı
Bölüm içeriğine ilişkin 10 adet çoktan seçmeli soru ve cevapları paylaşılır.

Öğrenme Çıktısı Tablosu

Araştır/İlişkilendir/Anlat-Paylaş

İlgili konuların altında cevaplayacağınız soruları, okuyabileceğiniz ek kaynakları ve konuyla ilgili yapabileceğiniz ekstra etkinlikleri gösterir.

Yaşamlı İlişkilendir

Bölümün içeriğine uygun paylaşılan yaşama dair gerçek kesitler veya örnekleri gösterir.

Araştırmalarla İlişkilendir

Bölüm içeriği ile ilişkili araştırmaların ve bilimsel çalışmaları gösterir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI

ANADOLU
ÜNİVERSİTESİ

Sporda Psikososyal Alanlar II

Editör

Prof.Dr. İbrahim YILDIRAN

Yazarlar

Prof.Dr. İbrahim YILDIRAN

BÖLÜM 1 Dr.Öğr.Üyesi Osman Tolga ŞİNOFOROĞLU

BÖLÜM 2 Prof.Dr. Ahmet TALİMCİLER

Doç.Dr. Atahan ALTINTAŞ

Arş.Gör.Dr. Sinan YILDIRIM

BÖLÜM 3 Arş.Gör. Aydan GÖZMEN ELMAS

Prof.Dr. İbrahim YILDIRAN

BÖLÜM 4 Doç.Dr. Gülfem SEZEN BALÇIKANLI

Doç.Dr. Mustafa Yaşar ŞAHİN

BÖLÜM 5 Dr. Sermin AĞRALI ERMİŞ

Prof.Dr. Semiyha TUNCEL

BÖLÜM 6 Arş.Gör. Damla GÜLER

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI

ANADOLU
ÜNİVERSİTESİ

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 4055

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 2837

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
“Uzaktan Öğretim” tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt
veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2020 by Anadolu University

All rights reserved

No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted
in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic tape or otherwise, without
permission in writing from the University.

Öğretim Tasarımcısı

Dr. Öğr. Üyesi Halil Cem Sayın

Grafik Tasarım ve Kapak Düzeni

Prof.Dr. Halit Turgay Ünal

Dil ve Yazım Danışmanı

Öğr.Gör.Dr. Mustafa Ever

Ölçme Değerlendirme Sorumlusu

Öğr.Gör. Sıdika Şen Gürbüz

Grafikerler

Ayşegül Dibek

Gülşah Karabulut

Dizgi ve Yayına Hazırlama

Gülşah Sokum

Beyhan Demircioğlu

Handan Atman

Yasin Narin

Dilek Özbek

Süreyya Çelik

SPORDA PSİKOSOSYAL ALANLAR II

E-ISBN

978-975-06-3871-8

Bu kitabın tüm hakları Anadolu Üniversitesi'ne aittir.

ESKİŞEHİR, Eylül 2020

3516-0-0-0-2009-V01

BÖLÜM 1 Spor Tarihi II

Giriş	3
Eski Türk Topluluklarında Spor Kültürü	3
Atlı Bozkır Kültürü ve Sportif Yaşam Tarzı	3
Eski Türk Topluluklarında Sportif Aktiviteler ve İşlevleri	4
Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Spor	7
Selçuklularda Sportif Aktiviteler	7
Osmanlı Klasik Sporları ve Kurumsal Yapılanmalar	10
Türkiye’de Jimnastik Akımları ve Okul Beden Eğitiminin Gelişimi	19
Jimnastik Akımlarının Türkiye’ye Girişi ve Etki Alanları	19
Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye’de Okul Beden Eğitimi	21
Türkiye’de Modern Sporlar ve Olimpik Hareket	22
Türkiye’de Modern Sporlar	22
Türkiye’de Modern Olimpizm	23
Erken Cumhuriyet Döneminde Beden Eğitimi ve Spor	25
Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Beden Eğitimi	25
Erken Cumhuriyet Döneminde Spor Örgütlenmeleri	28

BÖLÜM 2 Spor Sosyolojisi II

Giriş	39
Spor ve Toplumsal Sınıf	39
Ekonomik Eşitsizlik, Sınıf İlişkileri ve Spor	39
Sporda Ekonomik Fırsatlar ve Kariyer Fırsatları	45
Sporda Şiddet	46
Sporda Şiddetin Sosyolojik Nedenleri	46
Sporda Şiddeti Önleme Politikası ve Sorumluluklar	48
Spor ve Medya	52
Spor-Medya Etkileşimi	53
Spor-Medya İlişkisinde Küresel Ekonomik Faktörler	54
Sporda Medya İmajları ve Mesajları ...	56

BÖLÜM 3 Spor Psikolojisi II

Giriş	67
Sporda Kişilik	67
Kişilik, Karakter, Mizaç ve Yetenek Kavramlarının Tanımı	67
Kişilik Kuramları ve Sporcuları Tanıma Teknikleri	68
Sporda Bireysel Farklılıklar	70
Sporda Güdülenme	71
Güdülenmenin Tanımı ve Güdülenmeyle İlişkili Kavramlar	71
Sporda Güdülenme Çeşitleri	73
Sporda Güdülenmeyi Artırma Yöntemleri	75
Sporda Stres, Kaygı, Uyarılmışlık ve Duygular	76
Sporda Duygular	77
Sporda Stres, Uyarılmışlık ve Kaygı ...	78
Spor Performansında Duygular ve Uyarılmışlık Etkisi	80
Duygu ve Uyarılmışlık Düzenleme Stratejileri	81

BÖLÜM 4 Sporda Fair Play II

Giriş	93
Amatör ve Profesyonel Sporda Fair Play	93
Amatör ve Profesyonel Sporda	
Fair Play Anlayışı	93
Sporcuların Fair Play'e Uyma ve	
Uymama Nedenleri	95
Doping, Şike ve Fair Play	96
Sporda Fair Play Eğitimi	100
Fair Play ile İlgili Temel Kavramlar	100
Okul Beden Eğitiminde Fair Play Eğitimi ...	104
Antrenör Eğitiminde Fair Play Eğitimi ...	104
Fair Play ve Empati Eğitimi	106
Fair Play: Sorumlular ve Sorumluluklar	109
Sporcu ve Sorumlulukları	109
Antrenör ve Sorumlulukları	110
Hakem ve Sorumlulukları	110
Yönetici ve Sorumlulukları	112
Medya ve Sorumlulukları	113
Aile ve Sorumlulukları	113
Spor Hekimi ve Sorumlulukları	114
Beden Eğitimi Öğretmeni ve	
Sorumlulukları	115

BÖLÜM 5 Sporda Koruma II

Giriş	125
Antrenörler İçin Çocuk Koruma Farkındalığı ...	125
Antrenör İçin Riskler	125
Sporcu Odaklı Yaklaşım	128
Sporun Doğasından Kaynaklı Riskler	130
Branş Özgünlüğü	131
Toplumsal Cinsiyet Rollerini	132
Kültür	132
Antrenör-Sporcu Güç Dengesi	133
Sportif Mekânlar	135
Taciz ve İstismarın Belirtileri ve Bildirim	
Yükümlülüğü	137
Taciz ve İstismarın Belirtileri	137
Bildirim Yükümlülüğü	138
Antrenör Sporcu İletişimi	140
Sözel İletişim	140
Dijital İletişim	141
Fiziksel Temas	142
Rol-Model	142
Geri Bildirim	143
Sosyal Medya	144
Örnek Olay	145
İhmalin Örneklendirilmesi	145
İstismarın Örneklendirilmesi	145

BÖLÜM 6 Antrenörlük Meslek Etiği I

Giriş	159
Meslek ve Etik	159
Meslek Kavramı	159
Bir Uğraşın Meslek Olabilmesi İçin	
Taşınması Gereken Özellikler	160
Bir Meslek Olarak Antrenörlük	160
Mesleki Etik İlkeler ve Önemi	162
Mesleki Etik İlkelerin	
Amaçları ve Görevleri	163
Mesleki Etik İlkelerin Önemi	163
Sporda Meslek Etiği	163
Sporda Meslek Etiği Kavramı	164
Sporda Meslek Etiğinin Önemi	164
Minik ve Yıldızlar Kategorisinde	
Antrenman Planlama ve Uygulanmasında	
Temel Değerler	166
Sporcu Sağlığı	167
Sporcu Güvenliği	168

■ Önsöz

Sevgili öğrenciler,

Değişik performans düzeylerinde sporcu yetiştirecek antrenörlerin eğitimi her dönem ve kültürde önemsenmiştir. Özellikle hedeflenen ideal insan tipinin oluşturulmasında sporun en etkin araç olduğu antik çağda, gerek okul içi gerekse okul dışı çocuk ve gençlerin spor eğitimleri için sağlıklı bir sistem kurulmuştu. Spor eğitimi ağırlıklı eğitim kurumlarında çocukların spor eğitimleri "paidotribes" denilen ve genellikle eski şampiyonlardan oluşan eğitimcilerce veriliyordu. Donanımları bakımından günümüz antrenörlerinin daha fazlasını ifade eden "gymnastes" ise sporcunun çok yönlü gelişiminden sorumlu bir tür spor bilimci konumundaydı. Branşa özgü özel antrenman uygulamaları ve kuramsal bilgi dışında, antrenmanın fiziksel, fizyolojik ve mental etki mekanizmalarını biliyordu. Temel tıp bilgilerine de sahip gymnastes, masaj ve diyet uygulamaları yapabiliyor, hijyen ve uyku davranışlarını kontrol edebiliyor, psikolojik motivasyondan anlıyor, fiziksel uygunluk tespitinde bulunabiliyor ve aynı zamanda güzel konuşuyordu. Antik heykeltıraşlara ilham veren kusursuz bedenleri ve barındırdıkları yüksek sportif performansları işte bu yüksek standartlı antrenörler inşa ediyordu. Antik antrenörün çoklu uzmanlıkları doğal olarak bugün artık birçok farklı mesleğin uğraşı alanına girmektedir.

Türk Meslekler Sözlüğü'nde antrenör, her yaş grubunda bireylerin belirli bir spor dalında yetenek seçimi, yönlendirilmesi, geliştirilmesi, modellemesi ve her türlü spor dalının kondisyonerliği ile antrenman programlarının hazırlanması, yönetilmesi ve uygulaması faaliyetlerini yürütme bilgi ve becerisine sahip nitelikli kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu çekirdek niteliklerin en yüksek düzeyde sahaya yansıtılması, antrenörün kuşatıcı dış halkayı oluşturan spor bilim alanlarındaki donanımlarıyla da doğrudan ilintilidir. Bu nedenle her kademeden antrenörün; sporun tarihsel, sosyolojik, psikolojik ve felsefi temelleri hakkında ilgili düzeye uygun bilgiye sahip olması beklenir bir durumdur.

Dolayısıyla minikler ve yıldızlar kategorisinde görev yapacak 2. Kademe Temel Antrenör adayları için hazırlanan bu kitapta; spor, spor bilimlerinin psiko-sosyal alanları kapsamında tarih, sosyoloji, psikoloji, fair play, sporda koruma ve meslek etiği içerikli bölümler halinde ele alınmaktadır. Spor tarihi kapsamında Eski Türk, Selçuklu ve Osmanlı spor kültürüyle birlikte, modern jimnastik, beden eğitimi, spor ve olimpiizmin Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye'deki görünümü açıklanmaktadır. Spor sosyolojisinde spor, toplumsal sınıf, şiddet ve medya ile ilişkileri içinde değerlendirilirken; spor psikolojisi sporu kişilik, güdülenme, stres, kaygı, uyarılmışlık ve duygular boyutlarıyla incelemektedir. Fair play anlayışının amatör ve profesyonel spordaki görünümü, paydaşların sorumlulukları ve eğitim yöntemleri, sporda fair play başlığıyla verilmekte; sporda koruma bölümünde ise, taciz ve istismar ağırlıklı olarak farkındalık, riskler, belirtiler ve bildirim yükümlülüğü irdelenmektedir. Antrenörlük meslek etiği bölümünde, sporda meslek etiğine, minik ve yıldızlar kategorisinde antrenman planlama ve uygulanmasında temel değerlere dikkat çekilmektedir.

Kitap, sporda psikososyal alanlar kapsamında, birbirleriyle bir şekilde eklemlenebilen alanların tek başlıkta bir araya getirilmesi bakımından ilginç ve önemlidir. Bu nedenle, kitabı oluşturan bölümleri büyük gayret ve fedakarlıkla kaleme alan bölüm yazarlarına teşekkür borçluyum. Eserleri olan kitabın sadece antrenörler için değil, aynı zamanda spor bilimleriyle amatör ya da profesyonelce ilgilenen herkes için yararlı olacağı inancındayım.

Editör

Prof.Dr. İbrahim YILDIRAN

Ülkelerin her alanda olduğu gibi spor alanında da uluslararası düzeyde rekabet edebilirliği ve yeniliklere öncülük edebilmesi, yetiştirdiği nitelikli insan gücüyle ilişkilidir. Spor eğitime ilişkin gerekli bilgi, beceri ve yeterliliğe sahip yetkin antrenörlerin yetiştirilmesinde yenilikçi ve nitelikli eğitim modellerinin önemli rol oynadığı bilinmektedir. Şüphesiz ki sektörde ihtiyaç duyulan nitelik ve nicelikte insan kaynağının yetiştirilmesinde ise nitelikli eğitim modelleri ve yaklaşımlarına atfedilmektedir. Spor alanında da beşerî sermayenin ülkelerin sportif başarıların arttırılmasında, devamlılığın sağlanmasında ve yapısal değişiminde önemi tartışmasızdır. Nitekim, eğitim düzeyinde nitelik arttıkça beşerî sermayenin niteliklerinin de artacağı ve bunun da hayat boyu eğitim ile mümkün olabileceği unutulmamalıdır. Bilindiği gibi, 21. yüzyılda bilişim teknolojileri sayesinde artık yaygın olan hayat boyu eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde uzaktan eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Spor alanında hayat boyu eğitim ile birlikte uzaktan eğitimin etkin kullanımı, antrenör eğitiminde fırsat eşitliğinin oluşturulması, yaşam kalitesinin arttırılması, sosyal eşitsizliklerin azaltılması gibi sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde de önemli rol oynadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca yakın zamanda yaşamaya başladığımız Covid-19 salgını sürecinde özellikle uzaktan eğitimin önemi bir kez daha anlaşılmıştır.

Ülkelerin sportif başarılarının elde edilmesinde ve devamlılığın sağlanmasında önemli rol oynayan aktörlerden biri de antrenörlerdir. Avrupa Birliği Konseyine göre antrenör; performans, rekreasyon ya da sağlık amacıyla bilgi ve becerilerini ortaya koyarak, spor eğitimini planlayan ve güvenli bir ortamda bireylere eğitim veren, rehberlik eden kişidir. Çağdaş toplumlarda antrenörler, yalnızca antrenmanları planlayan, uygulayan teknik bir eleman değil aynı zamanda sporculara, katılımcı bireylere ve topluma rehberlik eden ve rol model olan bireyler olarak gösterilmektedir. Antrenörlerden beklenen bu toplumsal roller, nitelikli bir antrenörün tüm özellikleriyle tanımlanmasını ve bu çerçevede hazırlanan antrenör yetiştirmeye yönelik eğitim politikalarının hayata geçirilmesini gerektirmektedir. Son yıllarda, başta Avrupa Birliği olmak üzere pek çok ülkede sektördeki antrenör ihtiyacını karşılamak, nitelik ve niceliğini arttırmak amacıyla antrenör yetiştirmeye yönelik çeşitli eğitim modellerinin geliştirilmekte ve uygulanmakta olduğu görülmektedir.

Gençlik ve Spor Bakanlığımız; ülke genelinde spor federasyonları ile iş birliği içerisinde spor federasyonlarına bağlı antrenör ve eleman yetiştirilmesinde toplumun her kesimine eşit eğitim olanakları sunan bir kurumdur. Bakanlığımız, bu süreç içerisinde dünyada ve Avrupa’da yaşanan gelişmeler doğrultusunda ülke gerçeklerini ve antrenör eğitimindeki gelişmeleri takip ederek, antrenör yetiştirmeye yönelik eğitim politikalarında daha nitelikli eğitim ve öğretim taleplerinin karşılanmasında ve geliştirilmesinde en güçlü kurum olma özelliğini de korumaktadır.

Dünyada spor ve rekreasyon sektöründe yaşanan son gelişmelere bağlı olarak ülkemizde de bu gelişmelere uygun politikaları hayata geçirebilmek amacıyla antrenör eğitimi alanında önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu değişikliklerin temel ve öncelikli basamağını ise antrenörlerin yetiştirilmesi ve geliştirilmesine ilişkin çalışmalarımız oluşturmaktadır. Bu çalışmalarımızın başında yürürlüğe giren Antrenör Eğitimi Yönetmeliği kapsamında hayata geçirilen toplumun her kesimine eşit biçimde eğitim olanakları sunabilmek için tercih edilen uzaktan eğitim modeli ve modüler eğitimidir. Bu doğrultuda Bakanlığımız, antrenör eğitimlerinin daha nitelikli bir biçimde sunulması amacıyla antrenör adaylarının kazanım ve yeterliliklerinin üst düzeye çıkarılması, eğitim ortam ve süreçlerinin geliştirilmesini hedefleyerek, Antrenör Eğitimi (Temel Eğitim) Müfredat Programını antrenörlük kademeleri itibarıyla Avrupa Yeterlilik Çerçevesine uygun şekilde güncelleyerek antrenör eğitiminde uygulanacak olan uzaktan eğitim sisteminde kullanılmak üzere modüler eğitime uyumlu kitapların hazırlanması çalışmalarını hayata geçirmiştir.

GSB Spor Eğitimi ve Bilim Kurulumuz iş birliğiyle gerçekleştirilen bu çalışmaların ürünü olarak ortaya çıkan Antrenör eğitimi Müfredat Programı ve modüler eğitime uyumlu kitaplar başta Bakanlığımız olmak üzere, Spor Federasyonları ve Spor Bilimleri Fakülteleri için antrenör yetiştirmeye yönelik eğitim programlarının geliştirilmesinde temel bir referans oluştururken; antrenörlerimiz için de kişisel ve mesleki gelişim konusunda bir rehber niteliği taşıyacaktır.

Kısa süre içerisinde gerçekleştirilen bu çalışmalarda emeği geçen çok değerli GSB Spor Eğitimi ve Bilim Kurulu üyelerine, Bakanlığımız çalışanlarına, akademisyenlere ve eğitim ile ilgili tüm paydaşlarımıza teşekkür eder; bu önemli çalışmanın antrenörlerimize ve ülkemize hayırlı olmasını temenni ederiz.

Gençlik ve Spor Bakanlığı

Bölüm 1

Spor Tarihi II

öğrenme çıktıları

1 Eski Türk Topluluklarında Spor Kültürü

- 1 Eski Türk toplumlarında yaşam biçiminin spora etkilerini açıklayabilme
- 2 Eski Türk toplumlarında sporun işlevlerini ifade edebilme

3 Türkiye’de Jimnastik Akımları ve Okul Beden Eğitiminin Gelişimi

- 6 Türkiye’deki ondokuzuncu yüzyıl cimdastik akımları arasındaki temel farklılıkları açıklayabilme
- 7 Tanzimat’tan Cumhuriyet’e okul beden eğitiminin gelişimini açıklayabilme

5 Erken Cumhuriyet Döneminde Beden Eğitimi ve Spor

- 10 Erken Cumhuriyet dönemi beden eğitimi çalışmalarını açıklayabilme
- 11 Erken Cumhuriyet dönemi spor örgütlenmelerini ve amaçlarını ifade edebilme

Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Spor

- 3 Selçuklularda sporun uygulanma nedenlerini ifade edebilme
- 4 Osmanlıların öncelikli sporlarını açıklayabilme
- 5 Osmanlılarda spora ilişkin örgütlenmeleri açıklayabilme

Türkiye’de Modern Sporlar ve Olimpik Hareket

- 8 Modern sporların Türkiye’deki gelişimini açıklayabilme
- 9 Olimpik Hareketin Türkiye’deki gelişimini açıklayabilme

Anahtar Sözcükler: • Selçuklularda Spor • Osmanlılarda Spor • Jimnastik Akımları • Modern Sporlar • Olimpik Hareket • Beden Eğitimi • Spor Örgütleri

GİRİŞ

Yaşadıkları tüm tarihsel dönemleri kapsayacak biçimde Türklerin spor tarihlerine bakıldığında, spora her türlü işlevi yüklemiş bir toplum yapısıyla karşılaşılır. Bozkır yaşamının zorunlu kıldığı hareket kültürü ve yarattığı siyasal ve ekonomik üstünlük ardışık ya da eş zamanlı siyasal Türk organizasyonlarında rahatlıkla görülebilir. Özellikle kaynakların görece daha yeterli olduğu Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde, geçmişten aktarılan vücut kültürü ve yeni yerleşim bölgelerindeki yerel kültürlerle etkileşimleri daha net izlenebilmektedir. Sporlaştırılmış geleneksel oyun ve aktivitelerin savaşçı becerilerde işe yaramaz hale geldiği Osmanlı son dönemlerinde Batı'dan çağa uygun modellerin getirilmesi ve oluşan yeni fiziksel aktivite kültürünün Cumhuriyet'e işlev çeşitliliğiyle aktarılması da ilginçtir. Bahsedilen süreç bu bölümde, Eski Türk, Selçuklu, Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemleri üzerinden ele alınmaktadır.

ESKİ TÜRK TOPLUMLARINDA SPOR KÜLTÜRÜ

Eski Türk toplumlarının sahip oldukları spor kültürü yaşam tarzlarına bağlı olarak gelişmiştir. Bu nedenle öncelikle sportif aktivitelere zemin hazırlayan bozkır yaşam tarzının çerçevesi belirlenecektir. Ayrıca, tarihi kaynaklarda sıklıkla bahsedilen çeşitli spor aktiviteleri ve uygulanma nedenleri üzerinde durulacaktır.

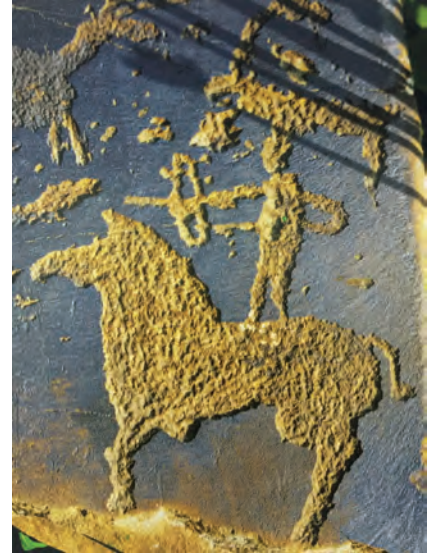
Atlı Bozkır Kültürü ve Sportif Yaşam Tarzı

Türk kültürü, MÖ 3. binden itibaren Altay ve Tanrı Dağları arasında belirmeye başlamıştır. MÖ. 1700'den sonra Orta Asya'ya yavaş yavaş hakim olarak, "Atlı Bozkır Kültürü" ya da "Atlı Göçebe Kültürü" adı altında çevreye yayılmıştır. Atı çekme ve taşıma aracı durumundan kurtararak binek hayvanı haline dönüştüren bu kültür, ok ve mızrak taşıyan atlı savaşçılarıyla MÖ. 800'lerde çevre kültürlerin atlı araba savaşçılığı hâkimiyetine son vermiştir.

dikkat

Atlı bozkır kültürünün daha erken izleri Kırgızistan'da keşfedilen Saymalıtaş kaya resimlerinde (yakl. MÖ 5000 ve sonrası) belgelenebilmiştir.

Resim 1.1 Prehistorik kaya resminde at üzerinde okçu figürü, Saymalıtash-Kırgızistan.

Kaynak: Somuncuoğlu, 2008.

dikkat

Atlı bozkır kültüründe hayata tutunmak ve çevreye üstünlük sağlamak, atın ve yayın mükemmel kullanımına dayalı savaşçılık ve avcılık becerilerine bağlıydı. Binicilik ve okçuluk antrenmanlarla geliştiriliyor, oyun ve yarışmalarla pekiştiriliyordu.

At yetiştiricisi, avcı ve çoban olarak varlıklarının devamı için binicilikte ve okçulukta özel beceriler gösteren Orta Asya'nın göçebe halkları, sadece tarihi olaylarda baş göstermekle kalmamış; sportif faaliyetlerin ilk formlarını da oldukça erken geliştirmişlerdir. Atlı boypların, özellikle dörtnala giden at üzerinde hem öne hem arkaya ok atma becerileriyle tanındıkları bilinmektedir. Engebeli arazilerde, hareket halindeki at üzerinde ve ellerle ata tutunmaksızın geriye dönerek hedefe isabet kaydetme becerisinin oldukça yoğun bir ön çalışma ve binicilik yeteneği gerektirdiği açıktır. Bu atışlarda okçunun hedefe nişan alması değil, yalnızca gözünün hedefle buluşması yeterliydi. Çin kaynakları, Orta Asya göçbelerinin henüz milattan çok önceki devirlerde, bilhassa binicilik ve okçulukta sistematik olarak fiziksel aktivitelerde bulunduklarını ifade etmektedir. Hun çocukları erken yaşlarda koyunlar üzerinde binicilik alıştırmalarında bulunuyorlar ve yay germeyi öğrendikten sonra, ok atışlarında isabeti geliştirmek amacıyla ava giderek çeşitli hayvanlar üzerinde atıcılık antrenmanları yapıyorlardı. Oldukça erken yaşlarda başlayan bu tür antrenmanlar gençlik ve olgunluk dönemlerinde belirli bir plan ve program dâhilinde uygulanıyordu.

Sistemli beden eğitimi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde en önemli ortamı, “av” sağlıyordu. Avcılık, sürekli değişkenlik gösteren karakteri sebebiyle binicilik ve okçuluk yeteneklerini gerek teknik gerekse taktik açıdan iyileştirmektedir. Av, değişik iklim ve arazi şartlarında ata hâkim olabilmek, hareket halinde iken hareketli hedeflere isabet ettirebilme, avın hareketlerini önceden kestirebilme, avı istenilen ortama çekebilme, grupla uyumlu hareket edebilme ve bir grubu sevk ve idare etme gibi bir dizi fiziksel, zihinsel ve sosyal nitelikleri uygulayıcıya kazandırıyor. Böylece av, taşıdığı ekonomik önem dışında, aynı zamanda askeri, idari, sosyal ve sportif becerileri de geliştirerek bir fonksiyonlar zinciri oluşturmaktaydı.

dikkat

Avcılık Eski Türklerde aynı zamanda günlük yaşam için gerekli hammaddeyi de sağlıyor; av derilerinden çizme, kürklerinden giysi ve kalpak, boynuzlarından yay ve müzik aleti, kemiklerinden ise kayak aracı yapılmıyordu.

Hun kadın ve kızları da at biniyor ve binicilik oyunlarına katılıyorlardı. Göktürkler devrinde de (550-745) Hakan eşi “Hatun”ların maiyetinde ok atmakta mahir atlı kadın birlikler mevcuttu. Bu, kadınların sosyal hayata katılımlarında sportif aktivitelerin oynadığı belirleyici role işaret etmektedir. Kadınların spora yoğun katılımları ve erkek bireylerle yarışabilecek performans düzeyine ulaştıkları Türk destanlarına da yansımıştır. Dede Korkut Kitabı’nda bazı Türk çevrelerinde erkeklerin evlenecekleri kızları güreşte, at yarışında ve okçulukta yenmeleri gerektiği anlatılmaktadır. Spor; Türklerde, eş belirleme veya eş olacak adayın sportif aktivitelerde yeteneklerini test etme gibi ilginç bir işlev üstlenmektedir. Günümüz Kazak ve Kırgızlarında evlenme törenlerinde gelin ve kızların katılımıyla uygulanan pek çok atlı oyun bu geleneğin devamı olarak görülmektedir. Çocukların yetişkinleri taklit ederek oyun içinde gerçekleştirdikleri fiziksel aktivitelerin doğal olarak ileride toplumun çağa uygun beklentilerine ve davranış kalıplarına cevap vereceği göz önüne alındığında, bu tür faaliyetlerin onların sosyalleşme sürecine katkıda bulunan en önemli unsurlardan biri olduğu ortaya çıkmaktadır.

dikkat

Eski Türk toplumlarında kadın her alanda olduğu gibi sportif aktivitelerde de toplumsal yaşamın içindedir.

Eski Türk Toplumlarında Sportif Aktiviteler ve İşlevleri

Bir kültürde sporun bir olgu haline gelmesi, onun farklı alanlarda (sosyal, ekonomik, askeri, siyasi vb.) anlam taşıyıp taşımadığına, özendirici avantajlar sağlayıp sağlamadığına bağlıdır. Bu bağlamda, Eski Türklerde spor etkinlikleri toplumsal işlevleri diğer bir ifadeyle, uygulanma nedenleri bakımından ele alınacaktır.

Okçuluk ve İşlevleri: Erken dönem Türk kültür çevresinde yüksek fiziksel beceriler gösteren bireylerin sosyal statülerinin farklılığı dikkat çekmektedir. Okçulukta yüksek performans gösterenler, toplumda başlarına taktıkları çift şahin kanadıyla tanınmakta ve bir alplık teşkilatına üye olmaktadır. Ok atmakta, avcılıkta ve savaşta üstün başarı gösteren alpların “pi-yung” denilen ve toplantı yeri olarak kullandıkları binaları vardı. Toparlak bir havuz içinde ve bir kale şeklinde olan bu binada Proto-Türkler, sonbahar ve gök ayınları esnasında kumandanın müzikle verildiği okçuluk yarışmaları yapıyorlardı. Pi-jung’da yapılan yarışmalarda eyalet beyleri ve yüksek rütbeli alplar, yetenekli okçular arasından seçiliyordu. Çünkü bu yarışmada, musikinin işaret ettiği anda hedefi vurabilmek, yalnız maharet değil; terbiye, doğruluk ve kut belirtisi sayılıyordu. En usta okçu sayılan hükümdar, dört yöne ok atarak kötü ruhları kovan bir “kam” (Eski Türklerde dinî, sihrî, mistik otoriteyi temsil eden kişi) vazifesi de görmekteydi. Hedefi vuranlara kadeh, vuramayanlara boynuz ile şarap sunulurdu. Yarışma karakterli okçuluk gösterilerine sahne olan ve sportif başarıyı sosyal hayatta dikey yükselme kriteri olarak ele alan bir anlayışın sergilendiği bu binanın, bir spor kulübü niteliği taşıdığı söylenbilir. Eski Çin kaynaklarına göre, Çinliler ile Göktürkler arasında uluslararası okçuluk karşılaşması da yapılmıştı. Bu bilgi, Türklerin erken devirlerde yalın sportif amaçla okçuluk yarışmaları düzenlediklerine ve bu eğlendirici faaliyetlerin barış dönemlerinde toplumları birbirine yaklaştıran bir işlev üstlendiklerine yönelik önemli ipuçları vermektedir.

dikkat

Kulüp benzeri düzenli bir örgüte ve belirli kurallara bağlanarak, belli bir otoritenin yönetiminde yürütülen okçuluk, Eski Türklerde çok erken “spor” niteliği kazanmıştır.

Binicilik ve İşlevleri: Bütün göçebe kavimlerde olduğu gibi, Orta Asya bozkırlarında yaşayan Türkler için de at, en değerli hayvanlardan birisi ve belki de en önemlisidir. Atın önemli yer tuttuğu Türk Mitolojisi, at yarışları üzerinden atın sportif anlamdaki işlevlerine ışık tutmaktadır. At yarışlarının bir türü yalın “yarışma” amaçlıdır ki bunlar düğünler, matem törenleri ve şenliklerde uygulanmaktadır. Diğer bir tür ise, savaş için yapılan yarışlardır. “Savaş yarışları”, spora yüklenen barış işlevinin erken ve önemli bir göstergesidir. Savaş için karşılaşan iki ordu aralarında anlaşarak at yarışları yapıyor, yarışmada galip gelen ordu savaşı kazanmış sayılıyor, kan dökülmüyordu. Hunlar ve Göktürkler göçe, toprağa, hükümdar atalara ve ruhlara kurban verdikleri ayinlerinde müzik ve raks yanında at yarışları da düzenliyorlardı. Hunlar, erken dönem Türk kültürüne ait “ağaç kültü” ile ilgili bir adet olarak bir orman etrafında üç kez at koşturuyorlardı. Göktürkler cenaze merasimlerinde ölünün bulunduğu çadırın çevresinde koşturdukları atlarıyla yedi kez dönüyorlardı. Bu tür “ayinsel koşu ve yarışmalar”, binicilik faaliyetlerin bir kolu olan at yarışlarının kültürlere dayalı kökenine ve biniciliğin uygulama alanlarındaki eksen genişliğine işaret et-

mektedir. Divanü Lugati’t-Türk 11. yüzyılda varış yerine ip gerilerek ve ortaya ödülleri konularak yapılan at yarışlarından bahsetmektedir.

Güreş ve İşlevleri: Arkeolojik buluntular alpların binicilik, okçuluk ve avcılık aktiviteleri yanında, birbirleriyle güreş yaptıklarını belgelemektedir. Çin’in batı sınırında, Ordos bölgesinde bulunan MÖ 7. yüzyıla ait bir tunç kemer tokası, iki alpın belirli kurallar içinde yaptıkları güreşi göstermektedir. Araştırmacılar, bu tür sahnelerin modern Türk halklarının kahramanlık destanlarında sık sık tasvir edildiğine işaret etmektedir. Türklerde güreş çok erken devirlerde kurallara bağlanarak hakem gözetiminde yapılmış ve yenme-yenilme durumları açıkça tanımlanmıştır. Bu durum, karmaşık bir mücadeleden medeni bir sportif karşılaşmaya geçişin; uygulandığından alınan zevk dışında herhangi bir dış amaç taşımaksızın güreş tutmanın erken izlerini yansıtmaktadır. Erken devir Türk kültür çevresinde güreşin oldukça değişik sebeplerle uygulandığı anlaşılmaktadır. Atlı göçebelerin milli bayramlarında ve yeni yıl kutlamalarında eğlence aracı olarak yer bulan güreş, Hunlar tarafından matem törenlerinde halkın tasesını dağıtmak amacıyla da düzenlenmekteydi. Bu tür bir organizasyonun varlığı, güreşin, toplumun zihinsel ve ruhsal bakımdan yeniden yaşanan hayata döndürülmesinde psikoterapik bir fonksiyon üstlendiğini göstermektedir. Bir yiğitlik ölçüsü olarak kabul edilen güreşte performans bazen savaş sonucunu belirleyebilecek kadar önemliydi. Çoğu zaman savaş başlangıcında anlaşmaya göre iki taraftan birer pehlivan temsili bir “savaş güreşi” yapıyor, hangi tarafın güreşçisi galip gelirse, o taraf zaferi elde etmiş oluyordu.

Resim 1.2 Güreşen Alplar, MÖ 7. yüzyıl.

Kaynak: Jettmar, 1964.

Futbol ve İşlevleri: Türk kültürünün erken dönemlerine ait sportif faaliyetler içinde, futbol benzeri bir “ayak topu” oyununun varlığına da şahit olunmaktadır. Milattan önceki 2. binyıldan itibaren İç Asya toplumlarında görülen, Çinlilerin ‘ayakla itmek, vurmak’ anlamında ‘Ts’uh Küh’ adını verdikleri top oyununun ustaları olarak ‘Kuzeyli Barbarlar’ yani Hunlar gösterilmektedir. MÖ 1050-249 arasında Çin’de egemen olan Ön Türk (Prototürk) topluluklarından Çu-Sülâlesi devrinde halk arasında iyice yaygınlaşan ve kurallara bağlanan oyunda kullanılan top, içi tüyler ve hayvan kıllarıyla doldurularak dikilmiş sekiz adet deri parçasından oluşmaktaydı. Sung-Sülâlesi devrine (MS 906-960) ait kayıtlarda, futbol sahalarından da bahsedilmektedir. Bir imparatorun tahta çıkış töreni için üzerine binalar dikilen bir futbol sahasının, Türk boylarından birine mensup olduğu söylenen bir imparator tarafından tekrar oyun alanına dönüştürüldüğü ve genel bir kural olup olmadığı bilinmemekle beraber bu dönemde oyunun altışar kişilik iki takımla, genellikle de saray memurları ve askerler tarafından oynandığı Sinolog Eberhard’ın çalışmalarından anlaşılmaktadır. Çin kaynakları ayrıca, bahsedilen ayak topu oyununu Türklerde kızların da oynadığını bildirmektedir.

Futbol oyununun, Türklerin ve Moğolların değişik amaçlarla düzenledikleri şölen ve törenlerinde oldukça sık yer aldığı ve özellikle, Orta Asya geleneklerinden olan ‘Çing-ming’ ve ‘soğuk yemek’ bayramları ile yakın ilişkide olduğu anlaşılmaktadır. Çing-ming’in bir ilkbahar Ekinoksu (gün-gece eşitliği) bayramı olduğu göz önüne alındığında, oyunun astrolojik tasavvurlarla bağlantılı olduğu söylenebilir. Eberhard, futbol oyununda topun güneşi sembolize etmiş olabileceğini düşünmektedir. Değişik sülâlelere ait Çin kaynaklarının, futbol oyunundan esinlenilerek satranca benzer bir oyunun ortaya çıkarıldığını kaydetmeleri ve satranç hakkında yazılmış bir eserin, oyunu “barbarların futbol oyununun taklidi” olarak nitelendirmesi göz önüne alındığında, futbol benzeri ayaktopu oyununun kökeninde, savaş taktikleri ile ilgili çeşitli alıştırma formlarının uygulandığı askeri tatbikatların yattığı ve zamanla askeri alandaki fonksiyonunu kaybederek “oyunlaştığı” söylenebilir.

Erken devir Türk toplum hayatında önemli bir yer tuttuğu anlaşılan ve günümüzdeki futbolun arkaik formu olarak düşünülebilecek olan bu oyunun, Divanü Lugat’i-Türk’te geçen ‘*tepük*’ oyunu ile aynılığı ise, yaygın kanaatlerin aksine

tartışmalıdır. Araştırmalar, ayakla tepmek esasına dayandığı için Türk spor tarihi çalışmalarında futbol oyununun önceli olarak gösterilen ‘tepük’ oyununun, gerek oyun aracı cismin formu, gerekse oyunun oynanış biçimi bakımından futbola köken teşkil edemeyeceğini göstermektedir. Türk halkları arasında günümüzde de oynanan tepük oyunu, ilkel badminton topu görünümündeki oyun aracı cismin ayakta sektirilmesi esasına dayalıdır. Dolayısıyla tepük oyunu, günümüz sporlarından badmintonun, ayakların raket olarak kullanılmasıyla oynanan tarihi bir türü olarak görülmelidir.

✓ Tepük

Gerek oyun aracı cisim, gerekse oyun tekniği bakımından, ayakların raket olarak kullanılmasıyla oynanan bir tür badminton oyunudur.

Kayak ve İşlevleri: Spor tarihi araştırmaları, kayanın çıkış bölgesi olarak Altay Dağlarını göstermektedir. Kayak konusunda Çin kaynaklarının verdiği en eski bilgiler genellikle Orta Sibirya, Altay-Sayan dağları ve daha kuzeyde yaşayan kavimlerle ilgilidir ve büyük ölçüde Türk, Moğol ve Tunguz hakları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Tang-Sülâlesi devrine (MS 618-917) ait kayıtlar, Orta Asya - Sibirya sınırını oluşturan dağlarda yaşayan ve ‘Ağaç Atlı Türkler’ (Muma Tukyü) denilen bir Kırgız boyundan bahsetmektedir. Orta Sibirya’nın Göktürk kabileleri de sığır kemiklerinden yapılmış buz kayaklarıyla koştuklarından ‘Sığır Ayaklı Türkler’ olarak adlandırılmışlardır. Burada söz konusu edilen kayma aracının tahtadan değil, sığır kemiğinden yapılmış ve karda değil buzda kaymak için düşünülmüş olması, günümüz buz patenine benzer bir kayma aracının Göktürkler devrinde geliştirilmiş olduğunu göstermektedir. Türk boylarından Basmılların avcılıkta kullandıkları kayakları, miladi 976-984 yıllarına ait Çin kaynaklarında tasvir edilmektedir. Buna göre, Basmılların, ‘Ağaç At’ denilen, ön tarafı yukarıya kıvrık, altları, tüylerinin yönü arkaya dönük olmak üzere at postu ile döşeli kayakları vardı. Düzlüklerde ileriye doğru hareketi hızlandırmak için ellerindeki uzun sopalarla kara vuruyorlardı. Kayak tarihi araştırmacısı Mehl, bu tanımlamaya göre kayanın günümüz tekniğine uygun tarzda yapılmış olduğuna ve düzlüklerde kul-

lanılan sopasıyla da Alp disiplini kayak tekniğinin 20. yüzyıl başlarındaki ilk formuna benzediğine işaret etmektedir. Kayağın yokuşlarda geriye kaymaması, inişlerde de kaymayı kolaylaştırması için yakın zamana kadar kayakçılıkta fok derilerinin üstlendiği fonksiyonu yerine getirmek için asırlarca önce kılları geriye yatık at derileri kullanmaları, Türklerdeki ileri bir kayak kültürünün varlığına işaret etmektedir.

Erken devir kayak ve kızaklarının, spor amaçlı aletler değil, iklim şartlarının insanları avcılığa,

taşımacılıkta ve uzun mesafeleri kat etmekte kullanılmak zorunda bıraktığı araçlar olarak görülmesi gerekir. Amaç, hayatın devamı için avlanmak dahi olsa, kayak ve benzeri araçlarla yapılan faaliyetlerin, avın uzun mesafelerde kovalanmasıyla dayanıklılığı, değişik doğal engellerin aşılmasıyla çabukluk, çeviklik, denge ve koordinasyon gibi temel motorik özellikleri ve hareket becerilerini geliştirdiği düşünülmüşse, insan vücudunun gelişimi açısından ulaşılan nokta, günümüzde sportif amaçla yapılan kayaktan beklenenle aynıdır.

Öğrenme Çıktısı

- 1 Eski Türk toplumlarında yaşam biçiminin spora etkilerini açıklayabilme
- 2 Eski Türk toplumlarında sporun işlevlerini ifade edebilme

Araştır 1

Eski Türk bozkır yaşamında çoklu beceri geliştirmede en etkili aktivite sizce hangisidir ve hangi işlevleri yerine getirmektedir?

İlişkilendir

Eski Türk toplumlarında sportif aktivitelerin işlevlerini listeleyerek günümüz sporunun işlevleriyle ilişkilendiriniz.

Anlat/Paylaş

Futbolun önceli zannedilen tepük oyunu ile futbol oyunu arasındaki farkları ve badminton oyunu ile benzerliklerini, çevrenizde bu sporlarla ilgilenen kişilere anlatınız.

SELÇUKLU VE OSMANLI DÖNEMLERİNDE SPOR

Türklerin Anadolu'daki varlık nedenleri olan ardışık iki devletten biri olan Selçukluların toplumsal yaşamında sporun yeri ve oynadığı rol dikkat çekicidir. Bu bölümde öncelikle eski Türk kültürüne ait unsurları Batı'ya taşıyan Selçukluların öncelikli sportif etkinlikleriyle uygulama nedenleri ele alınmaktadır. Ardından, zengin spor çeşitliliğine sahip Osmanlı dönemi, Osmanlı klasik sporları olarak tanınan ve günümüze kadar gelebilen atlı cirit, güreş ve okçuluk çerçevesinde, kurumsal yapılanmaları da dikkate alınarak aktarılmaktadır.

Selçuklularda Sportif Aktiviteler

Büyük Selçuklu (1037-1194) ve Anadolu Selçuklu (1075-1308) adlarıyla iki büyük devlet kuran Selçukluların spor faaliyetleri hakkında bilgi kaynakları sınırlıdır. Bununla birlikte, döneme ilişkin bazı yazılı kaynaklar, minyatürler, çini bezemeleri gibi sanat eserleri ve günümüze kalan spor aleti örnekleri bir çerçeve oluşturma imkânı vermektedir.

Bozkır topluluklarında fiziksel beceriler askeri ve ekonomik ihtiyaçların gerektirdiği düzeyde geliştirilmek zorundaydı. Bozkır yaşam tarzında hayatta kalabilmek, binicinin atı ve yayını kusursuz bir uyum içinde kullanımına bağlıydı. Her çocuk bu gerçeğin içine doğuyor ve gelecekte rakiplere ve doğal çevreye karşı üstünlük sağlama hazırlıkları oyunusal formlarda erken yaşlarda başlıyordu. Tarihi kaynaklar, bu uygulamanın özellikle Türkler için tüm tarihsel süreçte değişmeyen bir kural olduğuna işaret etmektedir. Tanıklıklara göre, çocuklar küçük yaşlardan itibaren binicilik, hareketli hedeflere okçuluk ve avcılık denemeleri yapıyorlardı. Toplumsal beklentilere uygun insan tipinin yetiştirilmesine yönelik bu tür etkinlikler, atlı ya da yaya, araçlı ya da araçsız amaca uygun her türlü hareket şekillerini, her türlü iklim, mevsim ve

arazi şartlarında en yüksek düzeyde uygulayabilme yeterliklerini “alp” adaylarına kazandırıyor. Her yaş, cinsiyet ve statüden bozkır insanı için tüm yaşam, genel hareket formasyonu üzerine inşa edilen üstün becerilerin kazanılması çabalarına yönelik hiç bitmeyen bir sportif antrenman sürecinden ibaretti. Çatışmanın sonucunu genellikle teke tek vuruşmayla belirleyen “Alplar” bu sürecin yüksek nitelikli ürünleriydi.

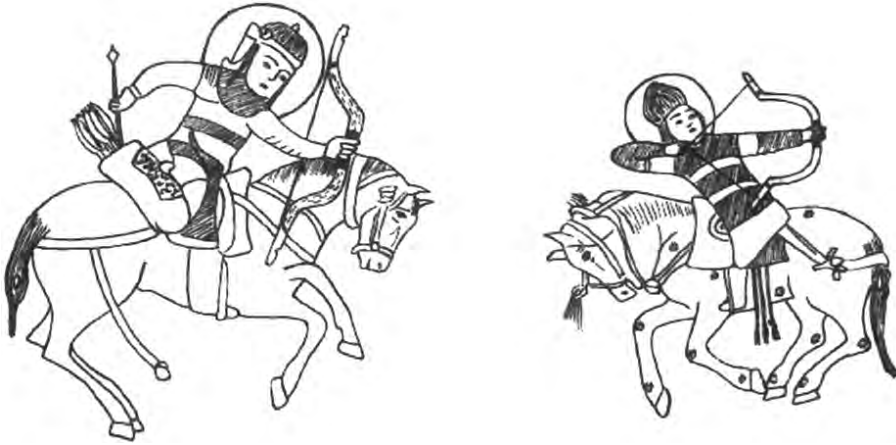
✓ Alp

Terimi, bütün Türk lehçelerinde “kahraman, cesur, yiğit” anlamına gelmektedir.

dikkat

Eski Türk inanç sistemi ve terbiyesi kahramanlığı her erdemden üstün tutuyor, “alp” olmayı şart koşuyordu. Alplık için yerine getirilmesi zorunlu olan 9 koşul şöyleydi: Cesur, kuvvetli, gayretli olmak, dostu ve arkadaşı çok olmak, iyi bir at, özel bir elbise, ok ve yay, kılıç sahibi olmak ve sevgilisi bulunmak.

Resim 1.3 Selçuklu atlı okçuları.

Kaynak: Varka ve Gülşah, 13. yy, TSM, h. 841, v. 15a, 38b.

Bir Oğuz boyu olarak 10. yüzyılda tarih sahnesine çıkan Selçukluların da benzer eğitim süreçlerinden geçtikleri, kısa sürede elde ettikleri başarıların başta atlı okçuluk olmak üzere savaşçı becerilerine bağlanmasından anlaşılmaktadır. Selçuklularda da eski bir gelenek olarak mevcut olan ‘Alplık Örgütü’, savaşçı becerileri ve strateji yetenekleri savaş, av ve spor ortamlarında sınanmış bireysel kahramanlardan besleniyordu. Savaş sırasında geri çekilerek, düşmanın zaferi garantilemiş gibi hissetmesini sağlamak ve beklenmedik bir anda saldırmak klasik bir göçebe taktiği idi ve Selçuklular tarafından başarıyla uygulanmaktaydı. Gaznelilere karşı 1034’te kazanılan zafer, bu yöntemle kazanılan en erken zaferlerden biriydi. Bizans ordularını yenip Anadolu’yu ele geçirmelerindeki “belirleyici üstünlük” de göçebelerin standart silahı olan ok ve yay dayanıyordu. Öyle ki Gazneli Sultan Mahmut’tan aldıkları Horasan’a yerleşme izinleri, okçuluk becerilerinin yaratabileceği tehlikeler nedeniyle kaygı uyandırmış, Gazneli kumandanlar bir daha ok atamamaları için başparmaklarının kesilmesini önermişlerdi. Bunun nedeni, Türklerin yay girişini çekip bırakmada başparmak tekniğini kullanmalarıydı. Bu atış tekniğinde, başparmağa zihgir adı verilen okçu yüzüğü takılmaktadır. **Başparmak çekışı** ile birden fazla ok aynı anda elde tutularak ardı ardına her yöne isabetli ve hızlı atış yapılabilmekteydi. Kaynaklar Türklerin bu atış teknikleriyle dakikada 20 ok atabildiklerine işaret etmektedir.

✓ Başparmak Çekışı

Okçulukta oku gezledikten sonra çileyi başparmak boğumuna yerleştirerek işaret parmağını başparmak tırnağı üstüne kapamak suretiyle yapılan çekış tarzıdır.

Gösterilen yüksek performansın arka planında okçunun atış teknik ve becerisi dışında, kullanılan yayın yapısı yatmaktadır. Selçuklu yayı, Orta Asya'da alışıldık yay teknolojisinin ürünü olarak kompozit yapıdadır. Bileşik ya da katinç yay olarak da adlandırılan kompozit yayın iskeletini oluşturan ahşap kolların iç ve dış yüzleri boynuz ve sinir gibi organik maddelerle kaplanmaktadır. Ok ve yay boylarını kısaltan bu yöntemle atış mesafesi uzatılmakta, at üzerinde kullanım kolaylığı sağlanmaktadır. Yayın bileşimi, yayın deformasyona uğramaksızın haftalarca kurulu ve atışa hazır halde taşınabilmesine imkan tanımaktadır. Yüzyıllara dayalı materyal-teknik bilgi birikimiyle, yayın güç ve esnekliği boynuz ve sinir oranları değiştirilerek ayarlanabilmektedir. Ayrıca bu teknikle yay ömrü, yüksek kalitede ve iyi bakımlı bir Türk yayında iki yüz yıla kadar uzatılabilmekteydi. Yağmur, yayın baş düşmanıydı. Kirişi ıslanan yayı kullanmak hemen hemen imkânsızdı.

Büyük Selçuklu Devletinin kuruluşuna giden süreçte, bozkır kültürü, atlı-okçu Oğuzlar yerleşik Türk hükümdarlıklarında yaygın olan çevgan oyununa iltifat etmemişlerdi. Nitekim Selçuk Bey'in oğlu Arslan Yabgu, görüşmek istediği Gazneli Sultan Mahmud'u çevgan oynarken bulmuş, Sultan ona "oynamak isteyip istemediğini" sorduğunda "çevgan oynamayı bilmediğini, eğer isterse ok atabileceğini" söylemişti. Okçuluk ve avcılık, geleneğin bir devamı olarak, askeri, ekonomik, psikolojik ve sosyal gelişim için tercih edilen, birbirini besleyen ve pekiştiren iki en önemli fiziksel aktivite biçimiydi. Devletin kuruluş ve yapılanma dönemleri Sultanlarının biyografilerinde bu eğilim açıkça görülebilmektedir. Kaynaklar küçük yaşta iyi bir okçu olan ikinci Selçuklu Sultanı Alp Arslan'ın okçuluk konusundaki maharetine özel bir vurgu yapmaktadır. Oğlu, kuvvetiyle ünlenmiş Sultan Melikşah ise, kullandığı "sert yay" ve avcılığı yanında çevgan oynamadaki çeviklik ve çabukluğuyla da tanınıyordu.

Selçuklu Sultanlarının av merakı, av partileri düzenlemek için inşa ettirdikleri av köşklerinden anlaşılmaktadır. Avda daha çok, küçük cüsseli, dayanıklı, güçlü ve binicisini yormayan rahvan atlar kullanılıyordu. Anadolu Selçuklularında yılda iki defa bütün devlet erkânının katıldığı törensel bir süre avına çıkılıyordu. Törensel süre avlarında tabiatla dengesizliğe yol açacak tahribatta bulunmadığına dair kayıtlar bulunmaktadır. Avcılığa tutkuyla ancak akılcılıkla yaklaşan Sultan Melik-

şah, dağınık bir görüntü veren Selçuklu avcılığını düzenli bir örgüt haline getirmiş, avcılık konusunda *Saydnâme-i Melikşâhî* (Melikşah Av ve Avcılık Kitabı) adlı bir kitap hazırlatmıştır. *Saydnâme-i Melikşâhî*, sonradan yazılmış av kitapları için başvuru kaynağı olmuş, 20. yüzyılda Fransızcaya çevrilmiştir.

Türklerin kendilerine özgü savaş sisteminin oluşumu, gelişimi ve uygulanışında başrolü şüphesiz at oynuyordu. Selçuklular, Türk atı ve atcılığını Orta Asya'dan Orta ve Yakın Doğu'ya getirmişlerdi. Savaş sistemlerinin neticesi olarak başka milletlerden farklı bir savaş atı tipine de sahiptiler. At tipinde olduğu gibi, atın eğitimi ve yetiştirilmesinde de kendilerine has yöntemleri vardı. Özelleşmiş at eğitimleriyle çevgân oyunu, mızrak oyunu, koşu, av ve savaş gibi değişik kullanım alanlarına uygun atlar yetiştiriliyordu.

Kaynaklarda sultanların ve devlet erkânının çeşitli vesilelerle çevgan (çögen) oynadığını gösteren çok sayıda kayıt bulunması, Selçukluların bu oyuna sonradan rağbet ettiklerini göstermektedir. Oyundan *Divan-ü Lugatî't-Türk ve Kutadgu Bilig'de*, bugün de Anadolu'da olduğu gibi "**çögen**" adıyla bahsedilmektedir. Kutadgu Bilig'de elçilerin vasıfları sayılırken çevganda mahir olmaları gerektiğinden söz edilir. Yunus Emre Divanı'nda çevganla ilgili benzetmelere rastlanması oyunun halk arasında da yaygın olarak bilindiğini göstermektedir. Anadolu Selçukluları devrinde oldukça yaygın olan çevgan oyunu, Konya, Erzurum, Kars, Niğde, Bitlis ve Kayseri gibi şehirlerin meydanlarında halkın izleyebileceği müsabakalar şeklinde sürdürülüyordu.

✓ Çevgân (Çögen) Oyunu

Büyük bir meydana, eğitilmiş atlar üzerinde çevgân denen eğri başlı sopayla, "guy" denilen şimşirden yapılan topun sürülerek, 5-6 metre aralıklı iki taş sütunun arasından geçirmek esasına dayalıdır.

Selçuklular, Türk güreş geleneğini İran'da Fars ve İslâm kurallarıyla birleştirerek yeni bir kimliğe büründürmüşlerdir. Farsça asıllı "pehlivan" kelimesi de o sıralarda Türk diline geçmiştir. Pehlivan kelimesini Konya Selçukluları genelde güreşçiler ve savaşlarda kahramanlık gösterenler için kullanmış-

lardır. Teke tek kapışmanın alışılmış bir durum olduğu Oğuz boylarında, çarpışmanın sonucunu kişisel yararlılığıyla alplar belirliyordu. Sultanlar bile bazen isteyerek teke tek vuruşmaya girişiyorlardı. Nitekim biyografisinde Sultan Sencer için “ordu pehlivani” sıfatı kullanılmaktadır. Selçuklular zamanında başta Konya olmak üzere birçok şehirde güreşçi tekkeleri kurulmuştur. Güreş tekkesine ait olduğu düşünülen pehlivanların ağırlık aleti olarak kullandıkları bir el halteri Konya’da bulunmuştur. Tasarımı ve kabartma hat yazısıyla bir sanat şaheseri niteliğindeki kuvvet geliştirme aleti, Saray çevresi için özel bir üretim olmalıdır.

Resim 1.4 Selçuklu idman aleti.

Kaynak: Kahraman, 1995.

Hareket kültürüne ait faaliyetlerin yürütülmesi şüphesiz uygun mekânların oluşturulmasını gerektirmektedir. Selçuklularda bu işlevi, toplumsal yaşamın kalbi denilebilecek, “Meydan” ya da “Gök Meydan” adı verilen geniş alanlar görmektedir. Selçuklu döneminde “meydanlar”, yöneticilere ve halka, gündelik hayatın dışında, bireysel ya da toplumsal özgürlüklerini yaşama imkânının sunulduğu mekânlar olarak önemli bir konuma sahiptiler. “Meydan”, şehir surlarının dışında geniş bir alanı kaplayan çim bir saha olarak tasvir edilir. Meydanlarda haftada iki kez oyun kuruluyor; çevgan oyunu, mızrak oyunları, okçuluk, at yarışları ve güreş gibi etkinlikler düzenleniyordu. At ve binici eğitimleri de burada gerçekleştiriliyordu. Halkın spor, idman ya da diğer gösterileri daha rahat seyretmesi bir yamaç sayesinde mümkün oluyor, tribün işlevli bu bölüme *meydan eteği* deniyordu. Bu işlev ve görünümüyle meydan, Selçuklularda çok amaçlı bir spor tesisi mahiyetindedir. Meydanlarda en sık sergilenen çevgan

oyununun asıl gayesi sultanın ve süvarilerin maharetini göstermek, kabiliyetlerini geliştirmek ve nihayet en önemlisi savaşa hazırlamaktır. Meydanlarda, savaş öncesi ordunun teftişi ve moralinin yükseltilmesi, dini bayram kutlamaları, devlet törenleri ile misafir ağırlama ve uğurlama törenleri vesilesiyle sportif etkinlikler gerçekleştiriliyordu. Ayrıca tanıklar önünde yapılan ciddi ya da antrenman amaçlı teke tek karşılaşmaların mekânı da meydanlardı. Meydanlarda ayrıca halkın eğlence ihtiyacının karşılanması ve hoşça vakit geçirmesi için şenlikler düzenleniyor, yöneticilerin halkın duygularını anlama ve paylaşımlarına fırsat yaratılıyordu.

Askeri ve siyasi kazanımlar açısından bakıldığında, Selçuklu dönemi sportif etkinliklerinin öncelikle savaşa hazırlık için bir idman niteliği taşıdığı söylenebilir. Fakat bu önerme spor uygulamalarının sivil toplumsal alanda yer almadığı anlamına gelmez. Sporun sivil alanda yaygın olup olmadığı, toplumsal yapıyla doğrudan ilgilidir. Onbirinci yüzyıl Selçuklu dönemi kültürü için en önemli kaynaklardan olan Kaşgarlı Mahmut’un *Divanü Lûgati’t-Türk* adlı eserinden anlaşıldığına göre Türk toplum hayatında en önemli iki unsur yardımlaşma ve yarışmadır. Yardımlaşma ile toplumun devamı, yarışma ile toplumsal gelişme ve ilerleme sağlanıyordu. Eser, tüm toplumsal alanlardaki yarışmalardan örnekler vermektedir. Bunların önemli bir kısmını spor, oyun ve eğlence kapsamındaki yarışmalar oluşturmaktadır. Buna göre çevgan (çevgan) oynamada, top kapmada, top asmada, at koşturmada, güreşte, aşık oynamada, ayağa kalkmada, yürümede, seyirtmede, sıçramada, kaymada, dağa çıkmada, dağdan inmede, dansta yarışılmaktadır. Ok gezleme, yay germe, yay kurma, ok atışma, at yürütme, at yarıştırma, suya dalma, suyu geçme yarışmaları ise ortaya ödül konularak yapılmaktadır. Yarışma örnekleri, Selçuklu dönemi Türk toplumunda yarışmacı bir tutumun varlığını göstermektedir.

Osmanlı Klasik Sporları ve Kurumsal Yapılanmalar

Osmanlı spor dünyası, gerek saray ve askeri çevre, gerekse halk tabakasında zengin bir sportif aktivite çeşitliliğine sahiptir. Kaynağını önemli ölçüde göçebe toplumun gereksinimlerinden alan bu sporlar, saray günlükleri, şenlik kitapları, seyahatnameler ve minyatürlerin ana konularından birini oluşturmaktadır. Modernleşme öncesi bu sporlar; Atlı sporlar (cirit, kabak oyunu, çevgan, at yarışları, rahvan ya-

rış), Okçuluk (puta, menzil, darp), güreş (yağlı, karakucak vb.), avcılık, yaya koşuları, yaya cirdi, gürz kaldırma, tüfek atışları, mızrak, tomak ve matrak oyunları gibi geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Birçoğu için kurumsal yapılanmalar da söz konusudur ve yine çoğu özel meydanlarında uygulanmaktadır. Osmanlılarda 15.-17. yüzyıllarda yabancı seyyah ve gözlemcilerin hayret ve hayranlığını uyandıran haberci uzun mesafe koşucularından oluşan *peyk* sistemi sporda bilimin kullanımına ilişkin özgün bir örnektir. Koşu performansları ve donanımları antrenman bilimciler için ilginç olabilecek olan koşucu peykler hakkında özet bilgi bölüm sonunda verilmiştir. Bununla birlikte Osmanlı ve spor ilişkisinde, köklü, kültür tanımlayıcı ve kurumsal olanları atlı cirit, güreş ve okçuluktur ve her üçü de otantik yapılarıyla günümüze aktarılabilmektedir.

✓ Osmanlı dönemi sporları hakkında detaylı bilgi için Atıf Kahraman'ın *Osmanlı Devleti'nde Spor* (Ankara, 1995) adlı kitabını okuyabilirsiniz.

Osmanlılarda Atlı Cirit ve Taraftar Grupları

Cirit oyunu, dünya atlı spor kültürünün otantik formuyla günümüze kadar ulaşabilmiş ender

örneklerindendir. Kökeni konusunda çeşitli teoriler öne sürülmüş olsa da ağırlıklı görüş oyunun Türklerle özdeşleşmiş olduğu yönündedir. Bunun haklı bir gerekçesi oyuna Türklerin hâkim ya da etkin oldukları coğrafyalarda rastlanması, çekildikleri yerlerde ise görülmeşiştir.

✓ Cirit

Arapça “cerid” kelimesinden türemiştir ve yaprakları soyulmuş palmye dalı anlamındadır.

Oyun aracı cirit, 100 cm uzunluğunda, ahşaptan yapılmış oval bir değnektir. Ucu köreltilmiş cirdi dörtnala giden at üzerinde rakibe isabet ettirmek ve atılan ciritten korunmak esasına dayalı oyunun bu temel karakteri asırlardır değişmemiştir. Atların birden hızlanma ve hız kismeleri, ani manevra yapmaları, oyuncuların cirdin vücutlarına değmesi için eyer boşaltmaları, atlarından inmeden eğilerek yerden cirit almaları ve kendilerine atılan cirdi havada yakalamaları oyunun en hareketli ve en heyecanlı figürleridir. Takımlar, ellerinde birer cirit taşıyan yedişer atlıdan oluşur. 40x130 m'lik alanda 40'ar dakikalık iki devre halinde oynanan oyun süresince atları ve binicileri heyecanlandıran, oyunun temposuyla uyumlu savaş ve kahramanlık içeren müzik çalınır.

Resim 1.5 Cirit oyunu.

Kaynak: Jouannin, 1840.

Ankara Savaşı'ndan sonra Amasya'ya çekilen Çelebi Mehmet, şehzadeler mücadelesi sırasında biri Amasya, diğeri Merzifon kuvvetlerine dayanan özel yetiştirilmiş iki süvari bölüğü kurmuştu. Bunlar *cümdi* denilen hünerli binicilerden oluşuyordu. Eğitimlerinde karşılıklı cirit oynayan bölüklerden Amasya grubuna 'bamyacılar', Merzifon grubuna ise 'lahanacılar' adı verilmişti. Bu dönemde başlayan rekabet İstanbul'un fethi sonrasında İstanbul'a taşınmıştır. Topkapı Sarayı'nda Bamyacı ve Lahanacı ocakları kurulmuştur. Lahanacıların yeşil, bamyacıların ise kırmızı kadife kıyafetleri ile sahne aldığı cirit oyunları yüzyıllar boyu sürecek bir rekabete yol açmıştır. Zamanla bu isimler her tür yarışmada takım adları olarak simgeleşmiştir. Cirit oyununun saray içinde itibar görmesi ve özel günlerde gelenekselleşmesi ile zamanla saray ve çevresinde cirit alayları taraftarlar buldu. Lahanacı ve bamyacıların taraftarlarının alaylara destek vermeleri, müsabakaların daha heyecanlı geçmesini sağlıyordu. Lahana ve bamyaya semboller, saraylıların kullandıkları eşyalarda ve yaşadıkları mekânlarda kullanılıyordu. Tarafsız olması beklenen padişahların dahi alaylardan birine taraf olduklarına rastlanmaktaydı. III. Selim'in lahanacıları, II. Mahmut'un bamyacıları tuttuğu bilinmektedir.

Ordusu büyük ölçüde süvari olan Osmanlı Devleti'nde cirit oyunu en gözde savaş eğitim aracı olmuştur. Özellikle 16. yüzyıl başlarından itibaren, sadece askeri bir egzersiz değil, halk kültürünün önemli bir parçası olarak görülür. Osmanlı saray hayatının da vazgeçilmez eğitim, oyun ve eğlence aracı olması nedeniyle yabancı gezgin ve gözlemcilerin dikkatini çekmiştir. Anadolu'da cirit oyunu, köyler ve kasabalarda, bazen iki köy arasında düğünlerde, ilkbahar aylarında ve pazar meydanında ürünlerin satışı sonrası karşılıklı gruplar halinde oynanmaktaydı. Askeri talim ve sportif oyunlar için özel uygulama alanları oluşturma geleneğinin bir devamı olarak imparatorluğun dört bir yanı at meydanları, ok meydanları ve cirit meydanlarıyla donatılmıştır. Oyunun 16.-19. yüzyıllar arasında Osmanlı Devleti'nin hâkim ya da etkili olduğu geniş bir coğrafyada oynandığı görülmektedir.

dikkat

İstanbul'da saray içi ve saray dışındaki çok sayıda cirit meydanı dışında en sık kullanılanlar Kağıthane, Edirnekapi, Gülhane, Atmeydanı ve Çinili Köşk meydanlarıdır.

Cirit oyunu, II. Mahmut'un askeri reformları kapsamında 1826'da yasaklanmıştır. Görünüşte sıklıkla vuku bulan sakatlıklara dayandırılan yasak, başlangıçta İstanbul'da etkili olsa da oyun Anadolu'da ve Türklerin çekilişine kadar diğer Osmanlı coğrafyasında 20. yüzyıl başlarına kadar oynanmaya devam etmiştir. Art arda gelen savaşlar döneminde at kayıplarının çokluğu oyunun sürdürülebilirliğini etkilese de oyun Cumhuriyet'e aktarılmıştır. Cumhuriyet döneminde alınan önlemlerle de oyunun günümüze kadar varlığını sürdürmesini sağlamıştır. Günümüzde Geleneksel Spor Dalları Federasyonu bünyesinde müsabakalar yapılmaya devam etmektedir.

Osmanlılarda Güreş ve Güreşçiler Tekkesi

Güreş, tarihin aydınlatılabilmemiş devirlerinden itibaren Türk toplumlarında yaygın olarak uygulanagelmış ve her an mücadeleye hazır insan gücünün oluşturulmasında, çeşitli törenler, şenlikler, anma ve kutlamaların biçimlendirilmesinde, yoğun ekonomik hareketlilik alanları olan panayır programlarının zenginleştirilmesinde; gençlere, toplumsal beklentilere uygun bedensel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki niteliklerin kazandırılmasında ve yarışma duygularının tatmininde önemli fonksiyonlar üstlenmiş bir sportif aktivitedir. Toplumsal hayatın her karesinin güreş görüntülerine sahne oluşu, tarihsel süreç içinde bu sporun nesilden nesile geliştirilerek aktarılmasını ve karakucak, aba, şalvar, kemer, kuşak, yağlı ve hatta at üzerinde güreş gibi zengin uygulama formlarıyla günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

Osmanlı döneminde, özellikle padişahların himayesi sayesinde güreş kuruluş yıllarında gelişmeye başlamıştır. Bu gelişme başlangıçtan itibaren gösterilen kurumsal yapılanma çabalarından anlaşılmaktadır. İlk dikkat çeken, güreşçi tekkeleri adı altında oluşturulan yapılar içinde güreşçi yetiştirme faaliyetleridir.

Güreş organizasyonlarının uygulanma nedenleri Osmanlı döneminde oldukça geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bunlar, huzur güreşleri, düğün güreşleri, yardım güreşleri, ramazan güreşleri, bayram güreşleri ve panayır güreşleri gibi adlar alırlardı. *Huzur güreşleri*, padişahların şenlik, bayram veya seyran gibi nedenlerle saray dışına yaptıkları "biniş" denilen gezintilerde düzenlenen oyun ve eğlenceler kapsamındaydı. Güreşlerde yenme yenilme du-

rumlarının gerçek bir mücadeleyle ortaya çıkmasını sağlamak için farklı bir ödüllendirme sistemi uygulanmaktaydı. Galipler iki, mağluplar bir gümüş kuruş; berabere kalanlar ise mağlubun üçte biri kadar ödül almaktaydı. Tüm Osmanlı coğrafyasında yaygın bir gelenek olan *düğün güreşleri* düğünün ilk günü başlayıp son günü bitiyordu. Güreşilecek boylar, her boya verilecek ödüller ve davet edilen pehlivan ve hâkemlerin düzeyi düğün sahibinin statüsüne göre değişiyordu. II. Abdülhamid'in izniyle ilki 21 Şubat 1897'de Kara Ahmet'in de katılmasıyla başlayan *ramazan güreşleri* daha ziyade Şehzadebaşı, Çemberlitaş, Kasımpaşa'da düzenleniyordu. Cuma günleri ise öğleden sonra halkın da izleyebileceği ve güreşebileceği meydanlarda *yardımlıane güreşleri* yapılmıyordu. *Panayır güreşlerinin* en eski ve önemlisi Kırkpınar güreşleriydi. Kırkpınar panayırı ve güreşlerinin Osmanlı döneminde yapıldığı yer, Balkan Savaşları sonrasında Türkiye sınırları dışında kalmıştır. 1922'de Edirne'nin kurtuluşundan sonra Cumhuriyet döneminin ilk Kırkpınar güreşleri 30 Mayıs 1924'te yeni ve günümüze kadar gelen mekânı Sarayıçi'nde düzenlenmiş, gelenek devam ettirilmiştir.

dikkat

Güreşleriyle iz bırakmış düğünlerden biri 1894'te düzenlenmiş, Gelibolu Mevlevi Şeyhi'nin oğlunun düğününde Koca Yusuf, Adalı Halil, Kurtdereli Mehmet ve Kara Ahmet gibi ünlü pehlivanlar meydana çıkmış, Kel Aliço da hakemlik yapmıştı.

Osmanlı İmparatorluğu'nda sporun örgütlenip geliştirilmesi, sporcunun korunup kollanması için geliştirilen 'hamî-mahmî' (koruyan - korunan) uygulaması, başta güreşçiler olmak üzere sporcuların padişahlar, vezirler, paşa ve beyler, büyük toprak sahipleri ve kentli zenginler tarafından desteklenmelerine elverişli bir zemin oluşturmuyordu. Anadolu'nun savaşçılıktan, savaş eğitiminden soyutlanmış, bütünüyle spora, özellikle de güreşe yönelik ilk örgütsel yapısı olan 'güreşçi tekkeleri' böyle bir anlayışın hâkim olduğu iklimde doğmuştur. Güreş tekkelerinin yapı ve işlevlerine ilişkin değerlendirmeleri borçlu olduğumuz Kurthan Fişek'e göre, çağdaş bir benzetmeyle 'kulüp' olgusuna çok

yaklaşan, fakat 'toplumsal güvenlik' boyutunu içerdiği için kapsamca onları çok aşan tekkelerin, Anadolu'da sporun gelişmesinde belirleyici rol oynadığı söylenebilir.

Resim 1.6 Yağlı güreşçiler, 16.yüzyıl.

Kaynak: ÖNB Codex Vind. 8626.

Henüz devletin kuruluş yıllarından itibaren ele geçirilen beldelerde, yörenin güçlü-kuvvetli gençlerini "pehlivan" olarak yetiştirmek ve her kent ve kasabada 'sporu teşvik' amacıyla güreşçi tekkeleri kuruluyordu. Nitekim ilk güreş tekkesi Orhan Gazi (1326-1359) döneminde ilk Osmanlı başkenti Bursa'da açılmıştı. Bunu, Edirne'de I. Murat'ın (1359-1389) açtığı tekke izleyecekti. I. Bayezid (Yıldırım) döneminde (1389-1402) yine Bursa'da kurulanla birlikte henüz 14. yüzyıl sonlarına doğru kısa sürede güreşçi tekkelerinin sayısı üçe çıkmıştır. II. Murat döneminde (1421-1451) de Manisa'da bir güreşçi tekkesi kurulmuştu. Bunları fetihten sonra İstanbul'da kurulan tekkeler takip etmişti. Evliya Çelebi'nin ziyaret ettiği İstanbul tekkelerinden biri Unkapanı civarında Fatih Sultan Mehmet'in açtığı 'Pehlivan Şuca Tekkesi', diğeri ise Zeyrek Yokuşu'nda bulunan "Pehlivan Demir Tekkesi"dir. Daha büyük olan Pehlivan Demir Tekkesi'nde tamamı güçlü ve yapılı 300 kadar güreşçiye beslenme, konaklama ve idman imkânı sağlanıyordu. İmparatorluk ölçeğinde yaygınlaştırılmış tekke uygulamaların konumlarına bakıldığında, bunların başkentlik yapmış kentler ve şehzade şehirleri ile hac, sefer ve kervan yollarında yoğunlaştığı görülmektedir.

Tekkelerin giderleri kurucularının bağladığı vakıf gelirlerinden karşılanmaktaydı. Merkezden

uzak beldelerde yer alan daha küçük tekkelerin giderleri ise yerel ahi teşkilatları tarafından üstleniliyordu. Güreş tekkelerinin yönetimi, pehlivanlık sıfatı ve geleneğine uygun, disiplinli, okuma-yazma bilen, işinin ehli, tanınmış ve halk arasında saygınlığı olanlara veriliyordu. “Şeyh” adı verilen yöneticilerin görev sürelerinde sınırlama yoktu. Şeyhlik ataması güreş tekkesinin bulunduğu şehrin mahkemesince onaylanıyordu. Tekke şeyhleri “duacı” olarak padişah huzurunda yapılan güreşleri de yönetiyor, diğer güreş organizasyonlarında da cazgırlık görevini yürütüyorlardı.

Güreş tekkelerinde güreşçiler, okçular ve ciritçiler birlikte çalışıyordu. Evliya Çelebi’nin gözlemlediği Edirne güreşçiler tekkesinin idman salonunda demir yaylar, oklar, güzler, manda derisinden yapılmış kispetler, sadaklar ve matrakları asılıydı. Yazları açık alanda antrenman yapılabilmesi için tekkelerin yanında bir de çim saha bulunuyordu. Asıl amacı güreşçi yetiştirmek olan tekkelerde doğal olarak her türlü oyun teknik ve taktikleri gösterilmekteydi. Ayrıca, bazıları güreş karşılaşmalarında kural dışı sayılan, sadece savaşta kullanılabilen ve uygulanmaları kuvvet, cesaret ve akıl isteyen oyunlar da öğretiliyordu.

Tam olarak hangi yıl başladığı kestirilemeyen, fakat on dördüncü yüzyılın ilk yarısında kurumlaştığı bilinen Kırkpınar yağlı güreşleri de uzun süre tekkeler arası düzenlenmekteydi. Her yıl haziran ayında yapılan güreşlere yakın ve uzak çevredeki pehlivan tekkelerinin temsilcileri katılır, yine çevre eşrafından varlıklı ve herkesçe «iyi» bilinen biri o yılın güreşlerini düzenlemek için ‘ağalık’ görevini üstlenirdi. Osmanlı döneminde halk arasında seviyerek yaygınlaşan yağlı güreş, güreşçi tekkelerinde ve Saray birimlerinde kurumsal çerçevede desteklenerek korunmuş, 19. yüzyıl başlarında güreşçi tekkelerinin kapatılışına kadar, sosyal, sportif ve felsefi yapısına sadık kalınarak yaşatılmıştır.

Osmanlılarda Okçuluk ve Okçular Tekkesi

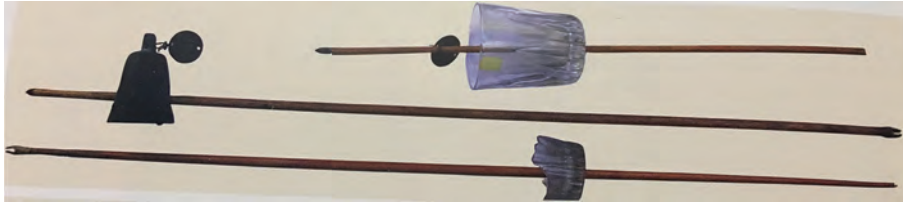
Okçuluk, Osmanlı toplumsal yaşamında ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Çünkü daha önce de bahsedildiği gibi Türklerin tarihsel başarılarının ardında gerek teknik ve taktik, gerekse uygulama becerileri ile binicilik ve okçuluk yatmaktadır. Geç-

miştten devralınan bu kültür Osmanlı döneminde çeşitlenen motivasyonlar ve güçlü kurumsal yapılanmalarla pekiştirilmişti. Öncelikle ateşli silahlar öncesi üstünlüğün ana nedenlerinden biri olan okçuluğun bir savaş sanatı olarak görülmesi, bu disiplinin devamını zorunlu kılıyordu. Ayrıca, İslam inancına göre ok yarıştırmak haram sayılmayan oyunlar kapsamına girdiğinden toplumda okçuluk bilhassa önemseniyo, antrenman ve yarışmalar ibadet hüviyeti kazanıyordu. Okçuluk aynı zamanda bir statü göstergesi ve statü kazanma yoluydu. Sadece rekor sahibi olanlar okçular tekkesinin başına geçebiliyor; etkileyici mesafelere ok düşürüp rekor taşı diktirenler devletin üst düzey görevlerine getirilebiliyordu.

Osmanlılarda okçuluğun yaşatılması ve yaygınlaştırılması iyi işleyen sağlıklı bir sistemin varlığı ile doğrudan ilişkilidir. Yeni okçuların yetiştirilmesi, yetişkinlerin becerilerini korumaları ve halkın okçuluk heveslerinin tatmin edilmesine yönelik talepleri karşılayacak sivil ve askeri talimhaneler kurulmuştu. Spor salonu görünümündeki sabit talimhanelerden başka, açık alanlarda ya da şehir dışı mesire yerlerinde hedef atış hizmeti veren ücretli gezici talimhaneler de mevcuttu. Bu talimhanelerde okçuluk antrenmanları yedi-sekiz yaşlarında başlayıp, on-on iki sene devam ediyor ve böylece en küçük hedeflere dahi isabet kaydedilecek düzeye ulaşıyordu.

Osmanlılarda her sınıftan insanın günlük eğlence ve uğraşı konumuna yükselen okçulukta farklı yarışma türleri vardı. Bunlar, sert cisimleri delmeye yönelik “darp atışları”, “hedef atışları” ve “mesafe atışları” gibi değişik disiplinlerde gerçekleştirilmekteydi.

Darp Atış: Daha çok gösteriye yönelik olan *darp atışın* amacı, sert cisimleri delmektir. Özel olarak yapılmış yaylarla atılan ucu sertleştirilmiş çelik uçlu oklarla, kalın ağaç kütükler, cam bardaklar, tunç kalkan ve ziller, parlatılmış metalden aynalar ya da üst üste konmuş maden levhalara atış yapıyordu. Yaya okçuluk etkinliklerinden olan darp atış, yüksek kuvvet ve atış tekniği gerektiriyordu. İsabet dışında, okun hedefe ne kadar işlediği önemliydi. Örnek olarak, amaç okun cam bir bardağı vurmaı değil, çok yüksek bir hıza ulaşarak bardağı dağılmadan delme-siydi. Bu tür performanslara büyük kıymet veriliyor ve vurulmuş hedefler sergileniyordu.

Resim 1.7 Darp atışla delinmiş hedefler, 18.-19. yüzyıl (Askeri Müze).

Kaynak: Acar, 2013.

Hedef okçuluğunun en gözde iki disiplini yaya olarak yapılan “puta” atış yarışmaları ve atlı “**kabak atış**” gösterileri idi:

Puta Atış: Hedefe ok atma yarışmalarında kullanılan “puta” terimi, Farsça “toprak kap, desti, hedef ve nişangah” anlamına gelen “bute” kelimesinden gelmektedir. Atışlarda, desti ya da su kabağı formu kadar insan büstünü de andıran, deriden yapılmış, içi pamuk çekirdeği ve talaş doldurulmuş putalar kullanılmaktadır. Puta yarışmaları tekler veya takımlar arasında, 250-400 gez (165-265 m.) uzağa dikilmiş hedeflere yapılıyordu. Puta okçusu hem iyi bir nişancı olmalı, hem de darpçı gibi şiddetli ok atabilmeliydi. Çünkü puta atışında uzak hedeflerde okun havalandıktan sonra isabet etmesi atışı geçersiz kılıyordu.

Resim 1.8 “Puta” hedefi (Askeri Müze).

Kaynak: Acar, 2013.

Kabak atış: Kabak oyunu, meydanın ortasına dikilmiş uzun bir sırığın üzerindeki hedefe, dört-nala giden at üzerinden geriye dönerek ok atmak

esasına dayanır. Oyun, özellikle XV.-XVII. yüzyıllarda, hünerli binici (cündi) yetiştirme eğitiminde, şenliklerin biçimlendirilmesinde, eğlenceli bir oyun olarak seferde ordunun moralinin yükseltilmesinde ve yabancı elçi ya da gözlemcilerle gözdağı vermede önemli bir yer tutuyordu. Oyun, Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli şehirlerindeki Kabak, Cirit, Çevgan ya da Atmeydanı adı verilen özel spor alanlarında uygulandığı gibi, mesire yerlerinde ya da herhangi bir uygun arazide direk dikilerek oluşturulan geçici mekânlarda da oynanabiliyordu.

✓ **Kabak Atış**

Tepesine su kabağı ya da benzeri hedefler yerleştirilmiş uzun bir direğin altından dört-nala sürülen at ile geçerken geriye dönerek ok atma esasına dayalı oyun ya da yarışma türü.

Uzun mesafeye ok atma yarışmaları, “ok koşuları” ve “menzil atışları” olarak ikiye ayrılmaktadır.

Ok Koşuları: Koşu, okçuluk dilinde yarışma demektir. Ok koşuları rekor hedefli değildir. Amaç, en uzağa ok düşürerek yarışma ödülünü kazanmaktır. Yarışmalar, İstanbul’da Okmeydanı dışında, atlı spor, oyun ve gösterilerinin de yapıldığı çok sayıda meydanda, atışa elverişli köşk bahçelerinde ya da mesire yerlerinde yapılabiliyordu. Atışlar, menzil atışlarında olduğu gibi rüzgâr yönünde yapılıyordu. Ok koşularına katılım şartı, hâkemler ve gözlemciler önünde asgari performans düzeyini (900 gez = yaklaşık 594 m.) kanıtlayarak sicil defterine adını kaydettirmiş olma idi. Yarışma şartlarının ve fırsat eşitliğinin korunması amacıyla okçular tanımlanmış performans aralıklarına göre dört gruba ayrılıyorlardı: İhtiyarlar, Dokuzyüzcüler, Binciler ve Binyüzcüler. Binyüzcü koşusuna baş koşu deniliyordu. Ok koşuları, okçular için üst performans

gruplarına girebilmek için bir fırsattı. Atış güçleri azalanların yarıştığı “aşağı koşu” da denilen İhtiyarlar koşusunda mesafe sınırı bulunmuyordu. İhtiyarlar kategorisinde, çekişi en düşük olan katılımcının kullanabileceği sertlikte olmak üzere tek yay ve ebatları aynı olan oklarla yarışılıyordu. Diğer performans gruplarında her yarışmacı kendi yay ve okunu kullanabiliyordu.

dikkat

Gez, okçulukta kullanılan uzunluk ölçüsüdür
(1 gez = 66 cm)

Menzil Atışları: Menzil atışlarında amaç, rekor kırmak hedefiyle okun mümkün olabilecek en uzak mesafeye atılmasıdır. Atışlar, yarışmalar için özel olarak oluşturulan ok meydanlarında yapılıyordu. Menzil, okçulukta, belli bir rüzgarla en az 900 gez atış ile açılan ve rekor kırıldıkça taş dikilen sabit atış yerine verilen addır. Rekorun tescil edilmesi için okun düştüğü noktaya taş dikme uygulaması, Osmanlı okçuluğunu diğer tüm okçuluk faaliyetlerinden ayıran özgün bir yöntemdir. Rekor işareti olarak dikilen anıtsal mermer sütunun atış yönüne bakan kitabesine atıcının adı, mesleği, atışın tarihi, atış yönü ve koşulları ile rekor mesafesi yazılıyordu. Atışlar tanımlanmış ve tavizsiz uygulanan kurallar çerçevesinde ve yetkililerin gözetiminde yapılıyordu. Kurallara uygun yapılmayan ve yetkililerce onaylanmayan atışlar rekor kırılabilir kayıtlara geçirilmiyordu.

15. yüzyıldan itibaren kayıtları mevcut olan geleneksel **menzil** okçuluğuna ait rekor terminolojisi, modern sporun 19. yüzyıl ürünü olan rekor anlayışı ve terminolojisinden daha zengindir: *Menzil sahibi* (rekortmen), *menzil almak*, *menzil atmak*, *menzil aşmak*, *menzil bozmak* (rekor kırmak), *menzil atışı* (rekor kırmak için yapılan ok atışı), *menzil sürmek*, *taşını sürmek*, *yerini sürmek* (kendi rekorunu kırmak), *menzili bozayazmak* (rekor kırmaya ramak kalmak), *menzili yakın atmak* (rekora yakın atmak, rekor kırmaya bir taş kalmak), *menzile bünyad urmak* (uzun zaman kırılmamış bir rekoru kırmak), *bedel atmak* (rekoru egale etmek), *bedele kalmak* (bir önceki rekora kadar ulaşmış bir türlü geçememek).

✓ **Menzil almak/atmak/aşmak/bozmak**

Daha önce kırılmış bir rekoru gösteren menzil taşını geçerek rekor kırmak.

Bir yasayla korunan bağlayıcı kuralları, sağlam bir örgüt yapısı, tanımlanmış antrenman ve yarışma organizasyonları, kayıt ve rekor tescil bürokrasisi ve belirlenmiş asgari performans şartları ile Osmanlı okçuluğu modern sporun tüm prensiplerini içinde barındırmaktadır. İmparatorluğun Anadolu, Balkanlar ve Orta Doğu'daki kentlerinde rüzgâra açık alanlarda kurulmuş 38 ok meydanı saptanmıştır. Bu meydanlarda sporcular, rekor taşı diktirerek adlarını ölümsüzleştirmek için sürekli bir yüksek performans çabası içindedir. İmparatorluk coğrafyasında faaliyet gösteren tüm ok meydanlarının yönetim merkezi, Başkent İstanbul'un bir devlet kurumu olan Okmeydanı Okçular Tekkesi'dir.

Resim 1.9 İstanbul Okmeydanı Tekkesi

(Ali Saim Ülgen restitüsyon planı).

Kaynak: Acar, 2013.

Okmeydanı ve Okçular Tekkesi: Ok meydanı adı verilen alanların oluşturulmasına ilişkin ilk adımın, Orhan Gazi'nin, Bursa'da yaptırdığı atıcılar sahası ile atıldığı düşünülmektedir. Bu geniş alan, korunması için Yıldırım Beyazıt tarafından vakfedilmiştir. Kayıtlara göre, en eski ok meydanı 15. yüzyıl başlarında kurulduğu tahmin edilen Edirne meydanıdır. Okmeydanı, şehrin fethinden kısa bir süre sonra Fatih tarafından bağımsız bir vakıf olarak kurulmuştur. Okmeydanı'ndaki Okçular Tekkesi de II. Bayezid

tarafından kurulmuştur. Sıradan bir tarikat tesisi olmayan, ancak tarikat disiplini ve hiyerarşisi içinde kemankeş (okçu) yetiştirmek amacıyla kurulmuş olan ve okçulukla bizzat ilgilenen hükümdarların himayesinde yaşayan bu tekke, Osmanlı spor tarihindeki yerini Tanzimat'a kadar korumuştur.

Okmeydanı yönetiminden birinci derecede sorumlu kişi Okçular Şeyhi, Atıcılar Reisi gibi unvanlar alan meydan şeyhidir. Okmeydanı'nı, başkanlığındaki bir kurulla birlikte yönetir. Yönetim şemasında, bir danışma kurulu ile spor, eğitim, hukuk, güvenlik, muhasebe, tesis ve din görevlileri bulunmaktadır. Meydan şeyhleri, 17. yüzyıla kadar yaşlı rekortmen kemankeşler arasından seçiliyordu. 19. yüzyıl başlarında rekor kıracak okçu bulunmadığından bu şart aranmaz olmuş, saygıdeğer ve sözü geçer bir kişi olması yeterli görülmüştür.

Okmeydanı ve tekkesi her yıl 6 Mayıs'ta atışa açılıyor, 8 Kasım'da kapanıyordu. Pazartesi ve perşembe günleri atışlar, diğer günler meydanın atış yapılmayan kısımlarında antrenmanlar yapılıyordu. Meydanın kapalı olduğu kış süresince antrenmanlar, Unkapanı civarındaki güreşçiler tekkesinin kapalı alanlarında sürdürülüyordu.

dikkat

Türk okçuluğunda antrenman sürekliliğinin önemi, "okçu oku bir gün bırakırsa, ok okçuyu on gün bırakır" sözüyle vurgulanıyordu.

Tekkeye kabul alabilen adaylar, edindikleri eğitmen eşliğinde uzun süreli hazırlık antrenmanlarından sonra atış ve teknik becerilerini geliştirdikleri ileri aşamaya alınıyorlardı. Hazırlık antrenmanlarını tamamlayan aday, eğitmeni nezaretinde, yazın açık havada "hava gezi", kışın kapalı alanda "torba gezi" denilen oklarla atış antrenmanlarına başlamakta idi. Bu aşamada doğru duruş, tutuş, çekiş ve gezleme teknikleri geliştirilmekteydi. Antrenman, antrenör tarafından yeterli bulunduğunda, ok meydanının uygun bir yerinde atış denemelerine geçiliyordu. Hakemler ve şahitlerin tanıklığında 900 gezden yukarı ok attığı kanıtlanan aday törenle büyük kabza alıyor ve sicil defterine adı kaydedilerek kemankeş, "lisanslı okçu" oluyordu.

Resim 1.10 Sultan III. Ahmed'in (1703-1730) kabza aldığı yay (Topkapı Sarayı Müzesi).

Kaynak: Acar, 2013.

Özgün bir spor kulübü niteliği taşıyan okçuluk tekkelerinde, sadece iyi bir okçu olmak yetersizdi. Sporcular ve eğiticiler arasında karşılıklı saygı ve sevgiye dayalı dostluk ve kardeşlik ilişkilerinin geliştirilmesine önem veriliyor, atışta hileye başvuranlar, kurallara uymayanlar, spor çevrelerinden uzaklaştırılıyordu. Osmanlı toplumu belirli ve birbirlerinden kesin olarak ayrılmış sınıflardan ve bu sınıflara ait kurumlardan meydana geliyor, bu kurumlardan sadece o sınıfa giren kişiler yararlanabiliyordu. Bu kuralın dışında kalan yegâne kurum okçuluktur. Dolayısıyla, Osmanlı spor okçuluğunun önemli özelliklerinden biri, değişik sınıf mensuplarının eşit koşullarda bir araya gelebildiği ayrıcalıklı bir kurum olmasıdır.

17. yüzyıla kadar adet-i kadime denilen ve kanun hükmünde yaptırım gücü olan eski adet ve geleneklerle yönetilen Okmeydanı ve Tekkesi, 1640-1682 yılları arasında kurallara aykırı biçimde yaycı ve okçu esnafının eline geçmiştir. Bunun üzerine, 1679'da şeyhliğe getirilen Abdullah Efendi eski adet ve gelenekleri kayıt altına alarak, Okmeydanı yönetmeliği sayılan Atıcılar Kanunnamesi'ni hazırlamıştır. Kanunname, Osmanlı Devleti'nde okçuluk konusunda yetkili ve bilgili kişilerin bir araya getirilmesi ile oluşturulan bir kurul tarafından incelenip tartışıldıktan ve oybirliğiyle uygun görüldükten sonra Padişah II. Süleyman (1687-1691) tarafından onaylanmıştır. Kanunnamenin Osmanlı sınırları içindeki tüm meydanlar ve okçular için bağlayıcı olduğu hükmü de yasa metninde kayıt altına alınmıştır. Kanunname'yi kaleme alan Abdullah Efendi, rekorlar kırmış, menzil taşı dik-tirmiş bir kemankeştir. Devrinde okçuluk ilmini en iyi bilen kişi sayılmış, 1679-1691 yılları arasında Okmeydanı şeyhliğini üstlenmiştir.

Okmeydanı'nda başlangıçtan itibaren sistemli bir kayıt bürokrasisi söz konusudur. Asgari atış

yeterliliğini gösteren tüm okçular *sicil defterlerine* kaydedilmiştir. Bu defterlerden 1682 tarihine kadar olan ilk cildi 1839'da Tekke yangınında yok olmuştur. Ancak, kuruluşun 1689'a kadar lisans alan sporcu isimleri diğer okçuluk eserlerinden çıkarılabilmektedir. Günümüze kadar gelen sicil defterinin ikinci cildi 1682-1904 tarihleri arasında kapsamakta ve lisans almış 3375 okçu adını içermektedir. Okçular Tekkesi bürokrasisine ait diğer önemli bir görev, *menzil defterleri* adıyla bazıları günümüze ulaşan *rekor kayıt listelerinin* tutulmasıdır.

15. yüzyıl sonlarından başlayarak yaklaşık her elli yılda bir yenilenen okçuluk literatürü ve tekke kayıtlarından anlaşıldığına göre, İstanbul Okmeydanı dışında, Osmanlı kentlerinde 38 ayrı meydana 107 ok menzili bulunuyordu. Kuruluşundan 19. yüzyıl ortalarına kadar dört yüzyıl boyunca İstanbul Okmeydanı'nda 50 adet menzil açılmış, 300'e yakın menzil taşı dikilmiştir. İlk menzili 15. yüzyılın ikinci yarısında Edirneli Usta Bahtiyar açmıştır. Okçulukta mesafe atışlarının en büyük rekortmeni Tozkoparan İskender'dir. İmparatorluğun çeşitli kentlerinde 10 ayrı rekor kırmış ve bunların hiçbirisi daha sonra aşılamamıştır. En büyük rekorunu, Bursalı Şûca ile büyük bir rekabete girdiği bir menzilde 1281,5 geze (846 m) kırmıştır. Osmanlıların rekor hedefli okçuluğu, gerek sporcular, gerekse İstanbul, Edirne, Bursa ve Mısır gibi İmparatorluk kentleri arasında büyük bir rekabete yol açmıştır.

Sonuç olarak, Osmanlı mesafe okçuluğu, kurumsal yapılanması (Okçular Tekkesi), yasası (Atıcılar Kanunnamesi), bağlayıcı kuralları, sporcu sicil ve lisans kayıtları, objektif mesafe ölçümleri, yüksek performans çabası, bireysel ve bölgesel rekabet anlayışı, rekor olgusu ve rekor tescil işlemleri, katılımı fırsat eşitliği ve bürokrasisi ile sanayi devrimi sonrası oluşan modern sporun prensiplerine çok daha önceden, 15. yüzyıl sonlarından itibaren sahip bulunuyordu.

Resim 1.11 Tozkoparan İskender'in rekor taşı, 1550.

Kaynak: Acar, 2013.

Öğrenme Çıktısı

- 3 Selçuklularda sporun uygulanma nedenlerini ifade edebilme
- 4 Osmanlıların öncelikli sporlarını açıklayabilme
- 5 Osmanlılarda spora ilişkin örgütlenmeleri açıklayabilme

Araştır 2

Osmanlı döneminde her ikisi de mesafe atışı olan ok koşuları ile menzil atışları arasındaki temel farklılığı açıklayınız.

İlişkilendir

İnternette tarama yaparak, 16. yüzyıl rekortmen mesafe okçusu Tozkoparan İskender'in performansını, günümüz mesafe okçularının performanslarıyla karşılaştırınız.

Anlat/Paylaş

Selçukluların spor tesisi olan Gök Meydanların işlevlerini anlatınız.

TÜRKİYE'DE JİMNASTİK AKIMLARI VE OKUL BEDEN EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ

Türkiye’de beden eğitimi ve sporun gelişimini dönemin sosyal ve politik gelişmelerinden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Avrupa’da süregelen değişimin Osmanlı’ya yansımalarının olması da kaçınılmazdır. Tanzimat Fermanı (1839), eğitim de dâhil birçok alanda köklü reformlara fırsat tanımıştır. Birinci ve İkinci Meşrutiyet dönemleri başlangıcında yaşanan büyük savaş kayıpları eğitim reformları kapsamına beden eğitiminin alınmasını zorunlu kılmıştı. Amaç, uzun süren savaşlar ve salgın hastalıklar nedeniyle bozulan toplum sağlığının en kısa yoldan düzeltilmesi, genç nüfusun fiziksel, zihinsel ve ruhsal olarak her türlü mücadeleye hazır hale getirilmesi ve gençlik arasında giderek bozulduğu düşünülen ahlaki değerlerin korunmasıydı.

Jimnastik Akımlarının Türkiye’ye Girişi ve Etki Alanları

Osmanlı Devleti’nde beden eğitimindeki yenilenme aracı olarak 19. yüzyılda Avrupa’da ortaya çıkan Alman ve İsveç jimnastik akımlarından yararlanılmaya çalışılmıştır. Öncelikle askeri alandaki reformlarda model alınan Fransa’dan Alman jimnastiğinin bir türevi olan Amoros jimnastiği askeri okul programlarına alınmıştır. İkinci Meşrutiyet’ten sonrasında ise hedefler için daha elverişli bulunan İsveç jimnastiği yapılandırılmıştır.

Türkiye’de Alman Jimnastiği

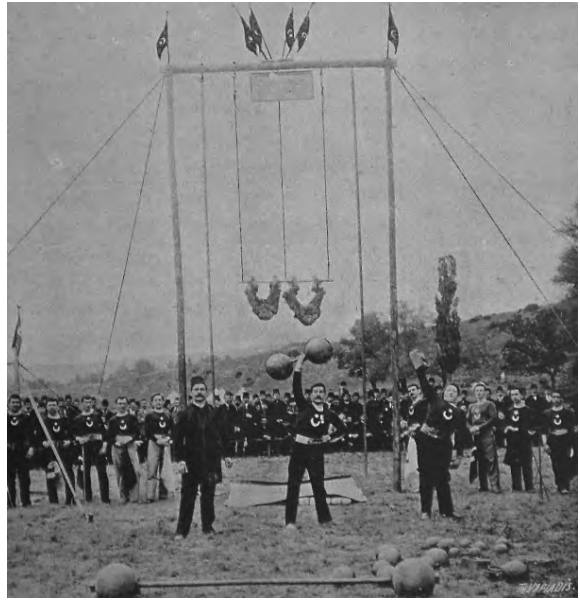
Türkiye’ye Tanzimattan sonra giren ilk jimnastik akımı Fransız Amoros jimnastiğidir. Francisco Amoros (1770-1848) jimnastiği, F. Ludwig Jahn’ın geliştirdiği Alman jimnastiğine dayanmaktadır. Askeri okul programları için düşünülen bu jimnastiğin esasları, 1847’de Hekim İsmail Paşa tarafından yayımlanan “Risale-i Jimnastik” adlı eserle Türkçeye kazandırılmıştır. Jimnastik dersi 1863 yılında Mekteb-i Harbiye programına “Riyazet-i Bedeniye” adıyla girmiş, ders uygulamaları için Mustafa Hami Paşa tarafından “Jimnastik Talimnamesi” adlı eser aynı yıl Fransızcadan çevrilmiştir.

dikkat

Modern jimnastik eğitimi Türkiye’de ilk kez Mekteb-i Harbiye (Harp Okulu) ve Mekteb-i Sultani’de (Galatasaray Lisesi) verilmiştir.

1868’de Fransız eğitim modeline göre kurulan Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) programına jimnastik dersi alınan ilk sivil okuldur. 1869’da uygulamaya konulan genel eğitim yönetmeliği ile jimnastik dersi Galatasaray Lisesi dışında 1869’da ortaokullar, 1870’de Tıp okulu, 1873’de Darüşşafaka, 1877’de liseler, 1884’de Askeri Denizcilik okulu ve 1895’te Öğretmen okulları ders programına alınmıştır. Ancak az sayıdaki öğrencinin bireysel becerilerini geliştirmeye yönelik çabalardan dolayı kitlesel yaygınlaşma gösterememiştir.

Resim 1.12 Mekteb-i Sultani öğrencilerinin jimnastik talimleri.

Kaynak: Servet-i Fünun, 240, 1899.

Galatasaray Lisesi’nde dersin yürütülmesinden başlangıç yıllarında yabancı öğretmenler sorumludur. İlk jimnastik öğretmeni M. Curel, okuldaki geniş bir salonu Fransa’dan getirdiği aletlerle bir jimnastik salonuna dönüştürmüştür. M. Moiroux, salonda yeni düzenlemeler yaparak; halkalar, trapezler, ipler, sırtıklar, ip merdivenler, sabit demirli paraleller ve çeşitli ağırlıklar koydurmuştur. Okul jimnastiğine pek katkı sağlayamayan Martinetti’den sonra gelen Stangali ile dersler tekrar düzene kavuşmuştur. Dersler, 1879’da okuldan mezun olan ve aynı yıl girdiği sınavda başarılı olan ilk Türk beden eğitimi öğretmeni Ali Faik (Üstünidman) Bey tarafından 45 yıl boyunca yürütülmüştür. Eski öğrencilerinden olan Selim Sırrı (Tarcan) Bey jimnastik eğitimi için İsveç’e gitmeye karar verene kadar Alman jimnastiği akımının sıkı bir takipçisi ve öğreticisi olmuştur.

dikkat

İlk Türk beden eğitimi öğretmeni 1879'da Galatasaray Lisesi cımnastik öğretmenliğine atanan ve Selim Sırrı Tarcan'ı yetiştiren Ali Faik Üstünidman'dır.

Fransız usulüne göre yetiştirilen orduyla girilen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşının kaybedilmesiyle Almanya'ya yaklaşılmış, sivil ve askeri okullarda Jahn-Amoros jimnastiği yerini giderek Alman jimnastiğine bırakmıştır. Alman jimnastiğinde amaç beden sağlığından ziyade güçlü ve kuvvetli bireyler yetiştirmektir. Aletlere dayalı cımnastikte bu aletler üzerinde en zor hareketleri yapan, en ağır gülleleri kaldıran kişiler yetiştirilmeye çalışılmış, jimnastiğe en çok ihtiyacı olan zayıflar göz ardı edilmiştir. Ancak kitlesel değil bireysel bir cımnastik olması, her yaş için uygulanabilir olmayışı, kadınlar için uygun bulunmaması, aletler nedeniyle ekonomik olmayışı, bilimsel dayanaktan yoksun bulunuşu, zorlayıcı hareketlerin beden sağlığını olumsuz etkilediği gibi nedenlerle yaygınlaşamamıştır. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası Selim Sırrı Tarcan'ın da etkisiyle yerini İsveç jimnastiğine bırakmıştır.

Türkiye'de İsveç Jimnastiği

İsveç jimnastiğinin Türkiye'deki öncüsü Selim Sırrı Tarcan'dır. 1909-1910'da İsveç'te cımnastik eğitimi almış, dönüşünde askerlikten istifa ederek beden eğitimi çalışmalarına başlamıştır. Öğrencilik ve öğretmenlik yaşantısında savunduğu Alman jimnastiğinin vücut üzerindeki olumsuz etkilerini bizzat kendi bedeni üzerinde deneyimlemişti. Öğrenim gördüğü Stockholm Kraliyet Merkez Jimnastik Enstitüsü'nde cımnastik, pedagojik, tıbbi, askeri ve estetik cımnastikler olarak çeşitli ihtisas alanlarına ayrılmıştı. Tıbbi İsveç jimnastiğinin zayıflar, hastalar ve sakatlar üzerindeki iyileştirici etkisi ve sağlığın korunmasındaki faydalarını katıldığı klinik uygulamalarda gözlemlemişti. İsveç jimnastiğinin tıbbi yönü, süregelen savaşlar sonucu zayıf düşmüş Türk toplumunun halk sağlığı bakımından da dönemin sağlık politikalarıyla uyumlaymaktaydı. İsveç jimnastiği aynı zamanda, pedagojik cımnastik eğitimi ile okul beden eğitimi bakımından en uygun sistemdi. Askeri cımnastik uygulamaları da, çocuk ve gençlerin askere alınmadan önce askerliğe hazır hale getiril-

mesine yönelik paramiliter çalışmalar bakımından oldukça elverişliydi. Estetik cımnastik pratikleri, sağlığın devamlılığını ve neslin dinçliğini de garanti altına alıyordu. İsveç jimnastiğinin en büyük avantajı, her yaş, cinsiyet ve sağlık düzeyinden bireyler için uygun; özel salon, saha ve araç-gereç gerektirmedikinden ekonomik ve verimli olmasıydı. Ayrıca, aynı anda çok sayıda insana uygulanabiliyor olması çağın ihtiyaçlarına cevap verebiliyordu.

İsveç jimnastiğini diğerlerinden ayıran bu özellikleri nedeniyle Selim Sırrı Tarcan, 1910 yılından itibaren üstlenmiş olduğu "Terbiye-i Bedeniye Müfettişliği" göreviyle İsveç jimnastiğine dayalı beden eğitimi derslerini her kademede okul ders programlarına yerleştirmeye başladı. Planladığı reformu gerçekleştirebilmek amacıyla gerekli öğretmen ihtiyacını karşılayabilmek için 1914'te sadece beden eğitimi öğretmeni yetiştirecek bir öğretmen okulu kurmuştu. Binasını, kadrosunu ve programını hazırladığı okul, başlayan I. Dünya Savaşı nedeniyle orduya devredilmişti.

dikkat

Türkiye'de gençlik ve spor bayramlarının önceli olan ilk idman bayramı 12 Mayıs 1916'da Kadıköy (Fenerbahçe) sahasında Selim Sırrı Tarcan yönetiminde İsveç Jimnastikleri ağırlıklı olarak yapılmıştır.

Resim 1.13 İkinci idman bayramında İsveç jimnastiği gösterileri, 11 Mayıs 1917.

Kaynak: Osmanlı Genç Dernekleri, 1(4), 1 Aralık 1333 (1917).

Tarcan, beden eğitimi yoluyla kadınların kamusal alana çıkarak toplumsal rollerinin yeniden biçimlenmesini sağlamak istiyordu. 1915 yılında Kız Öğretmen Okulu (Darülmuaallimat) müfredatına beden eğitimi dersleri alınmıştı. Öğretmen

okuluna eklenilen bir yıllık beden eğitimi okulu- nu ilave olarak bitiren çeşitli alanlardaki öğretmen adayları ayrıca beden eğitimi öğretmeni olarak da atanabileceklerdi. Okullarda İsveç usulü cımnastik- lerle yetiştirilen öğrencilerin becerileri, ilki 1916'da düzenlenen İdman Bayramlarında halka sunulmuş- tu. Gençliğin zinde görünümü halkta büyük coşku ve heyecan yaratmış, izleyiciler arasında bulunan Mustafa Kemal Atatürk'ü ise umutlandırmıştı.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de Okul Beden Eğitimi

Tanzimat dönemi ile başlayan modernleşme ve de- ğişim sürecinde eğitim, öncelikli rollerden birini üst- lenmiştir. Avrupadaki modellerin örnek alınmasıyla eğitimin bütünlüğü içerisinde okul beden eğitiminin önemi ise anlaşılmıştı. II. Meşrutiyet Dönemi'ne ka- dar Alman jimnastiği uygulamaları ile okullarda boy gösteren beden eğitimi dersleri Selim Sırrı Tarcan'ın İsveç'ten yurda döndüğü 1910 yılından itibaren isti- kametini İsveç cımnastiklerine çevirmişti.

Alman jimnastiğinin paramiliter ve ideolojik amaçlarının yanında İsveç jimnastiği okul beden eğitimi bakımından öne çıkıyordu. İsveç jimnastiği- nin okul programlarına uygunluğu, her öğrencinin yapabileceği ve katılım sağlayabileceği basamaklı yapısı pedagojik normlara uyuyor ve öğretmenin sınıfın tamamına hâkim olabilmesini sağlayarak ders işleyişini kolaylaştırıyordu. Jimnastik salonu ya da alet yetersizliği gibi sorunları yoktu. Aletsiz ve açık ya da kapalı her ortamda yapılabiliyor oluşu tüm kademe ve fiziki şartlardaki okullarda kolayca uygulanmasını sağlıyordu. Toplu yapılan hareketler öğrencilerin sosyalleşmesine yardımcı oluyor, top- luluğun öğretmen komutlarıyla kontrol altında tu- tulması, sınıf içi disiplini sağlıyordu. İsveç cımnas- tikleri, bilimsel dayanakları ile çocukların fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişimini ve kas koordinasyonu- nu sağlıyordu. Bu yönleriyle eğitimin başlangıcın- dan sonuna kadar uygulanabilir nitelikteydi. Tüm bu özellikleri ile İsveç jimnastiğinin pedagojik de- ğeri dönemin aydınları ve eğitimcileri tarafından benimsenmiş ve okul beden eğitimi çerçevesinde yaygınlaşarak II. Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren hâkim konuma gelmişti. Beden eğitimi müfettişliği görevine geldiği günden itibaren yoğun çabasıyla İsveç cımnastiklerini okul programlarına yerleştir- meye çalışan Selim Sırrı Tarcan yaptığı teftiş gezi- lerinde okullardaki beden eğitimi uygulamalarını

denetliyor, programında beden eğitimi dersi olma- yan okullarda da müfredat değişikliğine ön ayak oluyordu. Kız öğrencilerin beden eğitimi önem- sendiğinden, Selim Sırrı Tarcan tarafından yüz ka- dar kadın ilkokul öğretmenine beden eğitimi dersi verilmeye başlanmış, fakat dini çevrelerin tepkisiyle karşılaşmıştır. Bu nedenle beden eğitiminin fay- dalarını göstermek için beden eğitimi dersinin din eğitimi veren okul programlarına alınmasına karar verilmiştir. 1914'de yürürlüğe konulan medresele- rin ıslahı yönetmeliği ile uygulama başlatılmıştır.

dikkat

Türkiye'de II. Meşrutiyet sonrası okul beden eğitimi uygulamalarında İsveç jimnastiğinin kullanımı sağlayan Selim Sırrı Tarcan'dır.

Okul programlarına girmeye başlayan derslerle ihtiyaç haline gelen beden eğitimi öğretmeni yetiştirecek yükseköğretim kurumunu kurma çalışmaları- na 1913 yılında başlanmış, 1914 yılında ise açılma- sı planlanmıştı. Tüm hazırlıkları tamamlanan okul binası Birinci Dünya Savaşı nedeniyle açılmadan askeriye devredilmişti. Açılmayan okulun yerine ise 1915 yılında yayınlanan yönetmelik ile kız ve er- kek öğretmen okulları bünyesinde bir beden eğitimi bölümü açılması planlanmıştı. Savaş yıllarında ise düzenlenen İdman Bayramları (1916-1918) ile genç- likte elde edilen kazanımlar kamuoyuna sunulmuş- tu. Selim Sırrı Tarcan'ın İsveç'ten getirdiği bir halk türküsüne yaptırdığı güfte ise ilk defa Birinci İdman Bayramı'nda öğrenciler tarafından yürüyüş marşı ola- rak söylenmiş, daha sonra Cumhuriyet döneminde de Gençlik Marşı olarak benimsenmişti. Yeni bir biçim verdiği ve forma soktuğu "Zeybek Oyunu"da izleyicilerden büyük beğeni almıştı. Tarcan, savaş sonrası 5 Ocak 1919 – 18 Eylül 1921 yılları arasında müdür- lüğünü yaptığı öğretmen yetiştiren tek yükseköğre- tim kurumu niteliğindeki Darülmualimin-i Aliye'de (Erkek Yüksek Öğretmen Okulu), özellikle futbol, voleybol, basketbol gibi modern sporları öğretmen adaylarına tanıtıyordu. Böylece okulu bitiren öğret- menler yoluyla okul sporlarına katkıda bulunduğu gibi modern sporların da yaygınlaşmasını sağlıyordu. Tüm bu süreçlerle okul beden eğitimi anlayışı ve işle- yiş deneyimleri Selim Sırrı Tarcan'ın öncülüğünde II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e aktarılmıştır.

Öğrenme Çıktısı

6 Türkiye'deki ondokuzuncu yüzyıl cimdastik akımları arasındaki temel farklılıkları açıklayabilme
7 Tanzimat'tan Cumhuriyet'e okul beden eğitiminin gelişimini açıklayabilme

Araştır 3

İsveç jimnastiğinin Türkiye'de okul beden eğitimi için uygunluğunu araştırınız.

İlişkilendir

İsveç jimnastiğinin tıbbi cimdastik yönü ile günümüz rehabilitasyon ve fizik tedavi uygulamaları arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Anlat/Paylaş

İsveç jimnastiğinin Türkiye'de tercih edilme nedenlerini anlatınız.

TÜRKİYE'DE MODERN SPORLAR VE OLİMPİK HAREKET

19. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan modern spor akımı, özellikle Avrupa'dan ticaret amacıyla gelerek İstanbul ve İzmir'de kendi özgün topluluklarını oluşturan yabancılar aracılığıyla yüzyıl sonlarına doğru Türkiye'ye girmiştir. Modern olimpiyatların kuruluşu ve ilk oyunların 1896'da uygulanışı da aynı döneme denk gelmiştir. Olimpik hareketin ilk büyük oyun organizasyonu Osmanlı basını aracılığıyla kamuoyuna duyurulmuştur.

Türkiye'de Modern Sporlar

Osmanlı İmparatorluğu'nda devletin Avrupa örneğine göre yeniden biçimlendirilmesini amaçlayan Tanzimat'ın 1839'da ilanı, geleneksel sporlardan modern spora geçişin dönüm noktasını oluşturuyordu. Sanayi Devrimi'nin ardından İngiltere'de ortaya çıkarak kısa sürede tüm Avrupa'ya yayılan modern spor anlayışı, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı'da da görülmeye başlamıştır. Eğitim reformu ile okullara giren cimdastik derslerinin içeriğinde modern sporlara da yer verilmesi ise gelişimini ve yayılımını hızlandırmıştır. Özellikle 1860'da kurulan Robert Koleji ile kurulduğu 1868 yılından itibaren programında cimdastik dersleri bulunan Galatasaray Lisesi, sporun yaygınlaşmasında önemli bir role sahiptir. Öğrencilerin ilk tanıştıkları modern spor branşları arasında atletizm (1870), yüzme ve kürek (1873), greko-romen güreş (1887) ve bisiklet (1898) de vardı. İzmir, başkentten uzak

olması, barındırdığı yabancı nüfus ve canlı sosyal hayatı ile bazı sporların Türkiye'de ilk defa uygulandığı şehirdir. Ancak İstanbul'daki gelişim daha hızlı ve yaygın olmuştur. Nitekim 20. yüzyıl başlarından itibaren İstanbul neredeyse günümüzle yarışacak kadar renkli bir spor hayatına kavuşmuştur. 1913-1914 yıllarında yayımlanan *İdman* dergisine göre, İstanbul'da, düz ve manialı modern at yarışları, atlı araba yarışı, atma, atlama ve koşu disiplinleriyle atletizm, futbol, beyzbol, bisiklet, boks, eskrim, alaf-ranga güreş, patenli hokey, çim hokeyi, izcilik, İsveç ve Alman cimdastikleri, kayak yarışları, kriket, kroket, kürek yarışları, motorlu sandal yarışları, motosiklet yarışları, paten, tenis, voleybol, basketbol, su-topu ve yüzme branşlarında faaliyet gösteriliyordu.

dikkat

Türkiye'nin ilk kapsamlı spor dergisi "İdman" 1913-1914 yıllarında yayınlanmıştır.

Modern sporlarda yarışmalar ve kulüp kuruluşları da oldukça erken ve yabancılar tarafından başlatılmıştı. Batı tarzı at yarışları ilk kez İzmir'e yerleşmiş İngiliz aileler tarafından düzenlenmiştir. İlk programlı at yarışı 1856'da İzmir Yarış Kulübü (Smyrna Races Club) tarafından yapılmış, İstanbul'da yarışların ve kulüpleşmenin başlamasına örnek olmuş, 1864'te İstanbul'da Jokey Kulübü kurulmuştur. Bunu 1872 yılında su sporları kulübü (The Imperial

Yachting and Boating Club) takip etmiştir. 1878’de getirilen toplanma ve örgütlenme yasağı ülkede yaşayan yabancılar için geçerli olmadığından modern sporlarla meşguliyet ve kulüp kurma çalışmaları da yabancılarla sınırlıydı. İlk futbol kulübü olan “Football and Rugby Club” İzmir’de yaşayan İngiliz levantenlerden James La Fontaine tarafından 1894’te kurulmuştur. İzmir’den İstanbul’a taşınan İngiliz aileler ve sefaret görevlileri 1895’te Moda çayırında futbol oynamaya başlamışlar; 1896’da da İzmir örneğine göre Moda Futbol ve Rugby kulübünü İstanbul’da kurmuşlardı. Kurucusu bir İskoç olan Türkiye’nin ilk golf kulübü “Constantinopolis Golf Club” da 1895’te İstanbul’da faaliyete geçirilmişti. İstanbul’un Moda, Kadıköy, Imogene, İzmir’in Football and Rugby, Panionios, Apollon, Pelops, Evangelidis kulüplerininin kurucusu İngilizler; Elpis’inki ise Rumlardı. Bununla birlikte Türk gençleri de 1899’da Kadıköy’de Siyah Çoraplılar Futbol Kulübü (Black Stockings Football Club) adı altında bir cemiyet oluşturmuşlar, ancak ilk maçta baskına uğrayan oyuncular cezalandırılmışlardı. Bunu, 1903 yılında “Beşiktaş Basiret Osmanlı Jimnastik Kulübü”, 1905’te Galatasaray ve 1907’de Kadıköy yakasında Fenerbahçe spor kulübünün kuruluşu izlemiş, her üç kulüp de ancak II. Meşrutiyet’ten sonra tescil edilebilmiştir.

Resim 1.14 Meşrutiyet Türkiye’sinin spor dergisi “İdman” (1913-1914).

Kaynak: İbrahim Yıldırım özel arşivi.

1903’te, Türkiye’nin ilk lig organizasyonu olarak “İstanbul Futbol Ligi” (Constantinople Football League) başlatılmış, kuruluşunun ardından Galatasaray lige alınmıştır. İstanbul Futbol Ligi 1910 yılında kapatılarak yerini İstanbul Futbol Kulüpleri Ligi’ne bırakmıştır (1910-1914). Pazar Ligi olarak da anılan bu lige alınmayan Türk kulüpleri, 1913’te “Cuma Ligi”, 1915-1919 arası “Cuma Birliği”, 1919-1923 arasında ise “Türk İdman Birliği” adlarıyla örgütlenmeye gitmişlerdir. Lig örgütlenmelerinden biri de hokeyde gerçekleşmiştir. Bir yıl içinde altı kulübün hokey takımı kurması üzerine 1915’de “İstanbul Hokey Ligi” kurulmuştur. Modern sporların İstanbul ve İzmir’deki gelişimi, Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş savaşları nedeniyle Anadolu’da söz konusu değildi.

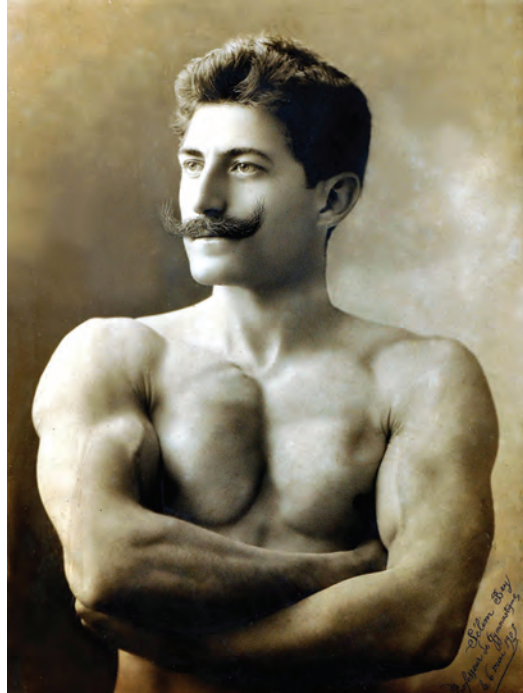
Türkiye’de Modern Olimpizm

Türkiye’nin modern olimpik harekete giriş süreci dönemin iç ve dış siyasal hassasiyetleri nedeniyle çok net değildir. Bununla birlikte birtakım kilometre taşlarını belirlemek mümkündür. Pierre de Coubertin, 1894’de Uluslararası Olimpiyat Komitesini (IOC) kurmuş ve 1896’da oyunları başlatmayı başarmıştı. Farklı ülkelerden yeni üye arayışındayken, 1907’de Galatasaray Lisesi öğretmenlerinden M. Gouvery Türkiye için Selim Sırrı (Tarcan) Bey’i önermişti. Selim Sırrı Bey teklifi kabul etmiş, ancak cemiyet kurmak serbest olmadığından yapılmaya gidememiştir. II. Meşrutiyet’in ilanıyla Coubertin’le iletişime geçen Selim Sırrı Bey, Eylül 1908’de Osmanlı Olimpiyat Cemiyeti’ni kurmuş, ancak onaylatamamıştı. 15 Aralık 1908’de IOC genel kurulunda yapılan oylamada Türkiye temsilcisi olarak seçilmişti. Türkiye bu kararla olimpik hareketin bir parçası olmuş, Selim Sırrı Bey IOC Türkiye temsilcisi olarak Mayıs 1909’da Berlin’de düzenlenen IOC toplantısına katılmıştı. Kurduğu Olimpiyat cemiyeti ülkesinde resmen tanınmakla birlikte kısa sürede IOC’nin aktif bir üyesi haline gelen Selim Sırrı Bey, IOC’nin Lüksemburg (1910), Osmanlı Devleti’nin IOC’ye kabul kararının verildiği Budapeşte (1911), Stockholm (1912) ve Paris (1914) oturumlarında bulunmuş; olimpik düşüncenin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasının yol ve yöntemlerini öğrenmişti. Etkileyici kişiliği ve samimi çabalarıyla toplantılarda önemli yakınlık ve dostluklar edinmiş, 1912 Stockholm toplantısında Coubertin, “Bir gün gelecek bu cihan müsabakalarını İstanbul’da yapacağız. Benim Türklerden

çok ümidim var” demişti. Fakat Selim Sırrı Bey’in, gerek olimpiyat fikrini kabullendirmekte gerekse kurduğu Olimpiyat Cemiyetlerini resmi makamlara onaylatmakta güçlük çektiği anlaşılmaktadır. Başvurusu, “Bu oyun Atina’da oynanır. Olimpiyat Cemiyeti’ni de Yunanlılar kurar. Siz başka bir isim bulunuz!” denilerek geri çevrilmişti. 1912 Stockholm Olimpiyatlarına sporcu askerlerin de katılabilmeleri için Harbiye Nezaretine yaptığı başvuru da, “Askerlik bakımından önemi yoktur” kaydıyla reddedilmişti. İstanbul’da faaliyet gösteren spor kulüplerine yaptığı olimpiyatlara katılım için Osmanlı Olimpiyat Cemiyetine başvurulması çağrısı da yankı bulmamıştı. Stockholm Olimpiyatlarına Robert Kolej öğrencisi iki Ermeni asıllı sporcuyla gitmişti. Türk olimpizm tarihinde ilk kez ay yıldızlı formaları ile yarışan bu iki sporcudan Vahram Papazyan 1500 m yarışını birinci bitirmek üzereyken bayılarak diskalifiye olmuş, Mıgır Mıgıryan ise dekatlon ve pentatlonda yarışmıştı. 1912 Olimpiyatları, Osmanlı Devleti’nin resmi olarak temsil edildiği ilk ve son olimpiyat oyunları olmuştur.

Selim Sırrı Bey’in yeniden oluşturduğu Milli Olimpiyat Cemiyeti için 1913’te yaptığı başvurusu, 1914’te kabul edilecekti. Derhal 1916 Berlin Olimpiyatları için hazırlıklara başlamış, oyunların tarihi, olimpik spor branşları ve kurallarına yönelik çok sayıda teknik kitapçık hazırlamış, makaleler yazmış, ancak oyunlar Birinci Dünya Savaşı nedeniyle yapılamamıştı. Savaşın ardından Nisan 1919’da IOC, savaş suçlusu ilan edilen mağlup ülkelerin 1920 Olimpiyatlarına davet edilmemesine, Milli Olimpiyat Komitelerinin tanınmamasına ve IOC temsilciliklerinin düşürülmesine karar verdi. Olimpizmin kuruluş felsefesine aykırı bu siyasi kararlar Almanya, Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan ile birlikte Türkiye de 1920 Anvers Olimpiyatlarına katılamadı. Haziran 1921’de Lozan’da toplanan 19. IOC kongresinde, Bulgar ve Macar IOC üyeleri yanında Selim Sırrı Bey’in yeniden IOC temsilciliğine getirilmesi ve Türkiye’nin 1924 Paris Olimpiyatlarına davet edilmesi kararlaştırıldı. Davet üzerine Selim Sırrı Bey, 25 Haziran 1922’de olimpiyat teriminin kullanımı yeniden sorun yaratığından ‘Milli Olimpiyat Cemiyeti’ yerine geçmek üzere ‘Cihan Müsabakalarına Hazırlanma Cemiyeti’ adıyla 2. Osmanlı Olimpiyat Cemiyeti’ni kurdu. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın (TİCİ) 31 Temmuz 1922’de kuruluşunun ardından Selim Sırrı Bey ‘Cihan Müsabakalarına İştirak Cemiyeti’ni

feshederek 28 Ağustos 1922’de geçici olarak oluşturulan III. Osmanlı Olimpiyat Cemiyeti’ni kurdu ve Genel Sekreterliğini üstlendi. 1923 yılı başında, Paris 1924 Olimpiyat Oyunları Organizasyon Komitesi’nden Türk sporcularını Olimpiyata davet eden resmi bir yazı geldi. Olimpiyat Komitesinin yeniden oluşturulması için TİCİ yöneticileriyle birlikte çalışan Selim Sırrı Bey, Cumhuriyet’in ilan edilmesinin hemen ardından yeni komiteyi belirledi. Komite, 2 Kasım 1923’te ‘Milli Olimpiyat Cemiyeti’ adıyla ilk toplantısını yaptı: Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, Hami Başkanlığı; Başbakan İsmet İnönü, Fahri Başkanlığı kabul buyurmuşlar; Başkanlığa IOC Türkiye Temsilcisi Selim Sırrı Bey, Genel Sekreterliğe TİCİ Başkanı Ali Sami Yen getirilmişti.

Resim 1.15 Türkiye’de sporun ve olimpizmin öncüsü Selim Sırrı Tarcan (1874-1957).

Kaynak: Ahmet Esmen’de bulunan orijinal fotoğraftan izinli kopya.

Milli Mücadele ve İşgal İstanbul’u yıllarında yapılan ciddi hazırlıklar, cumhuriyetin ilanından sonra daha farklı bir motivasyonla sürdürülmüş, 1924 Paris Olimpiyatları, genç Türkiye Cumhuriyeti’nin modern yüzünü dünyaya göstermek için önemli bir fırsat olmuştu. 1928 Amsterdam Olimpiyat Oyunları’na katılan, 1932 Los Angeles’a uzaklık ve

yüksek maliyet nedeniyle gidemeyen Türkiye, ilk sportif başarıyı 1936 Berlin olimpiyatlarında yakalamıştı. Mersinli Ahmet'in 79 kiloda kazandığı üçüncülük ilk Olimpiyat madalyasını getirirken, 61 kiloda Yaşar Erkan Türkiye'nin ilk altın madalyasını kazanmıştı. 1936 Berlin Olimpiyatları'nın diğer önemli yanı ise, ilk kadın olimpiik sporcular olarak Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni'nin eskrimde Türkiye'yi temsil etmeleriydi. Türkiye'de Olimpiik Hareketin kurucu ve yürütücüsü Selim Sırrı Bey, 1926'da yaptığı bir konuşması nedeniyle TİCİ tarafından kınandığından küsererek Milli Olimpiyat Cemiyeti toplantılarına katılmamaya başlamış, 1927'den itibaren izinli sayılmış, 1930'da da IOC üyeliği de dâhil tüm olimpiik görevlerinden istifa etmiştir.

Türklerin tüm olimpiyat oyunlarına katılımı hakkında ayrıntılı bilgi için TMOK'un <http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/> sitesini ziyaret edebilirsiniz.

Öğrenme Çıktısı

8 Modern sporların Türkiye'deki gelişimini açıklayabilme
9 Olimpiik Hareketin Türkiye'deki gelişimini açıklayabilme

Araştır 4

Selim Sırrı Tarcan'ın Türkiye'de modern sporlar ve olimpiik harekete katkıları nelerdir?

İlişkilendir

Türkiye'nin 1924 Paris Olimpiyat Oyunları'na katılımının nedenlerini ve önemini değerlendiriniz.

Anlat/Paylaş

Türkiye'ye modern sporların girişinde levanten etkisini anlatınız.

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

Erken Cumhuriyet Dönemi beden eğitimi ve spor politikaları Osmanlı'nın son döneminin devamı niteliğinde oluşmuştur. Çalışmalara henüz Cumhuriyet ilan edilmeden önce başlanmış ve gerekli kurum, kuruluş, program ve müfredat içeriklerinin hazırlıkları yapılmıştır. Bu çok yönlülük kapsamında devletin öncelikli politikaları içerisinde yer alan beden eğitimi ve spora ilişkin örgütlenmeler de aynı dönemde önemli görevler üstlenmiştir.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Beden Eğitimi

Osmanlı'nın son dönemlerinde eğitim kurumlarıyla başlayan modernleşme hareketleri, modern sporun okullara girmesiyle bu alanda da kendisini gösterir. Erken Cumhuriyet dönemindeki asıl gelişme ise spor alanında yaşanan ulus-devlet temelli bir kurumsallaşma sürecidir. Spor, devlet için artık sağlıklı, disiplinli ve üretken vatandaşlar yetiştirme işlevleri gören etkin bir faaliyet alanıdır. Beden eğitimi ve spordan beklentiler tüm toplumsal alanları kapsar niteliktedir:

1. Paramiliter amaçlar doğrultusunda vatan savunmasının bir aracı olması,
2. Halk orduları, üretimde verimlilik gibi nedenlerle toplum sağlığının bütünsel olarak yeniden kazanımının sağlanması,
3. Okul beden eğitimi ve okul sporu yoluyla güçlü ve dinç nesillerin yetiştirilmesi,
4. Neslin ıslahı ve modernleşmenin aracı olarak kadının kamusal alana çıkarılması kapsamında kadınlara yönelik beden eğitimi uygulamalarının yapılması,
5. Gençliğin manevi değerler eğitimi ve ahlaki gelişiminin sağlanması.

Bu kapsamda, henüz Cumhuriyet ilan edilmeden, yeni rejimin eğitim politikalarını belirleme çalışmaları başlamıştır. 15 Temmuz–15 Ağustos 1923 tarihleri arasında Ankara’da toplanan bilimsel kurula (I. Heyet-i İlmiye) beden eğitimi politikaları için Selim Sırrı Bey davet edilmiştir. Selim Sırrı Bey, beden eğitimi hakkında heyete bir layiha (tasarı) sunmuştur. Heyet tarafından kabul edilen layiha sonucu 14 Ağustos 1923’te TBMM’de açıklanan Bakanlar Kurulu kararı ile beden eğitimi derslerinin her kademedeki okul programlarında yer almasına karar verilmiştir. Buna göre, beden eğitimi derslerinin haftada en az iki kez yapılması, bu dersi veremeyenlerin sınıfta kalmaları ve haftada yarım günün izcilik, oyun ve spor etkinliklerine ayrılması eğitim programına alınacaktı. Ayrıca en az dört okul için bir spor ve oyun alanı, şehir ve kasabalarda her yüz bin kişi için bir stadyum ve bir cimnastik salonu yapılması tasarlanmıştır.

Toplantıda ayrıca tasarıda yer alan beden eğitimi öğretmeni yetiştirecek bir yükseköğretim kurumunun açılması teklifi de kabul edilerek karara bağlanmıştır. Okul için çalışmalara hemen başlanmış, nitelikli öğretim kadrosu oluşturmak amacıyla üç öğrenci 1925 yılında yurt dışına beden eğitimi öğrenimi görmeye gönderilmiştir. Ankara’da kurulması planlanan öğretmen okulunun açılışına kadar öğretmen taleplerinin bir kısmını karşılamak amacıyla İstanbul Çapa Kız Muallim Mektebi’nde “Terbiye-i Bedeniye Mektebi” kurulmuştur. Kasım 1926’da eğitime başlayan okul için İsveç’ten üç uzman getirilmiştir. Inga Nerman kız öğrenciler, Ragnar Johnson erkek öğrenciler ve Sven Aleksanderson masaj ve tıbbi cimnastiklerden, Selim Sırrı Bey ise eğitim işlerinden sorumludur. Okula, gerekli şartlara uyan kadın ve erkek ilkokul öğretmenleri yanında, kendi kurum ve eğitim kuruluşlarında beden eğitimi dersleri vermek için ordudan subaylar, polisler ve itfaiyeciler de öğrenci olarak alınmıştır. Eğitim süresi yaz kampları ve gösterilerle birlikte bir yıla yaklaşan okulda teorik ve uygulamalı alan dersleri verilmiştir. Ayrıca öğretmen adayları ilk ve orta dereceli okullarda ders uygulamaları yapmışlardır. 1926-1930 yılları arasında eğitim veren kurumdan, 148 erkek ve 63 kadın olmak üzere, toplam 211 beden eğitimi öğretmeni mezun olarak yurt genelindeki okullarda göreve başlamışlardır. Okulun kadın mezunlarından Mübeccel Hanım ve Zehra Hanım (Alagöz) da yurt dışına eğitime gönderilmiştir.

Resim 1.16 Terbiye-i Bedeniye Mektebi kadın öğrencileri ve öğretim kadrosu, 1926.

Kaynak: Maarif Vekaleti Mecmuası, 11, 1927, s. 187.

5 Temmuz 1932 tarihli Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla Ankara’da Gazi Muallim Mektebi bünyesinde beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek üzere bir ‘Beden Terbiyesi Şubesi’ açılmıştır. Üç yıllık eğitim verecek olan kurumun öğretmen kadrosuna daha önce eğitim için yurt dışına gönderilen Vildan Aşır Savaşır, Nizamettin Kırşan ve Zehra Alagöz alınmış, Almanyadan uzman olarak Kurt Dainas getirilmiştir. Okulun ilk

mezunlarından iki, ikinci mezunlarından da üç kişi Almanya'ya eğitime gönderilmiştir. Okul 1937 yılından itibaren kız öğrenci kabul etmeye başlamıştır. Kız öğrencilere verilecek dersler için Margerete Korge de aynı yıl kadroya dâhil edilmiştir. Kurum yıllar içinde değişen müfredat, kadro ve isimler ile günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Günümüzde Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi adı altında beden eğitimi öğretmeni yetiştiren en eski kurum özelliğiyle eğitim vermeye devam etmektedir.

1926'da liseler ve öğretmen okullarının son iki sınıfındaki öğrencilere on beş günde bir defa bir saatlik zorunlu askerlik dersi verilmiştir. Aynı yıl tüm okullarda izcilik faaliyetleri zorunlu tutulmuştur. 1935 yılında beden eğitimi ve spor uygulamaları içerikli askerlik dersinin bütün okullarda ikişer saat olarak, üniversitelerde ise senelik 180 saat olarak yapılmasına karar verilmiştir. Başta gençler olmak üzere yaşlarına göre tüm halka beden eğitimi yükümlülüğü getirilmiştir.

Neslin ıslahına da yönelik politikaların aracı konumundaki beden eğitimi yapılanmalarının ardında şüphesiz Cumhuriyetin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk bulunuyordu. Beden eğitimi ve sporun bireysel ve toplumsal işlevlerine öğrenciliğinden itibaren hâkimdi. Beden eğitiminin toplumsal kalkınmadaki rolü, her sosyal sınıfın beden eğitimiyle tanıştırılmasını zorunlu kılıyordu. Özellikle köylünün dengeli fiziksel gelişimi için sistemli fiziksel aktivitelere tabi tutulması uzmanlarca da öneriliyordu. Bu nedenle çalışma alanları itibarıyla köylüyle yakın temas içinde bulunan ziraatçılar için Yüksek Ziraat Enstitüsü çatısında 1933'te bir 'Beden Terbiyesi Enstitüsü' kurulmuştu. Enstitü öğrencileri kısa zamanda birçok branşta Ankara'nın spor yaşamına renk katmışlardı. Enstitü bünyesinde, başta kayak olmak üzere, futbol, boks, cimnastik, eskrim, binicilik, buz hokeyi, tenis, atıcılık, atletizm, basketbol ve voleybol sporları yapılabiliyordu.

dikkat

Erken Cumhuriyet dönemi spor hayatına en ciddi etkileri olan kurumlardan biri de Yüksek Ziraat Enstitüsü bünyesinde kurulan "Beden Terbiyesi Enstitüsü"dür.

Resim 1.17 Yüksek Ziraat Enstitüsü öğrencilerinin buz hokeyi antrenmanı (1941).

Kaynak: La Turquie Kemaliste, 41, Şubat 1941, s. 35.

Beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin toplumun bütününe yaygınlaştırılmasında diğer önemli kuruluşlar ise Türk Ocakları ve Halkevleri'dir. Kuruluşu 1912'ye dayanan Türk Ocakları, Cumhuriyet döneminde de 1931'e kadar bu alanda aktif rol oynamıştır. 1932'de kurulan Halkevleri faaliyet alanlarına spor da eklenmiştir. Bu kapsamda halkevlerine çok önemli görevler verilmiştir: gençliğin beden eğitimi sağlaması, halka spor sevgisi aşılamak, ulusal spor kurumlarına yardım etmek, sporun bilimsel temellere oturtulması

ve planlı olarak yapılabilmesi için araştırma ve hazırlıklar yapmak, cımnastik ve beden hareketlerini yaygınlaştırmak, spor bayramları ve konferanslar düzenlemek, yurdun tanınması ve görülmesi için geziler düzenlemek. Bu amaçlar kapsamında hal-kevrlerinin spor şubeleri; bulundukları yerleşimlerdeki gençlerin spor faaliyetleri ile ilgilenmiş, yeni kulüpler açılmasına, modern sahalar yapılmasına, geleneksel ve modern sporların yaygınlaştırılmasına çalışmışlardır. Şubelerin programlarında; mahalli şartlara uygun spor, geleneksel sporlar (güreş, cirit, okçuluk), atlı sporlar, yaya sporları, bisiklet ve gezileri, dağcılık, yüzme, tenis, eskrim gibi geniş bir yelpazede faaliyetler yer almıştır.

Erken Cumhuriyet Döneminde Spor Örgütlenmeleri

Cumhuriyet öncesi spor alanında, özellikle İstanbul'da olmak üzere bazı branşlarda, örgütlenme örnekleri görülmektedir. Ancak daha çok futbolda görülen bu örneklerin hiçbiri ulusal bir nitelik taşımamıştır. Erken Cumhuriyet dönemi beden eğitimi ve spor politikaları; uzun yıllar süren savaşların ardından fiziken ve ruhen yıpranmış olan Türk toplumunu, özellikle gençliği, yeniden ayağa kaldırmak amacı üzerine yapılandırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda yurt dışı örneklerinde olduğu gibi devletin spor politikalarını tek elden yürütecek bir kurum ihtiyacı doğmuştur. Bu anlamda ilk yapılanmanın temelleri mütareke döneminde İstanbul merkezli olarak Osmanlı yönetimi altında atılmıştır.

Türkiye'nin ilk çok sporlu ve çok kulüplü örgütsel yapısı olan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ) 16 kulübün bir araya gelmesiyle 22 Mayıs 1922 tarihinde kurulmuştur. İttifakın tüzükteki kuruluş amacı; sportif yarışmalar düzenlemek, sporu teşvik etmek, bu amaçla ödüller hazırlamak ve bilimsel etkinlikler yapmak, yayınlar hazırlamak, kurumsal birliği sağlamak olarak tanımlanmıştır. Sporun İstanbul dışına çıkarılarak ülke geneline yayılması amacıyla taşrada örgütlenmesi bakımından ulusal bir nitelik taşımaktadır. TİCİ, 14 Temmuz 1922 tarihli "Dahili Nizamname" ile kulüp-kulüp, kulüp-birlik ve birlik-federasyon ilişkilerini düzenleyerek Türk spor yönetiminde ilk adımı atmıştır. İstanbul hükümetinin onayıyla kurulan birlik, Ankara'da yankılar oluşturmuştur. TİCİ karşıtı olarak Ankara'da "İdman Birliği" adında bir teşkilat kurulmuştur. Ancak kısa süre sonra iki birliğin

temsilcileri bir araya gelerek mutabakata varmıştır. TİCİ, yeni hükümet tarafından 2 Ocak 1924 tarihinde "Kamu Yararına Çalışan Dernek" olarak kabul edilmesi ile kesin örgüt yapısına kavuşarak Cumhuriyet'in spordan sorumlu tek örgütü konumuna gelmiştir. TİCİ, kuruluş tüzüğünde "profesyonelliği, kumarı, içkiyi ve siyaseti" yasaklayarak politikadan uzak, tamamen federe bir yapı sergilemiştir. Kuşkusuz bunda kuruluş tüzüğü örneğinin İsviçre'den alınmasının önemli bir etkisi vardır. Ali Sami Yen başkanlığındaki kurum Cumhuriyet yönetimi altında yeniden teşkilatlandığında yeni tüzükte de değişiklikler yapılmıştır. Yeni amaçlar; Türk ırkının çoğalması, sağlıklı, güçlü, çalışkan bir toplum oluşturulması, gençlerin kötü alışkanlıklardan korunması ve iyi ahlak edinmeleri, toplumun askeri görevlere hazırlanması, Türklüğün uluslararası propagandasının yapılması, milli hislerin teşviği, beden eğitimi ve sporda amatörlüğün korunması şeklinde sıralanmıştır.

dikkat

Türkiye'nin ilk çok sporlu ulusal çatı örgütü 1922'de kurulan *Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı*'dır.

2 Ocak 1924'te yürürlüğe giren kararnameyle Türkiye'yi yurtdışında temsil etme yetkisini alan TİCİ'nin ilk sınavı 1924 Paris Olimpiyat Oyunları olmuştur. TİCİ, olimpiyatlara katılma ön koşulu olan spor dallarının federasyonunun bulunması ve uluslararası federasyona üye olması şartını yerine getirmek adına kuruluştaki üç federasyon; futbol, atletik sporlar (atletizm, bisiklet, eskrim, tenis, yüzme, atıcılık ve binicilik) ve güreş için 24 Ağustos 1922'de uluslararası federasyonlara üyelik başvurusunu yapmıştı. Sırasıyla atletizm (1922), futbol (1923) ve güreş (1923) federasyonlarının üyeliklerinin kabul edilmesini bisiklet, eskrim, halter, boks, binicilik, basketbol, voleybol gibi diğerleri takip etti. Olimpiyatlar öncesi Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) yeniden yapılanmış ve Ali Sami Yen Genel Sekreter seçilmişti. Yeni tüzük ile komitenin sekiz üyesinden en az dördünün TİCİ üyesi olması kararlaştırıldı. Böylece TMOK üzerinde hakimiyet kurmaya başlayan TİCİ, 28 Eylül - 1 Ekim 1926 tarihleri arasındaki üçüncü kongresin-

de TİCİ başkanının aynı zamanda TMOK başkanı olması, diğer üyelerin de TİCİ'nin federasyon başkanlarınca doldurulması kararını alarak TMOK yönetimini ele geçirdi.

Açılış konuşmasını İsmet İnönü'nün yaptığı Üçüncü Kongre'nin diğer bir önemi de Atatürk'ün gönderdiği ve kongrede okunan beyanatıdır. Atatürk gönderdiği beyanatta spordan beklentilerini açıkça ifade etmekte ve bunların gerçekleştirilmesinden TİCİ'yi sorumlu tutmaktadır: *“Efendiler; gürbüz ve yavuz evlatlar isterim. Bunları yetiştirmek tedbirlerini ve mesuliyetlerini üzerinize almış adamlarsınız. Bu neticeyi görmezsem hakkınızda ki muhabbetim o zaman zail olur.”* Bu beyanat Atatürk'ün beden eğitimi ve spora verdiği önemin açık bir göstergesidir. Öncelikli beklentinin ise neslin ıslahı yönünde olduğu açıktır.

Birinci Kongre'de Atatürk'e teklif edilen hamî reislik ve İnönü'ye teklif edilen fahri reisliğin, Atatürk ve İnönü tarafından kabul edilmesi TİCİ'ye olan desteği gösterdiği kadar federe yapıdaki kurumun üzerindeki devlet elini de ortaya koymaktadır. Nitekim 1928 Amsterdam Olimpiyat Oyunları'nda Türk sporcular tarafından sergilenen başarısız performans ve organizasyon eksikliklerinden TİCİ yönetimi sorumlu tutulmuştur. Yoğun eleştiriler ve Haysiyet Divanı'na gönderilen futbol takımı hakkındaki raporları takiben parti TİCİ'nin bütün ödeneğini 1929 yılında kesmiştir. CHP, teşkilatta yeni bir yapılanmaya gitmek için bir nizamname bile hazırlamıştır. TİCİ'nin sporun yönetiminde kalmayacağı yerini daha devletçi bir yapıya bırakacağı daha bu dönemde anlaşılmıştır. Parti tarafından; ülkede spor alanında yeterli örgütlenmeyi yapmadığı, yapılan organizasyonların yetersiz ve düzensiz olduğu, istikrarın bir türlü sağlanamadığı düşünülmektedir. 1930'lu yıllarda yaşanan kulüpler arası çekişmeler ve anlaşmazlıklar gibi gelişmelerin yönetime yansması ve aksaklıkları beraberinde getirmesi de bu düşünceleri desteklemiştir.

Gelişen olaylar neticesinde TİCİ Sekizinci Kongresi'nde 18 Şubat 1936 günü kendini feshetti. Alınan son kararlar ise teşkilat adının “Türk Spor Kurumu” (TSK) olarak değiştirilmesi ve kurumun doğrudan doğruya CHP'ye bağlanmasıydı. Bu, spor yönetiminin, merkez olan Ankara'ya taşınması anlamına da geliyordu. Böylece sporu görece bağımsız yöneten TİCİ yerini partiye bağlı Türk Spor Kurumu'na bıraktı. Yeni devletçi sistemde kurum; önemli kararları parti genel sekreterliğinden alan,

illerde parti başkanları ve valilerin spordan sorumlu olduğu bir yan örgüt hüviyeti kazandı. Birincil işlevi ise yaklaştığı belli olan savaş ortamına hazırlık olarak, partinin denetimi ve gözetiminde, halkın tamamına beden eğitimi ve spor yaptırmaktı.

TSK dönemini yarı-resmi bir yapı altında kalıcı bir düzenin arandığı bir ara dönem olarak nitelendirebiliriz. Ancak yeni kurumun sorumlulukları eskisine nazaran oldukça fazlaydı. Kurum, birinci olarak; beden eğitimi ve sporun ülke genelinde yaygınlaştırılması ve uygulanmasından sorumluydu. İkinci olarak; tüm ülkede spor birliğini sağlayacak, planlayacak ve en önemlisi disiplin altında tutacaktı. Üçüncü ve en önemli görevi ise spor yoluyla yurt savunmasına hazır bireyler ve askerler yetiştirecekti. Partinin de desteğiyle ülkenin spor yönetiminde kaldığı iki yıl içerisinde TSK ciddi yatırımlar yaptı. CHP, tüm il teşkilatlarına gönderdiği yazıyla özel idarelerin spora maddi kaynak sağlamalarını emretmişti. Kulüp ve sporcu sayısında ise önemli bir artış sağlamıştı. Ancak tüm bu desteğe rağmen kurum tüm sorumluluklarını yerine getirebilecek teşkilat yapısına sahip olmadığı gibi dönemde spor camiası içinde TİCİ'den arta kalan büyük problemler vardı. Bunların en önemlileri ise kulüpler arası rekabetin artık siyasal bir olaya dönüşmesi ve CHP'nin de bu durum içinde yer almasıydı. 29 Ekim 1936'da ülkedeki tüm sporcuların törenlerle CHP'ye üye olarak kaydedilmesi siyasallaşmanın önemli bir göstergesiydi. Parti son çare olarak CHP il başkanlarını spor bölgesi başkanı olarak atasa da parti denetimindeki kurumdan, devlet yönetimindeki teşkilat yapısına geçiş kaçınılmazdı.

Batı'da olduğu gibi spor örgütlenmesinin bağımsız federatif model ile yönetilmesi ve Almanya örneğindeki gibi devlet tarafından doğrudan değil, ancak dolaylı olarak yönetilmesi yetersiz kalmıştı. Son çare sporun devlet tarafından doğrudan yönetilmesiydi. Atatürk'ün emri ile Celal Bayar hükümetince TBMM'ye sunulan yasa tasarısının gerekçeleri ise konuya açıklık getiriyordu: *“Eski iki devrenin verdiği tecrübeler, sporun tıpkı eğitim ve sağlık gibi bir devlet işi olarak ele alınması, devlet hizmetleri arasına almakla kalmayıp ona devlet mekanizması içinde yer verilmesi lüzumunu ortaya koymuştur. Neslin ıslahını ve yurttaşların yüksek beden vasıflı insanlar olarak yetiştirilmesini, memleket müdafaasının ve ekonomik kalkınmanın en önemli faktörü olarak sayan Batı memleketlerinin birçoğuna nispetle sporda olan geriliğimizi, kısa bir dönemde*

gidirmek için sporda kuvvetli bir otorite ve disiplin kurma ihtiyacı vardır.” Sonuç olarak 29 Haziran 1938’de TBMM’de yapılan toplantıda 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunla Türk Spor Kurumu yerini Başbakanlığa bağlı

Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğüne bırakmıştır. Bu dönemden itibaren ülkedeki beden eğitimi ve spor politikaları isim ve statü değişikliklerine uğramış olsa da günümüze kadar devlet eliyle yapılandırılmaya devam etmiştir.

Araştırmalarla İlişkilendir

Eski çağlarda haberci koşucularca da sağlanan haber iletiminde, mesafelerin istasyonlarla bölünerek etaplı koşular formunda kat edilmesini sağlayan sistemlerin yanında, Osmanlılardaki mesajların ekstrem uzun mesafelere tek etaplı koşularla ve tek bir koşucu tarafından iletildiği peyk sistemi ilginç bir örnek oluşturmaktadır. 15.–17. yüzyıllar arasında uzun mesafe koşucuları olarak habercilik mesleğini sürdüren peykerin, özellikle uygulama teknikleri bakımından gelişmiş bir bilgi ve kültür düzeyine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu nitelikleriyle Batılı gezginlerin ilgisini çeken peykerin, küçük yaşlardan itibaren planlı ve artırılmalı koşu antrenmanlarından sonra bir seçme sınavına tabi tutulmaları ve yüksek performans gösterenlerin yüksek ücretlerle göreve kabul edilmeleri, bu alanda iyi işleyen bir siste-

min varlığını göstermektedir. Özellikle, peykerin koşuları esnasında karbonhidrat alımına devam ederek glikojen rezervlerini korumak; rahat bir burun solunumu sağlamak amacıyla ağızda delikli bir küre taşımak ve antrenmanlarla pekiştirilen belirli bir temponun sürekli korunabilmesi için dizlere bağlanan çingirakların periyodik tınlarından yararlanmak gibi performans artırıcı bir takım yöntemlere başvuruyor olmaları, yaşadıkları çağa göre ileri bilimsel ve teknik uygulamalar olarak değerlendirilebilir.

Kaynak: İ. Yıldırım. (2012). Atlı halkın yaya haberci koşucuları: Peyker ve performansları. Anadolu Uygarlıklarında Spor içinde (s. 188-201). Ankara: Spor Yayınevi

Öğrenme Çıktısı

- 10 Erken Cumhuriyet dönemi beden eğitimi çalışmalarını açıklayabilme
- 11 Erken Cumhuriyet dönemi spor örgütlenmelerini ve amaçlarını ifade edebilme

Araştır 5

TİCİ’nin kendisini feshetmesi ve TSK’nın kurulmasının nedenleri nelerdir?

İlişkilendir

Cİ’nin kendisini feshetmesi ve TSK’nın kurulmasının nedenleri nelerdir?

Anlat/Paylaş

Erken Cumhuriyet Dönemi spor örgütlenmelerini anlatınız.

Türklerin de ait olduğu atlı bozkır kültüründe hayatta kalabilmenin ve üstünlük sağlamanın yegâne yolu savaşıklık ve avcılık becerilerinin en yüksek düzeyde geliştirilmesine bağlıydı. Bu nedenle sistemli antrenmanlarla geliştirdikleri yüksek binicilik ve okçuluk becerisinin bileşimi olan at üstünde her yöne isabetli ok atışlarıyla tanınmışlardı. En önemli antrenman ortamını avcılık sağlıyordu. Çocuklar küçük yaşta hazırlanıyor, kadınlar sportif aktivitelere katılıyorlardı. Spor becerileri toplumsal yaşamın farklı alanlarında anlam taşıyor, avantajlar sağlıyordu. Sosyal, psikolojik, askeri, dinsel ve ekonomik nedenli spor uygulamalarına rastlanmaktadır. Okçuluğun sosyal statü belirleme, at yarışlarının savaş önleme, güreşin psikoterapi, futbolun askeri ve kayağın taşıma-ulaştırma işlevleri özellikle dikkat çekmektedir.

İleri teknoloji ürünü yayları ve okçuluk becerileri ile sahneye çıkan Selçuklular eski Türk alplık geleneğini devam ettirmişlerdi. Avcılık en önemli fiziksel aktivite biçimlerinden biriydi. Tarihsel önemi olan bir avcılık kitabı günümüze kadar gelebilmiştir. Zamanla İran kültüründen etkilenmişler, çevgan gibi başlarda tercih etmedikleri sporlara da yönelmişlerdi. Spor atı yetiştirmede özel eğitim yöntemleri bulunuyordu. Her türlü sosyal ve sportif etkinlikler için çok amaçlı spor tesisleri sayılabilecek, izletici tribünleri olan Gök Meydanlar inşa etmişlerdi. Toplum yarışmacı bir tutuma sahipti. Divanü Lûgati't-Türk'te geçen çok sayıda spor ve oyun formları yarışmacı anlayışı onaylamaktadır. Osmanlılarda spor çağdaşlarıyla kıyaslanamayacak bir zenginliğe sahiptir. Bu durum her sosyal tabaka için geçerlidir. Spor, düğün, bayram, şenlik ve panayır programlarının en gözde etkinliğidir. Spor kültürünün düzeyi, çağının ilerisine geçen bazı uygulamalardan anlaşılmaktadır. Haberci uzun mesafe koşucuları peykler, koşu performansını artırıcı donanımlara sahiptiler. İmparatorluğu bir ağ gibi saran spor kulübü mahiyetinde spor tekkeleri kurmuşlardı. Batı'da 19. yüzyılda görülen rekor anlayışına, mesafe okçuluğunda 15. yüzyılda sahiptiler. Okmeydanı Tekkesi, yasası, yönetim yapısı, kayıt kabul şartları, gelişmiş antrenman yöntemleri, tavizsiz uygulanan ve fırsat eşitliğini sağlayan kuralları, sporcu yeterlilik şartları, sicil-lisans kayıt ve törenleri, rekor hedefli yarışmaları ve bürokrasisi ile örneksizdir.

6

Türkiye'deki ondokuzuncu yüzyıl
cimnastik akımları arasındaki
temel farklılıkları açıklayabilme

7

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e
okul beden eğitiminin gelişimini
açıklayabilme

Türkiye'de Jimnastik Akımları
ve Okul Beden Eğitiminin
Gelişimi

Türkiye'de Alman jimnastiği başlangıçtan itibaren askeri ve paramiliter uygulamalar tabanında gelişmiştir. Okul beden eğitiminde ise aletli uygulamalarla düzensiz ve sistematik olmayan bir görünüm sergilemiştir. İsveç jimnastiği ise Selim Sırrı Tarcan'ın İsveç'ten dönüşünün ardından pedagojik, askeri, tıbbi ve estetik unsurlarıyla ve çok yönlü yapısıyla her alanda kendisini göstermiştir. Aletsiz olarak, açık ya da kapalı her alanda, her yaş, cinsiyet ve sağlık durumuna sahip bireyler tarafından uygulanabilirliği açısından ülkenin ve dönemin ihtiyaçlarını karşılamıştır. Beden eğitimi dersleri ilk defa cimdastik adı altında 1863'te Harbiye Mektebi, ardından da sivil okul olarak Galatasaray Sultanisi ders programında Jahn-Amoros jimnastiği kapsamında girmiştir. 1910'dan itibaren Selim Sırrı Tarcan'ın etkisiyle İsveç jimnastiği uygulamaları her kademedeki okul müfredatlarında, kız okulları da dahil olmak üzere, yer almıştır. Elde edilen kazanımlar ise idman bayramları yoluyla topluma sunulmuştur.

8

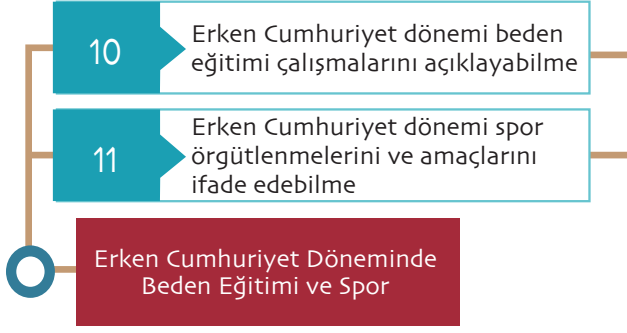
Modern sporların Türkiye'deki
gelişimini açıklayabilme

9

Olimpik Hareketin Türkiye'deki
gelişimini açıklayabilme

Türkiye'de Modern Sporlar ve
Olimpik Hareket

Modern sporların Türkiye'ye ilk girişi levantenler ve azınlıklar vasıtasıyla olmuştur. Birçok branş Avrupa'daki ilk uygulamalarından çok kısa süre sonra 19. yüzyıl ortalarından itibaren başta İstanbul ve İzmir olmak üzere Türkiye'de de görülmüştür. Türkler de kısa süre içerisinde sporda kendini göstermiş ve 20. yüzyıl başlarından itibaren kulüpleşme ve organizasyon çabalarına başlamışlardır. Öncü kulüpler ve sporcuları İstanbul dışında da tanıtım faaliyetlerinde bulunarak modern sporların Anadolu'da yaygınlaşmasına katkıda bulunmuşlardır. Türkiye'nin Olimpizm serüveni Selim Sırrı Tarcan'ın Aralık 1908'de IOC'nin Türkiye temsilcisi seçilmesi ile başlamış, 1909 –1914 yılları arasında Olimpik toplantılara ve 1912 Olimpiyatlarına katılım ile en verimli dönemini geçirmiştir. Tarcan, toplumda farkındalık ve bilinç oluşturma ve yaygınlaştırma çabalarını Erken Cumhuriyet Dönemi'ne kadar sürdürmüştür. Cumhuriyet'in ilk olimpiyatları 1924 Paris Oyunları olurken, ilk madalyalar ve ilk kadın sporcu katılımı 1936 Berlin Oyunları'ndadır.

Selim Sırrı Tarcan'ın I. Heyet-i İlmiye'de verdiği layiha hükümet politikaları için yön belirleyici olmuştur. Alınan kararlar neticesinde beden eğitimi tüm kademedeki okul müfredatlarında İsveç jimnastiği ekseninde yer almıştır. Öğretmen yetiştirme çalışmaları 1926'da açılan Terbiye-i Bedeniye Mektebi ile başlamıştır. Yurt dışına gönderilen erkek ve kadın öğrenciler Cumhuriyet döneminin ilk öğreticileri olmuştur. 1933 yılında Gazi Orta Muallim Mektebi Terbiye-i Bedeniye Şubesi'nin açılması ile yükseköğretim düzeyinde öğretmen yetiştirilmeye başlanmıştır. 1922'de kurulan TİCİ, 1936'da yerini alan TSK ve 1938'de devletin spora el atması ile kuruluşu tamamlanan BTGD'nin ortak amacı: beden eğitimi ve sporun ülke geneline yayılması ve uygulanması, yurt genelinde kulüpleşme ve organizasyon süreçlerinin yürütülmesi, gençliğin ve halkın paramiliter çalışmalar vasıtasıyla yurt savunmasına hazırlanması, beden eğitimi ve spor yoluyla gençliğin ahlaki gelişiminin sağlanması olmuştur.

1 Eski Türk bozkır yaşam tarzında hangi fiziksel aktivitenin çok yönlü beceri gelişimine en fazla katkıyı sağladığı söylenebilir?

- A. Binicilik B. Okçuluk
C. Avcılık D. Güreş
E. Kayak

2 Selçuklu yayları ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Bileşik yapıdadır.
B. Boyları kısadır.
C. Uzun süre kurulu kalabilir.
D. Yağmurdan etkilenmez.
E. Güç ve esnekliği ayarlanabilir.

3 Aşağıdakilerden hangi okçuluk disiplini Osmanlı rekor okçuluğuna verilen addır?

- A. Darp atış B. Puta atış
C. Kabak atış D. Menzil atış
E. Ok koşusu

4 Aşağıdakilerden hangisi Türkiye’de okul beden eğitiminde İsveç jimnastiğinin tercih edilme nedenlerinden biri **değildir**?

- A. Her öğrencinin yapabileceği ve katılım sağlayabileceği basamaklı yapısı
B. Öğretmenin sınıfın tamamına hakim olabilmesi
C. Jimnastik salonu ya da alet yetersizliği gibi sorunları barındırmaması
D. Açık ya da kapalı her ortamda yapılabilen olması
E. Hareketlerin toplu olarak değil bireysel olarak yapılması

5 Aşağıdakilerden hangisi 19. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde yabancıların kurduğu modern spor kulüplerinden biri **değildir**?

- A. İzmir At Yarışı Kulübü
B. Su Sporları Kulübü
C. Futbol ve Rugby Kulübü
D. İstanbul Jokey Kulübü
E. Hokey Kulübü

6 Beden eğitimi ve spor yoluyla eğitilen gençlerin becerilerinin halka sergilendiği “İdman Bayramları”nın ilki hangi yılda yapılmıştır?

- A. 1913 B. 1914
C. 1915 D. 1916
E. 1917

7 Türkiye’deki ilk futbol ligi La Fontaine tarafından hangi ilde kurulmuştur?

- A. İstanbul B. Ankara
C. İzmir D. Konya
E. Eskişehir

8 1912 Stockholm Olimpiyat Oyunları’nda Türkiye aşağıdaki branşlardan hangisinde iki sporcu ile temsil edilmiştir?

- A. Eskrim
B. Atletizm
C. Güreş
D. Boks
E. Jimnastik

9 Aşağıdakilerden hangisi Erken Cumhuriyet Dönemi kadrolarının beden eğitiminden öncelikli beklentilerinden biri **değildir**?

- A. Paramiliter amaçlar
B. Bütünsel halk sağlığı
C. Neslin ıslahı
D. Manevi ve ahlaki gelişim
E. Olimpiyatlarda başarı

10 Türkiye’de, Olimpiyatlara katılma ön koşulu olan ulusal federasyonların uluslararası federasyona üye olması koşulu ilk hangi spor branşında gerçekleşmiştir?

- A. Atletizm
B. Eskrim
C. Futbol
D. Güreş
E. Halter

1. C	Yanıtınız yanlış ise “Eski Türk Toplumlarında Spor Kültürü” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. D	Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’de Jimnastik Akımları ve Okul Beden Eğitiminin Gelişimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. D	Yanıtınız yanlış ise “Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Spor” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. C	Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’de Modern Sporlar ve Olimpik Hareket” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. D	Yanıtınız yanlış ise “Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Spor” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. B	Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’de Modern Sporlar ve Olimpik Hareket” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. E	Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’de Jimnastik Akımları ve Okul Beden Eğitiminin Gelişimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. E	Yanıtınız yanlış ise “Erken Cumhuriyet Döneminde Beden Eğitimi ve Spor” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. E	Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’de Modern Sporlar ve Olimpik Hareket” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. A	Yanıtınız yanlış ise “Erken Cumhuriyet Döneminde Beden Eğitimi ve Spor” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

1

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Eski Türk bozkır yaşamında çoklu beceri geliştirmede en etkili aktivite avcılıktır. Av ortamı, binicilik ve okçuluk yeteneklerini gerek teknik gerekse taktik açıdan geliştiren bir okul işlevi görmektedir. Aynı zamanda, bir dizi fiziksel, zihinsel ve sosyal nitelikler kazandırıyor, taşıdığı ekonomik önem dışında, askeri, idari, sosyal ve sportif becerileri de geliştirerek bir fonksiyonlar zinciri oluştuyordu.

Araştır 2

Osmanlı döneminde mesafeye ok atma disiplinlerinde ok koşullarında temel amaç yarışmacıların oku en uzağa düşürmeleridir. Atılan mesafe ölçülmemekte, oku en ileriye atan yarışmayı kazanmaktadır. Menzil okçuluğunda ise amaç hakemler ve şahitlerin denetiminde ilgili atış yönünde daha önce atılmış en iyi mesafeyi belirleyen rekor taşıyı geçmeye çalışmaktır.

Araştır 3

İsveç jimnastiği pedagojik cinnastik uygulamalarıyla Erken Cumhuriyet Dönemi'nin okul beden eğitiminden beklentilerini tam olarak karşılamıştır. Her öğrencinin yapabileceği ve katılım sağlayabileceği yapısı, öğretmenin sınıfına tamamen hakim olması, aletsiz ve açık ya da kapalı ortamlarda yapılabiliyor oluşu nedeniyle tüm kademe ve fiziki şartlardaki okullarda kolayca uygulanmasını sağlamıştır.

Araştır 4

Selim Sırrı Tarcan, modern sporların Türkiye'deki ilk uygulayıcıları arasında yer almış, yayın faaliyetleriyle modern sporların tanıtılması ve yaygınlaştırılmasına katkı sağlamıştır. Darülmualimin'de müdürlük yaptığı dönemde öğrencilerine tanıttığı ve uygulattığı sporlar ile ülke geneline yayılmasını sağlamıştır. TMOK'un kurucusu ve IOC'nin Türkiye temsilcisi olarak olimpiik hareketin Türkiye'deki öncüsü olmuştur.

Araştır 5

TİCİ, Cumhuriyet'in idari kadrolarının beklentisini karşılayamayarak beden eğitimi ve sporu ülke genelinde yaygınlaştıramamıştı. Organizasyonlar da aynı biçimde sorunluydu ve kulüpler arası çatışmalar vardı. 1928 Amsterdam Olimpiyat Oyunları'ndaki başarısızlık ise kurumun sorgulanmasını beraberinde getirmişti. Sonuç olarak CHP kurumdan mali desteğini çekmiş ve partiye bağlı yeni yapılanma süreci başlatılarak TSK kurulmuştur.

Kaynakça

- Akın, Y. (2004). *Gülbüz ve yavuz evlatlar: Erken Cumhuriyet'te beden terbiyesi ve spor*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alpman, C. (2001). *Eğitimin bütünlüğü içinde beden eğitimi ve çağlar boyu gelişimi*. Ankara: GSGM.
- Emiroğlu, K. ve Yüksel, A. (2012). Osmanlı'da atlı sporlar. İ. Yıldırım ve T. Gültekin (Ed.), *Anadolu uygarlıklarında spor* (s. 132-155). Ankara: Spor Yayınevi.
- Ersan, M. (2012). Anadolu Selçuklularında oyun, eğlence ve spor. İ. Yıldırım, T. Gültekin, (Ed.), *Anadolu uygarlıklarında spor* (s. 112-129), Ankara: Spor Yayınevi.
- Esin, E. (1985). *Türk kültür tarihi: İç Asya'daki erken safhalar*. Ankara: TTK.
- Fişek, K. (1985). *100 soruda Türkiye spor tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Jettmar, K. (1964). *Die frühen steppenvölker*. Baden-Baden: Holle-Verlag.
- Kahraman, A. (1995). *Osmanlı Devleti'nde spor*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Köymen, M. A. (1970). *Alp Arslan zamanı Selçuklu askeri teşkilatı*. Ankara: A.Ü. Basımevi.
- Metin, T. (2013). Türkiye Selçuklu şehirlerinde "Meydan" kültürü. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 28(1), s. 209-222.
- Öztürk, C. (1996). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Somuncuoğlu, S. (2008). *Sibirya'dan Anadolu'ya taştağı Türkler*. İstanbul: A-Z Yapı.
- Şinforoğlu, T. (2015). *Selim Sırrı Tarcan ve İsveç Jimnastiği: Beden eğitiminde İsveç modelinin II. Meşrutiyet Dönemi Türk Eğitim Sistemine entegrasyonu* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tarcan, S. S. (1932). *Beden terbiyesi: Oyun-cimnastik-spor*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Türkmen, M. (2013). Erken Cumhuriyet'te beden eğitimi ve sporun ideolojik temelleri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(6), 729-740.
- Türkmen, M. ve Demirhan, B. (2014). *Osmanlı güreş tekkeleri ve fonksiyonelliği*. Türk halklarının geleneksel spor oyunları uluslararası sempozyumu bildiriler kitabı, Kahramanmaraş, 162-173.
- Yamak, A. S. (2012). *Asker evlatlar yetiştirmek: II. Meşrutiyet Dönemi'nde beden terbiyesi, askeri talim ve paramiliter gençlik örgütleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yarar, B. (2014). Osmanlı'dan cumhuriyete geçiş süreci ve erken cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde modern sporun kuruluşu. *Hacettepe Üniversitesi Tıbbi Araştırmaları Dergisi*, 11(21), 301-317
- Yıldırım, İ. (2018). Atlı cirrit ve rahvan binicilik. *Z (Mevsimlik Tematik Dergi)*, 3, 314-319.
- Yıldırım, İ. (1996). Uygulama nedenleri ve fonksiyonları bakımından Türk kültürünün erken devirlerinde bazı sportif aktivitelerin görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), s. 47-57.
- Yıldırım, İ. ve Sinforoğlu T. (2012). Revival of the djerid game in Turkey. A. Amendt ve C. H. Wacker (Ed.), *Horse games – horse sports: From traditional oriental games to modern and olympic sport* içinde (s. 79-86). Beirut/Lebanon: Arab Scientific Publishers, Inc.
- Yıldız, D. (2002). *Çağlar boyu Türkler'de spor*, İstanbul: Telebasım.
- Yücel, Ü. (1999). *Türk okçuluğu*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Bölüm 2

Spor Sosyolojisi II

öğrenme çıktıları

Spor ve Toplumsal Sınıf

- 1 Ekonomik eşitsizliğin sporda görülme biçimlerini açıklayabilme
- 2 Toplumsal sınıfın spora katılımındaki rolünü açıklayabilme
- 3 Sporda kariyer fırsatlarını örneklerle açıklayabilme

Spor ve Medya

- 7 Spor-medya etkileşimini açıklayabilme
- 8 Spor-medya ilişkisinde ekonomik faktörleri açıklayabilme
- 9 Spor medyasında iletilen mesajların önemini açıklayabilme

Sporda Şiddet

- 4 Sporda şiddetin sosyolojik nedenlerini açıklayabilme
- 5 Sporda şiddeti önleme politikalarını ifade edebilme
- 6 Antrenör olarak sporda şiddeti önlemede sorumluluğunu ifade edebilme

Anahtar Sözcükler: • Spor • Sosyoloji • Toplumsal Sınıf • Şiddet • Medya • Ekonomi

GİRİŞ

Spor içinde yapıldığı toplumdan beslenen ve o toplumda yaşanan eşitsizlikleri de yansıtabilme özelliğine sahip bulunan bir alandır. Ekonomik eşitsizlikler ve sınıf ilişkileri sporu da doğrudan etkilemekle kalmamakta aynı zamanda spora ilişkin yaklaşımları da şekillendirmektedir. Tarih boyunca her toplumda farklı toplumsal tabakalar meydana çıkmış ve bu tabakaların içerisinde eşitsizlikler hüküm sürmüştür. Sanayi devrimi sonrasında modern spor olgusu ile birlikte spor yapanlar ile sporu icra edenler arasında da bir ayrışma yaşanmıştır. Profesyonel sporculukla birlikte toplumsal hayatın içerisinde spor aracılığıyla dikey bir hareketliliğin oluşmasına da olanak sağlanmıştır. Toplumsal değişme süreci içerisinde spora atfedilen değerlerde başta kimlik edinimi ve fiziksel görünüme yapılan vurgu olmak üzere dönüşüm yaşanmasının ardından spor, gündelik hayatın içerisinde daha çok vurgulanır olmuştur.

Şiddet çok farklı dinamikleri olan ve toplumsal hayatın içerisinde bambaşka şekillerde kendisini gösterebilen bir olgudur. Spor sahalarında ortaya çıkan şiddet ile mücadele etmeyi hedeflediğinizde, mücadelenin farklı yolları olduğunu kabullenmek ve buna uygun bir biçimde toplumun tüm bileşenlerini çözümün parçası kılacak adımları atmak gerekmektedir. Stadyumlar, spor salonları toplumun küçük bir maketi gibi oluşan dinamik yapılardır ve burada bulunan taraftarlar yalnızca sahadaki oyunu izlemekle kalmazlar. Tribünlerdeki davranışlarıyla, temel toplumsal çekişmelerin paralelinde gelişen sembolik birer tabikat gerçekleştirirler. Sportif değerler bir idealin sembolü olarak değişmeden varlığını sürdürmektedirler. Spor ve şiddet arasındaki ilişki işte bu idealin sekteye uğramasının yanı sıra toplumsal hayatın içerisinde yaşanan gerilimlerin çoğu kez spor sahasına bazen de spor sahasından toplumsal hayata yansması ile sonuçlanmaktadır. Bu yüzden spor sahasında yaşanan şiddetin çözümüne yönelik olarak atılacak olan adımlar, aynı zamanda toplumsal hayatın içerisinde etkisini hissettiren şiddet olgusuna dair de ipuçlarını içerecektir.

Spor ve medya birbirleriyle yakından bağlantılı olan kurumlardır ve bu kurumlar arasındaki bağlantı zaman içerisinde giderek daha da güç kazanmıştır. İlişkinin ilk ortaya çıktığı on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren uzun bir süre boyunca medya açısından sporun önemi, geniş kitlelere ulaşabilmeye aracılık rolünü üstlenebilme ye-

teneğinde saklıdır. Spor açısından medyanın işlevi ise sportif etkinliklerin söz konusu geniş kitlelerle buluşmasının yanı sıra ilgiyi canlı tutması üzerine şekillenmiştir ve bu dönem boyunca belirleyici olan taraf spordur. Önce radyo ardından televizyon ile başlayan naklen yayın süreci spor ile medya arasındaki ilişkinin boyutlarını artırmış, buna karşın söz konusu ikili arasındaki ilişki önce eşitlenmiş ardından yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren kontrol medyanın eline geçmiştir. Artık sportif etkinlikler küresel medya sisteminin en büyük pazarlama araçlarından bir tanesidir ve tüm sistem, medyaya göre biçimlendirilmeye başlanmıştır. Bu iki kurum arasındaki ilişkide bir diğer önemli nokta ise, evrensel olan sporun mesajlarının medya aracılığıyla dönüşüme uğratılması ve sporcu şöhretler aracılığıyla oluşturulan ekonomi temelli mesajların tüketim odaklı biçimde kitlelere pazarlanmasıdır.

SPOR VE TOPLUMSAL SINIF

Sosyolojik bir kurum olarak spor, bünyesinde ekonomik eşitsizlikleri, sınıf ilişkilerini ve büyük çaplı toplumsal hareketliliği barındırmaktadır. Bu kısımda, sporun toplumsal hayatın içerisindeki yerinin farklı toplumsal sınıflar açısından nasıl gerçekleşmekte olduğunu yanı sıra spor aracılığıyla yaşanabilen farklılıklar, ekonomik eşitsizliklerle birlikte ekonomik fırsatların ve kariyer olanaklarının neler olduğu üzerinde durulacaktır. Spor kültürünün oluşturulması kadar sporun bir meslek dalı olarak icra edilmesi de toplumsal hayatın içerisindeki sınıfsal pozisyonlar ve sunulan olanak/olanaksızlıklarla ilişkilidir. Bir başka şekilde ifade edilecek olursa; ait olunan toplumsal sınıf, nasıl ikamet edilen semti, gidilen okulları ve alışkanlıkları şekillendiriyorsa aynı şekilde spor tercihleri ve yaklaşımları da biçimlendirecektir.

Ekonomik Eşitsizlik, Sınıf İlişkileri ve Spor

Sosyolojik bir olgu olarak sporun inşa edilmiş bir alan olduğu anlayışı üzerinden hareket edildiğinde, tarihin her döneminde spor yapma ve izleme arasında içinde bulunulan toplumsal tabaka ile yakından bir ilişki bulunduğu gerçeği ile karşılaşılacaktır. Bugün tüm dünyada spor yapma alışkanlıkları incelendiğinde, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri sebebiyle erkeklerin kadınlardan daha fazla spor yaptıkları gö-

rülmektedir. Bir diğ r önemli g st rge ise orta ve üst sınıfların diğ r sınıflara oranla daha fazla spor yapma eğilimi içerisinde olduklarıdır. Sınıfsal pozisyon, kitleleri hem sportif alanın içerisinde bulunma açısından hem de sportif tercihleri şekillendirme açısından farklı şekillerde etki altına almaktadır.

dikkat

Farklı gelir gruplarına mensup olan bireylerin sınıfsal tercihleri spora yönelik ilgilerini ve yaklaşımlarını bi imlendirebilmektedir.

Tabakala ma:

Farklı insan grupla maları arasındaki yapılaşmış e itsizliklerdir.

Giddens, eşitsizliklere bütün toplumlarda rastlandığını belirtir ve bu durumu şöyle açıklar: “Servet ve g   arasındaki farklılıkların neredeyse hiç olmadığı en yalın kültürlerde bile, bireyler arasında, erkeklerle kadınlar arasında, gençlerle yaşlılar arasında eşitsizlikler vardır. E itsizlikleri betimlemek için sosyologlar toplumsal **tabakala madan** söz ederler. Dört ana tabaka sistemi vardır; kölelik, kast, m  k ve **toplumsal sınıf**. Sınıflar kendisinden önceki üç tabaka sisteminden farklı bir görünüm arz etmektedir. Yasal ya da dinsel buyruklarla kurulmadıkları gibi yine yasal, geleneksel ya da soya dayalı olarak edinilen konumlara dayanmazlar. Sınıf sistemleri içerisinde akışkanlık söz konusudur ve sınıflar arası sınırlar belirsizdir. Toplumsal hayatın içerisinde dikey ve yatay hareketlilik olarak adlandırılan aşamalar, bireylerin içinde yer almakta oldukları toplumsal konumdan diğ rine geçişini simgelemektedir”. Yatay hareketlilik kişinin içinde bulunduğu pozisyonda, gelird  büyük bir farklılık meydana gelmeden yaşanan değişimdir. Buna kar şın dikey hareketlilik aşağı veya yukarıya doğru gerçekleştiğinde kişinin pozisyonunda, gelirinde farklılıklar meydana gelmektedir.

Toplumsal Sınıf:

Ortak yaşam biçimlerini, tutumları, ideolojiyi paylaşan ve aralarındaki benzerliğin bilincinde olan çıkar gruplarıdır.

Sporu bir meslek olarak icra edenler açısından sporculuk aynı zamanda bir kazanç kapısıdır. Yaptığınız i  ve bulunduğunuz pozisyona göre ücretlendirilir ve toplumsal hayat içerisinde belirli bir yere konumlandırılırsınız. Bu açıdan bir meslek olarak sporculuk beraberinde toplumsal hareketliliğin de gerçekleşmekte olduğu önemli bir alandır. Özellikle profesyonel sportif faaliyetler içerisinde bulunan sporcuların, söz konusu etkinliklerde yarışabilmeleri için davet edilmeleri ile oluşturulan sözleşmeler karşılığında aldıkları ücretler, onların sınıfsal konumlarında önemli değişikliklere neden olabilmektedir. Alt gelir grubuna mensup olan bir gencin profesyonel sözleşme imzalaması karşılığında elde ettiği gelir hem kendisinin hem de ailesinin yaşam standartlarının değişmesine ve dikey bir hareketlilik sonucunda daha üst sınıfsal bir konuma yükselmesine yol açabilmektedir. Bu durum profesyonel sportif faaliyetler içerisinde bulunmanın özellikle sporcu   hretlerin birer marka olarak daha fazla ekranlarda yer almaları sonrasında spora olan ilginin boyutlarını da farklı bir aşamaya taşımıştır. Bir zamanlar okulu ön plana çıkartan aile bireyleri içinde bulunduğumuz dönemde çocuklarını sportif etkinliklere daha fazla yönlendirme yoluna gitmektedirler.

Spor ve toplumsal sınıflar arasında yaşanan ilişkiyi açıklayabilmek için öncelikle modern spor olgusunun kapitalist üretim biçimi ile nasıl bir bağlantı içerisinde bulunduğunu ortaya koymamız gerekmektedir. Ardından sporun yaratılmış olan bu yeni evrede nasıl bir işlevi yerine getirdiğini ve bu alanda yaşanan eşitsizlikleri tartı abiliriz. Kapitalist  retim biçimi ve spor örgütlenmesi arasında yakın bir ilişki vardır. Popüler spor uygulamaları aracılığı ile toplumsal yaşam biçimlendirilir. Başarı kavramına yapılan abartılı vurgu, spor-kapitalizm ilişkisini ortaya koymasına açısından bir hayli anlamlıdır. Hız kültürü-modernite-   lebilirlik ve başarı kavramları arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Modern sporun kentsel ortamın bir parçası olduğunu, caz ve ritimler ile birlikte 1933’e kadar ki popüler kültürün    ayağından birisini oluşturduğunu ileri süren Hoberman, bu durumu şöyle nitelemektedir: “Oyun ve spor arasındaki kopma, oyunun eski sporun ise yeni olması dolayısıyla ortaya çıkar. Sporun kitlelerle, kitle iletişim araçlarıyla, makinelerle ve dinamizmle kurduğu bu yakın ilişki onu kentin stilistik bir ifadesi haline getirmiştir. Spor, aynı

zamanda hız süreçleri üzerine odaklanmış metropolisin kalabalıklarıyla ve başarı kültürüyle de ilişki halindedir”.

Spor, 1920’lerden itibaren, Frankfurt okulunun tanımladığı şekliyle, tüketim fetişizminin karakteristiklerinden önemli birçoğunu içeren bir alan halini almıştır ve spor, özellikle de futbol, işçi sınıfının kitle toplumuna dahil olma sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Kapitalist üretim biçimi ve onun yaşama yansımaları, meta üretimi üzerine kurulmuştur. Bu yüzden de sadece üretim sürecinin yapıldığı alanları, yani iş’i değil, iş dışında kalan alanları da kontrol altına alacak stratejileri ve düzenlemeleri içerir. Frankfurt okulunun ‘kültür endüstrisi’ kavramı ile vurgu yaptığı bu süreçte, hayatın her alanı metalaştırılmakta ve böylece hâkim ideoloji kitlelerin bilincinde yeniden üretilebilmektedir. Ortak duyunun yaratılması için iş dışında kalan ‘serbest zamanların’ planlanması ve örgütlenerek sisteme uygun alanlar oluşturulması gerekir. Serbest zaman diye adlandırılan ve öznelere kendi istek ve arzularını yerine getirdiklerini zannettikleri süreler bile, önceden planlanmış-düzenlenmiş eğlence/oyun adı altındaki işe dönüşmüş etkinliklerin yerine getirildikleri zaman dilimleri haline dönüştürülmüşlerdir. Dellaloğlu, bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Eğlence, geç kapitalizm döneminde işin bir uzantısıdır. İşin daha iyi bir şekilde gerçekleşebilmesi için verilen bir aradan ibarettir. ... Modern özne, sadece çalışırken değil ama daha çok eğlenirken teslim olmaktadır. Kültür endüstrisi, kendi tüketicisi olan modern bireyi kendisi üretmektedir”.

Bambery çalışmasında, bu konuda Adorno’nun söylediklerini şu şekilde belirtmektedir: “İleri kapitalizmde eğlence işin bir uzantısıdır. Makineleşmiş iş sürecinden kaçmayı arzulayanlar, iş hayatına yeniden tahammül edebilmek için eğlence arayışındadır. ... Spor, makinelerin kendisinden alıp götürdüğü fonksiyonları insana iade eder ama ne yazık ki onu yeniden aynı makinenin hizmetine sokup insafsızca disipline etmek için. ... Bütün ideolojilerde olduğu gibi spor ideolojisi de kapitalist sistemdeki üretim ve toplumsal ilişkilerin gerçek yapısını gizler. Bunlar sanki ‘doğal’ mı gibi değerlendirilir. Spor kuruluşlarında yer alan bireylerin aralarındaki ilişki, şeyler arasındaki maddesel ilişkiye dönüştürülür: Maç sonuçları, makineler ve rekorlar. Bu süreçte insan bedenine bir meta gibi davranılır”.

✓ Küreselleşme:

Dünya üzerindeki bütün ülkelerin kültürel, sosyal, politik ve ekonomik açıdan birbirleriyle karşılıklı bağımlılığını anlatan genel terimdir. Dünyanın küresel bir köy haline dönüşmesi hayatın her alanında büyük bir dönüşümü beraberinde getirmiştir.

Sanayi sonrası dönemde ekonominin büyük bir kısmı bizzat kültürel mal ve hizmetlerin üretiminden oluşmaktadır. Kapitalizmin mal ve hizmeti tüketen kitleyi ürettiği bu yeni dönemde; turizm, serbest zaman faaliyetleri ve sportif etkinlikler son derece önemli hale gelmiştir. Çünkü bu etkinlikler, kapitalist ekonominin arzuladığı birey tipinin üretilmesi için elverişli ortamları sunmaktadır. Artık, uluslararası futbol karşılaşmaları, olimpiyat oyunları gibi devasa organizasyonlar oyunun ötesinde iş haline dönüşmüş etkinliklerdir ve bu etkinliklere katılacak olan bireylerin neyi, nasıl ve ne şekilde tüketecekleri çok önceden planlanmıştır. Bu planlamada yıldız sporculardan yararlanılmaktadır. Yıldız sporcular, medyanın da etkisi ile toplumsal yaşam içerisinde hayatlarımıza ortak olmakta ve bizlere birtakım rol modelleri olarak yol göstermektedirler. Arık, sporcu şöhretler ile var olan sistem arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadır: “Şöhret kültürü, bireyselliğin ve kişiliğin değerini arttıran çeşitli özellikler biçimlerini dile getirir ve meşrulaştırır. Düzen ve itaat bu araçlar yoluyla üretilir. Örneğin, Pete Sampras, Magic Johnson, Martina Hingis, David Beckham gibi spor şöhretlerinin sahip oldukları üstünlükler ‘hepimize örnek olsun’ diye öz-disiplin, eğitim ve maddi başarı arasındaki bağın altını çizer. Bu spor şöhretleri, tipik olarak bireycilikten ve toplumdaki kişisel rekabetten oluşan iki yönlü etğin üstünlüğüne katkıda bulunan, en üst düzeyde yetenekli ve çalışkan bireyler olarak tasvir edilirler. Aynı zamanda şöhretin, spordaki başarıda şansın vurgulanması, kitleleri, yaşamın olanaklarını bu kadar eşitsiz dağıtan bir sistemin dağıtım mantığını sorgulamak yerine; yaşama karşı kaderci bir tutum benimsemeye teşvik eder. Bu bağlamda sporun açık işlevi kitleleri eğlendirmek ise, gizli işlevi de toplumsallaştırmak için taklit etmemizi sağlayacak rol modeller sunarak, modern dünyaya bireylerin uyum sağlamasına yardımcı olmaktadır”.

dikkat

Spor, bünyesinde farklı toplumsal tabakalara mensup kitlelerin ayrıştığı bir yapı arz etmektedir.

Endüstri toplumlarında sosyal sınıfları ne olursa olsun tüm insanları kapsayan bir etkinlik olarak örgütlenen spor (Aktif spor yapma eğilimi yükselen sosyal konumla ilintilidir), az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde belirli alanlarda ve tabakalarda konumlanmaktadır. Spor, ağırlıklı olarak erkeklerin, gençlerin, orta ve yüksek gelir grubuna mensup olanların bir serbest zaman uğraşısı olarak biçimlenmekte ve bütün spor kulüplerine, çeşitli sosyal ve kültürel sebeplerden dolayı, daha az sayıda kadının üye olduğu görülmektedir.

Sportif alandaki eşitsizlik daha geniş bir alanda yaşanmakta olan eşitsizliğin bir yansımasıdır. Bu yüzden sporun ideolojik önemi değerlendirilirken, sporun yapılanmasında, farklı toplumsal tabakalara yönelik uyarlanmaların da nasıl bir yerde durduğu son derece önem taşımaktadır. Spor bilimci David Rowe, “Popüler Kültürler Rock ve Spordaki Haz Politikası” isimli çalışmasında bu durumu şöyle ele almaktadır: “Spordaki politikanın ve spor politikasının tarihi, spor kurumları ve politik kurumlar arasındaki bir dizi şaşalı anlaşmazlıklar ve işbirlikleri olarak ve aynı zamanda politika ve spor dillerinin görünüşte kayda değer olmamakla birlikte ideoloji yüklü eklemlenme dizisi olarak ele alınabilir. Spor, toplumsal eşitsizliğin ve ona eşlik eden ideolojilerin yeniden üretildiği bir alanı oluşturur. ... Birçok

spor dalının sınıfsal konuma bağlı mahiyeti, profesyonel sporcuların toplumsal-iktisadi statüsüne bakıldığında kolayca görülebilir”. Rowe, üst sınıflara mensup olarak yapılan sporlara tenis ve golfü örnek gösterirken, daha alt sınıflara mensup olanlar için ise boks ve ragbiyi örnek göstermektedir.

Resim 2.2 Bir alt sınıf sporu, Ragbi.

Spor ve toplumsal hayat konusunda en çok başvurulan sosyologlardan biri olan Bourdieu’ya göre toplumsal sınıf, benzer eylemleri gerçekleştiren aynı yaşam koşullarını paylaşan ve aynı habituslara sahip olan bireylerden oluşmaktadır. Bourdieu, bireylerin spor tercihlerini toplumsal sınıfla ilişkilendirerek açıklamaktadır. Bu açıklamada anahtar kavram olan habitus, toplumsal sınıfa özgü sportif ‘ zevkleri’ içerir. Bireyler belirli bir sosyal sınıfın içerisinde dünyaya gelirler ve bu sınıfın zevk, beğeni ve kültürel yargıları aracılığıyla sosyalleşirler. Bour-

Resim 2.1 Bir üst sınıf sporu, Tenis.

dieu, bu zevk ve beğeniyi habitus kavramının biçimlendirdiğini ileri sürer. Ailenizin dahil olduğu toplumsal sınıf; hayata ilişkin yaklaşımlarınızı, alışkanlıklarınızı, zevk ve beğenilerinizi biçimlendirdiği gibi spora ilişkin değer yargılarınızı ve sporla bağ kurma şeklinizi de belirleyecektir. Habitus toplumsal sınıflamadaki tüm davranış kalıplarını şekillendirdiği için bu açıdan bir serbest zaman etkinliği olarak nitelenen spor da habitus ile bağlantılıdır. Bourdieu, bu ilişkiyi açıklarken farklı sınıfların spordan beklentilerinin aynı olmadığını belirtir. Orta ve üst sınıflarda vücudun sağlıklı ve fit olmasına dönük spor dalları ön plana çıkmakta ve seçilen spor dalları toplumsal statüyü ve kimliği yansıtacak bir görünümü de beraberinde getirmektedir. Örneğin golf, tenis, polo vb. gibi sporlar aynı zamanda söz konusu kitlenin bir araya geldiği toplumsal mekanları da yaratırlar, örneğin tenis kulüpleri, golf üyeliği gibi. Ortanın altı sınıfsal pozisyonda ise seçilen spor dalları bedenle doğrudan ilişkili olmanın yanı sıra aynı zamanda genel kitlenin yaklaşımı ile de yakından bağlantılıdır. Dövüş sporları, rugby, futbol, boks gibi spor dalları kitlenin kuşaktan kuşağa aktardığı değerlerle yakından ilişkilidirler ve aynı zamanda bu spor dalları hem bireysel hem de toplumsal anlamda kimliğin üretilmesine katkıda bulunmaktadır.

Farklı varoluş koşulları yeni ve farklı habitusların oluşmasını sağlamaktadır. Bu açıdan dünyanın işçi sınıfı sporu olarak görülen ve üst toplumsal kesimler tarafından aşağılanan futbol, kapitalist üretim ilişkileri içerisinde geçirdiği değişim sonrasında günümüzde orta ve üst sınıfların eğlencesi konumuna yükselmiş ve stadyumlara yapılan müdahaleler sonrasında belki de gelecekte içerisinde işçi sınıfı ve alt sosyal kesime mensup kitlelerin en alt düzeyde yer alacağı bir spora dönüşecektir. Bunun alt yapısı daha şimdiden stadyumlar içinde yapılan düzenlemelerle, lüks loca ve yeni mekanları ile hazırlanmaya başlanmıştır. Alt sınıf mensupları tribünlerin daha kötü yerlerine gönderilmekte ve hayatın zorlukları karşısında geliştirdikleri direniş için futbol maçları ve stadyumlar, şiddetin daha fazla yankılandığı yerler olmaktadır.

Resim 2.3 Bayern Münich Allianz Arena'daki bazı locaları suit odaya çeviriyor.

Ticari yanı ve profesyonel yönü ağır basan sportif etkinlikler; toplumsal yaşam içindeki sınıfsal, cinsiyet, ırk ve etnik temelli eşitsizlikleri meşrulaştırır. Gökalp, bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Profesyonel spor, tüm formlarıyla güç/iktidar yapısına ve toplumsal ilişkiler ağına entegre bir alandır ve modern kapitalist toplumlar da iktidar ve tahakküm ilişkilerinin (yeniden) üretilmesinde ve hegemonik iktidar yapısının konsolidasyonunda önemli bir katkıya sahiptir. Spordaki eşitsizliğin katlanmasında küreselleşme sürecinin de büyük etkileri bulunmaktadır. Küreselleşme süreci ile birlikte neo-liberal politikalar evrensel boyutlara ulaşan hegemonik bir ideolojinin yerleşmesini sağlamıştır”. Neo-liberal politikaların spor alanındaki en

önemli uzantısı hiç şüphesiz futboldur. Sadece Avrupa'da 2018 sezonundaki gelirlerin toplamı 28,4 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Şampiyonlar ligi ve UEFA Avrupa ligi aracılığıyla futbol tüm dünyanın izlediği küresel organizasyonlara dönüşmüş olup bu organizasyonlar içerisinde çok farklı ülkelerin futbolcularının oynuyor olması, heyecanı da küresel bir hale dönüştürmüştür.

Pala, küresel düzlemde yaşananları Appadurai'nin şu şekilde açıkladığını belirtmektedir: “Dolaşım halindeki dünyada, kültürel sınırlar boyunca akan devingen küresel görünümünün etnik, teknolojik, finansal, ideolojik ve medyayla ilişkili beş boyutu olduğunu vurgulamaktadır. Bu görünüm; beraberinde insan, makine, para, imge ve ideolojilerin kültürel sınırlar boyunca küresel ölçekte akışını olanaklı kılmaktadır. Bu bağlamda, sporda böylesi bir küreselleşme, spor dallarının onları oluşturan kurallar ve örgütlenmenin, spor dalının uygulanmasına yönelik yeni teknolojilerin ya da ekipmanların, sporcuların, antrenörlerin, onların kazandıkları ve kazandırdıklarının, seyircilerin, sporun medyadaki temsillerinin ve bunu olanaklı kılan alt yapının küresel ölçekte dolaşımı biçiminde algılanabilir”.

dikkat

Profesyonel spor endüstrisinin hâkimiyeti arttıkça spor alanındaki rekabetin boyutları da daha eşitsiz bir görünüm arz etmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde profesyonel sporun izleyicilerle kurmuş olduğu bağın ekonomik bir anlayış üzerinden yürütülmesi ve sporun aynı zamanda eğlence olarak kabul edilmesi nedeniyle spor sahaları şiddetin yansıdığı alanlar olarak görülmemektedirler. Burada farklı spor dallarını takip eden ve sporu toplumsal hayatın içerisinde kabul eden bir spor kültürü yerleşmiştir. Toplumsal tabakaların alt gelir grubuna mensup olan ailelerin çocuklarının dikey hareketliliğinin gerçekleşmesinde basketbol, futbol, beyzbol, hokey gibi spor dalları aracılık etmektedir. Özellikle NBA gibi dünyanın en çok izlenen spor organizasyonlarından bir tanesinde mücadele eden siyahi sporcuların hayat hikâyeleri bu açıdan önemli bir rol model olma doğrultusunda işlemeye devam etmektedir.

Örneğin, NBA'de son üç sezondur en çok kazanan sporcu ünvanını elinde bulunduran, son derece yoksul bir ailenin çocuğu olarak yetişen LeBron James, yıllık 86 milyon dolar kazanmaktadır. LeBron James 2018 yılında doğduğu şehre I Promise (söz veriyorum) ismini verdiği bir okul açarak düşük gelirli ve risk altındaki çocuklara ulaşmayı ve onların hayatlarını değiştirmeyi hedeflemiştir. Ünlü sporcu, annesi düzenli bir iş ve oğluyla birlikte yaşayacak bir yer bulamadığı için dördüncü sınıfta tam 83 gün okula gidememiştir. Açmış olduğu bu okulla akranlarından bir ya da iki okul yılı geride kalmış düşük gelirli ailelerin çocuklarına ulaşmayı hedeflemektedir.

Resim 2.4 LeBron James okul açılışında.

Sporda Ekonomik Fırsatlar ve Kariyer Fırsatları

Sporda ekonomik fırsatlar konusu, özellikle elit sporcuların spor aracılığıyla toplumsal hayatta yaşama olasılıkları bulunan **dikey hareketlilik** bağlamında ele alınmaktadır.

Elit sporculuk, dikey toplumsal hareketliliğe olanak sağladığı gibi bireylerin toplumsal sermayelerinde de farklılaşmaların oluşmasına ve yaşantılarının dönüşmesine neden olmaktadır. Modern toplumu kendisinden önceki toplum türlerinden ayıran en önemli özelliklerden biri, dikey hareketliliğe ilişkin geçmişte olduğu gibi kısıtlamaların bulunmuyor oluşudur. Dikey hareketliliğin gerçekleştiği toplumlar genel olarak açık toplumlar olarak nitelendirilmektedirler. Burada bireyler kendi geleceklerini kendileri inşa edebilme olanaklarına sahiptirler ve sporun kendisi de bu kariyer inşa etme türlerinden bir tanesi olarak son derece dikkat çekicidir. Bourdieu'ya göre alt toplumsal sınıftan gelen bir birey için spor, kişinin toplumsal ve ekonomik statüsünü belirlemede önemli bir araçtır. Elmas, "Ah Bir Futbolcu Olsak" isimli çalışmasında bu durumu şöyle açıklamaktadır: "Spor, bir tür toplumsal ayrıcalığın alameti olarak öne çıkar ve yetenekli alt ve alt orta sınıf mensubu bireyler için bulunduğu sınıftan kaçış ve yukarı hareketliliği sağlayan bir araç olarak görülür. Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri, dâhil olunan sınıf ve tercih edilen spor arasındaki ilişkidir. Çocukluk döneminin başından itibaren bireylerin bir spora katılabilme ve yer alabilme şansı toplumsal hiyerarşide aşağı sınıflara gidildikçe çarpıcı bir şekilde düşer. Dolayısıyla alt sınıf mensubu çocukların ve gençlerin düşük olan katılma ve yer alabilme şansı yüzünden spor (futbol) yoluyla dikey hareketlilik (sınıf atlama) fırsatları da daha düşük bir ihtimaldir".

Öte yandan kapitalist üretim biçimi sadece ürettikleri üzerinden değil, aynı zamanda pazarladığı hayaller üzerinden de varlığını sürdürebilmektedir. Bu açıdan yoksul çocukların, gençlerin sınıf atlama hayallerinin her daim canlı tutulabilmesi son derece önemlidir. Elmas, çalışmasında olumsuz noktalara da vurgu yapmaktadır: "Kapitalist spor anlayışı ve modern kapitalizmin kurumları, fakir ama yetenekli olanların çok azına engelsiz bir sınıf atlama ve itibar kazanma fırsatını önerirken geri kalan tümünü kitleleri 'eğlendirme', eğlendirirken de kulüplere kâr getirmesi için kullanmaktadır".

Sporun kariyer fırsatları sunuyor olması önemlidir ancak bu arada gözden kaçırılmaması gereken sporla birlikte sürdürülmesi gereken eğitim olgusu arasındaki adeta uzlaşmaz şekilde yaşanan çelişkidir. Sportif bir kariyer uğruna eğitimden uzaklaşan bireyler, ilerleyen aşamalarda yaşanabilecek olumsuz gelişmeler karşısında tamamen çaresiz bir konuma sürüklenebilmektedirler. Bir başka ifadeyle, kariyer fırsatları hayatlarının ilerleyen aşamalarında kabusları haline de dönüşebilmektedir. Çünkü, sporun içerisinde beklenilmeyen sakatlıklar ve yaralanmalar da söz konusudur. Bu durum sporcuların aktif sportif hayatlarının son bulmasına yol açmanın yanı sıra geleceklerini de belirsiz bir hale büründürmektedir.

✓ Dikey hareketlilik:

Toplumsal ölçekte insanların bir toplumsal tabakadan daha üstteki veya alttakine geçişleridir. Yukarı doğru dikey hareketlilik veya aşağı doğru dikey hareketlilik olarak ikiye ayrılır.

Kariyer Fırsatları

Küresel spor endüstrisi geliştikçe farklı spor dallarında mücadele edebilecek olan sporcu talebi de artmaktadır. Buna karşın tüm artışlara rağmen kariyer fırsatları da var olan ekonomik yapı ile yakından ilintilidir. Aktif sporu noktalayan bireylerin başta antrenörlük olmak üzere, köşe yazarlığı, yorumculuk, federasyonlarda görev alma gibi farklı alanlarda çalışabilme olanakları da artmaktadır. Bir diğer önemli nokta sporun, gündelik hayat içerisinde bireysel kimlik göstereni olarak daha çok kullanılmaya başlanmasıyla birlikte fit olmak, sağlıklı kalmak ve kilo vermek gibi farklı gerekçelerle spor salonlarına koşan bireylerin sayıları da artmaktadır. Spor alanında istihdamın yeni kapıları olarak spor salonları, bireysel antrenörlük uygulamaları gibi düzenlemeler de hem spor yapmayı sürdürme hem de bunun üzerinden geçimini sağlama konusunda alternatifler olarak görülmektedirler.

Bireylerin Bourdieu'nun belirtmiş olduğu ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye türlerini aktif sporculuk döneminde iyi bir biçimde geliştirmeleri, sporu bıraktıktan sonraki hayatlarında da onlara yardımcı olabilecek bağlantıları kurmalarına olanak sağlayabilmektedir. Tabii burada da çok gün-

demde olan ve popülerliği yüksek bulunan spor dallarında kariyer yapanların diğer alanlara göre şansları çok daha yüksek düzeydedir. Örneğin Türkiye’de futbolu bırakan sporcuların antrenörlük eğitiminin yanı sıra gazetelerde spor yazarlığı ve ekranlarda spor yorumculuğu yapabilme ihtimalleri diğer bütün spor dallarından çok ama çok daha fazla düzeylerde. Bu konuda bir diğer önemli husus popüler kültürün yansıması olarak sporcuların ekranlardaki bazı programlarda boy göstermeye başlamaları ve aradan geçen zaman dilimine karşın tanınırlıklarını yenilemeyi sürdürebilmeleridir.

Öğrenme Çıktısı

- 1 Ekonomik eşitsizliğin sporda görülme biçimlerini açıklayabilme
- 2 Toplumsal sınıfın spora katılımdaki rolünü açıklayabilme
- 3 Sporda kariyer fırsatlarını örneklerle açıklayabilme

Araştır 1

Profesyonel sporcuların serbestçe dolaşımlarının önünü açan Bosman Kararları hakkında bilgi edininiz.

İlişkilendir

Sportif dallarda kullanılan farklı boyutlardaki toplarla toplumsal sınıflar arasında nasıl bir ilişki bulunduğunu değerlendiriniz. Kullanılan topun büyümesi veya küçülmesi sınıflar arasında bir etkiye bulunmakta mıdır?

Anlat/Paylaş

Bireylerin, profesyonel sporda dikey hareketlilik yaşamaya olasılıkları vardır. Fakat profesyonel sporculuk zorlu ve yıpratıcı bir süreçtir. Örneğin, yaşanabilecek olan sakatlıklar ve şanssızlıklar, sporcunun kariyerini sonlandırabilir. Çalıştığınız sporcularla ve ebeveynleriyle, sporun sunduğu kariyer fırsatlarıyla birlikte zorluklarını da paylaşın.

SPORDA ŞİDDET

Şiddet, spor sosyolojisinin temel konularından birisidir. Sporda yaşanan şiddetin önlenmesi için öncelikle, şiddetin nedenleri bilinmelidir. Şiddetin sosyolojik analizinde, şiddet nedenleri genel toplumsal hayatta şiddete sebep olan sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlerle birlikte spor alanına özgü faktörler birlikte ele alınmaktadır. Sporda şiddeti önleme politikaları ve ilgili sorumluluklar, bu faktörler ışığında daha iyi anlaşılmaktadır.

Sporda Şiddetin Sosyolojik Nedenleri

Spor ve şiddet kelimelerinin giderek yan yana daha fazla kullanılır olması sonrasında sporun şiddet olgusu ile kurmuş olduğu bağlantı daha fazla sorgulanır olmuştur. Alman sosyolog Norbert Elias, sporu modernitenin özgün bir fenomeni olarak nitelendirmiştir. Ona göre modern sporun ayırt edici özelliği şiddetin azaltılmasıdır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Büyük Britanya’da başlayan ve oradan tüm dünyaya yayılan modern spor olgusunun ortaya çıkışında sanayileşmenin ve yaşanan büyük değişimin etkileri görülmektedir. Şiddetin azaltılması ve kurallara bağlama yaklaşımı spor olgusunun da şekil değiştirmesine ve başka bir aşama olarak insanlık tarihinde yer almasına yol açacaktır. Norbert Elias bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Uygarlaşma süreci içinde şiddet denetim altına alınıp, başka bir mecraya kaydırılmakta ve heyecan arayışının evcilleştirilmiş hali, dövüşün evrilmiş biçimine dönüşmektedir”. Spor,

fiziksel bir gücü gerektirir ve şiddeti engelleyen kurallara uyularak bu fiziksel gücün kullanılmasını sağlar. Kurallar da en başından oyunun şematini belirledikleri gibi, yarışma boyunca oyuncuların da tutum ve davranışlarını düzenler. Bir sporu yapan bir grupta her zaman şu benzer özellikler görülür: görüntüsel bir çarpışma, bu çarpışmanın neden olduğu heyecan ve en nihayetinde tansiyonun sonuç ile beraber normale dönmesi-boşalma.

✓ Şiddet

Bir kişiye, güç ve baskı uygulayarak, isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmaktır. Bireylerin fiziksel bir güç kullanımına maruz kaldıkları durumda fiziksel şiddet, sözlü baskı ve aşağılamalara maruz bırakıldıklarında sözel şiddet ve psikolojik anlamda baskı altında bırakıldıkları durumlarda ise psikolojik şiddet kavramı kullanılır.

✓ Saldırganlık

Öfkenin dışa yansıtılmasıyla karşısındaki kişiye, nesnelere yönelik zarar verici davranış biçimidir. Saldırganlığın içgüdüsel eğilimler nedeniyle meydana geldiğini belirten psikolojik görüşler de bulunmaktadır.

Saldırganlık ve şiddet; zaman zaman bazı spor dalları, özellikle takım sporları ile anılır bir hale dönüşmüştür. Rakip takım ya da 'öteki' imgesi rekabet-yarışma çerçevesinde şiddetin yaşanmasında etkili olmaktadır. Takım halinde yapılan müsabakalarda sporcuların fiziksel temasının daha fazla oluşu da saldırganlıkla ilgili yüklemeleri izleyici faktörünün de etkisi ile arttırmaktadır. Charles Tilly, spor-şiddet ilişkisinde şu noktalara vurguda bulunmaktadır: "Takım sporları, iyi belirlenmiş repertuarları ile şiddet ritüellerini karakterize eden daha geniş kapsamlı politik kimliklerin yapay canlandırmalarını devreye sokarak, saha içinde ve dışında organize olmuş biz-onlar sınırlarının etkileşmesi ve katılımcıların izleyicilerden ayrışmasına dair çarpıcı örnekler sunmaktadır".

Doktora çalışmasında Bursaspor taraftar grubu Texas'ı çalışan Aysel Kayaoğlu çalışmasında şu noktalara dikkat çekmektedir: "Spor kitleleri, diğer kitlelerin aksine, ne zaman nerede ortaya çıkacağı belli olan, durağan ve bir olaya tutkun üyelerden oluşmuş konvansiyonel kitlelerdir. Spor kitlelerine

mensup bireyler, sadece spor karşılaşmasını seyretmekle kalmazlar, aynı zamanda sporla ilişkili diğer kolektif davranışların da katılımcıları olurlar. Aynı bireyler, örneğin, bilet almak için ya da stadyuma girmek için uzun kuyruklar oluşturan kitlenin, bir spor zaferinden sonra coşkusunu kolektif olarak dışa vuran kitlenin ya da stadyuma girişte yaşanan izdihamdan dolayı ayaklanan veya olağanüstü durumlarda stadyumdan çıkış paniği yaratan kitlenin bir parçası haline gelirler." Spor sahalarında yaşanan şiddetin analiz edilebilmesinde toplumsal hayatın içindeki şiddet olgusunun yerinin tespit edilmesi önem taşıyacaktır. Çünkü spor sahalarında şiddet eylemlerine karışan insanlar aynı zamanda toplumsal hayatın içerisinde de yer almakta olan bireylerdir.

Spor sosyolojisi alanındaki çalışmalarıyla tanınan Amerikalı spor bilimci Jay Coakley'e göre binlerce seyircinin stadyuma geldiğinde davranışlarının altına yatan faktörler, önemli ölçüde stadyum ve spor müsabakasının ötesindedir. Toplumdaki gerilim ve çatışma ne kadar geniş bir yelpazeye yayılmışsa, spor da o kadar çatışma alanı haline dönüşebilmektedir. Coakley, seyircilerin şiddete yönelmesinde etkili olabilecek olan faktörleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Seyirci sayısının büyüklüğü ve seyircilerin tribünlerdeki ayakta durma veya oturma koşulları,
- Kalabalığın yaş, cinsiyet, sosyal sınıf ve etnik/ırksal kompozisyonu,
- Maçın seyirci için anlam ve önemi,
- Takımlar ve seyirciler arasındaki mücadelenin tarihçesi,
- Maçlarda kullanılan güvenlik stratejileri,
- Seyirciler arasında alkol kullanım oranı/miktarı,
- Maçın yeri (deplasman veya kendi sahası),
- Maçı izlemeye gelen seyircilerin motivasyonu,
- Seyircilerin kimlik kaynağı açısından takımın önemi (sınıf, etnik veya ulusal kimlik, bölgesel veya yerel kimlik, kulüp ya da çete kimlikleri vb.).

Spor sahalarında gelişen şiddetin çok farklı nedenleri bulunduğunu tespit etmek, bu alanda yaşanan gelişmelere ilişkin olarak alınabilecek önlemlere ilişkin ipuçlarını da ortaya koyacaktır. 2012 yılında Diyarbakır'da düzenlenen Şiddet Çalıştayı sporda

şiddet komisyonu raporunda, sporda yaşanan şiddetin nedenlerinden bazıları aşağıda sıralanmıştır. Önemli bir bölümü futbola ilgili gibi görünse de bu nedenler, tüm spor dallarına uyarlanabilir.

- Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Nedenler
 - Ekonomik ve sosyal hayattaki sorunlar,
 - Spor taraftarlarının eğitim eksikliği,
 - Spor kültürünün eksikliği,
 - Bahis sektörünün yarattığı tahribat,
 - Spordaki şiddetin ataerkilliğin öne çıkarılmasındaki etkisi,
 - Ekonomik katma değer kazanmaya yönelik yapılandırılması,
 - Toplumda yer alan gerginliğin şiddet olarak spora yansması,
 - Spor sahalarında ötekileştirme, dışlamanın ve ayrımcılığın olması.
- Spor Tesislerinin Fiziki Yapılarından Kaynaklanan Nedenler
 - Stadyumlara ulaşım ve ulaşım sonrası altyapı olanaklarındaki yetersizlikler,
 - Stadyum giriş ve çıkışlarındaki kargaşa,
 - Stadyumların insani ihtiyaçları karşılamaktan uzak dizayn edilmeleri; Tuvalet, yeme-içme, oturma vb. koşullardaki sıkıntılar,
 - Spor tesisleri etrafında bulunan alanlarda alkole kolaylıkla erişilebilmesi.
- Genel Güvenlik Uygulamalarından Kaynaklanan Nedenler
 - Spor tesislerinde yetersiz güvenlik önlemleri,
 - Polisin sporda şiddete yönelik eğitim eksikliği.
- Medya Unsurundan Kaynaklanan Nedenler
 - Medyada kullanılan şiddet içerikli söylemler,
 - Medyada fanatiklerin kahramanlaştırılması,
 - Medyanın meşaleleri görsel şov unsuru olarak görmesi,
 - Medyanın sporun birleştirici yönünü göz ardı etmesi, bunun yerine belirli spor dallarını ve takımları ön plana çıkarması.

- Hukuki Alt Yapıdan Kaynaklanan Nedenler
 - Sporda şiddeti önlemeye ilişkin yasal düzenlemeler,
 - Kanunların uygulanmaması ve verilen kararlarla adalet duygusunun zedelenmesi,
 - Uluslararası kararların (Avrupa Konseyi Kararları) uygulamaya konulmamış olması.
- Siyaset-Spor İlişkisinden Kaynaklanan Nedenler
 - Kulüplerin siyasetten, siyasetin kulüplerden beklentileri.
- Sporu Oluşturan Aktörlerden (Federasyonlar, Kulüpler, Yöneticiler, Taraftarlar, Hakemler, Antrenörler) Kaynaklanan Nedenler
 - Spor aktörlerinin sorumluluğu üstlenmemeleri,
 - Spor aktörlerinin tutum ve davranışları.

Sporda Şiddeti Önleme Politikası ve Sorumluluklar

Şiddetin spor sahaları içerisinde daha fazla karşılık bulması ve bu alanda yaşananların medya aracılığıyla kamuoyuyla paylaşılması sonrasında spor sahalarında şiddetin önlenmesine yönelik olarak alınması gereken tedbirlerin neler olması gerektiği üzerinde durulmaya başlanmıştır. Sportif etkinlikleri icra edenler ve onları yönlendiren uzmanların yanı sıra, kulüpler, federasyonlar, taraftarlar, medya ve güvenlik güçlerinden oluşan farklı aktörlerden meydana geldiği gerçeği söz konusu çözüme ilişkin önlemlerin neler olduğunu da etkilemektedir. Bu açıdan sportif etkinliklerin yapılmakta olduğu fiziksel koşulların yanı sıra özellikle takım sporlarında iç saha veya deplasman ayrımı, oynanacak olan karşılaşmaların önem derecesi, ekipler arasında geçmişte yaşanan rekabetin boyutları vb. gibi pek çok husus şiddetin gerçekleşmesinde etkili olabilmektedir. İşte bu yüzden spor sahalarında şiddet olgusunun çok boyutlu ve çok katmanlı bir yapı arz ettiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Sporda Şiddeti Önleme Politikaları

Spor sahalarında şiddetin oluşmasında etkili olan faktörleri belirten Jay Coakley, buralarda yaşanan şiddeti azaltıcı önlemler ve yaygın önerileri de şu şekilde sıralamaktadır:

1. Seyircilerin ihtiyaçlarının ve haklarının bilinmesi ve buna saygı gösterilmesi.
2. Kalabalığı kontrol etmekle görevli personelin, potansiyel taşkın hareketlere müdahale etme şekli bakımından eğitilmesi.
3. Tesislerin güvenli olması ve oturma düzeninin rakip taraftarların birbirleri ile temaslarını sınırlandıracak şekilde olması.
4. Çıkış kapılarının kolay ulaşılabilir olması.
5. Seyircilerin sürü/toplu halde getirilmeye çalışılmaması.
6. Ailece maçlara gelinmesinin teşvik edilmesi.

Sporda şiddet olgusu içerisinde tüm dünyada futbol diğer spor dallarının önüne geçmektedir. Futbolun kitlesel bir ilgi uyandırmasının yanı sıra taraftarlık ve kimlik arasında kurmuş olduğu yakın ilgi, futbol sahalarında ve toplumsal hayatın farklı alanlarında şiddet şeklinde karşılık bulabilmektedir. Bu açıdan spor sahalarında şiddetin azaltılmasına ilişkin tedbirler çoğu kez futbol karşılaşmalarına ve futbol takımlarının taraftarlarına yönelik olarak alınan düzenlemelerden ibarettir. Toplumsal hayatın bünyesinde var olan eşitsizlikler ve şiddet olgusu, futbol sahalarına da sirayet edebilmektedir.

Resim 2.5 Spor sahalarında şiddete karşı gerekli önlemler alınmalıdır.

Sahalarda en sık görülen şiddet olayları, taraftarların karıştığı şiddet olaylarıdır. Özellikle futbol sahalarında yaşanan şiddetin kaynağı olarak daima futbol seyircileri gösterilmekte ve yapılan bütün düzenlemeler onlara yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Oysa yaşanan şiddetten en fazla mağdur olan kesim, sürekli olarak suçlu olarak gösterilen futbol seyircileridir. Bu seyirciler sadece fiziksel şiddete maruz kalmamakta aynı zamanda stadyum içinde ve çevresinde kimliksizleştirilmekte, değersizleştirilmekte ve aşağılanmaktadır. Seyircilerin, güvenli bir ortamda maç ve müsabakaları izleyebilme hakları dikkate alınarak çözüm önerileri geliştirilmelidir. Bu konuda tek bir çözüm söz konusu değildir, fakat öncelikle sporun gerçek anlamını taraftarlara hatırlatacak birtakım etkinlikler devreye sokulabilir. Aşağıda bu önlemlerden bazıları, futbolla birlikte tüm sporları ilgilendirebilecek şekilde sunulmuştur.

1. Taraftarlara yönelik kampanyalarla şiddetin spor dalı üzerindeki etkilerinin neler olduğu anlatılmalıdır. Şiddet olayları neticesinde asıl kaybedenin kendi spor kulüpleri olduğu vurgulanmalıdır.
2. Şiddeti önleme politikası bağlamında belirli düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Örneğin, şiddet olaylarına karışan kişi ya da kişiler için standart yaptırımlar geliştirilmelidir.
3. Taraftar ve taraftar topluluklarının kulüplerle olan ilişkileri güçlendirilmeli, bu grupların daha aktif bir biçimde kulüplerde yer almalarının yolları açılmalıdır. Bu aşamada uzun vadede uygulamaya konulacak olan Kulüpler-Federasyon-Taraftarlar ve Devlet yetkililerinden oluşan, taraftarların eğitilmesine dönük proje ve uygulamaların hayata geçirilmesi için gerekli yasal ve bürokratik adımlar atılmalıdır (Avrupa'da yaygın bir biçimde uygulanan Fan-Coaching yöntemi).
4. Sporda Fair Play anlayışının yerleştirilmesi ve ödüllendirilmesi doğrultusunda çalışmalar artırma yoluna gidilmelidir.
5. Medyanın yapmış olduğu yayınlar üzerine odaklanılmalı ve daha barışçı, şiddet içermeyen bir dil kullanması konusunda girişimlerde bulunulmalıdır.
6. Sporları yöneten kurumlarda (Spor Federasyonları, Gençlik ve Spor Bakanlığı vb.) spor alanlarında yaşanan şiddetle ilgili bir birim kurulmalı ve bu birimin Türkiye'nin her yerinden elde ettiği verileri bir merkezde toplaması sağlanmalıdır. Bunun için taraftarların tribündeki ve dışındaki davranışları gözlenmeli, özellikle şiddet çıkaran grupların hareketleri izlenmelidir.
7. Spor sektöründeki tüm paydaşlar, spor alanında şiddetin önlenmesi için kendi çalışma alanları doğrultusunda gerekli sorumlulukları almalı ve paydaşlar arası işbirliği kurulmalıdır.
8. Spor sahalarında görevli personele şiddeti önlemeye yönelik eğitimler verilmelidir.
9. Spor seyircilerinin hak ve ihtiyaçlarına uygun düzenlemeler hayata geçirilmelidir. Seyircilerin güvenli ortamlarda maç ve yarışma izleyebilmeleri sağlanmalıdır.
10. Seyircilerin toplu şekilde bir yerden bir yere götürülmesi uygulamasından vazgeçilmelidir.

11. Son dönemde artan ailece maç seyretme uygulaması kulüpler tarafından teşvik edilmelidir.
12. Şiddet olaylarına karışan taraftarların stad-yuma sokulmasını engelleyecek yasal düzenlemelere özen gösterilmeli ve takım ayırımı yapmadan uygulama sürdürülmelidir.

Bu sıralananlar yaşanan olayın sportif ve bürokratik boyutu olarak yapılması gerekenleri ortaya koymaktadır. Bir de toplumsal boyutta üzerinde durulması gerekenler söz konusudur ki burası çok daha özen ve özveri gerektirmektedir. Örneğin, toplumsal boyutta yapılabileceklerden biri, okullarda çocuklara ve gençlere Fair Play anlayışının öğretilmesidir. Fair Play sadece sportif ilişkiler anlamında değil yaşamın her alanında kullanılabilecek bir kavram olarak düşünülmeli ve ilkökul sıralarından itibaren çocuklara aktarılmalıdır.

Sporda Şiddetin Önlenmesinde Sorumluluklar

Sporda şiddetin önlenmesi konusunda sporun bütün aktörlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Bunların her birini farklı şekillerde ele almak ve irdelemek mümkündür. Konu bu kısımda, sporcuların yetiştirilmesinde emeği geçen ve onları sporcu olarak toplumsal yaşama hazırlayan antrenörler açısından ele alınacaktır. Çünkü antrenörler, sporu farklı boyutlarda yaşamanın yanı sıra sporla bağlantılı kişilerin yetiştirilmesinde de aracılık rolünü üstlenmektedirler. Bu noktada eğitcilik faktörünün doğru işletilmesi beraberinde spor sahalarında şiddet olgusunun alt seviyelere indirilmesinde özellikle sporcular boyutunda önemli bir aşamayı oluşturacaktır. Sporcuların sporun gerçek anlamını kavramalarında ve *fair play* yaklaşımı doğrultusunda sportif mücadelelerini vermelerinde antrenörlerinin bakış açısı son derece önemlidir.

✓ Fair Play

Dürüst, adil oyundur. Sporda kurallara uymanın ötesinde belli bir davranış tarzını sergilemek demektir. Rakibe, hakemlere, takım arkadaşlarına ve kurallara saygı ön plandadır.

dikkat

Antrenörler başta davranışlarıyla sporcuların yetiştirilmesinde öncü rol oynamak durumundadırlar.

Fair Play (dürüst oyun) anlayışı bu noktada kilit bir öneme sahip, üzerinde daha fazla düşünülmesi ve hayat felsefesi haline getirilmesi gereken bir kavram olarak durmaktadır. Kurallara uyulmasını ve katılan bütün taraflara karşılıklı saygı gösterilmesini amaçlamaktadır. Bu bir anlamda sosyal birliktelik felsefesidir.

Antrenörlerin gerek söylemleriyle gerekse davranışlarıyla her açıdan bir rol modeli olarak hareket edebilmesi gerekmektedir. Sporun kazanma veya başarmanın ötesinde bir yere konumlandırılmasında antrenörlerin yaklaşımları örnek teşkil edecektir. Bu açıdan rakibe, hakemlere ve sporcuların birbirlerine saygı duymalarına yönelik davranışların sergilenmesi son derece önemlidir. Antrenörlerin, özellikle küçük yaş gruplarındaki çocukların karşılaşmaları sırasında rakiplerin büyük farklarla mağlup edilmelerinden başlayarak sahadan silinmelerine kadar gidebilecek açıklamalardan kaçınmaları ve her koşul ve ortamda fair play duygusunu savunmaları gerekmektedir.

Antrenörlerin küfürlü konuşmalar ile birlikte sözel, fiziksel ve psikolojik şiddete başvurmaları çocukların gelişimlerini etkilemenin yanı sıra sporun gerçek anlamını idrak etmelerini de engelleyecektir. Bu açıdan antrenörlerin, yetiştirdikleri sporcuların aynı zamanda birer spor seyircisi/taraftarı olduğu gerçeğini de unutmamaları ve şiddetin yerleşmesine aracı bir rol üstlenmemek için daha dikkatli davranmaları önem taşımaktadır. Antrenörlerin; sporcularını küçük yaşlardan itibaren rakiplerine saygı duyma ve dürüst bir biçimde oynama ilkeleri çerçevesinde eğitmeleri, sporcuların sporun anlam ve önemini kavrayabilmeleri açısından gereklilik arz etmektedir. Böylesi bir yaklaşım spor sahalarında ortaya çıkabilecek şiddetin azaltılmasında aracı bir rol üstlenecektir. Fair Play ilkeleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Kurallara saygı göstermek,
2. Hakemlere saygı göstermek ve kararlarını kabullenmek,
3. Rakibe saygı göstermek,
4. Oyunda yer alması için herkese eşit şans tanımak,
5. Oyun sırasında duygularını kontrol altında tutmak.

Öğrenme Çıktısı

- 4 Sporda şiddetin sosyolojik nedenlerini açıklayabilme
- 5 Sporda şiddeti önleme politikalarını ifade edebilme
- 6 Antrenör olarak sporda şiddeti önlemede sorumluluğunu ifade edebilme

Araştır 2

Spor sahalarında yaşanan şiddetin yaratmış olduğu ölümler söz konusu olduğunda iki karşılaşmada yaşanan olaylar ön plana çıkar: 1985 yılındaki Juventus-Liverpool arasındaki Şampiyon Kulüpler Kupası finali ve 1989 yılındaki Liverpool-Nottingham Forest arasındaki İngiltere Federasyon Kupası yarı final karşılaşması. Bu iki karşılaşmanın spor sahalarında şiddetle olan bağlantısını araştırın ve İngiltere'de daha sonra yürürlüğe konulan Taylor Raporunun önemi hakkında bilgi edinin.

İlişkilendir

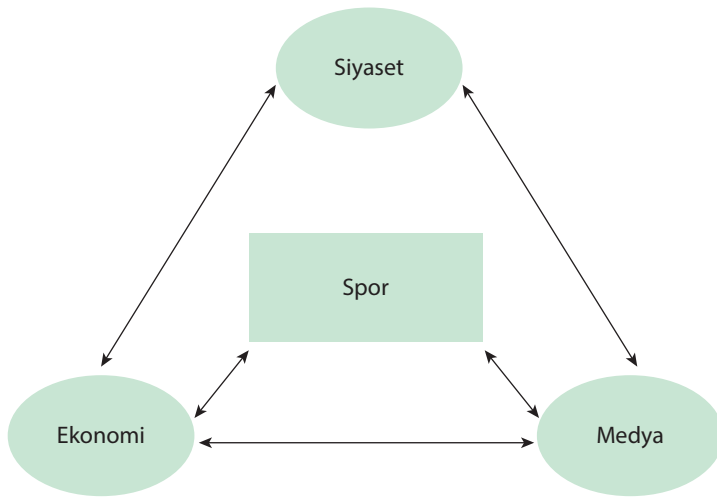
Sportif ortamda yaşanan şiddetin azaltılması için yapılabilecekler ile ilgili olarak bu bölümde anlatılanlar ile antrenör ve sporcuların neleri yapıp neleri yapmamları gerektiğini ilişkilendiriniz.

Anlat/Paylaş

Sporcular hem sportif alanlar içerisinde hem de toplumsal yaşamın bütün alanlarında örnek olacak bireylerdir. Onların yetiştirilmesinde katkıları bulunan antrenörlerin yaklaşımları belirleyici olacağı için antrenörlerin gerek davranışlarıyla gerekse kullandıkları ifadelerle örnek olmaları gerekmektedir. Bunun için Fair Play kavramının önemini tüm antrenör arkadaşlarınıza ve eğitimlerini sağladığınız sporculara anlatarak, sportif ortamdaki paylaşımı üst seviyelere çıkarınız.

SPOR VE MEDYA

Spor ve medya arasında on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde başlayan geçtiğimiz yüzyılın ortalarından itibaren ivme kazanan ve içinde bulunduğumuz dönemde zirveye ulaşan bir birliktelik bulunmaktadır. Modern sporun kurallarının şekillenmesiyle birlikte önce ulusal ardından uluslararası karşılaşmaların yapılması süreci, beraberinde söz konusu etkinliklerin kitleler ile buluşturulmasını sağlayacak girişimleri de getirmiştir. Gazete, radyo ve ardından televizyon sportif organizasyonların duyurulmasında kullanılan araçlar olarak tarihteki yerlerini almışlardır. Sporun kitleselleşme serüveninde aracılık rolünü üstlenen medyanın hiç kuşkusuz büyük bir payı bulunmaktadır. Medya farklı spor dallarının tanıtımının yanı sıra sportif müsabakaların yer ve zamanları hakkında bilgilendirmelerde de aracı bir rol oynamıştır. Spor ve medya arasında önceleri sporun belirleyici olduğu süreç, teknolojik gelişmelerin devreye girmesi ve naklen yayınlar ile birlikte yavaş yavaş medyanın ön plana geçmesine ve yirminci yüzyılın son çeyreğinden bu yana da bütün hakimiyetin medyanın elinde olduğu bir aşamaya doğru evrilmiştir.

Şekil 2.1. Siyaset-ekonomi ve medya üçgeninde spor.

Kaynak: Talimciler, 2020.

Aslında spordan söz edilen her noktada sadece spordan değil, beraberinde sporla ilişkili diğer üç önemli kurumdan ve bu kurumların birbirleri ile olan bağlantılarından da bahsedilmesi gerekmektedir. Siyaset-Ekonomi ve Medya kurumlarının spor kurumu ile olan bağlantısı kadar, sporun bu kurumlardan her biri ile ilişkisi de beraberinde diğer kurumları etkilemektedir (Bkz. Şekil 2.1). Örneğin, spor ve medya ilişkisinden söz ettiğimizde aynı zamanda spor ve ekonomi ilişkisini de göz önünde bulundurmak durumundayız. Sporun endüstrileşmesi beraberinde profesyonelleşmeyi ve medyanın daha fazla ön planda olduğu bir dönemi de getirmiştir. Bu yüzden spor ile medya arasındaki ilişkiler, özellikle son otuz yıl içerisinde sportif örgütlenmelerin biçiminin ve kitleler ile buluşma şekillerinin dönüştürülmesine neden olmuştur. Artık naklen yayına göre şekillendirilen sportif organizasyonlar söz konusudur. Bu alandaki ilk önemli örnek İngiltere'deki Premier League ve hemen ardından UEFA (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği) tarafından yeni formatıyla uygulamaya konulan Şampiyonlar Ligidir.

Futbol sahalarında bu iki örnek ile başlayan değişim süreci, önce stadyumları ardından kulüpleri ve daha sonra da futbolcularla seyircileri başka bir aşamaya doğru yönlendirmiştir. Benzer süreç kitlesel ilgiye mazhar olan bütün spor dallarında kısa bir süre içerisinde karşılık bulmuş ve naklen yayın pazarlaması ile atletizmden tenise, yüzmeden basketbola, bisikletten araba yarışlarına kadar pek çok alandaki organizasyonlar yeni dönemin koşullarına ayak uydurabilmek amacıyla oyun kuralları ve teknolojik uygulamaların da devreye sokulduğu bir dizi düzenlemeye tabi tutulmuşlardır.

Bu kısımda, spor-medya etkileşiminin yanı sıra spor ile medya arasındaki ilişkide etkili olan ekonomik faktörlerin rolü ve spor medyası aracılığıyla iletilen mesajların etkilerinin neler olduğu anlatılacaktır. Bu-

nun için ilk olarak, spor-medya arasındaki etkileşimin nasıl doğduğu ve zaman içerisinde hangi aşamalardan geçtiği açıklanacaktır. Daha sonra, spor ile medya arasındaki ilişkide etkili olan ekonomik faktörler ve spor medyasında iletilen mesajlar sunulacaktır.

Spor-Medya Etkileşimi

Toplumsal yaşam içinde sporun rolünün artması, medyanın sporla daha çok ilgilenmesine yol açmıştır. Spor olayının yalnızca 'şimdiki zaman' süreci içerisinde cereyan ediyor olması, izleyenlerine yapılandırılmış bir gerçeklik sunan televizyonun, bunu seçici gerçeklik konstrüksiyonları aracılığıyla gerçekleştirmek suretiyle milyonlarca spor seyircisinin zihinlerindeki sportif anlam haritalarının oluşturulmasında ve şekillendirilmesinde etkili olmasına neden olmaktadır. Spor-Medya birlikteliğinin nasıl oluştuğunu ve sürdürüldüğünü anlayabilmek için spor ile serbest zaman ve tüketim kavramları arasındaki ilişkiye de kısaca bakmak yararlı olacaktır. Çünkü bu bağlantı, bir tarafta sporun toplumsal yaşam içerisinde nasıl görülmeye başladığını öte tarafta ise sporun hem bir kimlik kazanma hem de bir tüketim nesnesi olarak nasıl algılanmakta olduğunu da ortaya koyacaktır.

Kapitalizmin gelişmesi ile birlikte değişen sosyal yapı içerisinde spor, kendisine yepyeni bir yer bulmuştur: Önceleri işten uzaklaşma için kullanılan spor, serbest zaman süresinin artması ve sistem için ekonomik bir yer işgal etmeye başlamasıyla birlikte iş'e dönüşmeye başlamıştır. Serbest zaman diye tanımlanan, iş dışında kalan, bireylerin sosyal aktivitelerini biçimlendiren zaman dilimi, kapitalist ekonominin tüketim ile kurduğu bağlantıdan ayrı düşünülemez. Hayatın her alanı bu anlayışla biçimlendirilirken sportif etkinlikler de dönüşmekte olup var olan sistemle uyumlu hale getirilmektedir.

On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde spor karşılaşmalarının geniş kitlelerin ilgisini çekmeye başlaması ile birlikte spor haberciliği aracılığıyla söz konusu etkinliklerin kamuoyu ile paylaşılmasına başlanmıştır. Modern spor kavramının Büyük Britanya'da ortaya çıktığı ve oradan tüm dünyaya yayıldığı göz önünde bulundurulduğunda, farklı ülkelerde farklı sportif yaklaşımların ve bu yaklaşımlara ilişkin ilgi düzeylerinin oluşması olgusu dikkat çekmektedir. Bu noktada, kitleler ile sportif organizasyonları buluşturan ve daha önceleri kitle

iletişim araçları olarak nitelendirilirken son yıllarda medya olarak adlandırılan anlayışa göre ise spor, geniş kitlelere ulaşabilmenin en etkili yollarından bir tanesidir. Bu yüzden de sportif etkinlikler haber değeri taşımanın ötesinde satın alınan ve merak edilen bir yöne sahiptir. Bu nedenle spor ile medya arasındaki ilişkinin çok hızlı ve bir o kadar da etkili bir biçimde geliştiği söylenebilir.

Spor ve medya birlikteliğinin nasıl oluştuğu spor ile televizyon arasındaki bağlantı üzerinden şu şekilde nitelendirilmektedir. Sporun kitleleşmesi ile televizyonun yaygınlaşması eş zamanlı olgulardır. Spor-Televizyon arasındaki beraberliğin oluşmasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Spor, gösteri toplumunun en önemli organlarından birisi olan televizyona, yüksek rating ve kitlelere ulaştırılacak olan gösterileri sunmaktadır. Televizyon ise geniş kitlelere, spor ve sporcuları tanıtmakta, sporun yayılıp gelişmesinde etkili olmaktadır. Televizyonda yayınlanan spor programları, sportif etkinliğin yapıldığı yerin dışında bulunan geniş kitleyi 'spor seyirciliği' mertebesine yükseltmek suretiyle kitlesele bir fenomen haline getirmiştir.

Sporun profesyonelleşme süreci sporun medya ile olan etkileşimi ile yakından bağlantılıdır. Spor dallarındaki ulusal ve uluslararası müsabakalarla, küresel çaptaki organizasyonların yapılma tarihlerinin belirlenmesinde medya ön plandadır. 1927 yılında BBC'de İngiltere ile Galler arasındaki rugby karşılaşmasının radyo ile canlı yayınlanmasının üzerinden doksan üç yıl geçmiştir. Televizyonlardaki ilk spor yayını ise 12 Temmuz 1928 yılında yayınlanan bir tenis karşılaşmasıdır. 19. yüzyılın sonlarına doğru gazete ile başlayan süreç 20. yüzyılın ilk yarısında radyo ve televizyonun devreye girmesi ile başka bir aşamaya geçmiştir. 1948 yılında Londra'da düzenlenen olimpiyat oyunları canlı olarak yayınlanan ilk büyük spor organizasyonudur. Tam yirmi yıl sonra bu kez Meksika'da düzenlenen olimpiyat oyunları Avrupa'da renkli televizyon yayını olarak izlenmiştir.

Spor naklen yayıncılığı, iletişim teknolojilerinin de yaşanan gelişmeler sonrasında 1980'ler ile birlikte sporun reklam ve tüketim endüstrisi ile daha fazla iç içe geçmesine aracı olmuştur. Bu dönemde bir taraftan rol model olarak benimsenen sporcu şöhretler medyada daha fazla yer almaya başlamış diğer taraftan aynı isimler birer marka olarak ön plana geçmişlerdir. Özellikle iki isim bu dönem içerisinde diğer bütün isimlerin önüne geçmiştir:

Michael Jordan ve David Beckham. NBA tarihinin en özel isimlerinden bir tanesi olan Michael Jordan, bir ayakkabı firmasının Air Jordan adıyla ürettiği spor ayakkabıları ile küresel kapitalizmin sportif alandaki en bilindik ismi olarak bugün hala anılmaya devam etmektedir. Bu iki ismin açtığı yoldan ilerleyen farklı alanlardaki isimlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Usain Bolt, Michael Phelps, Roger Federer, Maria Sharapova, Cristiano Ronaldo. Sporcu şöhretler, spor ile medya arasındaki etkileşimin sağlanmasının yanı sıra spor ile ekonomi arasındaki bağlantının başta reklamlar olmak üzere tüketim endüstrisi kapsamında oluşturulmasında aracılık rolünü üstlenmektedirler.

dikkat

Sosyal medya, spor-medya bağlantısını interaktif hale getirmiş, spor tüketicisini aynı zamanda spor habercisine dönüştürmüştür.

Bilgisayar teknolojisinin devreye girmesinin ardından medyanın spor alanındaki rolü ve etkisi çok daha geniş bir boyuta ulaşmıştır. Sosyal medya olarak nitelendirilen platformlar üzerinden dolaşıma giren yeni ağlar sayesinde spor tüketicileri aynı zamanda birer spor habercisi konumuna da yükselmişlerdir. Farklı mecralar üzerinden ilgi alanlarındaki sportif organizasyonları ve takımları izlemenin yanı sıra kendi görüşlerini de paylaşabilmeye başlamışlardır. Bu yeni dönem spor ile medya arasındaki bağlantının tek taraflı olmasını ortadan kaldırdığı gibi, interaktif bir katılımı sağlamak suretiyle milyonlarca spor tutkununun bir araya gelbilmesine olanak sağlamayı da başarmıştır. Sporun şekil değiştirdiği ve medyanın da bu değişimde aracı olduğu başka bir döneme girilmiştir. Bir taraftan sportif organizasyonların içerisinde dönen para miktarı çok daha fazlalaşmış diğer taraftan hataların ortadan kaldırılması amacıyla teknoloji daha fazla sporun içerisine dahil edilmiştir. Artık profesyonel spor, medyanın belirlediği yeni hareket alanlarına göre şekillendirilen ve bu doğrultuda başta kuralları olmak üzere her adımı yeniden planlanan bir aşamaya sokulmuştur. Takip eden kısımda, bu yeni dönemin arkasında yatan ekonomik faktörler ve bu faktörlerin ortaya çıkmasını sağlayan etmenler anlatılacaktır.

Spor-Medya İlişkisinde Küresel Ekonomik Faktörler

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı sportif faaliyetlerdeki gelişimin doruğa çıktığı dönem olmuştur; sporun endüstrileşmesi de bu dönemin ürünüdür. Spor yarışlarının kitle iletişim araçları tarafından yayınlanması, sportif giyim markaları tüketimini artıracak reklam sürecini hızlandırmıştır. Tüketim, kitleler üzerinde kültürel bir bağımlılık yaratırken, toplumun her alanında tüketim mekanizmalarının yerleşmesine ve tüketim endüstrisi için en önemli kaynak olan serbest zaman süresinin satın alınarak pazarlanmasına başlanmıştır. Boş zaman süresindeki artışla birlikte spor tüketimi ve görüntüleri de artmakta, sportif aktivitelere olan ilgi de büyümektedir.

Spor yıldızları bu süreçte birer imaj pazarlayıcısı olarak ulusötesi şirketlerin reklamlarını süslemişlerdir. Uluslararası bir ayakkabı şirketinin sahibi Phil Knight, 1990'larda sporun dünyanın bir numaralı eğlencesi haline geldiğini belirtmektedir. Michael Jordan ve Küresel Kapitalizm isimli çalışmasında La Feber, Phil Knight'ın söylediklerini şu şekilde vurgulamaktadır: "Şimdi her yerde bir spor yaşantısı var. Spor, anında her şeyi kuşatıveren dünya üzerindeki tüm insanları birbirine bağlayabilen bir dünya kültürü haline gelmiştir. Bunun için ikna edici ilk delil Michael Jordan'dır". Bugün Amerikan Profesyonel Basketbol ligi NBA dünyanın pek çok ülkesinde izlenmekte ve küresel yıldızlar ortaya çıkarmaktadır. NBA, Dünya Kupası, Şampiyonlar Ligi ve elbette Olimpiyat Oyunları ünlü spor firmalarının kendi reklamlarını yapmalarını ve satışlarını artırmalarına olanak sağlamaktadır. Gerek sponsorluk gerekse satışlardan en büyük payı spor malzemeleri üreten firmalar almaktadır.

Resim 2.6 Michael Jordan adı kullanılarak üretilen spor ayakkabı.

Sporun oyun olma vasfından uzaklaşarak iş görünümüne bürünmesi ile birlikte spor-medya ilişkisine küresel çapta yaklaşan aktörlerin sayısı artmaya başladı. Naklen yayın gelirleri ve sponsorluk anlaşmalarının yanına sportif ürünlerin pazarlanması eklendi. Markalı ürünlerin satışı amacıyla yine sporculardan yararlanıldı ve başta spor giyim endüstrisi olmak üzere pek çok alanda spor, eğlenme ve haz almanın ötesinde pazarlanabilir bir olguya dönüştürüldü. Böylesi bir gelişme ise başta stadyumlar ve spor salonları olmak üzere sportif aktivitelerinin yapılmakta olduğu bütün alanların başta görsel açıdan olmak üzere yeniden biçimlendirilmesine ve dönüştürülmesine neden oldu. İşte bu yeni dönem, küresel sermayenin gerek naklen spor yayınları ile gerekse de sponsorluk ve reklam anlaşmaları ile sportif organizasyonlara müdahil olması ile sonuçlandı.

Naklen yayın gelirlerinde yaşanan artış, küresel sermayedarların başta futbol olmak üzere kulüp satın almaları sürecini hızlandırdı. Spor endüstrisinin spor tüketicileri aracılığıyla her geçen yıl biraz daha fazla büyümesi bu alana yatırım yapmak isteyenlerin ilgisini artırdı. Avrupa futbolunda İngiltere'deki Premier League ile başlayan dönüşüm süreci başta İngiliz kulüpleri olmak üzere pek çok farklı ligdeki kulübün Amerika Birleşik Devletleri, Uzakdoğu, Rus ve Arap zenginleri tarafından satın alınmasının önünü açtı. Daha fazla para dolaşıma sokulurken sezon içerisinde farklı ülkelerde yapılan organizasyon sayıları da artmaya başladı. Küresel anlamda oyuncu transferlerinden, naklen yayın ve sponsorluk gelirlerine ve ödenen katkı paylarına kadar pek çok konu kısa bir süre içerisinde değişim gösterdi.

Avrupa futbolundaki ekonomik gelişmelerle ilgili olarak Ekolig raporunda yer alan şu rakamlar yaşananların mahiyeti hakkında bir fikir verebilir: 2008-2009 ile 2018-2019 futbol sezonları arasında UEFA bünyesindeki 53 futbol liginde 1,1 milyar futbolsever stadyumlarda maç izlemiştir. Maç günü gişe gelirleri sıralamasında 145 milyon Euro ile Barcelona birinci sırada yer almaktadır. Avrupa'nın 5 büyük liginin 2018-2019 futbol sezonundaki gelirleri 18 milyar Euro'ya ulaşmış durumdadır. Son iki sezonda dünya futbolunun en fazla kazanan kulüpleri Barcelona ve Real Madrid olmuştur. Dünyanın en zengin 20 futbol kulübünün ticari gelirleri toplamının 3,3 milyar Euro'ya ulaştığı ve bu tutarın 20 takımın toplam geliri olan 16,6 milyar Euro'nun %20'sine denk geldiği görülmektedir. Real Madrid 356 milyon Euro ile birinci sırada yer almaktadır. Kulübün 17 lisanslı ürün satış mağazasını son iki sezonda 12 milyondan fazla kişi ziyaret etmiştir. Ronaldo'nun Temmuz 2018'de Juventus'a 112 milyon Euro karşılığı transfer olduğu günde 24 saat boyunca satılan 600 bin formadan elde edilen rakam 62,4 milyon Euro'dur. Ayrıca bu transfer sonrasında kulübün kombine taraftar sayısı 25 binden 30 bine yaklaşmış ve stadyumun doluluk oranı %97'ye ulaşmıştır.

Spor ekonomisi denildiğinde ilk aklı gelen ülke Amerika Birleşik Devletleri'dir. Sporun Avrupa ve dünyanın diğer bölgelerine oranla daha farklı bir şekilde konumlandırıldığı ABD'de spora ilişkin bireysel harcama miktarı da çok daha yüksek düzeydedir. Başta NBA ve Super Bowl müsabakaları olmak üzere ülkede gerçekleştirilen sportif organizasyonlar her yıl büyük ilgi görmektedir. 2020 Super Bowl finaline ilişkin olarak Akşam gazetesinde yapılan habere göre en düşük bilet fiyatı 5 bin dolar iken en yüksek bilet fiyatı 70 bin dolar seviyesinde olmuştur. 30 saniyelik reklamın bedeli ise 5,6 milyon dolardır. Ülke çapında 17,2 milyar dolarlık tüketim harcaması gerçekleşmiştir (http 3).

Resim 2.7 2020 yılı Super Bowl finali.

Sporda Medya İmajları ve Mesajları

Medyanın; kullanmış olduğu dil ve söylem kalıpları aracılığı ile hâkim ideolojinin sürdürülmesinde ve ekonomik-toplumsal ve zaman zaman birtakım siyasal değer yargılarının aktarımında etkisi bulunmaktadır. Spor, kültürel yaşamın içinde yer alan bir alan olduğu için, bu alanı aktarmakla görevli olan medya da son derece önemli bir görevi yerine getirmektedir. Medya, spor ve bu alanlara ait aktörlerle ilgili olarak yapmış olduğu yayınlar aracılığıyla sadece sporu ve bu aktörleri değil, toplumsal yaşamı ve bu alanla ilgili düzenlemeleri de etkilemektedir. İşte bunun içindir ki medyanın spor ideolojisinin decode edilmesi (çözümlemesi) aslında toplumsal yaşam içerisine sinmiş olan birtakım ideolojilerin değer yargılarının ve rol kalıplarının da ortaya çıkarılması anlamına gelecektir.

Sporun kitleler ile buluşturulmasında aracı bir rol üstlenen medyanın bu bağlantı sırasında üstlendiği işlev iki farklı açıdan ele alınabilir. Bunlardan ilki, spor medyasının görüntü ve imajlar üzerinden mesajları aktarma gücüdür. Söz konusu bu güç, sporun ekonomik anlamda son derece önemli bir aktarım alanı olmasını da beraberinde getirmektedir. Sporcu şöhretlerin, markaların yüzleri olarak bulundukları alanlarda, marka-tüketici ilişkisi sevilen ve ilgiyle takip edilen isimler üzerinden gerçekleştirilmektedir. Spor, geniş kitleler için eğlendirme, gündelik sorunlardan uzaklaştırma gibi işlevleri yerine getirmenin yanı sıra yıldız oyuncularını aracılığıyla taklit edilebilecek rol modelleri de yaratmakta ve bu rol modelleri üzerinden var olan birtakım değerlerin toplumsal yapıya aktarılması gerçekleştirilmektedir. Yıldız sporcular, bir taraftan ekonomik sistemin işleyişine katkıda bulunurken öte yandan sistemin ideolojik yapılanması açısından da büyük önem taşırlar.

Sporun tüketim ekonomisi ile kurduğu ilişkinin gerçekleştirilmesinde spor medyası aracılığıyla yaratılan imajlardan yararlanır. Bu imajlarla kitlelere 'farklı olma, kendi olma, fit olma' vb. gibi kapitalist ekonominin bireysel kültüre dair yaklaşımları sunulur. Şöhretlerin kullandığı ürünleri kullanmak suretiyle onlar gibi olabilme hayalleri beslenip büyütülür. Tüketim ekonomisinin toplumsal hayata dair kullandığı bütün ürün satma teknikleri burada, bu kez sporcu şöhretler vasıtasıyla sergilenir. Sporun hayranlık uyandırma ve bireylerin psikolojik tatminlerine yönelik etkisi, şöhretlerin varlığı üzerinden hayata geçirilir. Dünyanın

en kitlesel organizasyonlarına ev sahipliği yapan spor dallarının önde gelen yüzleri, küresel şirketlerin marka yüzü olarak seçilirler. Sporun medya ve ekonomiyle kurduğu bağlantının sonuçları, bu küresel sporcu şöhretlerin sosyal medya üzerindeki takipçi sayılarından ve yıllık kazançlarından da görülebilir. Parlak yıldızlar haline dönüşen sporcu şöhretlerin her biri hem birer marka yüzüdür hem de aynı zamanda kendilerine ait markaları bulunan birer küresel şöhrettir. Örneğin, tenisçi Roger Federer'in resmi facebook sayfasını 14.811.406 kişi, Instagram hesabını ise 3,2 milyon kişi izlemektedir. Federer'in yıllık kazancı 67,8 milyon dolardır. Tenisçi Maria Sharapova'nın resmi facebook sayfası 14.923.589 kişi, Instagram hesabını ise 2,5 milyon kişi takip etmektedir. Atlet Usain Bolt'un resmi facebook sayfasını 18.790.726 kişi, Instagram hesabını ise 4,67 milyon kişi takip etmektedir. Bolt'un yıllık kazancı 32,5 milyon dolardır.

Spor medyasının imajlarının ve mesajlarının ikinci işlevi spor söylemleri üzerinden irdelenebilir. Burada sporun medya aracılığıyla kendi dilini ürettiği görülmektedir. Sporun dilinin dostluk, barış, kardeşlik, rekabet gibi söylemleri bünyesinde barındırıyor olmasına karşın sportif organizasyonlar içerisinde zaman zaman tam aksi uygulamaların ve yaklaşımların dolaşıma sokulduğu da görülmektedir. Özellikle ırkçılığa yönelik söylemler spor sahalarında sık sık protestoları ve gerilimleri beraberinde getirmektedir. Özellikle siyahi sporcuların maruz kaldıkları ırkçı ve aşağılayıcı söylemler gerek spor sahalarında gerekse de spor medyasında kendilerine yer bulabilmekte ve sporun evrensel değerlerine zarar vermektedir. 17 Şubat 2020 tarihinde Portekiz'de Vitoria Guimaraes ile Porto takımları arasında oynanan karşılaşmada, Portolu futbolcu Moussa Marega'ya yönelik ırkçı tezahüratlar nedeniyle karşılaşma durmuş ve Marega kendisine yönelik tüm ısrarlara rağmen maçı terk etmiştir. FIFA ve UEFA'nın futbol maçlarında ırkçılığın önüne geçebilmek için 'Say No To Racism - Irkçılığa hayır' Premier League ise 'There is no room for racism - Irkçılığa yer yok' kampanyaları düzenlemişlerdir.

Öte yandan spor karşılaşmalarının zaman zaman siyasal gerilimlerin bir nevi yansıma alanı olarak görülmesi ve burada olup bitenlerin sahanın dışında da karşılık bulması gibi bir durum da söz konusu olabilmektedir. Burada da spor medyasının kullanmakta olduğu söylemlerin dikkatli seçilmesi ve ırkçı eylemlerde olduğu gibi kesin

bir biçimde cezai tedbirlerin uygulanması önem arz etmektedir. Dünyanın büyük spor kurumlarının, bu konuda son derece hassas bir anlayış içerisinde hareket etmek suretiyle ırkçılık ve şiddet dalgasının spor sahalarında karşılık bulmaması amacıyla gereken tedbirleri devreye soktukları görülmektedir. Ancak bütün bu gelişmelere rağmen spor sahaları, ideolojik yaklaşımların ve siyasal çekişmelerin yansıdığı birer alan olarak görülmeye devam etmektedir. Burada verilen mesajlar kısa bir süre içerisinde geniş kitlelere ulaşabilmekte ve duygusal tepkilerin yansıtma alanı olarak işlev görebilmektedir. 1980 Moskova ve 1984 Los Angeles Olimpiyatları, dönemin siyasal ve ideolojik çekişmelerinin yansıtıldığı organizasyonlar olarak tarihteki yerlerini almışlardır. Moskova'da düzenlenen olimpiyat oyunları Türkiye'nin de aralarında bulunduğu ülkelerin katılmadığı ve sadece 80 ülkenin iştirak ettiği bir organizasyon olmuştur. 1984 yılındaki Los Angeles oyunları ise başta Sovyetler Birliği ve Çin olmak üzere on yedi Doğu Bloku ülkesi tarafından boykot edilmiştir.

Öğrenme Çıktısı

- 7 Spor-medya etkileşimini açıklayabilme
- 8 Spor-medya ilişkisinde ekonomik faktörleri açıklayabilme
- 9 Spor medyasında iletilen mesajların önemini açıklayabilme

Araştır 3

Sporcu şöhretler var olan ekonomik sistemin işleyişinde kullanılan araçlardır. Sporcu şöhretlerin spor dünyasını aşan bu büyük etkilerinin nedenlerini ve sonuçlarını araştırınız.

İlişkilendir

Roland Lazenby tarafından yazılan Kobe Bryant'ın hayatını konu alan "Kazanmaya Odaklı Bir Karakter: Kobe Bryant" kitabını okuyarak, sporcu bir şöhretin nasıl oluştuğunu ve yarattığı etkinin medya aracılığıyla nasıl geliştiğini Spor ve Medya Etkileşimi konusu ile ilişkilendiriniz.

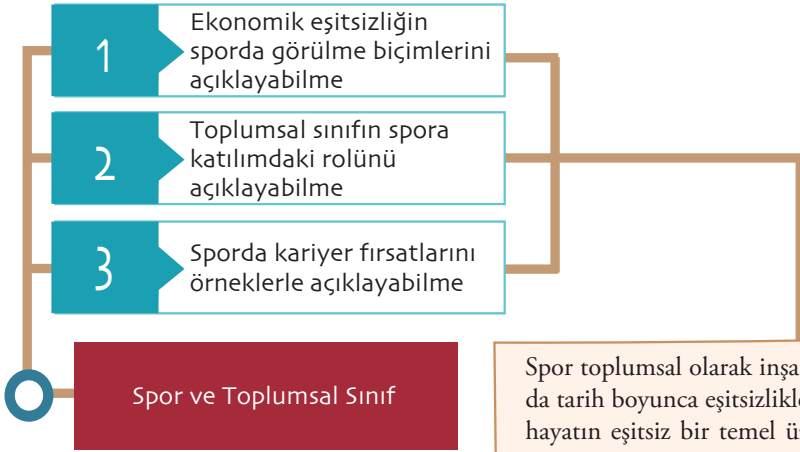
Anlat/Paylaş

Spor-medya etkileşimini, medya tarafından iletilen mesajlar çerçevesinde tartışarak, antrenör-sporcu ve izleyici üçgenindeki farklı etkilerin neler olabileceğini ilgili paydaşlar ile tartışınız.

Yaşamla İlişkilendir

France Football dergisi 1956 yılından bu yana düzenli olarak her yıl, yılın en iyi futbolcusuna Bal-lon d'Or (Altın Top) ödülü vermektedir. Bu ödül törenini her yıl tüm dünya merakla beklemektedir. 3 Aralık 2019 günü gerçekleştirilen Ballon d'Or ödül töreni, spor-medya etkileşiminin geldiği noktada sahne şovları, yapılan konuşmalar ve geleceğe yönelik etkilerinin neler olabileceği açısından önemli bir örnektir.

Spor toplumsal olarak inşa edilmiş olan bir alandır ve bu alanda tarih boyunca eşitsizlikler ön planda yer almıştır. Toplumsal hayatın eşitsiz bir temel üzerinde kurulduğu ve bu durumun diğer bütün toplumsal kurumları olduğu gibi spor kurumunu da etkilediğini belirtmeliyiz. Her sınıfın kendine özgü zevk ve beğenileri olduğunu belirten Bourdieu'ya, bu durumu habitus kavramı ile açıklamaktadır ve spor yapma alışkanlıkları ile spor beğenileri arasında da bu açıdan yakın bir sınıfsal bağlantı söz konusudur. Sportif etkinlikler içinde bulunduğumuz dönemde hem bireylerin kendi kimliklerinin bir göstereni olarak şekillenmesine katkıda bulunabilmekte hem de toplumsal hareketliliğin oluşmasını sağlayabilmektedir. Profesyonel sporun daha fazla maddi getiri üzerinden ön plana çıkarılması sonrasında ailelerin çocuklarını spor okullarına yönlendirmeleri ve sporcu olmalarını teşvik etmeleri de artmıştır. Buna karşın sportif kariyer hedefi artan nüfusun sadece küçük bir parçasının ulaşabileceği bir modern dönem rüyasıdır aynı zamanda. Bu rüyanın sürmesi için yıldız sporcular, şöhretlerden yararlanılmakta ve kitlelerde gıpta etkisi yaratılmaktadır.

Spor ve şiddet kelimelerinin yan yana kullanılması çoğu kez 'sahalarda görmek istemediğimiz manzaralar' ifadesinde karşılık bulmaktadır. Sporun özünde sertlik ve şiddet bulunuyor olmakla birlikte söz konusu şiddet, kurallara bağlanmış olup oyun kurallarının dışına çıkanları cezalandırma ile sonuçlanmaktadır. Sportif etkinliklerde iki önemli aktör söz konusudur bunlardan birisi sporu icra eden sporcular, ki onlar olmadan sportif etkinlikler gerçekleşemez. Diğeri ise seyircilerdir ve seyirciler sporun etkilerinin dolaşıma sokulmasındaki en önemli varlıklardır. Onlar olmadan oyun zevkinin son derece zayıf ve bir o kadar da anlamsız hale dönüşmesi söz konusu olabilmektedir. Öte yandan seyirciler, spor sahalarına toplumsal hayatlarında yaşadıkları sorunları ve sıkıntıları da beraberinde getirmektedirler. Spor sahalarında gerçekleşen şiddetin sosyolojik anlamda çok farklı değişkenler temelinde meydana geldiğini ve bu şiddeti önlemeye dönük politikaların da yine benzer biçimde geniş bir yelpazeye karşılık geldiğini göz ardı etmemeliyiz. Spor sahalarında şiddetin en aza indirilebilmesinde Fair Play kavramı anahtar bir rol üstlenecektir. Bu noktada özellikle sporcuların yetiştirilmesinde aracı olan antrenörlerin bu kavrama dönük sporcu yetiştirmeleri son derece önem arz edecektir.

Spor kitleselleşmesini medya ile olan etkileşimine borçludur. Spor medya aracılığıyla geniş kitlelerle buluştuğu hem daha çok ilgiyi üzerinde toplamayı başarabilmiş hem de bu ilgi sayesinde daha fazla büyüyebilmiştir. Öte yandan medya da bu ilişkiden kazançlı çıkan bir diğer toplumsal kurumdur. Medya, spor aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşmayı başarmış ve etkisini arttırmıştır. Toplumsal ve ekonomik anlamda son elli yıldır yaşanan büyük dönüşüm spor ile medya etkileşiminin boyutlarını ve şeklini de değiştirmiştir. Bu dönem aynı zamanda ekonomik anlamda spor ile medyanın çok daha fazla bir araya geldiği ve bağlantının güçlendiği bir süreci nitelemektedir. Artık profesyonel spor medya olmadan varlığını sürdüremeyecek bir hale gelmiştir ve burada dönen para miktarı her geçen gün biraz daha fazla büyümektedir. Ekonomi-sponsorluk ve tüketim üçgeni içerisinde medya aracılığıyla oluşturulan mesajlar spor dünyasının yeniden biçimlendirilmesinde kullanılmaktadır. Burada şöhret sporcular birer marka olarak dolaşıma sokulmakta ve onların kitleler ile kurduğu bağın güçlendirilmesinde medya aracı olmaktadır. Spor aynı zamanda evrensel bir dildir ve bu dilin mesajları medya aracılığıyla toplumsal hayata ulaşmaktadır.

1 Sınıf sistemleri içerisinde akışkanlık söz konusudur ve spor aracılığıyla dikey hareketlilik gerçekleşebilmektedir.

Yukarıdaki bilgiye göre, aşağıdakilerden hangisi spor aracılığıyla gerçekleşen dikey hareketliliğe bir örnektir?

- A. Okul takımına seçilmek
- B. Mahalleler arası turnuvada gol kralı/kraliçesi olmak
- C. Oynadığı ilçedeki amatör basketbol takımından ildeki amatör basketbol takımına transfer olmak
- D. Amatör takımdan, profesyonel sözleşme imzalarak profesyonel lige transfer olmak
- E. Spor okulundan kulüp takımı alt yapısına geçiş yapmak

2 Sosyolojik bir kurum olarak ----- bünyesinde ekonomik eşitsizlikleri, sınıf ilişkilerini ve büyük çaplı toplumsal hareketliliği de barındırmaktadır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri aşağıdakilerden hangisi doğru bir şekilde tamamlar?

- A. Kültür
- B. İmaj
- C. İdeoloji
- D. Sosyalizasyon
- E. Spor

3 David Rowe'un alt ve üst sınıflara mensup olanların ilgilendiğini ifade ettiği spor dalları aşağıdakilerden hangisinde birlikte ve doğru olarak verilmiştir?

- A. Ragbi-Tenis
- B. Boks-Artistik Patinaj
- C. Golf-Basketbol
- D. Bisiklet-Su Topu
- E. Halter-Hentbol

4 Şiddetle bağlantılı sportif karşılaşmalar genel olarak ----- olarak yapılmakta olanlardır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri aşağıdakilerden hangisi doğru bir şekilde tamamlar?

- A. amatör
- B. tek
- C. takım
- D. profesyonel
- E. kitlesel

5 Aşağıdakilerden hangisi Jay Coakley tarafından stadyumlarda şiddeti azaltmaya yönelik olarak ortaya konulan önlemler ve önerilerden biri **değildir**?

- A. Seyircilerin ihtiyaçları ve haklarını bilmenin yanı sıra buna saygı göstermek gerekir.
- B. Kalabalığı kontrol etmekle görevli personelin, potansiyel taşkın hareketlere müdahale etme şekli bakımından eğitilmesi gerekir.
- C. Seyirciler sürü/toplu halde getirilmeye çalışılmamalıdır.
- D. Çıkış kapıları kolay ulaşılabilir olmalı ve açık bir şekilde gösterilmelidir.
- E. Bireysel maç seyretme alışkanlığı özendirilmelidir.

6 Spor kazanma ve kaybetmenin ötesinde yer alan anlamlı bir insanlık ülküsüdür.

Yukarıdaki bilgiye göre, antrenörlerin aşağıdakilerden hangisini yetiştirmekte oldukları sporculara aktarmaları önem taşıyacaktır?

- A. Sözel şiddet uygulamaları
- B. Fiziksel şiddet uygulamaları
- C. Psikolojik baskıyı kullanmaları
- D. Fair Play duygusunu aşılamaları
- E. Rakibi aşağılamaları

7 Aşağıdakilerden hangisi Fair Play ilkelerinden birisi **değildir**?

- A. Kurallara saygı göstermek
- B. Hakemlere saygı göstermek
- C. Kazanmak için her yolu meşru görmek
- D. Rakibe saygı göstermek
- E. Oyunda yer alması için herkese eşit şans tanımak

8 'Sporun hayranlık uyandırma ve bireylerin psikolojik tatminlerine yönelik etkisi, ----- varlığı üzerinden hayata geçirilir. Dünyanın en kitlesel organizasyonlarına ev sahipliği yapan spor dallarının önde gelen -----, küresel şirketlerin marka yüzü olarak seçilirler.'

Yukarıdaki ifadede boş bırakılan yerleri aşağıdakilerden hangisi sırasıyla ve doğru şekilde tamamlar?

- A. şöhretlerin-yüzleri
- B. kahramanların-imajları
- C. sporcuların-başarıları
- D. profesyonellik-isimleri
- E. başarı-güzellik

9 Profesyonel sporculuk yaşamı sona ermesine karşın bugün halen daha spor dünyasında büyük paralar kazanmaya devam eden ünlü sporcu aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Diego Maradona
- B. Michael Jordan
- C. Lance Armstrong
- D. Martina Navratilova
- E. Sergei Bubka

10 Sporun dili ve dolaşıma soktuğu söylemler, evrensel insanlık değerleri ile örtüşmektedir.

Yukarıdaki bilgiye göre aşağıdakilerden hangisi spor sahalarında evrensel insanlık değerlerinin aksine bir durumun oluşmasına yol açmaktadır?

- A. Yüksek naklen yayın gelirleri
- B. Saha içi çekişmeler
- C. Irkçılık
- D. Sportif karşılaşmalardaki sert hareketler
- E. Yeni teknolojik uygulamalar

1. D	Yanıtınız yanlış ise “Spor ve Toplumsal Sınıf” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. D	Yanıtınız yanlış ise “Sporda Şiddet” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. E	Yanıtınız yanlış ise “Spor ve Toplumsal Sınıf” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. C	Yanıtınız yanlış ise “Sporda Şiddet” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. A	Yanıtınız yanlış ise “Spor ve Toplumsal Sınıf” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. A	Yanıtınız yanlış ise “Sporda Medya” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. C	Yanıtınız yanlış ise “Sporda Şiddet” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. B	Yanıtınız yanlış ise “Sporda Medya” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. E	Yanıtınız yanlış ise “Sporda Şiddet” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. C	Yanıtınız yanlış ise “Sporda Medya” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Bosman kuralları ya da Bosman kararları, 1995 yılında Belçika'nın RFC Liege takımında forma giyen Jean Marc Bosman adlı futbolcunun başka bir takıma transfer olmasının önünde engel olarak duran bonservis bedeli sorununu yargıya taşınması sonrasında giriştiği hukuk mücadelesini kazanmasıdır. Avrupa Adalet Divanı, Avrupa Birliği içinde işçilerin serbestçe dolaşımını ve iş birliği özgürlüğünü güvenceye alan kararı sonrasında Avrupa içinde futbol sektöründe de büyük değişiklikler yaşanmıştır. Bu karar sonrası Avrupa Birliği üyesi ülkelerin ulusal liglerinde Avrupa Birliğine üye olan ülkelerin vatandaşları olan futbolcuların önündeki yabancı oyuncu sınırlaması kaldırılmıştır. Kararla birlikte futbol ve diğer tüm spor dalları birer ekonomik sektör olarak değerlendirilmiş ve sporcular serbest dolaşım ilkesi uyarınca işçi haklarına sahip olmuşlardır.

Araştır 2

1980'ler İngiltere'de Margaret Thatcher'ın başbakanlığında futbolun ve futbol sahalarında yaşanan holiganlık tartışmalarının da gündemde olduğu yıllardır. 1985 yılında Belçika'nın Heysel Stadyumu'nda Liverpool ile Juventus takımları arasında oynanan Şampiyon Kulüpler Kupası final karşılaşmasında İngiliz taraftarların, İtalyan taraftarların bulunduğu tribüne yönelik hamleleri sonrasında kaçmaya çalışan 39 taraftar bariyerler ve duvarlar arasında sıkışarak hayatlarını kaybetmişlerdir. Yaşanan bu gelişmeler üzerine Margaret Thatcher'ın önerisiyle UEFA İngiliz kulüplerine 5 yıl, Liverpool'a da 6 yıl süre ile Avrupa kupası karşılaşmalarına katılmama cezası vermiştir. İngiliz takımlarına ve seyircilerine verilen bu cezanın ders olmadığı 1989 yılında Liverpool ile Nottingham Forest arasında Hillsborough stadyumunda oynanan İngiltere federasyon kupası yarı final karşılaşmasında dışarıda kalan Liverpool taraftarlarının içeriye girmek için kapıları kırmaları ile sonuçlanan izdiham sonrasında 96 kişi tel örgülere sıkışarak ve ezilerek ölmüşlerdir. Yaşanan bu facia sonrasında ise İngiliz hükümeti Lord Justice Taylor'a çözüme ilişkin bir rapor hazırlatır. Taylor raporunda holiganizmi besleyen sebeplerin medya, sosyal sorunlar ve kulüp yöneticilerinin yanlış davranışları olduğunu belirttikten sonra şu önemli cümleleri kullanır: 'İnsanlara nasıl muamele ederseniz öyle karşılık görürsünüz. Şayet siz hayvan muamelesi yapıp onları bir kafese tıkarırsanız, hayvanca karşılık görürsünüz. Siz medeni davranırsanız medeni karşılık görürsünüz. Taylor, stadyumlardaki kötü ortam ve güvenlik zaafılarına dikkat çeker, bunlar ortadan kaldırılmadığı sürece holiganların yaratacağı sorunların da bitmeyeceğini belirtir. Bu rapor sonrasında İngiltere'deki stadyumlarda tel örgüler kaldırılır ve ayakta maç izlemek yasaklanarak, olay çıkaranlara ağır yaptırımlar uygulanmaya başlanır.

Araştır 3

Görsellik çağında kitlelerin duygularının ortaya çıkarılmasında ve tüketime yönlendirilmelerinde yıldızlara büyük iş düşmektedir. Bu durumun farkında olan tüketim endüstrisi, popüler kültürün farklı alanlarındaki yıldızları kullanmak suretiyle kitleler ile buluşmaktadır. Özellikle sportif alandaki medyatik kahramanlar tıpkı birer pop yıldızı gibi karşılanmakta ve kabul görmektedirler. Yıldız sporcular yeni dönemde birer ticari meta haline gelmişlerdir ve kapitalist sistem, tüketimi bu idoller üzerinden geniş kitlelere pazarlama yoluna gitmektedir. Yıldız oyuncular, var olan ekonomik sistemin işleyişine katkıda bulunurlar iken aynı zamanda sistemin ideolojik yapılanması açısından da büyük önem taşırlar. Bu sistem aracılığıyla kitlelerin eşitsizlik temelindeki ekonomik düzene karşı, kendi kişisel başarıları temelinde yükselebileceği anlayışı dolaşıma sokulurken bunu başaramayanlar var olan durumu kaderci bir tutumla benimsemeye başlarlar. Bu bağlamda sporun açık işlevi kitleleri eğlendirmek ise, gizli işlevi de toplumsallaştırmak için taklit etmemizi sağlayacak rol modeller sunarak, modern dünyaya bireylerin uyum sağlamasına yardımcı olmaktadır. Bu isimler hem imrenme etkisi yaratmak suretiyle sporun kitleler ile buluşmasını sağlarlar hem de kullandıkları ürünlerin kullanılmasına aracı olarak tüketim kültürünün sürdürülmesine katkıda bulunurlar.

Kaynakça

- Arık, B. (2004). *Top ekranda*. İstanbul: Salyangoz Yay.
- Bamberg, C. (2002). Marksizm ve spor. *Birikim Dergisi*, 158, s.82-93.
- Bourdieu, P. (2002). *Distinction, a social critique of the judgement of taste*. London: Routledge.
- Coakley, J. (2001). *Sport and society: issues & controversies*. New York: McGraw-Hill.
- Dellaloğlu, B. (2003). *Frankfurt okulunda sanat ve toplum*. İstanbul: Bağlam Yay.
- Elias, N. (2002). Spor ve şiddet üzerine. *Toplumbilim (Futbol Özel Sayısı)*, 16, s.89-100.
- Elmas, S. (2017). *Bi futbolcu olursa*. İstanbul: İletişim.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. C. Güzel (Yay. haz). İstanbul: Kırmızı Yay.
- Gökalg, E. (2005). Medya ve spor ya da spor/futbol medyası. *Toplum ve Bilim*, 103, s. 121-137.
- Hoberman, J. (1984). *Sport and political ideology*. London: Heinemann Educational Books.
- Kayaoğlu, A. (2000). *Futbol fanatizmi, sosyal kimlik ve şiddet* (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- La Feber, W. (2001). *Michael Jordan ve küresel kapitalizm*. A. Morin (Çev.). İstanbul: Cep Kitapları.
- Pala, Ş. (2005). Anlam ufuklarında bir kaynaşma: oyun ve spor. *Toplum ve Bilim*, 103, s. 21-43.
- Rowe, D. (1996). *Popüler kültürler: rock ve sporda haz politikası*. M. Küçük (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Sporda Şiddet Komisyonu Raporu, (2013). Tüm Yönleriyle Şiddet Çalıştayı Bildiri Kitabı içinde (s.125-129). Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Talimciler, A. (2018). *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Spor* (3. Bs.). İstanbul: Bağlam Yay.
- Tilly, C. (2009). *Kolektif şiddet siyaseti*. S. Özel (Çev.). Ankara: Phoenix Yay.

İnternet Kaynakları

- Ekolig raporu 4. (2020). <http://www.aktifbank.com.tr/tr/hakkimizda/basinodasi/ekolig>.
- http 1: spor.haber7.com/avrupa-ligleri/haber/2548672-bayern-abartti-taraftar-yattigi-yerden. Erişim tarihi: 21.03.2020.
- http 2: egitimpedia.com/wp-content/uploads/2018/08/lebron3-1-e1533417189306.jpg. Erişim tarihi: 21.03.2020.
- http 3: aksam.com.tr/ekonomi/abdye-17-milyar-slik-super-bowl-dopingi-c2/haber-1041635. Erişim tarihi: 21.03.2020.
- http 4: twitter.com/nfluk/status/1086947476924448770. Erişim tarihi:21.03.2020.

Bölüm 3

Spor Psikolojisi II

öğrenme çıktıları

1

Sporda Kişilik

- 1 Kişilik, karakter, mizaç ve yetenek kavramını tanımlayabilme
- 2 Kişilik kuramları ve sporcuları tanıma tekniklerini ifade edebilme
- 3 Sporda bireysel farklılıkları açıklayabilme

3

Sporda Stres, Kaygı, Uyarılmışlık ve Duygular

- 7 Sporda stres, kaygı ve uyarılmışlık kavramlarını tanımlayabilme
- 8 Sporunun duygularının, uyarılmışlık düzeyinin spor performansına etkisini açıklayabilme
- 9 Duygu ve uyarılmışlık düzenleme stratejileri açıklayabilme

2

Sporda Güdülenme

- 4 Güdülenme kavramını ve güdülenme ile ilişkili kavramları tanımlayabilme
- 5 Sporda güdülenme türlerini açıklayabilme
- 6 Sporda güdülenmeyi artırma yöntemlerini açıklayabilme

Anahtar Sözcükler: • Kişilik • Karakter • Mizaç • Güdülenme • Duygular • Stres • Kaygı • Uyarılmışlık

GİRİŞ

Kişilik ve kişilikle ilgili olan konular, örneğin, kişilerarası ilişkiler ve sosyal davranışlar geçmişten günümüze kadar araştırılan konulardandır. Kişilik özelliklerinin; bireylerin duygu durumlarını, ikili ilişkilerini, takım ve toplum ile olan ilişkilerini etkilediği bilinmektedir. Bunun yanında kişilik, sporda öngörücü bir faydaya sahiptir. Örneğin; spor ortamında, antrenörlerin kişilik ile ilgili edindiği bilgiler sporcularla ilgili ortaya çıkabilecek sorunlarda, sporcuların performans geliştirmesinde ya da sporcu-antrenör ilişkilerinde uygulamalı müdahalelerin geliştirilmesine katkıda bulunabilir. Bu bölümün ilk ana başlığı altında, kişilik kavramı ve kişilik ile ilgili kuramlar açıklanacak, sporda bireyi tanıma teknikleri ve sporda bireysel farklılıklar hakkında bilgi verilecektir. İnsanlar yaşamları boyunca hareket etmek, başka bir deyişle, davranışta bulunmak ihtiyacı içerisinde olmuşlardır. Herhangi bir davranışın ortaya çıkmasında merkezi bir rol üstlenen güdü kavramı, psikoloji alanında sıklıkla incelenen konular arasında yer almıştır. Sporda güdülenmeyi anlama çabalarında, her biri güdülenmenin farklı bir yönünü ortaya koymaya çalışan birçok kuram kullanılmaktadır. Dolayısıyla güdülenmeye ilişkin kavramlar, güdülenme çeşitleri, açıklayıcı kuramlar ve güdülenmeyi artırma yöntemleri sistematik olarak açıklanacaktır. Sporda stres, kaygı, uyarılmışlık ve duyguları inceleyen başlık çerçevesinde; müsabaka stres ve kaygı süreçlerinin belirtileri, stresin nedenleri, kaygı ve uyarılmışlık ölçüm yöntemleri, spor performansında duygular ve uyarılmışlık etkisi ile bunların düzenleme stratejileri ele alınacaktır.

SPORDA KİŞİLİK

Sporda kişilik üç başlık çerçevesinde anlatılacaktır. İlk olarak kişilik, karakter, mizaç ve yetenek kavramları açıklanacak, sonrasında kişilik kuramları ve sporcuları tanıma tekniklerinden, en son olarak da sporda bireysel farklılıklardan bahsedilecektir.

Kişilik, Karakter, Mizaç ve Yetenek Kavramlarının Tanımı

Kişilik tanımı üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında kişiliğin farklı biçimlerde ele alındığı görülmektedir. Kişilik tanımlarına bakıldığında, Köknel'in (1984) kişiliği; kişiyi başkalarından ayıran, ruhsal, zihinsel ve özelliklerinin tamamı olarak

tanımladığı görülmektedir. Başka bir deyişle kişilik, bireyi nesnel ve öznel olarak diğer bireylerden ayırtıran düşünce, duygu, davranış ve tutum niteliklerinin bütünüdür. Cüceloğlu (2000) ise kişiliği "bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimi olarak" tanımlamıştır. Ayırt edici özellik; kişinin diğer insanlardan ayırttığı, kendine has bir takım özellikleri bünyesinde barındırmasıdır. Tutarlı ve yapılaşmış özellik, bireyin zaman içinde hal ve hareketlerinin benzer durumlarda benzer tepkiler göstermesi ve bireyin kişiliğinin sahip olduğu özelliklerinin birbirleriyle uyum içinde olduğu durum olarak ifade edilebilir.

✓ **Kişilik**, bireyin doğuştan gelen birtakım özelliklerinin yanı sıra çevre ile etkileşim sonucu edindiği özelliklerinin bütünüdür.

Kişinin sahip olduğu özellikler kendine özgüdür ve kişi her koşulda kendine özgü olan özellikler çerçevesinde davranışlarını sergiler. Örneğin, yumuşak başlı kişilik özelliğine sahip olan bir birey hem sosyal hem de spor ortamında nazik, ince, saygılı, merhametli ve hoşgörülüdür.

Karakter, kişilik özelliklerinin ahlaki değerler ile özdeşleşmesidir. Başka bir deyişle, belli bir davranış ahlaki değerler ile ölçüldüğünde, kişilik özellikleri karaktere dönüşmüştür (Sardoğan ve Karahan, 2015).

dikkat

Karakter, bireyin ahlaki değerleri ile ilgilidir.

Belli kişilik özelliklerine sahip farklı bireylerin, bir durum karşısında gösterdikleri farklı davranış biçimleri bireylerin karakterlerini ortaya koymaktadır. Örneğin, bir spor müsabakasında faul yapan sporcuların hakemden gördükleri ihtar üzerine birbirlerinden farklı tepkiler vermesi. Yani, bir sporcu yaptığı hareketi kabul edip hakeme itiraz etmez iken diğeri yaptığı davranışı kabul etmeyip hakeme karşı çıkar.

Mizaç, bireylerin kalıtsal olarak sahip oldukları en belirgin duygusal özellikleridir. Örneğin, kişinin asık suratlı olması, neşeli ya da öfkeli olması o kişinin mizacı olarak bilinir (Doğan, 2004).

Resim 3.1 Sporda bireyi tanıma önemlidir.

Kişilik Kuramları ve Sporcuları Tanıma Teknikleri

Bu başlık altında öncelikle kişiliği açıklayan kişilik kuramlarından bahsedilecektir, sonrasında ise sporcuların kişilik özelliklerinin belirlenmesini sağlayan sporcuları tanıma tekniklerinden söz edilecektir.

Kişilik Kuramları

Kuramlar insan kişiliğinin altında yatan bir takım durumları ve bu durumların kişiye has hareketlerin ortaya çıkmasından ne denli sorumlu olduklarını açıklar (Burger, 2006). Psikologlar bugüne dek kişiliğe yönelik farklı kuramlar benimsemişlerdir. Bu kuramlardan psikanalitik, sosyal öğrenme ve özellikler kuramı açıklanacaktır.

dikkat

Kişiliği anlamak için oluşturulan yaklaşımların hemen hemen hepsi bir kuramla başlar.

Psikanalitik kurama göre düşüncenin yapıları olan id, ego ve süperegö bu kuramın temelini oluşturur (Schultz ve Schultz, 2007). Freud, insanların doğdukları zaman tek bir kişilik yapısının, id'in (alt-benlik) var olduğunu söylemiştir. İd, fiziksel ve toplumsal kalıpları göz ardı edip sadece kişisel haz sağlayacak şeylerle ilgilenir (Burger, 2006). Örneğin, biberondan yoksun kalan bir bebek, içgüdüsel gerilimini gidermek için parmağını emmeye yönelir (İnanç ve Yerlikaya, 2013). Ego id'in ısrarlı isteklerinin tam aksine mantıklı istekleri temsil eder (Schultz ve Schultz, 2007). Yani ego id'in isteklerini tatmin eder ve bu istekleri tatmin ederken hare-

ketin sonuçlarını göz önünde bulundurup mevcut gerginliği azaltır (Burger, 2006). Eylemlerin doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu yargılayan kişiliğin üçüncü bölümü süperegödür. Toplumun değerlerinin ve ahlaki yargılarının içselleştirilmiş hali olup kişinin vicdanıdır (Smith ve ark, 2012). Bir müsabakada rakip takımın oyuncusunun canını acıtma isteği, id'e örnek olarak verilebilir. Ego ise bu durumda çok ileriye gitmeme ve canını çok acıtmama isteği iken süperegö, bu davranışın yanlış olduğu, diğer insanlar tarafından ayıplanacağıdır.

Bir başka kuram olan sosyal öğrenme kuramına göre, kişinin davranışlarını çevre belirler. Bu kuramın araştırmacılarından Bandura; insanların öğrenme durumunun sosyal bir ortamda gerçekleştiğini ve çocukların en iyi öğrenme yaşantılarının, başkalarının davranışlarını gözlemlemeleri sonucu oluştuğunu savunur (Cüceloğlu, 2000). Ayrıca insanların ne şekilde davranacaklarına karar vermede hislerinden ve belli işaretlerden faydalandıklarını belirtir. İnsanlar bir problemle karşılaştıkları zaman sonuçları ihtimaller çerçevesinde düşünürler. Sonrasında ise belli amaçlar belirlerler ve bu amaçları elde etmek için belli stratejiler geliştirirler (Smith ve ark, 2012).

Son olarak, özellikler kuramı, kişiliğin yapısını ve kişilik özelliklerini inceler. Özellik kuramcılarına göre, kişilik bireyin özelliğidir (Cüceloğlu, 2000). Özellikler kuramı, bireyin belirli bir kişilik özelliğini ne derece gösterdiğine göre kişiyi sınıflandırır. Bu kuramın psikologları iki varsayım belirlemiştir. Birincisi, kişilik özelliklerinin zaman içinde değişmez olduğunu düşüncesidir. Yani bugün çok iyi derecede sosyalleşme gösteren bir sporcunun, ilerleyen zamanlarda da aynı şekilde devam edeceğini varsayarlar. İkincisi ise insanların kişilik özelliklerinin durumlara göre tutarlı bir biçimde olmasıdır. Örneğin, saldırgan sporcular spor ortamında ve takım içi ilişkilerinde anormal olan saldırganlık gösterme durumlarının aynı seviyede olduğunu varsayarlar. Bu kurama göre beş büyük kişilik özelliği belirlenmiştir. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

- *Dışa dönüklük - içe dönüklük:* Dışa dönük kişilik; heyecanlı, hayat dolu, sosyal, neşeli ve konuşkan gibi özellikleri içerir (Goldberg 1981). Dışa dönük bireyler; girişken, enerjik ve baskın karakterlidirler. İçe dönük bireyler ise sessiz, çekingen, uyuşuk, başkalarının izinde olmayı tercih ederler (Caspi, Roberts ve Shiner, 2005).

- *Yumuşak başlılık - hırçınlık*: Yumuşak başlı kişiler; nazik, ince, saygılı, güvenli, esnek, açık kalpli ve merhametli özelliklerle tanımlanırlar (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2004). Yumuşak başlılık; kibar, esnek, güvenilir, iyi mizaçlı, iş birliğine yatkın, affedici, yumuşak kalpli ve hoşgörülü olma özelliklerini barındırır (Barrick, ve Mount, 1991). Yumuşak başlı insanlar, iş birliğini rekabete tercih eder. Tersine yumuşak başlı olmayan uyumsuz insanlar ise çıkarları ve inançları uğruna kavga eğilimlidirler (Burger, 2006: 254).
- *Öz-denetim/sorumluluk - yönsüzlük/dağınıklık*: Öz-denetim kişilik özelliği; programlı, çalışkan, iradeli, disiplinli, kontrollü, düzenli, hırslı, sorumlu, azimli, dikkatli, tedbirli gibi özellikler barındırırken, bu özelliğin negatif ucu ise; sorumsuz, amaçsız, programsız, tembel, disiplinsiz gibi özellikleri içerir (Somer ve Goldberg, 1999).
- *Duygusal tutarsızlık/nörotizm - duygusal tutarlılık*: Genellikle duygusal denge, duygusallık ya da nevroitiklik olarak adlandırılan duygusal tutarsız olan bireyler; kaygılı, depresif, sinirli, duygusal, üzgün ve güvensizdirler (Barrick ve Mount, 1991). Nevrotizm; kişilik özelliğinin pozitif ucu, sakin, endişesiz, huzurlu, iyimser ve kalender gibi özellikleri barındırırken, bu özelliğin negatif ucu ise; endişeli, gergin, telaşlı, kaygılı, kıskanç ve huzursuzluk gibi özellikleri içerir.
- *Gelişime açıklık - gelişmemişlik*: Gelişime açıklık boyutunda yüksek düzeyde bulunan bireyler; değişikliğe açık, yaratıcı, yenilikçi, modern, bilinçli, araştırmacı, gibi özelliklerle tanımlanırlar. Düşük düzeyde bulunanlar ise dar görüşlü, bilinçsiz, ilgi alanı dar, tek-düze, bağımlı, önyargılı gibi özellikler taşırlar (Somer ve Goldberg, 1999).

Sporcuları Tanıma Teknikleri

Sporcuların kişilik özelliklerini belirlemek, hangi sporcunun hangi kişilik özelliğine sahip olduğunu anlamak için birkaç yöntem kullanılabilir. Bunlardan ilki gözlem yöntemidir. Gözlem yöntemi ile, bir önceki bölümde bahsettiğimiz kişilik özelliklerinden yararlanılabilir. Örneğin; hayat dolu, sosyal, neşeli ve konuşkan bir sporcu dışa dönük kişiliğe sahip iken, endişeli, gergin, telaşlı, kaygılı sporcu

nevroitik (duygusal tutarsız) kişilik özelliğine sahiptir. Bu özelliklerden yola çıkılarak hangi sporcunun hangi kişilik özelliğine sahip olduğu anlaşılabilir.

Bunun yanında, diğer bir yöntem ise derecelendirme ölçekleridir. Sporcularda kişiliği tanımlamak için birtakım ölçekler geliştirilmiştir. Kişiliği değerlendirmede kullanılan bu ölçekler her kişiye aynı soruyu sorar. Bunlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- *Minnesota Çok Yönlü Kişilik Ölçeği (MMPI)*: Bu ölçek, depresyon, psikotik sapma ve sosyal içe dönük gibi toplam 10 özelliği içermektedir.
- *Eysenck Kişilik Ölçeği*: Duygusal tutarsızlık/nörotizm - duygusal tutarlılık, dışa dönüklük - içe dönüklük ve psikotizm kişilik özelliklerini ölçmektedir.
- *16PF Kişilik Ölçeği*: Grupta olma isteği, problem çözme, baskınlık, kuralları sorgulama, ve sosyal girişken gibi toplam 16 özelliği barındırır.
- *Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri Ölçeği*: Bu ölçek kişilik özelliklerinden nörotiklik, dışadönüklük, gelişime açıklık, uyumluluk ve özdisiplin boyutlarını ölçmektedir.

Derecelendirme ölçeklerinden bir kaçına (Eysenck Kişilik Ölçeği ve Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri Ölçeği) <https://toad.halileksi.net/bağlantısından> erişilebilir, ölçekleri uyarlayan yazarlardan izin alarak uygulayabilirsiniz.

Bir başka yöntem olarak; projektif testler kullanılır. Bu testlerden Rorschach testinde, karışık mürekkep lekeleriyle yapılmış 10 kart kişilere gösterilir. Kartlardaki mürekkep lekelerinin bazıları renkli, bazıları siyahtır. Kişilere belli bir sürede bütün kartlara tek tek bakmaları ve bunu yorumlamaları söylenir. Bu yolla kişinin kendi düşüncelerinin ortaya çıkacağı kabul edilir.

Tematik Algı testi de kişiliği belirlemede kullanılan yöntemlerden biridir. Bu test ile testin uygulanacağı kişilere 20 resim gösterilir. Sonrasında kişilere bu resimle ilgili hikâyelerini anlatması istenir. Bu yöntemde, kişilerin kendi kişilik özelliklerini anlatacakları hikâyede ortaya koyacakları kabul edilir.

Sporda Bireysel Farklılıklar

1930-1960 yılları arasında sıklıkla spor psikolojisi alanında kişilikle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalar 1980'li yıllardan sonra popülerliğini yitirmekle birlikte, egzersiz ve spor psikolojisininde çalışılmaya devam edilen konular arasında yer almaktadır (Weinberg ve Gould, 2015). Örneğin; Morgan tarafından geliştirilen Zihinsel Sağlık Modeli ve Buz Dağı Profili'nde başarılı ve başarısız sporcuların kişilik özellikleri incelenmiştir. Morgan, Zihinsel Sağlık Modeli'nde olumlu zihinsel sağlığın, sportif başarı ve yüksek performans ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Sporcuların kişilik özelliklerini Duygu Durum Profilini (POMS) kullanarak ölçmüştür. Başarılı sporcuların nevrotizm, depresyon, tükenmişlik, karmaşa ve öfke puanları ortalamanın altındadır. Yani, başarılı sporcuların zihinsel sağlık durumları olumludur (Weinberg ve Gould, 2015). Morgan'ın Buz Dağı Profili'nde ise başarılı sporcuların duygu durumları buzdağını andırır. Yani, başarılı sporcular başarısız sporculara göre daha olumlu özellikleri sahiptirler. Psikolojik olarak daha dayanıklı ve enerjiktirler. Başarılı sporcular, olumsuz özelliklerde ise örneğin; gerginlik, depresyon, kızgınlık, yorgunluk ve karmaşada ortalamanın altındadırlar (Weinberg ve Gould, 2015).

dikkat

Başarılı sporcular gerginlik, depresyon, kızgınlık gibi olumsuz özelliklere başarısız sporcular kadar sahip değildirler.

Morgan'ın çalışmalarına ek olarak, yapılan farklı çalışmalara bakıldığında spor türünün sporcunun kişiliğini etkilediği görülmüştür. Örneğin, bireysel sporcular; üstün olma özelliğine sahip, maceracı, duyarlı, içe dönük ve sorumluluk sahibi iken takım sporcuları dışa dönük, geleneksel yapıya, ayrıntılı düşünme yeteneğine sahip ve uyumludurlar.

Farklı spor branşlarında özelleşmiş sporcuların kişilik özelliklerine bakıldığında ise yüksek düzeyde fiziksel risk içeren spor branşlarında yer alan sporcular gelişime açık, dışadönük ve nevrotik; daha düşük düzeyde risk içeren spor branşındaki sporcular ise özgüvenli, iddialı, rekabetçi, dayanıklı, hırslı ve beceriklidirler.

Sporcu ve sporcu olmayan bireyler arasındaki kişilik farklarına bakıldığında ise sporcular sporcu olmayanlara göre daha dışadönük, uyumlu, sorumluluk sahibi, uysal, kararlı ve duygusal dengelidirler. Elit olan ve olmayan sporcuların kişilik özellikleri ele alındığında, elit sporcuların elit olmayan sporculara göre dışadönük ve duygusal olarak tutarlı bireyler oldukları saptanmıştır.

Öğrenme Çıktısı

- 1 Kişilik, karakter, mizaç ve yetenek kavramını tanımlayabilme
- 2 Kişilik kuramları ve sporcuları tanıma tekniklerini ifade edebilme
- 3 Sporda bireysel farklılıkları açıklayabilme

Araştır 1

Sporcuları tanıma tekniklerinden gözlem yöntemini nasıl uygulayabileceğinizi araştırınız.

İlişkilendir

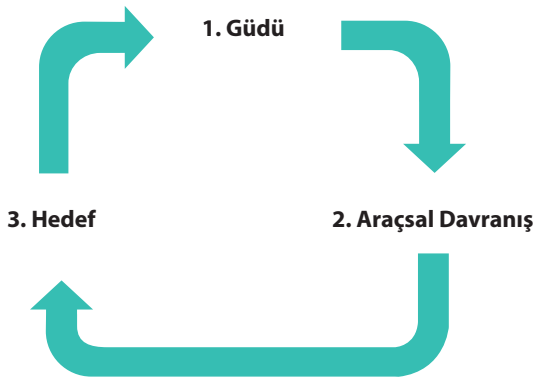
Çalıştığınız sporcular ile kişilik kuramlarıyla ilgili öğrendiklerinizi ilişkilendiriniz.

Anlat/Paylaş

Sporda bireysel farklılıkların performans ile ilişkisini çevreniz ile paylaşınız.

SPORDA GÜDÜLENME

Psikolojinin en eski çalışma alanlarından birisi olarak karşımıza çıkan **güdülenme** kavramının dilimizde tam karşılığını bulmak çok zordur. Günümüze kadar Türkçede “motivasyon ve güdülenme” kelimeleri eş anlamlı olarak kullanılmakla birlikte son yıllarda gerek psikologlar gerekse eğitimciler tarafından güdülenme kelimesi tercih edilmektedir. Güdünün İngilizce karşılığı olan “motive” kelimesi, hareket etmek anlamındaki Latince “movere” sözcüğünden gelmektedir. Dolayısıyla güdü, bireyi harekete geçirici güç olarak düşünülebilir. Bir başka deyişle güdü, insan davranışına yön veren, davranışların altında yatan temel faktördür. Güdülenme ise bireyin bu temel faktöre yönelmesidir. Güdülenmenin üç ayrı yönü, “kişiyi belirli bir hedefe iten güdüleyici durum, hedefe ulaşmak için yapılan davranış ve hedefe ulaşmak” şeklinde ifade edilmektedir. Güdülenmenin bu üç yönü bir döngü içerisinde oluşmaktadır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Güdüsel Döngü.

Kaynak: Morgan, 1993.

Güdüleyici durum davranışa, davranış hedefe öncülük etmekte ve hedefe ulaşıldığında güdü geçici olarak giderilmektedir. Döngünün ya da sürecin birinci evresi için kullanılan genel terim “güdü”dür ki döngünün bu kısmı için kullanılan birçok sözcük (dürtü, gereksinim, istek, hırs, dilek, hedef, susuzluk, açlık, amaç vb.) bulunmaktadır.

Genel anlamda davranışlar, belirli bir amaca yönelik olarak sergilenir ve çeşitli ihtiyaçlar, davranış güdüleyerek ona bir yön verir. İnsan davranışı altında yatan nedenleri bulma, bir davranışın neden az ya da neden çok sergilendiğinin açıklanması isteği psikoloji literatüründe uzun yıllardır incelenmektedir. Literatürde güdülenme ile ilgili pek çok tanı-

ma rastlamak mümkündür. Carron, güdülenmeyi; davranıştaki seçiciliği, yoğunluğu ve ısrarlılığı açıklamak için kullanılan bir terim olarak tanımlarken, Baumeister, güdülenmeyi bireyin kendisinde veya içerisinde bulunduğu çevrede istediği bazı değişikliklere yönelik istek şeklinde ifade etmiştir.

Resim 3.2 Spor müsabakalarında hedef birincilik madalyasını kazanmaktır.

✓ **Güdülenme**, bazı hedefleri başarmak için davranış harekete geçiren, ona güç ve yön veren kuvvetlerle ilgili bir süreçtir (Baron, 1983).

Tüm bu tanımlar genel olarak değerlendirildiğinde insanların farklı ihtiyaçları, beklentileri değerleri, tutumları, hedefleri ve destek aldıkları geçmiş yaşantılarının olduğunu unutmamak gerekmektedir. Dolayısıyla, insanların güdülenme biçimleri de farklılık gösterebilmektedir.

Güdülenmenin Tanımı ve Güdülenmeyle İlişkili Kavramlar

İnsanların yaşamını, uzak veya yakın hedeflere bağlı olarak değişik şiddetlerdeki fizyolojik ve sosyal güdüler yönetmektedir. Günlük yaşamımızda, güdülerin içeriklerine ve şiddetlerine bağlı olarak davranışlarımız oluşmakta veya sürekli değişmektedir. Örneğin, bazen evimizin içinde başka bir odaya bile gitmeye üşenirken, yağmur-çamur, soğuk-sıcak demeden her türlü olumsuzluğa rağmen, spor alanlarında antrenman için koşan insanların olduğu düşünülürse bunun sebebi sadece güdülenmenin gücü ve şiddetiyle açıklanabilmektedir. Spor ortamında güdülenme, davranış harekete geçiren ve yönlendiren bir istek veya arzu olarak tanımlanabilir. Roberts, Treasure ve Conroy güdüsel süreci,

başarı davranışını yönlendirmek, düzenlemek ve ona güç vermek gibi psikolojik yapılarla açıklamışlardır. Hagger ve Chatzisarantis ise güdülenmeyi; baskın, yol gösterici ve kuvvetlendirici davranış süreci olarak tanımlamışlardır. Sage'e göre güdülenme; kişinin çabasının yönünü ve yoğunluğunu anlatır. Çabanın yönü, herhangi bir duruma yaklaşmayı veya durumdan kaçınmayı ifade ederken; çabanın yoğunluğu, bir durumda ne kadar çabanın harcadığını anlatır. Örneğin, Ali ile Mehmet, "X" futbol takımına seçilmek istemektedirler (çabanın yönü). Bunun için her ikisi de haftada dört gün antrenman yapmaktadırlar (çabanın yoğunluğu). Ali ile Mehmet'in çalışmaları izlendiğinde eğer Ali'nin Mehmet'e göre daha fazla çaba harcadığı dikkati çekerse Ali'nin Mehmet'ten daha fazla güdülendiği söylenebilir. Bununla birlikte güdülenmeyi etkileyen pek çok faktörün varlığından da söz etmek mümkündür. Çünkü birey sadece organik varlığını değil, aynı zamanda sosyal varlığını da sürdürmek zorundadır. Sporda katılımı, devamlılığı ve performansı etkileyen pek çok faktör vardır (Şekil 3.2). Spora yönelmede bireyler için oyun, sağlık, statü veya performans gibi kavramlar önemli olabilmektedir. Spora yönelme kadar sporda süreklilikte ve başarı grafiğinde de güdülenme önemlidir.

dikkat

Güdülenme, hızla gelişerek spor ortamındaki insan davranışlarının nedenini açıklamaya çalışan spor psikolojisi bilim dalının son yıllarda en çok ilgilendiği konular arasında yer almaktadır.

Şekil 3.2 Spora Katılımda Etkili Olan Faktörler.

Kaynak: Weinberg ve Gould, 1995

Özet olarak güdülenme, kişiyi belirli bir eyleme doğru yönlendiren içsel ve dışsal etkilenme durumudur. Güdülenme, sporcuların spordaki başarısının anahtar elementi olarak görülür. Bu doğrultuda, spor ve egzersizde güdülenme ile ilgili çalışmalar genel olarak iki amaç altında toplanabilir. Bunlardan ilki, insanların bazılarının spor ve egzersiz yapmak için ilgili olmaları ve spor yapmalarının; bazılarının da spor yapmaya hiç ilgi duymamaları ve spor yapmamalarının sebeplerinin ne olduğunu anlamaktır. İkinci amaç ise, başarı güdülenmesinin ne olduğu, spora etkisi ve güdülenme stratejileridir.

Spor psikolojisi literatüründe önemli bir yere sahip konulardan birisi olan güdülenme ile ilgili yapılan araştırmalar, bireylerin herhangi bir sportif aktiviteye katılma, katılmış olduğu aktiviteyi sürdürme ve bırakma nedenlerine ilişkin önemli bilgiler sağlamaktadır. Güdülenme kavramı ile ilgili geliştirilen değişik kuramlar ışığında yapılan çalışmalar bu kavramın pek çok alt boyutunun olması nedeniyle farklı sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Güdülenme kuramları hakkında genel olarak geleneksel kuramlardan çağdaş kuramlara doğru bir değişim olduğu söylenebilir. Geleneksel kuramlara göre, pasif olan insanoğlu psikolojik güdüler tarafından yönlendirilirken, çağdaş kuramlarda insanlar aktif ve başarı için hareketi başlatan varlıklar olarak görülmektedir.

Güdülenme ile ilgili literatürde pek çok ifade ve kuram bulunmasına rağmen, çoğu bilim insanı özellikle spor ortamındaki güdülenmeyi üç farklı görüşten biriyle açıklamaya çalışmaktadır. Bu görüşler katılımcı merkezli görüş (participant centered view), durum merkezli görüş (situation centered view) ve etkileşimsel görüştür (interactional view) (Şekil 3.3).

✓ Organizmanın dürtü ya da ihtiyaçların etkisiyle harekete hazır hale gelerek amaca yönelik davranışta bulunmasına ve amaca ulaştıktan sonra rahatlamasına, haz duymasına **güdülenme** denir.

Şekil 3.3 GÜDÜLENME Yaklaşımları.

Katılımcı merkezli görüş, güdülenmiş davranışların öncelikle bireysel özelliklerin bir fonksiyonu olduğunu ileri sürmektedir. Bu görüş, eğer birey hedeflere ulaşmak ve en iyi performansını sergilemek için gerekli niteliklere (başarı gereksinimi, hedef yönelimi, kendine-güven, yeterlik, pozitif beklentiler gibi) sahip değilse kimsenin bu konuda yapabileceği bir şey olmadığı anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, katılımcı merkezli görüşte sporcunun ya da antrenörün kişiliğinin, gereksinimlerinin ve hedeflerinin, güdülenmiş davranışın öncelikli belirleyicisi olduğu ifade edilmektedir.

Durumsal görüş, kişisel tutumların güdülenmeyi belirlemede yetersiz olduğu ve güdülenme düzeyinin, öncelikli olarak ortam tarafından belirlendiğini ileri sürmektedir. Örneğin; bir kişi herhangi bir egzersiz programında kolaylıkla güdülenebilir, fakat rekabetin olduğu bir spor ortamında bu mümkün olmayabilir. Normal hayatta olduğu gibi spor ortamında da bireysel ayrılıklar söz konusudur ki bazı sporcular olumsuz deneyimlere ve durumlara rağmen, güdülenmelerini kaybetmeyebilirler. Örneğin; bir sporcu kendisini sürekli eleştiren, bağırarak bir antrenöre sahip olmasına rağmen, spora katılımı devam ettirebilir veya sürekli takımı maç kaybetse bile sporu bırakmayı düşünmeyebilir.

Bazı araştırmacılar ise güdülenmeyi anlamının en iyi yolunun, katılımcı merkezli ve durumsal merkezli görüşün etkileşiminin bilinmesi olduğunu ifade etmişler ve “etkileşimsel görüşü” ileri sürmüşlerdir. Kişisel özellikler ve güdülenmenin gelişmesine yardımcı olan durumların bir kombi-

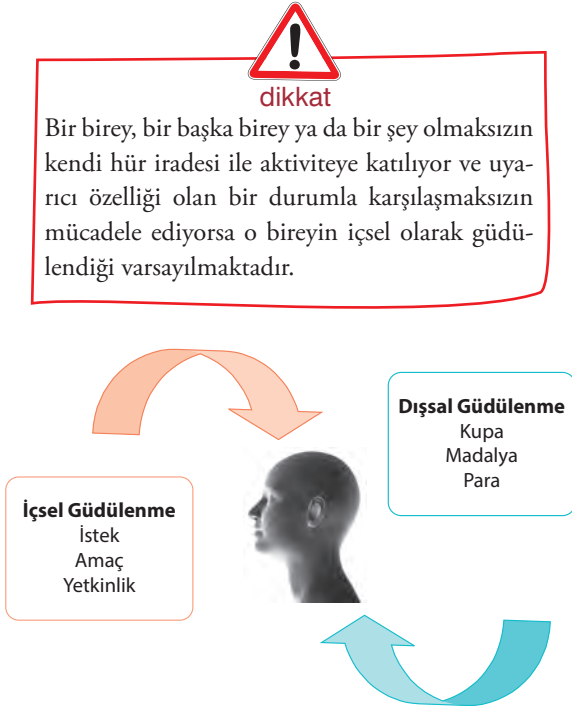
nasyonu olan etkileşimsel güdülenme görüşü; öğretmenler, koçlar, antrenörler için önemli anlamlar içermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, başarı güdülenmesinin temelini oluşturan bu üç yaklaşım sporcuların başarı güdülenmesinde hem bireysel özelliklerin hem de çevresel etmenlerin önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Sporda GÜDÜLENME Çeşitleri

Güdülenmeyi anlamak için farklı araştırmacılar, farklı kuramlar geliştirerek güdülenmeye farklı pencerelerden bakmış ve farklı yönlerden ele alıp, incelemişlerdir. Güdülenmeyi başlatan ve sürdüren etmenlerin neler olduğuna dair soruların cevapları birbirlerinden farklı olmakla birlikte bu farklılıklar güdülenmeye yönelik farklı yaklaşım ve kuramların ortaya atılmasına sebep olmuştur. Spor psikolojisi alanında son zamanlarda sıklıkla kullanılan güdülenme kuramları arasında, “Hür İrade Kuramı, Öz Yeterlilik Kuramı, Başarı Güdülenmesi Kuramı, Başarı Gereksinimi Kuramı ve Yükleme Kuramı” yer almaktadır. Her kuram güdülenmenin farklı bir yönünü ortaya koymuş ve değişik görüşlere ışık tutmuştur. Genel olarak bakıldığında güdülenme kuramlarının güdünün nasıl oluştuğu, güdüyü hangi etkenlerin etkilediği ve davranışın nasıl yönlendiği gibi konularda sistematik açıklamalar sağladığı görülmektedir.

Bireylerin doğuştan kişisel yeterlik ve hür irade (self determination) duygusuna gereksinim duyduklarını ileri süren Hür İrade Kuramı (Self-Determination Theory) Deci ve Ryan tarafından geliştirilmiştir. Bu kurama göre, her birey belirli nedenlerle sportif aktiviteye katılmakta ve devam ettirmektedir. Bu nedenler içsel ya da dışsal olabilmektedir. Bir kişinin sevdiği için futbol oynaması içsel güdülenmeye örnek olarak verilebilir. İçsel güdülenmeden farklı olarak birey aktiviteye hür iradesi olmaksızın ödül gibi dışsal nedenlerden dolayı katılıyor, haz almaktan çok dışsal düzenlemeler onun davranışını yönlendiriyorsa o zaman bireyin dışsal olarak güdülendiği söylenmektedir. Başka bir deyişle, bireyler bir aktiviteye ödül, puan ve olumlu geribildirim gibi dışsal uyarıcıları elde etmek için güdüleniyorlarsa o aktivitenin kendisi için değil, aktivite sonunda elde edecekleri şeyler için eylem sergilemektedirler ve **dışsal güdülenmektedirler**. Bireyin sırf ailesi istiyor diye voleybol oynaması dışsal güdülenmeye bir örnektir. Bunun yanı sıra,

güdülenmeme ise bireylerin ne içsel ne de dışsal olarak güdülenmeleri, yetersizlik duygusu ve kontrol eksikliği olarak tanımlanmaktadır. Birey bu durumda davranışları ile davranışlarının sonuçları arasındaki bağı algılayamamaktadır. Güdülenme çeşitleri şekil 3.4'te gösterilmiştir.

Şekil 3.4 Güdülenme Çeşitleri.

İçsel güdülenmeye bireyin ihtiyaçları, ilgileri, gelişme arzusu, yeterli olma isteği, merakları gibi içsel süreçler neden olmaktadır. Bir sporcunun başarılı performansından sonra hissettiği olumlu duygu durumlarını tekrar yaşamak için benzer performansı göstermeye çalışması buna örnek gösterilebilir. İçsel güdülenmede kişiler aktiviteye eğlence, ilgi ve memnuniyet duygusundan dolayı katılırlar. Bu amaçlarına ulaşmak için istekle, zevkle, hırsla çalışırlar; alanlarında uzmanlaşmak, yetkinleşmek isterler. Çalışmaları için özel olarak güdülenmeleri ya da zorlanmaları gerekmez. Dışsal ödüller (madalya, kupa, para vb.) maddi araçlar olduğu gibi, maddi olmayan (saygınlık kazanma, takdir görme, övülme vb.) kaynaklar tarafından da gelebilmektedir. Özetle, birey hayatını devam ettirmek ve her yönden kendisini geliştirmek için bu güdülere ihtiyaç duyabilir. Bizleri, başkaları tarafından etki altına alan ve üzerimizde olumlu

ya da olumsuz sonuçlar doğuran etmenlere dışsal güdüler; bizim kendi içimizden doğan davranışlarımıza şekil verecek olan psikolojik faktörlere ise içsel güdüler denir.

✓ **Dışsal güdülenme**, diğer bireyler tarafından gelmekte olan pozitif veya negatif etkilerde bulunabilen, hareketin tekrarlanma olasılığını artırıp azaltabilen, maddi ya da manevi olarak değerler barındırabilen, güçlendirme veya pekiştirmelerin tümüdür.

Hür irade kuramında dışsal güdülenme biçimlerinin farklı biçimde ele alındığı görülmektedir. Bunlar; dışsal düzenleme, içeatım ve özdeşimle düzenlemedir. Dışsal düzenleme, bireyin davranışlarının dışsal kaynaklar tarafından kontrol edildiği ve kişinin spora katılım nedeninin daha çok başkalarının baskıları, ödül, saygı görme isteği olduğunu ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, kişi, dışsal ödüller elde etmek ya da cezalardan kaçınmak için aktiviteye katılır. İçeatım, içsel baskı, utanç duygusundan dolayı aktiviteye katılan bireyleri yansıtır. İçeatım ile güdülenmenin dışsal kaynağının içselleştirilmesi ifade edilmektedir. Bir başka ifadeyle bütünüyle hür iradeli olmayan, kısmen içselleştirilmiş davranışları kapsamaktadır. Bu davranışlar sosyal onay ve öz değer kazanmak ya da içsel baskı ve negatif duygulardan kaçınmak için yapılır ve kaygı ve utanç gibi içsel baskılarla pekiştirilir. İçeatım'a örnek olarak, formda olmadığı zaman kendini rahatsız ya da mahcup hisseden bir sporcu veya estetik nedenlerden dolayı formda kalmak için baskı hissettiğinden dolayı spora katılan kişi verilebilir. Özdeşimle düzenleme ile bireyin, davranışı önemli olarak değerlendirdiği, yargıladığı ve katılımının kişisel gelişimine katkıda bulunduğuna inandığı için, aktiviteye katıldığı ifade edilmektedir. Özdeşimle düzenleme, görel olarak hür iradeli düzenleme biçimidir. Davranışın sonuçları kişi için yüksek derecede önemlidir ve özellikle zevkli olmasa bile davranış baskı olmaksızın gerçekleştirilir. Fiziksel uygunluğunu geliştirmek isteyen bir kişinin sportif aktiviteye katılması, özdeşimle düzenleme biçimine örnek olarak verilebilir. İçsel güdülenmede ise kişi bilmek, öğrenmek, başarmak ya da yaptığı aktiviteden doyum almak için aktiviteye katılım ya da davranış gösterir.

Sporda Güdülenmeyi Artırma Yöntemleri

Spor ortamında sporcuların güdülenmeleri sağlanırken hem durumsal hem de kişisel faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Durumsal ve kişisel faktörler değiştikçe güdülenme şekilleri de değişkenlik gösterebilmektedir. Her Şeyden önce, bir sporcuyu güdülemek istiyorsak mutlaka onu iyi tanınalıyız. Çünkü sporcunun ihtiyaçları, istekleri, kişiliği ne kadar iyi bilinirse bu doğrultuda onu güdülemek daha kolay olacaktır. Ancak, sporcunun özelliklerini bilmek tek başına yeterli olmayacaktır. Bu nedenle, spor veya egzersiz ortamını ona göre oluşturmamız gerekmektedir. Örneğin, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan bir sporcuyu para dl gdlemeyebilir ama olumlu geribildirim, takdir, prestij daha kolay güdüleyebilir. Bununla birlikte, bireylerin neden spora ya da egzersize katıldığını belirlemek onları neyin gdlediğini bulmamıza da yardımcı olacaktır. Pek çok çalışmada, spora ya da egzersize katılım güdülerinin neler olduğunun belirlendiğini görmekteyiz. Örneğin, Gill ve Williams alışmaları sonucunda çocukların spora katılım güdülerinin beceri gelişimi, yeteneklerini gösterme isteği, mücadele, heyecan ve eğlence olduğunu tespit etmişlerdir. Yetişkinlerde de benzer şekilde spora ya da egzersize katılım için güdülenmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin; kilo vermek, fiziksel uygunluğu artırmak veya psikolojik zindeliği sağlamak spora ya da egzersize katılım için birer güdüleyici etkidir. Bununla birlikte şunlara da dikkat etmekte fayda vardır. İnsanlar birden fazla nedenle spora ya da egzersize katılım gösterebilirler. Bu nedenleri bilmek onları güdülemede kolaylık sağlayacaktır. Örneğin, kilo vermek için egzersize katılan birisi aynı zamanda sosyalleşmek de isteyebilir. Performans sporlarında ise birincilik için yarışan bir sporcu aynı zamanda rekor kırmak düşüncesine ve isteğine de sahip olabilir. Bunun yanı sıra, cinsiyetlere göre güdülenme biçimleri de farklılık göstermektedir. Yapılan çalışmalarda çoğunlukla kadınların spor ya da aktivite seçiminde daha sosyal edinim ve beceri gelişimini tercih ettikleri ortaya konulurken, erkeklerin daha çok mücadele, heyecan gibi durumlar için katılım gösterdikleri tespit edilmiştir.

Yapılan alışmalar içsel güdülenmenin başarılı performansta daha etkili olduğu yönündedir. Bu nedenle, sporcuların mümkün olduğu kadar içsel güdülenme düzeylerinin yüksek tutulması neril-

mektedir. Sporcuların içsel güdülenme düzeylerini yüksek tutabilmek için yapılması nerilenlerden bazıları aşağıda sıralanmıştır.

Tablo 3.1 Sporcuların içsel güdülenme düzeylerini yüksek tutmaya yönelik eylemler.

Her oyuncuyu tanımak (Kişilik, ihtiyaçlar, istekler)
Başarılı deneyimler sağlamak (Başarı beraberinde daha fazla istek ve çaba getirebilir)
Sözel ve sözel olmayan olumlu mesajlar kullanmak (Değerli olduğunu hissettirmek daha fazla gdlendirir)
Drillerin sırasını ve içeriğini çeşitlendirmek ve sporcuları karar verme sürecine dahil etmek (Antrenmanları monotonluktan çıkarıp, ilgi çekici hale getirmek)
Sporcular arasında liderlik becerilerini geliştirmek (Yapabilecekleri görev ve sorumluluk vererek gözlemlemek)
Görev merkezli hedeflere odaklanmak (Sonuçtan çok sürece odaklı, performans temelli çalışmalar yapmak)
Sporcuların spordan keyif almalarını sağlamak (Farklı antrenman teknikleri kullanmak)

Sporcunun performansına içsel güdülenme kadar dışsal güdülenme de etkide bulunabilmektedir. Dışsal güdülenme sporcunun performansını olumlu olarak da olumsuz olarak da etkileyebilmektedir. Dışsal güdülenmede, ödüller bireylerin yeterliliklerine ilişkin bilgi sağlamak amacıyla yapıldığında daha etkili olabilmektedir. Örneğin, sporculara çabaları (en çok çaba harcayan sporcu), gelişimleri (en iyi gelişim gösteren sporcu), takım arkadaşlarına destekleri (en iyi takım oyuncusu) gibi ödüller sunulabilir. Bu ödüllerle sporcular hedeflerine ulaştıkları, bir görevi başardıkları ve gelişim gösterdikleri için dllendirildiklerini hissettiklerinde güdülenme düzeyleri de artacaktır. Ancak dışsal güdülenmede dikkat edilmesi gereken noktalardan bir tanesi de zaten içsel olarak güdülenen bireyleri dışsal ödüle bağlamamaktır. Eğer birey dışsal ödüle bağlanır ise severek, isteyerek yaptığı bir Şeyi bu kez ödül vs. gibi dışsal etmenler için yapmaya başlayacaktır. Dışsal dl kesildiği takdirde de o davranımı bir daha sergileme olasılığı azalmış olacaktır.

Genel olarak değerlendirildiğinde güdülenme kavramı bireysel farklılıklar göstermektedir. Bireylerin güdülenme düzeylerini kendileri (istek,

çaba), dışsal etmenler (antrenör, ebeveyn, arkadaş, ödül), durumsal faktörler (müsabaka durumu, hava koşulları, rakip) değiştirebilmektedir. Bu nedenle, sporcuların güdülenme düzeylerine etki edebilmek adına bu faktörleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

dikkat

Güdülenme, spor ortamında genelde yanlış anlaşılmaktadır. Buna kanıt olarak da spor ortamında yoğunlukla yarışma baskısından kaynaklanan uyarılmışlığın (arousal), güdülenme olarak ele alınışı gösterilir. Bir başka ifadeyle, düşük ya da yüksek uyarılmışlık, düşük ya da yüksek güdülenme ile eş anlamlı değildir. Koçun ya da antrenörün yarışma öncesi ateşleyici konuşmaları uyarılmışlığı artırabilir ama güdülenmeyi artırmaz.

Yaşamla İlişkilendir

Spor ortamında güdülenme içsel ve dışsal olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Güdülenmenin bu iki halinin de gözler önüne serildiği bir film olan “Ya ya ya şa şa şa” filmi (Yönetmen: Ümit Efekan; Oyuncular: İlyas Salman, Münir Özkul vd.) yukarıda anlatılan konuyu pek çok yönüyle ele alan bir sinema yapımıdır. Sporunun içsel olarak nasıl güdülendiğini daha sonra güdülenmenin nasıl dışsal güdülenmeye dönüştüğünü ve bu güdülenme biçimlerinin sporunun performansını nasıl etkilediği bu filmde görülmektedir. Adı geçen filmi izleyerek “Sporda Güdülenme” konusu çerçevesinde değerlendiriniz.

Öğrenme Çıktısı

- 4 Güdülenme kavramını ve güdülenme ile ilişkili kavramları tanımlayabilme
- 5 Sporda güdülenme türlerini açıklayabilme
- 6 Sporda güdülenmeyi artırma yöntemlerini açıklayabilme

Araştır 2

Hür irade kuramına göre içsel ve dışsal olmak üzere iki tür güdülenme biçimi bulunmaktadır. Sizce sporda yüksek performans için içsel güdülenme mi, dışsal güdülenme mi tercih edilmelidir? Araştırınız.

İlişkilendir

Spor ortamında karşılaştığınız durumlar ile bu bölümde öğrendiklerinizi ilişkilendiriniz.

Anlat/Paylaş

İçsel ve dışsal güdülenmenin performansa olan etkisini çevreniz ile paylaşınız.

SPORDA STRES, KAYGI, UYARILMIŞLIK VE DUYGULAR

Gelişmiş zihinsel yapıya sahip, kendisini akılcı, düşünebilen varlıklar olarak adlandıran bizler; çok zaman düşünürüz ki tüm kararlarımızı bilinçli olarak alırsak. Bu ne derece doğrudur? Duygularımız bilinçimiz üzerinde ne kadar etkilidir? Esasen, gündelik yaşamımızın önemli bir bölümünde bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde çeşitli duyguları yaşar ve bu duyguların etkisiyle kararlar alır, davranışlarımızı düzenleriz. Öfkeli, kaygılı olduğumuzda bulunduğumuz ortamı, işimizi, arkadaşlıklarımızı bırakmak isteyebilirken;

mutlu, neşeli olduğumuzda daha fazla çalışmak, yakınımızdakilerle paylaşımda bulunmak isteyebiliriz. Bununla birlikte, bazen çevremizde gerçekleşen olaylar nedeniyle; bazen hormonal değişiklikler gibi kendi içsel nedenlerimizle duygularımız değişmektedir. Duygularımızdaki tüm bu değişimler iş, gündelik yaşam ya da spor performansı gibi birçok sonuç üzerinde önemli etkilerde bulunur.

Resim 3.3 Duygular spor performansı üzerinde önemli etkilerde bulunur.

Sporda Duygular

Duygular bir yaşantıya, hisse, davranışlara karşılık olarak verdiğimiz belirli bir yönü ve şiddeti olan tepkilerdir. Duygu bilişsel, davranışsal ve fizyolojik deneyimlerle verdiğimiz tepkilerdir. Zor bir rakiple karşılaşacak bir sporcu onu yenemeyeceğini düşünmesi nedeniyle kaygı, korku tepkileri ortaya koyabilir; bunun sonucu olarak da odaklanamama, vücut ısısının yükselmesi, ellerinin titremesi gibi tepkiler gösterebilir.

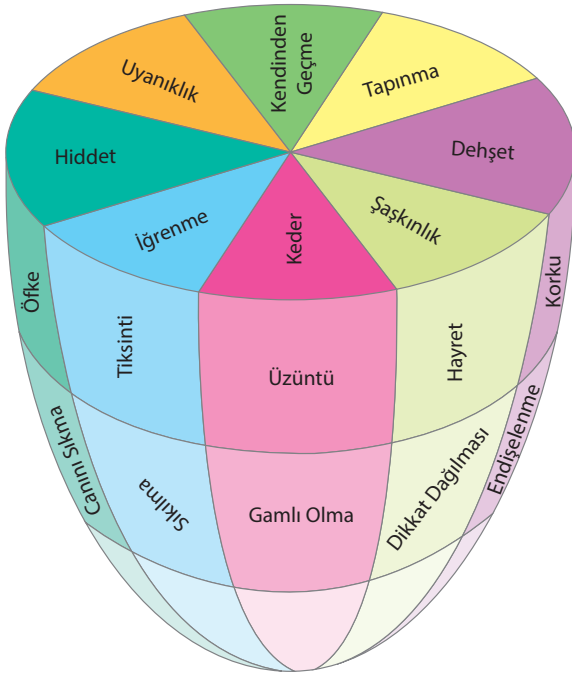
dikkat

Genellikle bir duygu ne kadar şiddetli ise o işi yapmaya karşı motivasyon da o derece artar. Bununla birlikte, hedefe ulaşmada başarısız olduğunda hayal kırıklığı, öfke gibi davranışlar da o derece şiddetli olabilir.

Resim 3.4 Hedefe ulaşmada başarısızlık olumsuz duygulara yola açar.

Herkes birtakım duyguları hisseder, ancak duyguları yorumlama şeklimiz kültürden kültüre, bireyden bireye değişebilir. Bununla birlikte, sevinç gibi belirli miktardaki duygular vardır ki tüm kültürlerde, tüm insanlarda ortaktır. Bu duygulara evrensel duygular, birincil duygular denilmektedir. Suçluluk, pişmanlık gibi bazı duygular ise ikincil duygular olarak adlandırılmıştır. İkincil duygular aile, arkadaşlık gibi etkilerle ve kültürün etkisiyle öğrenilmişlerdir. Bu konuda Paul Ekman tüm insanlarda ortak olan altı temel duygu (korku, iğrenme, mutluluk, üzüntü, öfke, şaşkınlık) tanımlamıştır. Bu duyguların farklı kültürlerde de olsa tüm insanlarda aynı yüz ifadelerini ortaya çıkardığını keşfetmiştir. Duyguları tanımlamada önemli araştırmacılardan bir diğeri olan Robert Plutchik, insan ve hayvan davranışlarını inceleyerek temel duyguları sekiz kategoride sınıflandırmıştır. Bunlar; korku, öfke, üzüntü, tiksinti, sevinç, umut, hayret ve kabul edilmedir. Bu duyguların her biri çevreyle uyumumuzu sağlar. Örneğin, öfke, düşmana karşı saldırganca davranarak tehlikenin üstesinden gelmemize yardımcı olur. Hatta sporda önerebileceğimiz düşmanca olmayan, hedefe yönelik saldırganlık önemli avantaja bile yol açabilmektedir. Evrimsel psikoloji açısından bakıldığında bu duygular hayatta kalma ve türün devamı için gereklidir. Örneğin, korku duygusu kaçma tepkisini ortaya çıkarabilmekte ve bir tehdit ortaya çıktığında canlının varlığını sürdürmesini sağlamaktadır.

Şekil 3.5 Plutchik duygu çemberi.

Kaynak: Morris vd., 2002.

Plutchik duygu çemberinde temel sekiz duygunun daha yoğun ya da daha hafif halleri ve kombinasyonları tanımlanmıştır. Korkunun daha yoğun hali dehşet, daha hafif hali kaygıdır. Öfke ve tiksinti gibi farklı duyguların karışımının küçümsemeye neden olması gibi duygular aralarında birleşerek yeni duygular da üretebilmektedir. Ayrıca, çemberde yan yana olan duyguların daha benzer özelliklere sahip olduğu kabul edilir.

Duyguların yoğunluğu bireyden bireye de farklılıklar göstermektedir. Diğer bir deyişle, aynı olaya farklı bireyler farklı düzeylerde tepki gösterirler. Bazı sporcular saatlerce sıkılmadan aynı antrenmanlara uyum sağlayabilirken; bazı sporcular antrenmanda kolaylıkla sıkılma duygusunu yaşayabilir; hatta yarışmaya katılmaya daha fazla istek gösterebilirler. Bazı sporcular olaylara aşırı tepki verebilirken; bazıları hiç tepki vermiyor gibi görünebilir. Bu tarz farklılıkları bireysel farklılık olarak adlandırmaktayız. Bu farklılıklarda doğuştan getirdiğimiz kalıtsal özelliklerimiz ve çevrenin etkisiyle öğrendiğimiz davranışlarımız etkilidir.

Sporda Stres, Uyarılmışlık ve Kaygı

Uyarılmışlık: Martens ve meslektaşlarının tanımlamasına göre, **uyarılmışlık** bireyin, derin uyku halinden yoğun heyecana doğru genel psikolojik ve

fizyolojik aktivasyonundaki değişimdir; davranışın yoğunluk boyutunu ifade eder. Uyarılmışlık geniş bir şemsiye gibidir. Uyarılmışlık bir duygu değildir; ancak duygularla yakından ilişkilidir. İlğimizi çeken ya da tehlike içeren çeşitli olaylar; kaygı, korku, öfke, sevinç gibi çeşitli duygular uyarılmışlığı tetikleyebilir. Araba kazası, zorlu bir rakiple müsabakanın kritik anı gibi yoğun duygu durum içeren bir aktivite sırasında uyarılmışlık artar.

✓ **Uyarılmışlık** bireyin psikolojik ve fizyolojik olarak bir duruma karşı verdiği ani ve şiddetli tepkidir. Bu anda bireyin dikkati, motivasyonu kontrolsüz ve hızlı bir şekilde artar.

Stres: Bireylerin aktivite sırasında kendisinden beklenen talepler ve kendi beklentileri vardır. Bu talepleri bireyin karşılayamama durumunda verdiği tepkilere **stres** denmektedir. Bir miktar stres yaşamı devam ettirmek için gereklidir; ancak birey tolere edebileceğinden fazla miktarda stres altında kaldığında kaygı gibi problemler ortaya çıkabilmektedir.

✓ **Stres**, talepler ve başarılabilecekler arasında yaşanan dengesizlik durumudur.

Kaygı: Spielberger kaygıyı, tatsızlık, üzüntü, rahatsızlık ve endişe gibi memnun olunmayan duygularla karakterize edilen negatif duygusal durum veya tepki olarak tanımlamıştır. Kaygı sürekli-durumluk kaygı ve bilişsel-bedensel kaygı gibi farklı boyutlara ayrılır.

- **Sürekli kaygı:** Kişilik özelliklerimiz ve çevrenin etkisiyle öğrendiklerimizin kişiliğin bir parçası olmasıyla, sürekli hale gelmiş kaygı türüdür. Birey gerçekte olmayan gerekçelerle birçok olayı tehdit olarak algılayabilir. Sürekli kaygı yaşayan bireyler antrenmanda şut atmak gibi birçok durum için kaygı belirtileri gösterebilirler.
- **Durumluk kaygı:** Durumun getirdiklerine, ana göre değişebilen duygu durumudur. Müsabakaya çıkmak üzere olan sporcunun kaygı düzeyinin yükselişi ya da müsabaka sırasındaki anlık kaygı değişimleri durumluk kaygıdır.

Durumluk ve sürekli kaygının bilişsel ve bedensel boyutları vardır.

- *Bilişsel kaygı*: Endişe, korku gibi hislerle tetiklenen bilişsel düzeyde dikkatini toplayamama gibi belirtilerle ortaya çıkan kaygıdır.
- *Bedensel (somatik) kaygı*: Kalp atım hızında artış, sinirlilik gibi belirtilerle gözlenebilen fiziksel olarak hissedilen kaygıdır.

Müsabaka Stres ve Kaygı Süreçlerinin Belirtileri

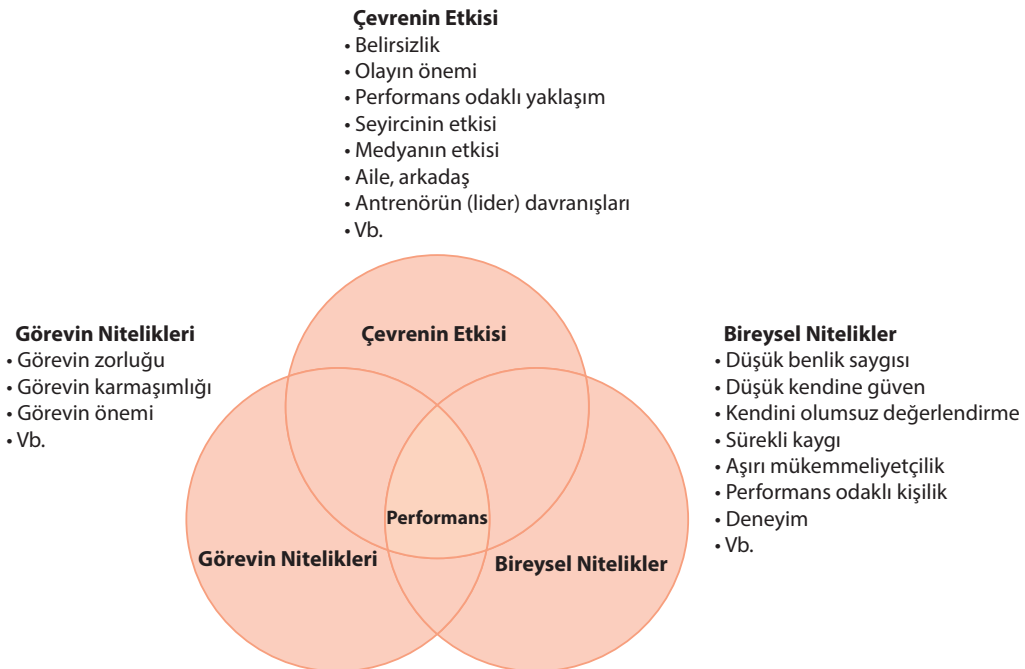
Müsabaka kaygı ve stresinin belirtilerini fizyolojik, bilişsel ve davranışsal olmak üzere üç boyutta değerlendirilebilir. Söz konusu belirtiler Tablo 3.2'deki gibidir.

Tablo 3.2 Stres ve kaygı süreçlerinin belirtileri.

Fizyolojik belirtiler	Bilişsel belirtiler	Davranışsal belirtiler
• Kalp atışında hızlanma • Ağız ve boğaz kuruluğu • Terleme • Kaslarda gerginlik	• Dikkat dağınıklığı • Zihni toparlayamama • Odaklanma güçlüğü • Kendini kontrol edememe	• Sinirlilik • Negatif konuşmalar • Hastalık belirtileri • Yüzde gerginlik ifadeleri

Müsabaka Stres ve Kaygı Süreçlerini Anlamak ve Stresinin Nedenleri

Stres, sporcudan çevresel talepler, sporcunun kendi beklentileri ve sporcunun bunları yerine getirebilme kapasitesi arasındaki dengesizlik durumudur. McGrath'ın önerdiği modele göre stres dört aşamada değerlendirilebilir. İlk aşamada önemli bir müsabakayı kazanmak gibi çevresel talepler vardır. İkinci aşamada bu talebi bireyin nasıl algıladığı önemlidir. Müsabakayı kazanabileceği ya da kazanamayacağına inancı, sürekli ya da durumluk kaygı düzeyi önemlidir. Üçüncü aşamada müsabakayı kazanma talebi ve yapabilirlikler arasında dengesizlik algılıyorsa kaygı ve stres düzeyi yükselir. Dördüncü aşamada ise stres ve kaygı artışına bağlı olarak performansta bozulmalar gibi bazı sonuçlar ortaya çıkabilir. Stres ya da kaygıya neden olan etkenler Şekil 3.6'da gösterilmiştir.

Şekil 3.6 Stres ve kaygı nedenleri.

Kaygı ve Uyarılmışlığın Ölçülmesi

Egzersiz ve spor psikolojisinde sporcunun bir probleminin olup olmadığını belirlemek; sporcunun yüksek ya da düşük kaygı düzeyinde oluşuna göre doğru çözümler üretebilmek için sporcunun durumunu doğru şekilde değerlendirmek önemlidir. Spor psikologları kaygı ve uyarılmışlığı ölçmede psikolojik ve fizyolojik bazı ölçüm araçları kullanırlar. Fizyolojik ölçüm araçlarında polar saat gibi araçlarla kalp atışı hızı, voltajmetreyle deri iletkenliği ve biyokimya ölçümleriyle katekolamin gibi maddelerin değişimi incelenmektedir. Ancak bu ölçümlerin bazıları oldukça zahmetli, pahalı ve zaman alıcı da olabilir. Psikolojik ölçümlerde gözlem ve görüşme teknikleri; sporcunun kendi durumunu puanladığı ölçekler ve testler kullanılmaktadır.

Spor Performansında Duygular ve Uyarılmışlık Etkisi

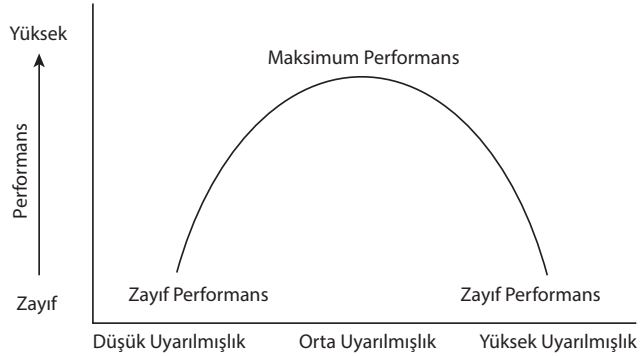
Uyarılmışlık çeşitli duygular aracılığıyla artabilir; bununla birlikte araştırmaların çoğunlukla kaygı, uyarılmışlık ve performans ilişkisine odaklandığı görülmektedir. Son dönem bazı araştırmalarda kaygı gibi diğer duyguların da performans üzerinde etkilerinin olduğu ortaya konulmaktadır. Uyarılmışlığın performans üzerindeki etkisi önemli bir tartışma konusudur.

Neredeyse her sporcu stres, kaygı ve uyarılmışlık yaşar ve bunun olumlu ya da olumsuz etkilerine dair ‘biraz heyecan olmadan olmaz’ gibi bazı söylemlerde bulunur. Uyarılmışlığın performans üzerindeki etkisi üzerinde yaklaşık 60 yıllık sürede birçok teori geliştirilmiştir; ancak bu teorilerin hiçbirisi tek başına bu ilişkiyi açıklamak için yeterli değildir. Bunların bazıları; dürtü teorisi, ters U denencesi, bireysel optimal fonksiyon alanı (IZOF), çok boyutlu kaygı teorisi, katastrof olgusu ve ters teoridir. Bu kısımda ters U hipotezi, bireysel optimal fonksiyon alanı ve ters teori kuramları temelinde açıklama yapılmıştır.

Ters U denencesi: Bu denence uyarılmışlık ve performans ilişkisini açıklamada en fazla kabul gören teoridir. Ters çevrilmiş U harfiyle sembolize edilir. Denence 1908’de Yerkes ve Dodson tarafından ortaya konulduğu için Yerkes-Dodson kanunu olarak da bilinmektedir. Denencede uyarılmışlık düşük ve yüksek olduğunda performansında düşük olacağı; ancak optimal (orta) düzeyde bir uyarılmışlık olduğunda yüksek düzeyde performansın ortaya çıkacağı savunulmaktadır.

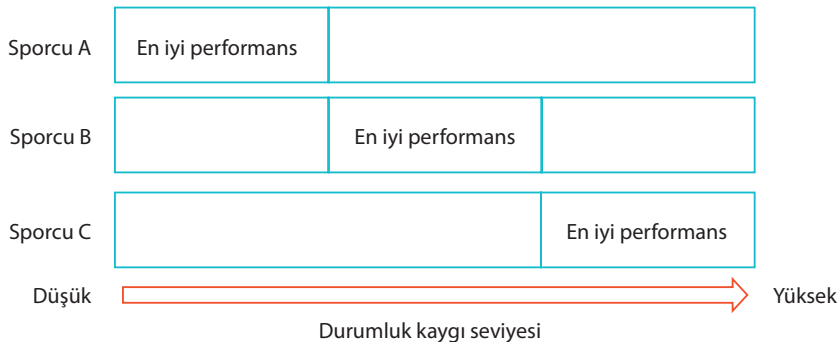
Bireysel Optimal Fonksiyon Alanı (IZOF):

Uyarılmışlık performans ilişkisini açıklamada Yuri Hanin Bireysel Optimal Fonksiyon Alanı teorisini ortaya koymuştur. Hanin’e göre ters U denencesi işlemektedir; ancak bazı eksiklikler vardır. İlki optimal düzeydeki kaygı sporcudan sporcuya değişebilir. Bazı sporcular için düşük olan kaygı düzeyi, bazıları için yüksek de olabilir. Bu nedenle de her sporcunun optimal kaygı düzeyi farklıdır. İkincisi optimal düzeydeki kaygı ters U’daki gibi tek bir nokta değil geniş bir bant gibidir. Son yıllarda Hanin kuramını kaygı haricindeki duygular içinde genişletmiştir.

Şekil 3.7 Ters U denencesi.

Kaynak: Landers ve Arent, 2010.

Şekil 3.8 Bireysel Optimal Fonksiyon Alanı (IZOF).

Kaynak: Weinberg ve Gould, 2015.

Optimal uyarılmışlık seviyesi sporcuların var olan durumu yorumlamaları gibi faktörlerden de etkilenmektedir. Kerr'in zıtlık kuramına göre de sporcunun görevin niteliklerini yorumlaması kaygı duyup duymamasını da etkileyebilir. Sporcu uyarılmasını olumlu olarak algılıyor ise bunu avantaj olarak kullanabilirken; diğer bir sporcu bunu olumsuz algılıyor ise bu performansta düşüşe de neden olabilir. Görevin zorluğu, önemi ya da karmaşıklığına göre ise aynı sporcu bir başka yarışmada ters yönde bir algı da geliştirebilir.

Duygu ve Uyarılmışlık Düzenleme Stratejileri

Son dönem araştırmalar öfke, hırs, coşku gibi diğer duyguların da kaygı gibi uyarılmışlık ve performans üzerinde etkilerinin olabileceğini ortaya koymuştur. Pozitif ya da negatif duygular her zaman sporcu için faydalı ya da zararlı değildir. Bu duyguların sporcudaki etkilerini iyi tanımlayıp avantaja dönüştürmek önemlidir.

dikkat

Antrenör ya da spor psikoloğu için, sporcunun psikolojik sağlığını dikkate alarak duygularını nasıl yöneteceğini; hangi durumlarda daha üst performans sergilediğini belirlemek gereklidir.

Sporcunun içinde bulunduğu duygu durumu ve bunun sporcuyu nasıl etkilediğini gözlem, görüşme, ölçekler gibi araçlarla belirledikten sonra uyarılmışlık düzenleme stratejilerini devreye sokmak gereklidir. Ancak unutulmamalıdır ki bu stratejilerde her zaman sporcuyu gevşetmeye çalışmak fayda sağlamayabilir. Çünkü sporcunun uyarılmışlık düzeyi zaten düşük ise ya da optimal seviyede ise onun uyarılmışlığını daha da aşağılara çekmek fayda değil zarar getirecektir. Bazen sporcuya hiç müdahalede bulunmamak onun performansına daha çok katkı getirebilir. Uyarılmışlık ya da duyguları düzenlemede seçilmiş bazı teknikler aşağıda anlatılmıştır. Bu tekniklerin fayda sağlayabilmesi için fiziksel antrenmanda olduğu gibi düzenli periyotlar halinde uygulanması gerekmektedir. Tekniklerin öğrenilmesi ve sonuç alınması aylar süren

uygulamalarla mümkündür. Tekniklerin öğretimi ve uygulanması eğitim almamış kişilerce yapılamaz. Spor psikologları gibi profesyonellerden destek almak önemli katkılar sağlayabilir.

- *Duyguları değerlendirme (günlük metodu):* Sporcunuzdan bir günlük tutmasını ve antrenman ve yarışma öncesi, sırasında ve sonrasında ne hissettiklerini yazmalarını isteyebilirsiniz. Böylece sporcu nasıl bir duygu durumu içerisinde olduğunu fark edebilir; çözüm geliştirilebilir.
- *Kendilik konuşmaları:* Her sporcu kendisiyle pozitif (başarabilirim) ya da negatif (yine beceremedim) konuşmalar yapar. Pozitif kendilik konuşmalarını arttırmak sporcuların kendilerine güvenlerini arttırmak, başarabileceği inancını geliştirmek için iyi bir stratejidir. Onlardan düşüncelerini anlatmalarını istemek, günlük metodunu kullanmak ya da doğrudan yazmalarını istemek sporcuların kendilik konuşmalarının yönünü anlamak için kullanılabilir.
- *Antrenör motivasyon konuşmaları:* Antrenörün çoğunlukla müsabaka öncesi yaptığı konuşmalardır. Motivasyon konuşmaları çok zaman uyarıcı olan, coşkulu konuşmalar olarak algılanır; ancak tecrübeli bir antrenörün durumun niteliklerine göre yatıştırıcı konuşmalar da yapması gerekebilir. Unutulmaması gereken, salt performans odaklı bir konuşmadansa süreç odaklı, kaybetmeye rağmen devam etmeye, mücadeleyi bırakmamaya odaklı konuşmalar yapmak olmalıdır.
- *Nefes egzersizleri:* Stres altındaki bireylerde genellikle solunum yüzeysel, düzensiz ve hızlıdır. Dikkati kaygı yaratan konulara vermektense nefese yönlendirmek ve solunumu düzenlemek etkili bir yöntemdir. Pozitif imgeleme ile birlikte yapılacak derin nefes egzersizleri gevşemede önemli katkı getirebilir.
- *İmgeleme antrenmanları:* Eğitim ya da performansa odaklanmak amacıyla kullanılabilir. Antrenmanlarda geçmiş müsabaka anı, hissedilen duygular hayal edilerek; bu duyguların düzenlenmesi için bazı teknik-

ler geliştirilebilir. Müsabaka öncesi ya da antrenmanlarda pozitif yönde hayal kurmak; müsabaka anını ve tekniği başarılı bir şekilde gerçekleştirebildiğini hayal etmek sporcunun motive olmasını kolaylaştırabilir.

- *Derinleşen kas gevşemesi antrenmanları:* Bedendeki gerginliği azaltmak amaçlanır. Müsabakadan hemen önce yapılması pek önerilmez, birkaç gün önce uygulanabilir. Bu teknik, sporcunun kaslarının gerginlikle gevşeme arasında nerede olduğunu algılaması ve gevşemesi için kullanılır. Sporcu sırt üstü yatar; sırasıyla baştan başlayarak, boyun, göğüs, karın, kollar, kalça, bacaklar ve ayaklarını teker teker 5-10 saniye sıkıp bırakması istenilir. Son olarak da bütün vücudunu gerip bırakır.

Öğrenme Çıktısı

7 Sporda stres, kaygı ve uyarılmışlık kavramlarını tanımlayabilme

8 Sporcunun duygularının, uyarılmışlık düzeyinin spor performansına etkisini açıklayabilme

9 Duygu ve uyarılmışlık düzenleme stratejileri açıklayabilme

Araştır 3

Sporcumuz uzun yıllardır yarışma sporuyla uğraşmaktadır. Antrenmanlarda çok iyi performans göstermekte; ancak yarışmaya çıktığında gerçek performansını ortaya koyamamaktadır. Bu durum sporcunun duygu durumuyla ilgili olabilir mi?

İlişkilendir

Bu durumu duygular, uyarılmışlık ve spor performansıyla nasıl ilişkilendirirsiniz.

Anlat/Paylaş

Sporcunun performansını etkileyen faktörleri, bu faktörlerden hangilerinin duygu durumlarını da etkilediğini antrenör çevrenize anlatınız.

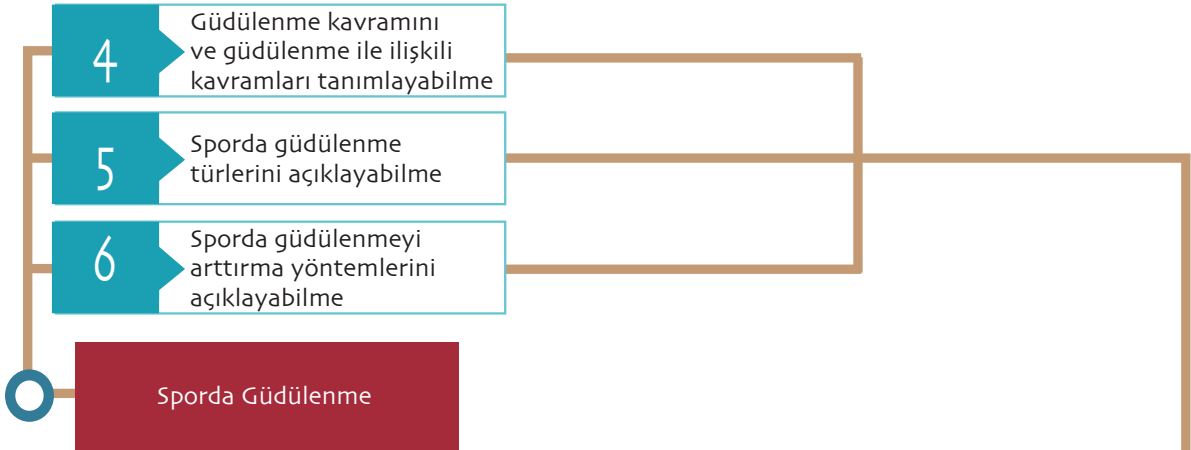

Kişilik, insanları nesnel ve öznel olarak diğer bireylerden ayırtıran düşünce, duygu, davranış ve tutum özelliklerinin toplamıdır. Karakter ise, insanların davranışlarının ahlaki değerler ile irdelenmesidir. İnsanların kalıtsal olarak sahip oldukları bir takım duygusal özellikler ise mizacı oluşturmaktadır.

Kişiliği kavrayabilmek, kişiliğin iç yapısını belirleyebilmek için araştırmacılar tarafından kişilik kuramları geliştirilmiştir. Bunlar, psikanalitik, sosyal öğrenme ve özellikler kuramlarıdır. Psikanalitik kuramda, kişiliği; güdülerini içeren ve doğuştan var olan psikolojik eğilimler olan “id”, id’in isteklerini tatmin eden “ego” ve kişiliğin ahlaki yönünü temsil eden “süper ego” kavramları oluşturmaktadır. Sosyal öğrenme kuramında ise; kişiliği davranışsal ve çevresel etkilerin birbiriyle etkileşimi oluşturmaktadır. Özellik kuramı ise, bireylerin farklı özelliklere sahip olduğu ve bunların ölçülebildiğini savunmaktadır. Bu kurama göre dışadönük - içedönük, yumuşak başlılık-hırçınlık, özenetim/sorumluluk-yönsüzlük/dağınıklık, duygusal tutarsızlık/ nörotizm-duygusal tutarlılık ve gelişime açıklık-gelişmemişlik kişilik özellikleri mevcuttur.

Sporcuları tanıma teknikleri; gözlem, derecelendirme ölçekleri ve projektif testlerdir. Gözlem yönteminde, sporcuların bir takım özelliklerini gözlemlenerek, derecelendirme ölçeklerinde her sporcuya aynı soruları içeren ölçekleri uygulayarak ve son olarak projektif testlerde sporculara bir takım resimleri yorumlatarak kişilik özellikleri belirlenir.

Sporda bireysel farklılıklara bakıldığında, başarılı ve başarısız sporcuların bir takım özelliklerine göre sınıflandırıldığı görülmektedir. Başarılı sporcular zihinsel sağlık durumları olumludur. Ayrıca, bireysel ve takım sporcuları, farklı spor branşlarındaki sporcular ve sporcu olan ve olmayanlar farklı kişilik özelliklerine sahiptir.

İnsan davranışı altında yatan nedenleri bulma, bir davranışın neden az ya da neden çok sergilendiğinin açıklanması isteği psikoloji literatüründe uzun yıllardır incelenmektedir. Yazılı kaynaklarda pek çok tanıma rastlana güdü, insan davranışına yön veren, davranışların altında yatan temel faktördür. Güdülenme ise, bireyin bu temel faktöre yönelmesidir. Sage'e göre güdülenme; kişinin çabasının yönünü ve yoğunluğunu anlatır. Çabanın yönü; herhangi bir duruma yaklaşmayı veya durumdan kaçınmayı ifade ederken, çabanın yoğunluğu; bir durumda ne kadar çabanın harcadığını anlatır. Katılımcı güdülenmesinde kişi durum etkileşimi önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte araştırmacılar spor güdülenmeyi, üç farklı görüşten (katılımcı merkezli, durum merkezli, etkileşimsel görüş) biriyle açıklamaya çalışmaktadır.

Güdülenmenin açıklanabilmesi için farklı kuramlar ışığında insan davranışları incelenmiştir. Gerek geleneksel kuramlar gerekse çağdaş kuramlar farklı açılardan güdülenmeyi ele almışlardır. Bu kuramlardan bir tanesi olan Hür İrade Kuramı güdülenmenin içsel ve dışsal şekilde olduğunu ileri sürmektedir. Bunun yanı sıra, güdülenmeme ise bireylerin ne içsel ne de dışsal olarak güdülenmeleri, yetersizlik duyumu ve kontrol eksikliği olarak tanımlanmaktadır. Spor ortamında hem içsel güdülenme hem de dışsal güdülenme davranışın ortaya çıkmasında büyük etkiye sahiptir.

Spor ortamında güdülenmeyi artırmaya yönelik pek çok faktör bulunmaktadır. Bu etkiyi yaratabilmek adına öncelikle sporcuların kişilik, istek, ihtiyaçlar açısından tanınması gerekmektedir. Bununla birlikte, başarılı deneyimlerin sağlanması, sözel ya da sözel olmayan olumlu mesajlar kullanmak ve sporcuların spordan keyif almalarını sağlamak gerekmektedir. Ayrıca dışsal ödülleri kullanırken içsel güdülenmeyi azaltmamaya dikkat etmek gerekmektedir.

Bilişsel, davranışsal ve fizyolojik deneyimlerinin karşılığı olarak çeşitli duygular yaşar, ya da çeşitli duygularının etkisiyle kariyerlerini yönlendirirler. Bu duyguların bazıları temel duygu bazıları ise ikincil duygular olarak adlandırılmaktadır.

Stres, kaygı ve uyarılmışlık kavramları birbirinden farklı ancak birbirini etkileyen, birbiriyle ilişkili kavramlardır. Stres ve kaygı düzeyindeki değişime bağlı olarak uyarılmışlık düzeyi değişmektedir. Bu noktada kişi; stres ve kaygının fizyolojik, bilişsel ve davranışsal belirtilerini tanımalıdır. Stres ve kaygıya neden olan çevresel etkiler, görevin nitelikleri ve bireyin niteliklerini de anlamalıdır.

Kaygı gibi çeşitli duygular uyarılmışlığı arttırmakta; bu etki de performansta değişikliklere neden olmaktadır. Sporcunun duyguları yoğunlaştığında uyarılmışlıkları artmakta; uyarılmışlık düzeyindeki değişim de performansı etkilemektedir. Sporcunun uyarılmışlık düzeyi düşük ya da yüksek olduğunda performans düzeyi de düşük; optimal düzeyde bir uyarılmışlık olduğunda sporcunun performansı da artmaktadır. Bu optimal seviye sporcudan sporcuya değişmektedir.

Duyguların pozitif ya da negatif oluşunun sporcunun performansına yansımaları her zaman olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilmemelidir. Durumun getirdiği niteliklere göre sporcuya duygu durumunu nasıl düzenleyeceği öğretilmelidir. Sporcunun duygularının ve uyarılmışlığının düzenlenebilmesi için günlük metodu, imgeleme gibi çeşitli yöntemler kullanılabilmektedir.

1 Aşağıdakilerden hangisi dışa dönük kişilik özelliğidir?

- A. Güvenli
- B. Çalışkan
- C. Duygusal
- D. Girişken
- E. Yenilikçi

2 Aşağıdakilerden hangisi projektif testlerden biridir?

- A. Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri Ölçeği
- B. Minnesota Çok Yönlü Kişilik Ölçeği
- C. Rorschach Testi
- D. Tematik Algı Testi
- E. 16 PF Kişilik Ölçeği

3 Morgan'ın kişilik araştırmaları çerçevesinde ortaya attığı Buz Dağı profili ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Sporcuların duygu durumlarının incelenmesi sonucu geliştirilmiştir.
- B. Başarılı ve başarısız sporcu ayırt eden en önemli olgu, sporcuların duygu durumlarıdır.
- C. Başarılı sporcuların duygu durum profilleri başarısız sporcularla karşılaştırıldığında buz dağı şeklindedir.
- D. Başarılı sporcular olumsuz duygulanımlarda düşük, olumlu duygulanımlarda yüksek puanlara sahiptir.
- E. Başarısız sporcular olumsuz duygulanımlarda düşük, olumlu duygulanımlarda yüksek puanlara sahiptir.

4 Aşağıdakilerden hangisi katılımcı güdülenmesini etkileyen kişisel faktörlerden biri **değildir**?

- A. İhtiyaçlar
- B. İlgiler
- C. Kazanma
- D. Hedefler
- E. Kişilik

5 Kaan bir başka kişi ya da neden olmadan kendi hür iradesi ile spora katılmakta ve bundan haz almaktadır. Kaan'ın ----- olarak güdülendiği söylenebilir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri aşağıdakilerden hangisi doğru şekilde tamamlar?

- A. dışsal
- B. içsel
- C. dışsal düzenleme
- D. içeatım
- E. özdeşimle düzenleme

6

1. Etkileşimsel merkezli	A. Kişisel tutumların güdülenmeyi belirlemede yetersiz olduğu ve güdülenme düzeyinin, öncelikli olarak ortam tarafından belirlenmesi
2. Katılımcı merkezli	B. Sporunun ya da antrenörün kişiliğinin, gereksinimlerinin ve hedeflerinin, güdülenmiş davranışın öncelikli belirleyicisi olması
3. Durumsal merkezli	C. Kişisel özellikler ve güdülenmenin gelişmesine yardımcı olan durumların bir kombinasyonu

Tabloda yer alan güdülenme yaklaşımları ile tanımlarının doğru eşleştirmesi aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A. 1-A, 2-B, 3-C
- B. 1-B, 2-A, 3-C
- C. 1-C, 2-B, 3-A
- D. 1-A, 2-C, 3-B
- E. 1-B, 2-C, 3-A

7 Hür irade kuramında dışsal güdülenme biçimlerinin farklı biçimde ele alındığı görülmektedir. Bireyin davranışlarının dışsal kaynaklar tarafından kontrol edilmesi ve kişinin spora katılım nedeninin daha çok başkalarının baskıları, ödül, saygı görme isteği olması -----, içsel baskı, utanç duygusundan dolayı aktiviteye katılması -----, bireyin, davranışı önemli olarak değerlendirmesi, katılımının kişisel gelişimine katkıda bulunduğu inanması ve bunun için aktiviteye katılması ----- olarak ifade edilmektedir.

Yukarıdaki paragrafı aşağıdakilerden hangisi doğru şekilde ve sırasıyla tamamlar?

- A. Dışsal Düzenleme, Özdeşimle Düzenleme, İçeatım
- B. İçeatım, Özdeşimle Düzenleme, Dışsal Düzenleme
- C. Özdeşimle Düzenleme, Dışsal Düzenleme, İçeatım
- D. Dışsal Düzenleme, İçeatım, Özdeşimle Düzenleme
- E. Özdeşimle Düzenleme, İçeatım, Dışsal Düzenleme

8 Yüksek sürekli kaygısı ve düşük benlik saygısı olan bir sporcunun ters U hipotezine göre yarışma performansı nasıl olacaktır?

- A. Yarışma performansı artacaktır.
- B. Yarışma performansı azalacaktır.
- C. Yarışma performansı değişmeyecektir.
- D. Yarışma performansı önce artacak, sonrasında azalacaktır.
- E. Yarışma performansı önce azalacak, sonrasında artacaktır.

9 Sporcularına yarışma kaygılarını kontrol etmeleri için yardımcı olmak isteyen bir antrenöre aşağıdakilerden hangisini ilk olarak yapması önerilir?

- A. Derinleşen kas gevşemesi antrenmanlarını kullanabilir.
- B. Daha fazla antrenman yaptırabilir.
- C. Antrenör motivasyon konuşmaları yapabilir.
- D. Yarışma için sporcuların duygu durumlarını değerlendirmelidir.
- E. Hiçbir şey yapmayıp görmezden gelebilir.

10 Ali'nin her yarışmadan önce midesi bulanmakta, elleri ceplerinde, kontrolsüz ve sinirlice etrafta dolaşmaktadır. Yarışma başladıktan sonra ise elinden gelenin en iyisini yapmaktadır. Bu durum hangi aşağıdakilerden hangisiyle tanımlanabilir?

- A. Benlik saygısı
- B. Sürekli kaygı
- C. Durumluk kaygı
- D. Başarı odaklı kişilik
- E. Başarısızlıktan korkma

1. D

Yanıtınız yanlış ise “Kişilik Kuramları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2. C

Yanıtınız yanlış ise “Sporcuları Tanıma Teknikleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3. E

Yanıtınız yanlış ise “Sporda Bireysel Farklılıklar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

4. C

Yanıtınız yanlış ise “Güdülenmenin Tanımı ve Güdülenmeyle İlişkili Kavramlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5. B

Yanıtınız yanlış ise “Sporda Güdülenme Çeşitleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6. C

Yanıtınız yanlış ise “Güdülenmenin Tanımı ve Güdülenmeyle İlişkili Kavramlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7. D

Yanıtınız yanlış ise “Sporda Güdülenme Çeşitleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8. B

Yanıtınız yanlış ise “Spor Performansında Duygular ve Uyarılmışlık Etkisi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

9. D

Yanıtınız yanlış ise “Duygu ve Uyarılmışlık Düzenleme Stratejileri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

10. C

Yanıtınız yanlış ise “Sporda Stres, Uyarılmışlık ve Kaygı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Sporcuları tanıma tekniklerinden gözlem yöntemini belirli özelliklerden yola çıkarak uygulayabilirsiniz. Örneğin; değişikliğe açık, yaratıcı, yenilikçi, modern ve bilinçli bir sporcu gelişime açık kişilik özelliğine sahip olabilir.

Araştır 2

Spor ortamında sporcuların ya içsel ya da dışsal olarak güdülendikleri bilinen bir gerçektir. Yapılan çalışmalar sporcuların içsel olarak güdülendiklerinde daha iyi performans gösterdiklerini ortaya koymaktadır. İçsel olarak güdülenen sporcular, kendi istekleri doğrultusunda dışarıdan hiçbir etki altında kalmadan performans sergiledikleri ve başarısızlıkta ısrarla mücadele ettikleri için daha çok çaba göstermektedirler. Bu sporcular için beceri gelişimi, bilgi, başarı ve yaptığı işten haz alma önemlidir. Bu bağlamda, sporcuların performanslarını yüksek tutabilmek adına içsel güdülenme düzeylerini artırmak gerekmektedir.

Araştır 3

Sporcunun antrenmanda performans gösterirken yarışmada performans göstermemesinin duygu durumuyla ilişkisi olabilir. Bunu anlayabilmek için gözlem, görüşme gibi çeşitli yöntemler kullanılabilir.

Kaynakça

- Anshel, M. (1994). *Sport Psychology from Theory to Practice* (2th edition). Arizona: Gorsuch Scarisbrick Publishers.
- Baron, R. A. (1983). *Behaviour in organisations*. New York: Allyn & Bacon, Inc.
- Barrick, M. R. ve Mount, M. K. (1991). The big five personality dimensions and job performance: A Meta- Analysis. *Personal Psychology*, 44 (1).
- Baron, R. A. (1983). *Behaviour in Organisations*. New York: Allyn & Bacon, Inc.
- Baumeister, R. F. (2016). Toward a general theory of motivation: Problems, challenges, opportunities, and the big picture. *Motivation and Emotion*, 40(1), 1-10.
- Bayar, P. (2003). Spor yapan ve yapmayan kadınların kişilik özelliklerinin karşılaştırılması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 14(3), s.133-143.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (İ. D. Sarioğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Caspi, A., Roberts B.W. ve Shiner R.L. (2005). Personality development: stability and change. *Annual Review of Psychology*, 56, s.453-484.
- Cattell, R. B. (1957). *Personality and motivation structure and measurement*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Cox, R. H. (2007). *Sport psychology: concepts and applications* (6. edition). McGraw-Hill.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve davranışı* (7.bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum Press.
- Doğan, O. (2004). *Spor psikolojisi*. Adana: Nobel Kitabevi.
- Egloff, B. ve Gruhn, A. J. (1996). Personality and endurance sports. *Personality and Individual Differences*, 21(2), s.223-229.
- Ekman, P. (2004). *Emotions Revealed*. Times Books.
- Freixanet, M. G. (1991). Personality profile of subjects engaged in high physical risk sports. *Person individ. Diff*, 12(10), s.1087-1093.
- Goldberg, L. R. (1981). "Language and individual differences: the search for universals in personality lexicons". In Wheler L. (Ed.), *Review of Personality and Social Psychology* (2, s.141-165). Beverly Hills.
- Gould, D., Greenleaf, C. ve Krane, V. (2002). Arousal – Anxiety And Sport Behavior. (T. Horn, Ed.). *Advances in Sport Psychology*. (2. edition). Human Kinetics.
- Hanin, Y. L. (2000). *Emotions in sport*. Human Kinetics.
- Ilyasi, G. ve Salehian, M. H. (2011). Comparison of Personality traits between individual and team athletes *Middle-East Journal of Scientific Research*, 9(4), s.527-530.
- İnanç, B. ve Yerlikaya, E. (2013). *Kişilik kuramları* (7.bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Koç, Ş. (1994). *Spor psikolojisine giriş*. İzmir: Saray Medikal Basımcılık.
- Köknel, Ö. (1984). *Kişilik, kaygıdan mutluluğa*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Landers, D. M. ve Arent, S. M. (2010). "Arousal-performance relationship". In Jean Marie Williams (Ed.), *Applied sport psychology: Personal growth to peak performance* (6th ed.). McGraw Hill Higher Education.
- Martens, R., Vealey, R. S. ve Burton, D. (1990). Competitive anxiety in sport. Human Kinetics.
- McGrath, J. E. (1970). *Social and psychological factors in stress*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Mellalieu, S. D., Hanton, S. ve Fletcher, D. (2006). *A competitive anxiety review: Recent directions in sport psychology research*. New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Morgan, C. T. (1993). *Psikolojiye giriş* (Ed. Sirel Karakaş). Ankara: Meteksan.
- Morris, C. G., Ayvaşık, H. B. ve Sayıl, M. (2002). *Psikolojiyi anlamak*. Türk Psikologlar Derneği.
- Pelletier, L. G., Fortier, M. S., Vallerand, R. J., Tuson, K. M., Brière, N. M. ve Blais, M. R. (1995). Toward a new measure of intrinsic motivation, extrinsic motivation, and amotivation in sports: The Sport Motivation Scale (SMS). *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 17, s. 35-53.
- Plutchik, R. ve Kellerman, H. (1980). *Emotion, theory, research, and experience*, Academic Press.
- Plutchik, R. (2000). *Emotions in the practice of psychotherapy: clinical implications of affect theories*. American Psychological Association.

- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2017). *Self-Determination Theory. Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. New York: The Guilford Press.
- Sage, G. H. (1984). *Introduction to motor behavior* (3. Ed.). Reading.
- Sardoğan, M. E. ve Karahan, T. F. (2015). “Kişilik gelişimi”. A. Kaya (Ed.). *Eğitim Psikolojisi* (s. 120-122). Ankara: Pegem yayıncılık.
- Schultz, D. P. ve Schultz S. E. (2007). *Modern psikoloji tarihi* (Y. Aslay, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Smith, E., Hoeksema, S., Fredrickson, B. ve Loftus, G. (2012). Atkinson and Hilgard’s Introduction to Psychology. *Psikolojiye Giriş*, (14. Ed.). (Ö. Öncül, D. Ferhatoglu, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Somer, O. ve Goldberg, L. R. (1999). The structure of Turkish trait- descriptive adjectives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(3), s.431-450.
- Somer, O., Korkmaz, M. ve Tatar, A.(2004). *Kuramdan uygulamaya beş faktör kişilik modeli ve beş faktör kişilik envanteri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Tenenbaum, G. ve Eklund, R. C. (2007). *Handbook of sport psychology*. (3.edition). John Wiley & Sons Inc.
- Tiryaki, Ş., Erdil, G., Acar, M. ve Emlek, Y. (1991). Sporcu ve sporcu olmayan gençlerin kişilik özellikleri. *Spor Hekimliği Dergisi*, 26(1), s.19-23.
- Tok, S. (2011). The big five personality traits and risky sport participation. *Social Behavior and Personality: an International Journal*, 39(8), s.1105-1111.
- Vallerand, R. J. (2007). “Intrinsic and extrinsic motivation in sport and physical activity”. In G. Tenenbaum & R. C. Eklund (Eds.), *Handbook of Sport Psychology* (3rd edn., pp. 59-83). New York: Wiley.
- Weinberg, R. S. ve Gould, D. (2015). Foundations of sport and exercise psychology. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Weinberg, R. S. ve Gould, D. (2015). *Spor ve Egzersiz Psikolojisinin Temelleri* (M. Şahin, Z. Kuruç, Çev.). Nobel Akademik.
- Wick, D. (1996). *The relationship among personality traits, self efficacy, and personal-best performance in elite American pole vaulters*. K.Ü. Department of Health, Physical Education, and Recreation, Kansas.
- Williams, L. R. ve Parkin, W. A. (1980). Personality factor profiles of three hockey groups. *International Journal of Sport Psychology*, 11(2), 113-120.
- Yeltepe, H. (2007). *Spor ve egzersiz psikolojisi*. Epsilon Yayıncılık.

Bölüm 4

Sporda Fair Play II

öğrenme çıktıları

Amatör ve Profesyonel Sporda Fair Play

- 1 Amatör ve profesyonel sporda fair play anlayışını açıklayabilme
- 2 Sporcuların fair play ilkelerine uyma ve uymama nedenlerini listeleyebilme
- 3 Sporda şike ve dopingi fair play açısından tasvir edebilme

Sporda Fair Play Eğitimi

- 4 Antrenör eğitiminde fair play eğitiminin önemini açıklayabilme
- 5 Okul beden eğitiminde fair play eğitiminin önemini ifade edebilme
- 6 Fair play anlayışının geliştirilmesinde empati eğitiminin önemini açıklayabilme

Fair Play: Sorumlular ve Sorumluluklar

- 7 Sporda fair play ilkelerine ilişkin sorumluları ve sorumluluklarını açıklayabilme

Anahtar Sözcükler: • Spor • Fair Play • Amatör • Profesyonel • Eğitim • Antrenör • Doping • Şike

GİRİŞ

Spora yönelen bireylerin amacı; eğlenmek, dinlenmek ve hoşça vakit geçirmekten sağlığını korumaya, güçlü olmaya, sosyal bir çevre edinmeye ya da para kazanmaya kadar geniş bir yelpaze içinde değişmektedir. Bu durum, sporun özellikle yapılaş amacı ekseninde sınıflandırılmasını gerektirmektedir. Bu sınıflandırmayla birlikte karşımıza “amatörlük” ve “profesyonellik” olmak üzere iki ana kategori çıkmaktadır. Amatörlük ve profesyonellik kavramları Antik olimpiyat oyunlarından günümüze kadar değişimler geçirmiştir. Sporun geleneksel olarak yüceltilen anlamı esas olarak amatörlükte kendini göstermektedir. Antik olimpiyat oyunlarına, o dönemlerde yalnızca amatör sporcular katılabilmektedir ancak modern olimpiyatlara gelindiğinde, olimpiyatlara katılacak ölçüde bir performans, gerçekten amatör olanların ulaşamayacakları anlaşılabilir olarak amatörlüğün gizli profesyonellikten başka bir şey olmadığı da söylenmeye başlanmıştır. Bu bölümde amatör ve profesyonel sporda **fair play** anlayışı, fair playe uyma ve uymama nedenleri ile şike, doping ve fair play konuları üzerinde durulacaktır.

✓ **Fair Play;** Sporcuların yarışmalar esnasında, güçleşen şartlar altında dahi kurallara sabırla, tutarlı ve bilinçli olarak riayet etmeleri, fırsat eşitliğini bozmamak amacıyla haksız avantajları kabullenmemeleri, rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmamaları, rakibi düşman değil; aksine oyunun gerçekleşmesini sağlayan, eşdeğer haklara sahip birey ve partner olarak görmeleri ve değer vermeleri çabalarında kendini göstermektedir.

AMATÖR VE PROFESYONEL SPORDA FAIR PLAY

Futbol başa olmak üzere, sportif aktivitelerin 20. yüzyıl boyunca gittikçe artan bir oranda ticarileşmesi ve siyasileşmesi, sporcularda, “her ne pahasına olursa olsun kazanma” düşüncesini hâkim kılmıştır. Profesyonellerde normal karşılanan bu durum artık amatör sporun da kabul alanına girmiştir. Son yıllardaki yetişkin sporculara yönelik

yoğun bilinçlendirme kampanyalarının ise “Fair Play” anlayışını yerleştirmekte yetersiz kaldığı bilinmektedir. Bu bölümde amatör ve profesyonel alanda fair play anlayışının görünümü ile sporcuların fair play’e uyma ve uymama davranışlarının nedenleri ortaya konulmaktadır. Ayrıca sporda fair play ilkelerinin korunmasında sporcularla birlikte sorumlu olan kesimler ve sorumlulukları da belirlenmektedir.

Amatör ve Profesyonel Sporda Fair Play Anlayışı

Amatör kelimesi, sevmek hoşlanmak anlamına gelen Latince “amere” sözcüğünden gelmektedir. Amatör sporcu, bu kelimenin sınırları içerisinde kaldığı sürece, sevdiği ve hoşlandığı sporu yapan sporcuyu tanımlamakta kullanılmaktadır. Spordaki amatörlük kavramında, uygulamaya yönlendirici itici güç; kişinin o spor dalını sevmesi, heves duyması olarak ortaya çıkmaktadır. Antik Çağ olimpiyat oyunlarında sporcular sadece manevi ödülü düşünerek işin maddi yönü ile ilgilenmemişler ve bu olay karşımıza amatörlüğü çıkarmıştır. 18 ve 19. yüzyıla gelindiğinde ise, İngiltere’de soylu sınıf, çalışan kesimi belirli spor dallarından uzak tutmak amacı ile amatör kuralları oluşturmuştur. Bu kurallar, soylularca belirlenen bir tür koruyucu düzenlemeler niteliğindedir. Soylular; dar gelirli olan, sporu maddi kazanç amacıyla yapacaklarını ve sosyal seviyesini düşürerek sporun temiz kalmayacağını düşünmüşlerdir. Amatörlük anlayışı süreç içinde farklı yönlerde gelişmiştir. Örneğin, Antik olimpiyat oyunlarının yaşanan parlak dönemleri zamanla, şampiyonluğun bir politik güç gösterisi ve imtiyaz kazanma yolu olarak görülmesi sebepleriyle gerilemeye başlamıştır. Sitelerin, devamlı kendilerinden şampiyon çıkarma hevesleri ve kendilerini her yarışmada temsil ettirme istekleri yeni ve güçlü şampiyon adayları aramaya yöneltmiştir. Elde ettikleri başarılı sporcuları koruyabilmek içinse her türlü yola başvurmaya başlamışlardır. Sporculara büyük maddi imkânlar sağlamışlar ve bunu gittikçe artırmışlardır. Bu durum, sporculara amatörlükten daha cazip gelmeye başlamış ve büyük bir kısmı esas mesleklerini bırakarak tamamen iyi bir gelir kaynağı gördükleri spora yönelmişlerdir. Bu da profesyonelliği doğurmuştur. Profesyonelliğin doğuşu zamanla antik sporun gelişimine büyük katkılar sunmuş, ancak olimpiyat ruhunun dejene-

rasyonuna neden olmuştur. Roma'nın Yunanistan'a hakimiyetinden sonra, Romalıların oyunlara kendilerini zorla kabul ettirmeleri sonucunda, oyunların kaderi de değişmiştir. Romalılar, oyunlara; sporculuktan ve yarışmacılıktan uzak bir görüntü vererek birbirleriyle kıyasıya silahlı olarak mücadele eden gladyatörlere sonu ölümle biten düellolar yaptırarak halkı ve imparatoru eğlendirme yoluna gitmişlerdir. Bu durum, olimpiyatların yasaklanmasına kadar sürmüştür.

✓ **Amatör**, bir işi para kazanmak için değil, zevk için yapan kişidir.

Olimpiyat oyunlarının yeniden canlanmasını sağlayan Baron Pierre de Coubertin, oyunların her türlü politikadan, maddi çıkarlardan uzak kalarak tamamen amatörlük ruhu içinde yapılmasını amaçlamıştır. Ancak, zamanla Antik olimpiyatlarda da görülen maddi çıkar beklentileri Modern Olimpiyat Oyunları'na da girmiştir. 19. yüzyılın başlarında, buhar gücünün kullanılması, gerek ürün fazlasına, gerekse daha çok sayıda insanın daha çok boş zamana kavuşmasına neden olmuştur. Bu gelişmelerden sporun da etkilendiği görülmektedir. İlk önemli gelişme, boş zamanlarının çok olmasıyla birlikte spor yapma tekeli de elinde bulunduran soylu sınıfın tribünlere çekilmesi ve onların yerini sporu meslek edinmiş kişilerin almış olmasıdır. Soylular artık işçi sınıfını dövüştürerek onların başarıları ile övünmeye başlamışlardır. Sporun hızla gelişmesiyle birlikte artık profesyonellik de kökleşerek yerini almıştır. Yirminci yüzyıla yaklaşırken, centilmen amatörlerin yerini profesyoneller almıştır. Profesyonelliğin kelime anlamında meslek edilen, yaptığı işten kazanç sağlayan, iş uzmanı gibi içerikler bulunmaktadır. Özellikle sporun meslekleşmesi ile beraber bu kavramla karşılaşılacaktır. Günümüzde ise spor profesyonelleşmiş; bu çerçevede amatör kavramı neredeyse anlamını kaybetmiş ve profesyoneldeki ustalık ve gelişkinliğin eksikliğini ima eden olumsuz bir anlam kazanmıştır.

✓ **Profesyonel sporcu**, para kazanmak amacı ve mukavele ile bir organizasyona bağlı olan kişidir.

Amatörlük ve profesyonelliğin fair play anlayışı açısından da önemli etkileri bulunmaktadır. Araştırmaların ortaya koyduğu bulgular doğrultusunda özellikle takım sporlarında, **profesyonel sporcuların** amatörler göre daha yüksek bir oranda informal fair play'e uymadığını söylemek mümkündür. Spor ahlakına uygun olsun ya da olmasın amaç sadece kazanmak olmaktadır. Rekabetçi spor anlayışında gol atan veya kazanan takımın daha iyi olduğu öne sürülmektedir. Bu doğrultuda sporcuların büyük çoğunluğu haksız avantajlardan yararlanarak kazanmayı normal bir davranış gibi kabul etmektedir. Performans kalitesini dikkate almayarak sadece zaferi vurgulamak yarışma sporlarında başarı hissini azaltmaktadır. Amatör sporcular da profesyonellerle aynı oranda olmasa da birçok durumda özellikle galibiyet söz konusu olduğunda informal fair play'i başarı yolunda gözden çıkarmaktadır. Sporcuların birçoğu hakeme yakalanmayacaklarına inandıklarında formal fair play kurallarına da uymamaktadır. Amatör futbolcular ise kurallara profesyonel sporculara göre daha fazla riayet etmektedir. Aynı zamanda, profesyonel sporcular, amatörler orana hakemi aldatıcı ve yanıltıcı davranışlara daha çok yönelmektedirler. Başarının sosyal ve ekonomik getirisinin profesyonellere oranla çok daha düşük olduğu amatör sporcularda da fair play için uygun olmayan davranışlara başvurma sıklığı göz ardı edilemeyecek düzeydedir. Fair play'e uygun olmayan davranışlar başarıya odaklanmış takımların taktiklerinin bir parçasıdır ve sporcular kural ihlallerini ve ahlaki olmayan davranışları taktik olarak akıllı bulmakta ve kendilerinin de büyük ölçüde aynı şekilde davranacaklarını ifade etmektedirler. Bu doğrultuda sporcuların büyük çoğunluğu, haksız avantajlardan yararlanarak kazanmayı normal bir davranış gibi kabullenmektedir.

20. yüzyıl başlarından itibaren sportif yarışmaların ticarileşmesi, siyasileşmesi ve sportif başarının toplumda aşırı kıymetlenmesi ile başlayan süreç, günümüze kadar, başta yüksek performans sporlarında olmak üzere, fair-play kapsamındaki temel ahlaki tutum ve davranışların gittikçe önemini yitirmesine ve "ne pahasına olursa olsun kazanma" fikrinin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Profesyonel alanda, neredeyse tolere edilen bu durum, ne yazık ki artık amatör sporda olduğu gibi, okul sporlarında da benzer bir eğilim göstermekte, kural ihlalleri bu düzeyde dahi ahlak değil taktik açısından değerlendirilmektedir. Bunun en önemli kanıtlarından biri okul sporlarında alınan disiplin

cezalarının yıldan yıla büyük bir artış göstermesidir. Sporun, fair play anlayışına uygun davranışların kazandırılması ve sergilenmesinde uygun ortam olarak kullanılması açısından antrenörlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu da, fair-play anlayışının antrenmanlarda nasıl kazandırılacağını bilen ve bunun gerekliliğine inanan antrenörlerin varlığına bağlıdır. Şayet antrenör, sporda erdemli davranışın gerekliliğine bizzat inanmıyorsa antrenmanlar bu eğitsel talep için zayıf kalacaktır.

Sporcuların Fair Play'e Uyuma ve Uymama Nedenleri

Sportmen davranışlar amatör ve profesyonel tüm sporcular için ağır sorumluluklar getirmektedir. Zafer kazanmak, üstün performans göstermek profesyonel sporculukta maddi başarı için çok büyük önem arz etmektedir. Sık yenilgi işsizliğe yol açacaktır. Dolayısıyla profesyonel bir sporcu için rakibine kuşkulu gözle bakmak ve onları kendi yarıştısını elinden almaya çalışan kişiler olarak görmek sporcular için kolaydır. Bu koşullar altında sporcunun özen ve dürüstlük göstererek rakibiyle samimi bir şekilde karşılaşması, heyecan ve duygu gerektiren durumlarda rekabet etmesi kendisini gerçekleştirmesinin hatırı sayılır bir ispatı olarak görülebilir. Profesyonel sporda, kazanan taraf devam etmekte, kaybeden taraf ise kimin birinci olacağına karar verecek süreci izlemek için evine dönmektedir. Taraftarlar sadece zaferlerle mutlu olmaktadır. Bu bağlamda sporcular binlerce taraftar önünde kazanma baskısına cevap vermek zorundadırlar.

dikkat

Formal fair play oyunun yazılı kurallarına uygun davranmayı, informal fair play ise norm, adet, gelenek, görenek gibi yazılı olmayan kurallara uygun davranmayı esas alır.

Fair playe uygun davranılmasında şğıdaki nedenler rol oynamaktadır.

İlk aşamadaki nedenler (Formal fair play):

1. Sporcu, oynadığı oyunun kurallarına uymanın sportif davranışın esasını oluşturduğunu bilir.
2. Sporcu, kendi sportmenlik dışı davranışının, rövanş faule yol açacağından çekinir;

kendi güvenliğine ilişkin endişeyi ön planda tutar ve bu nedenle rakibe zarar verici uygulamalardan vazgeçer.

3. Sporcular, sıklıkla sadece kendileri için değil, takımları için de dezavantaj oluşturacak bir cezalandırmaya uğrama korkusuyla oyun kurallarına uyarlar. Örneğin, sarı veya kırmızı kart nedeniyle sonraki maçta oynamama cezası alma korkusu, sporcuyla kurallara uygun davranmaya zorlar.
4. Medyada ve kamu vicdanında mahkûm olmaktan ve buna bağlı prestij kaybından korkar (Örn; dopingci damgası yeme)

İkinci aşamadaki nedenler (Informal fair play):

1. Sporcu; insanlık erdeminin, fiziksel ya da sözel olarak bir başkasına zarar vermeyi, tecavüzü yasakladığını; rakip oyuncunun dokunulmazlığına ve onuruna saygı duyulmasını talep ettiğini düşünür.
2. Sporcunun özsaygısı ve temel ahlaki düşünceleri erdemsiz oynamayı engeller.

Değişik nedenler günümüz performans sporlarında sporcuların fair play anlayışına uygun davranmalarını zorlaştırmaktadır. Sporcu toplumsal beklentiler alanının tam ortasında durmakta ve spora ilişkin referans grupları kendisinden üstün başarı beklemektedir. Spor örgütü, yatırımlarının karşılığı olarak uluslararası platformda iyi bir sıralama ve madalya elde etmek; spor kulübü, ulusal ve uluslararası karşılaşmalarda başarı düzeyini yükseltmek; ekonomi, reklamını yaptırmak; medya, tirajını arttırmak; siyaset, ülkeyi temsil ettirmek; antrenör, tanınmak ve ödül kazanmak; hekim, tanınmak; seyirci, özdeşleşmek için başarılı sporcuya ve sporda başarıya gereksinim duymaktadır. Sporcu ise; başarılı olamazsam, ülkemi iyi temsil edemem, ödül alamam, siyaset performans sporunu teşvikten vazgeçer, kulübümün durumu sarsılır, sağladığı imkanları kısıtlar, iyi transfer ücreti alamam, medyada yer alamam ve iyi tanınamam, antrenörüm bundan olumsuz etkilenir ve iyi antrenörlerle çalışma imkânı bulamam, kimse bana sponsor olmaz, iyi tıbbi yardım alamam, seyircinin ilgisini kaybederim gibi endişeler içindedir. Karşılıklı menfaatlere dayalı beklentiler ağı, birbirinden beslenen bir ilişki tarzının oluşmasına ve sporcunun kendi yararına da olacak çevresel beklentilerin karşılanması için “ne pahasına olursa olsun kazanmak” anlayışına kapılmasına neden olmaktadır.

Doping, Şike ve Fair Play

Modern sporda “eşitlik”; sporculara sağlanan ve aynı zamanda sporculardan da beklenen fırsat eşitliği, diğer bir ifadeyle, meşru yollarla edinilen performansların kıyaslanabilmesinde eşit rekabet ortamının yaratılması anlamındadır. Teorik olarak sporda başarının eşit rekabet şartlarında kazanılması ve bu başarının, müdahale edilmemiş genetik donanımlar temelinde, branşa uygun fiziksel ve mental antrenmanlar ile beslenme uygulamalarına dayanması gerekmektedir. Oysaki sporda başarıya yüklenen anlamın sporcudan insanüstü performans beklentisi düzeyine ulaşması, sporcuları ahlaki sınırlarını zorlamaya itmekte ve antrenmanlarla kazandıkları donanımlarına dayanmayan başarı yolları arama çabalarına yöneltmektedir. Günümüz sporunda yüksek başarıya ulaşmada en yaygın olarak kullanılan yanlış yollarından biri **dopingdir**. Fiziksel ve fizyolojik performansın arttırılması, yorgunluğun geciktirilmesi, antrenmanlara dayanıklılığın artırılması, performansı bozan heyecan ve endişenin önlenmesi, daha iyi bir yarışma veya müsabaka moralinin sağlanması ve sosyal nedenlerle yapılan doping, sporcu sağlığına ve sporun ruhuna verdiği zararlarla modern spor için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Sporcuların doping yapmasının engellenmesi için dopinge karşı her geçen gün daha sıkı önlemler alınmasına rağmen, tam olarak önüne geçilmesi mümkün olmamaktadır. Kazanma baskısı ve hırsı, ekonomik, sosyal ya da siyasi getirileri nedeniyle başarının aşırı kıymetlendirilmesi, yanlış ödüllendirme sistemleri gibi iç ve dış nedenler sporcuların doping yapma eğilimini arttırmaktadır. Bu durum, son zamanlarda giderek her türlü sportif yüksek performansa etik olmayan yollarla kazanılmış olabileceği şüphesiyle yaklaşılmasına yol açmakta ve “temiz” yarışma arzusuyla spor eyleminin içinde bulunan sporcular için cesaret kırıcı olurken,

ne pahasına olursa kazanma anlayışına sahip olanları özendirmektedir. Öyle ki, ‘no dope, no hope’ (doping yoksa umut da yoktur) kanısı sporcular arasında artık iyice yaygınlaşmıştır.

✓ **Doping**, sporcuların fiziksel ve/veya mental performanslarını yapay olarak arttırmaya yönelik doğal ya da sentetik yasaklı madde veya yöntemlere başvurmaları anlamına gelmektedir.

Doping kontrollerindeki gelişmeler, sürekli yeni doping uygulama teknik ve yöntemlerinin geliştirilmesiyle, problemin asla üstesinden gelinemeyeceği kanaatlerini güçlendirirken, sadece sahip oldukları “müdahalesiz” performanslarıyla sportif rekabetin parçası olan atletlerin eşit şartlarda yarışıp yarışmadıklarına dair şüphelerini de sürekli uyanık tutmaktadır. Nitekim, 1988 Seul Olimpiyatlarında 200 m kelebekte altın madalya kazanan dünya rekortmeni Batı Alman yüzücü Michael Gross’un sözleri bu şüpheyi pek ironik bir biçimde yansıtmaktadır: “Doğu Alman kadın yüzücüleri gözlemlediğimde gördüğüm, artık daha kadınsı olduklarıdır. Sesleri eskisi gibi boğuk ve derinden gelmiyor. İki ihtimal var: Ya artık doping yapmıyorlar ya da eskisinden daha iyi yapıyorlar!” Doğu Alman kadın sporculardan gelen “kalın ve derin sesler”e kamuoyunun dikkati 1976 olimpiyatlarında yüzmede verilen 13 madalyadan 12’sini kazandıklarında yoğunlaşmış; bir muhabirin, “Niçin hepsinin sesleri böyle kalın ve derinden geliyor?” sorusuna antrenörlerinin cevabı, “Buraya şarkı söylemeye gelmediler.” olmuştu.

En basit şartlarla dahi doping, sporcunun tek başına yapabileceği bir şey değildir. İletişim çağı olan günümüzde her türlü bilgiye kolay ulaşılması

Resim 4.1 Sporda doping kullanımı yasal yaptırımlara tabidir.

bu fikri pek geçerli değilmiş gibi gösterebilir. Ancak, hemen hemen hiçbir sporcunun kendi kendine bitki kökü kaynatıp havanda ilaç karıştırılamayacağı göz önüne alındığında, aslında doping yapan sporcuya ciddi bir servis sağlanması gerektiği gerçeği ortaya çıkar. Sporda dopingi yasaklamak için çok fazla zaman, enerji ve para harcanmaktadır. Birçok insan sporculara dopingin spor için ne kadar etik dışı olduğunu gösteren eğitim programlarına ihtiyacımız olduğunu savunmaktadır. Bu şekilde bir yaklaşım sergilendiğinde, suçluların cezalandırılmasından ziyade doping kullanımı önlenilecektir. Bu eğitimin görevi, dopingin yasaklanması ve bu yasağın uygulanması için kanıtlanabilir ve sağlam bir nedene ihtiyaç duymaktadır. Yasaklı ilaç testleri ile rekabet fırsatlarını kaybetme riski bazı sporcuların yasaklanmış ilaç kullanmalarını engellemiştir. Ancak, bir çok sporcu doping testine yönelik yasal ve ahlaki temeli sorgulamaktadır. Sporcular, koç ve antrenörler kişisel inançlarını ve değerlerini incelemeli ve hangi eylemin adil, dürüst ve faydalı olduğunu belirlemelidir. Doping testini zorunlu kılmak, sorumlu bir eğitim sisteminin ilk adımı değil, son adım olmalıdır. Spor liderleri, kendilerini ve sporcularını ahlaki olarak eğitmekle kalmayıp aynı zamanda doping testini zorunlu kılacak organların sorumluluğunu ortadan kaldırmamakla da yükümlüdürler.

Sporun günümüzde milyarlarca dolarlık bir sektör halini alması sorunun boyutunu ve karmaşıklığını büyütmektedir. En temel ekonomi kuralı burada

da işlemekte; talep, arzı doğurmaktadır. Spor sektöründe yetkili ve yaptırım sahibi bir kısım yönetici de dahil olmak üzere, farklı düzey ve işlevlerdeki pek çok kişinin dopingi etik dışı bulmadığı, hatta bunlara bazı hekimlerin de dahil olduğu bilinmektedir. Hatta insan sağlığı için yemin etmiş hekimler olmadan doping yapılması neredeyse imkansızdır. Bu fikir sahipleri dopingin içerdiği sağlık risklerini sıklıkla sporcunun kişisel tercihi olarak yorumlamaktadırlar. Âdil olmayan bir yarışta kazanmayı etik sayabilen bu felsefenin özünde kazanmak uğruna her şeyin mübah olduğu düşüncesi yatmaktadır.

Yüzme Federasyonu doping ile mücadele talimatı <https://dosya.tyf.gov.tr/public/upload/0/2018-03/DOPINGLE-MUCADELE-TALIMATI.pdf> adresinden incelenebilir.

Sporda karşılaşılan fair play ilkelerine aykırı bir diğer kavramı ise şike oluşturmaktadır. Şike, “mad-di veya manevi çıkar karşılığı anlaşma ile maçın sonucunu değiştirme, danışıklı spor karşılaşması yapma” anlamına gelmektedir. Şikenin antik çağlardan beri varlığı bilinmektedir. Tanrıları onurlandırmak için yarışılan ve karşılaşmalar öncesi zorunlu dürüstlük yemini edilen Antik olimpiyat oyunlarında şike, tanrılara karşı işlenen en büyük günahlardan

biridir. “Zaferi satın almak ya da satmak” olarak tanımlanan şike tespit edildiğinde, muhatapları onursuz etiketiyle yaşamaya mahkûm bırakılıyordu. Kötü örneğin sürekli hatırlanması için “onursuz” sporculara, kaidelerine adlarının ve işledikleri suçun yazıldığı kendi heykellerini yaptırma cezası veriliyordu. Heykeller herkesin görmesi için stad-yumun girişine dikiliyordu. Lekelenen sadece spor-cu olmuyor, haksız kazanılan zaferden yararlanacak herkes (antrenör, aile, yurttaşı olduğu kent yöne-timi gibi) şikede pay sahibi olarak addediliyordu. Antik Çağ’da şike daha çok sıklet sporlarında, güreş ve boksta görülüyordu.

dikkat

Fransızca kökenli “şike” sözcüğü Türkçede “danışıklı dövüş” olarak bilinmektedir.

İzleyiciler, sonucu önceden kararlaştırılmış de-ğil, bizzat yarışma alanlarında, yarışmanın yazılı kuralları çerçevesinde, hatta yazılı olmayan insani

jestlerin de sergilendiği, katılımcıların fiziksel, zi-hinsel ve ruhsal performanslarının en iyisini orta-ya koymalarıyla belirlenecek müsabakalar izlemek isterler. Sporun, sporcu, antrenör, yönetici veya izleyici tüm paydaşları için ilginç olan tarafı, so-nucun önceden mutlak olarak bilinemez olması, diğer bir ifadeyle her türlü ihtimale açık oluşudur. Şikeli müsabaka sonucundan zarar görenler sade-ce seyirciler değil, aynı zamanda performans sıra-lamaları şike nedeniyle değişen üçüncü taraflar, sporcular ve takımlardır. Üçüncü tarafın haksız avantaj kazanmasına yönelik şike olayları yaygındır ve ülkemizde genellikle “hatır şikesi” olarak orta-ya çıkmaktadır. Üçüncü tarafa haksız jest anlamı-na gelen hatır şikesi, karşılığının yine mukabil bir haksız jestle ödenmesi ihtimali düşünüldüğünde, şikenin sürdürülmesinde önemli faktörlerden biri-dir. Şike, adil bir oyunun öncelikli şartı olan fırsat eşitliği ilkesini çiğnemektedir. Yarışmada sonucun, sporcuların oyunda elinden gelenin en iyisini yap-ma, haksız avantajlardan kaçınma, rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmama gibi erdemli davranışlarla belirleneceğine dair inançları zayıflatmaktadır.

Öğrenme Çıktısı

- 1 Amatör ve profesyonel sporda fair play anlayışını açıklayabilme
- 2 Sporcuların fair play ilkelerine uyma ve uymama nedenlerini listeleyebilme
- 3 Sporda şike ve dopingi fair play açısından tasvir edebilme

Araştır 1

Spor kariyeri boyunca kazandığı bir çok maç bulunan Ahmet antrenörün sporcularına hakeme fark ettirmeden nasıl faul yapacaklarını öğretmesi üzerine, antrenmanlarını izleyen arkadaşı Hasan antrenör Ahmet antrenöre yaptığı etik kurallara aykırı olduğunu söyler. Ahmet antrenörün buna cevabı:

-... Burada her şey kazanıp kaybetmekle ilgili. Hakem görmediği sürece faullü oynamanın hiçbir sakıncası yok. Sadece hakeme yakalanırsan aldatma yapmış sayılırsın. Sporcularıma bunu o kadar iyi öğretiyorum ki hiçbir zaman hakeme yakalanmıyorlar ve sonuçta kazanan hep benim takımım oluyor. Sonuçta önemli olan ne pahasına olursa olsun kazanmak! Sporun gerçek dünyası bu! Sen de bunu en kısa sürede uygulamalı ve sporcularını bu yönde geliştirmelisin!

Ahmet antrenör ile siz sohbet ediyor olsaydınız bu konuşma üzerine cevabınız ne olurdu?

Sporun ruhu gerçekten bu mudur?

İlişkilendir

“Yarışma Sporlarının Ahlaksal Amacı” başlıklı makalede, yarışma sporları ve ahlak arasındaki ilişki çeşitli açılardan incelenmektedir. Rekabet ve profesyonelliğin spor ahlakı üzerinde çok ciddi olumsuz etkileri bulunmaktadır. Oysaki spor, kişilerin karakter eğitiminde bir araç olmalı, spor çevreleri ise üstlendikleri misyon ile özellikle çocuk ve gençlere pozitif rol model sergilemelidir. Yarışma sporlarındaki ahlaki durum üzerine yazılmış olan bu makale ile siz de kendi yaşadığınız durumları gözden geçirerek, rekabet-ahlak kavramları arasındaki ilişkiyi tartışınız. [Künye: Balçıklı, G. S. (2017). Yarışma sporlarının ahlaksal amacı. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 8(1), 47-51 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/267004>]

Anlat/Paylaş

Arkadaşlarınıza, sporda karşılaştığınız ve “fair play anlayışına uygun” ya da “fair play anlayışına uygun değil” biçiminde değerlendirdiğiniz iki örnek olay anlatınız ve gerekçelerini açıklayınız.

SPORDA FAIR PLAY EĞİTİMİ

Spor yoluyla yoğun duygusal deneyimler yaşanmakta, zengin sosyal ilişkiler kurulmakta, çok çeşitli ahlaki karar süreçleri ile karşılaşmakta ve ahlaki değer gelişimi sağlanmaktadır. Bu anlamda spor kişilerin ahlak gelişimi için eski çağlardan bu yana araç olarak kullanılmaktadır. Antrenörler, antrenman veya oyun süresince sporcularının beceri gelişimi üzerine odaklanarak takımında yer alan her sporcunun sarf ettiği çabayı görmeli ve oyuncular arasında işbirliğini sağlamalıdır. Ayrıca genç yaştaki sporcuların da değer öğrenimi ve beceri gelişimi üzerinde durmalıdır. Çünkü etik davranışlar doğuştan kazanılan davranışlar değildir ve sonradan öğrenilmektedir. Hiç kimse bir anda iyi karakterli olamaz ancak doğuştan bu kapasiteye sahiptir ve bu da eğitim yoluyla geliştirilmelidir. Antrenörler sporcularına her türden durum için iyi ve kötü arasındaki farkı öğretmelidir. Bu anlayış, antrenörün birinci sorumluluğu olmalıdır. Antrenörler, sporcularında her yaşta karakter gelişimini gerçekleştirebilirler. Sosyal algı yönelimi, sporcuların birbirleri ile yapısal ilişkiler kurmasını sağlayarak arkadaşlık duygusunun gelişmesine olanak tanımaktadır. Sporda fair play dışı davranışları azaltabilmek için ise ego yönelimi ve sosyal statü yönelimi kontrol altında tutulmalıdır. Antrenör takımda herkese eşit davranmalı, takımın en iyi oyuncusuna ceza vermemek gibi taraflı davranışlarda bulunmadan, takımda herkes eşit olmalıdır. Bahsedilen gereklilikler çerçevesinde bu bölümde; okul beden eğitimi ve antrenör eğitiminde fair play eğitime yönelik bilgiler, fair play ve empati ilişkisi ve antrenörler için fair play eğitime yönelik örnek uygulamalar bulunmaktadır.

Fair Play ile İlgili Temel Kavramlar

Fair play idealinin anlaşılabilmesi için öncelikle bazı kavramların tanımlanması, anlaşılması ve içselleştirilmesi; bu yolla fair play eğitiminin verilmesi gerekmektedir. Bu anlamda karşımıza bazı üst düzey soyut kavramlar çıkar. Bu bölümde inançlar, değerler, tutumlar, ahlak ve etik kavramları kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

Resim 4.2 Spor ortamında bazı kararları vermek diğerlerinden daha zordur!

İnançlar: İnançlar psikolojik açıdan değerlendirildiğinde karmaşık bir yapıya sahiptir. İnançlar, doğruluğu kabul edilen fikirler olarak daima bilişsel bir oluşum içermekte ve üç farklı tipten oluşmaktadır. *Betimsel* ya da *varoluşçu* inançlar, deneyimlerden hareketle doğru ve yanlış belirlemesi yapmayı; *değerlendirmeci* inançlar, inanılan obje üzerinde olumlu ya da olumsuz yargıda bulunmayı ve *yasaklayıcı* inançlar, istenen veya istenmeyen düşünce ve davranışları yargılamayı içermektedir. Kişiler ahlaksal yargılarını inançların bu üç türünü de kullanarak oluşturmaktadır. Örneğin bir sporcu kazanmak için aldatici bir harekete başvurmaya karar verirse ilk olarak davranışının kurallara aykırı olduğunu bilir (varoluşçu inanç), ancak kazanmayı istemektedir (değer verici inanç). Başka örnekte ise, bir sporcu kazanmak için doping kullanmaya karar verirse ilk olarak bu sporcu davranışının sağlığına zararlı ve kurallara aykırı olduğunu bilmelidir (varoluşçu inanç), ancak performansını daha kolay ve hızlı bir biçimde artırmayı istemektedir (değer verici inanç).

Tutumlar: Tutumlar, doğrudan gözlemlenebilen bir özellik değil, ancak bireyin gözlenebilen değerlerinden çıkarsama yapılabilen ve o bireye atfedilen davranışa hazırlayıcı bir eğilimdir. Örneğin bir sporcu kurallara sıkı sıkıya bağlı, spor ruhuna uygun olarak dürüst yollarla kazanma tutumu içerisindeyken antrenörünün ve çevrenin baskısı sonucu faullü bir harekette bulunmak zorunda kalarak rakibini oyun dışı bırakabilir. Ya da bu durumun

tam tersine kural dışı oynamayı, hakemi kandırarak kazanmayı bir tutum haline getirmiş bir sporcu, sonraki karşılaşmada yer alamama korkusu ile tüm karşılaşma boyunca faullü oynamaktan kaçınmış olabilir. Yani, ortam davranışı belirlemede tutumdan daha etkili olabilir. Ancak, çok güçlü tutumlar ortamsal engelleri aşır her durumda aynı davranışa yol açabilir. Tutumlar bireyin düşünce, duygu ve davranışlarıyla ilgili olmak üzere üç öğeden oluşmaktadır. Araştırmacılar tutum kavramı üzerinde kesin bir tanıma varamamışlardır ama genel bir tanımla sunmak için kullanılan yeteri kadar ortak nokta bulunmaktadır. Tutumlar, olaylar veya objeler hakkında değerlendirici yargılarda bulunma eğilimleri ya da duygularıdır. Ahlaki tutumlar sadece tüm tutumların küçük bir alt bölümüdür, ancak tutumlar ahlaki alan için kesinlikle önemlidir. Hukuka, insan haklarına, politik çekişmelere, diğer insanların etnik değerlerine, dinlere ve karşı olan tutumlar önemli ahlaki tutumların birkaç örneğidir.

Değerler: Değerler, kişilerin ideal davranış tarzları ve yaşam hedefleri hakkındaki inançları olup kişinin yaşamına rehberlik eden çok yönlü standartlardır. Değerler temel insan ihtiyaçları olduğu için duyuşsal ve motivasyonel yaşamımızda önemli rol oynamaktadır. Değerler yalnızca kişisel ihtiyaçları değil, aynı zamanda da sosyal ve geleneksel ihtiyaçları da yansıtmaktadır. Nesne ve olayların bir toplum, bir sınıf ya da bir insan bakımından taşıdığı önemi belirler. Değerlerin, bireyin sergilediği davranış ve tutumlar üzerinde kalıcı etkilerinin olduğuna inanılmakta ve yaşamda uygun olan ya da olmayan, tercih edilen ya da edilmeyen şeyler hakkındaki kararlarımız ile ilgili olduğu ifade edilmektedir.

Literatürde çeşitli değer teorileri ile karşılaşmak mümkündür. Allport, Vernon ve Lindzey'in değer teorisi incelendiğinde; estetik, teorik, ekonomik, siyasi, sosyal ve dinî olmak üzere altı boyutun olduğu görülür. Bu altı boyutun da kendine özgü değerler içerdiği söylenebilir. Estetik boyut, şekil ve ahenk bütünlüğünü öncellerken, Ekonomik boyutta değerlerin ana önceliğini fayda oluşturmaktadır, Teorik değerlerde gerçekliğe ulaşmak önemlidir ve bu boyutun en önemli kavramlarını; muhakeme, gözlem, eleştiri ve rasyonel düşünce oluşturmaktadır. Amaç ise; bilgi edinimi ve bilginin düzenlenmesidir. Siyasi değerlerde ağırlıklı olan kavramı güç oluşturunca, gücün kazanımı ve kullanılması bu değeri benimseyen bireylerin en temel amacı olarak özetlenebilir. Sosyal değerlerin temeli ise sevgiye dayan-

maktadır. Dini değerler ise evreni bir bütün olarak algılar ve kendini bu bütünlüğün bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu bakış açısına göre, her insanın kendine özgü kabul ettiği, önemseydiği bir veya birden çok değer vardır ve bu değerler insanın yaşamını belirler. Bir birey için önemli olan değer, bir diğeri için aynı derecede önem arz etmeyebilir.

Graves'in teorisine göre ise, insanın değerlerini ve yaşam biçimlerini varoluşçu bir yaklaşımla ele alır ve hiyerarşik bir düzenlemeye indirger. Ona göre, insanın doğası açık bir sistemdir. İnsanın yapısı sabit bir düzeyden diğere sızarak gelişir ve insanın bütün psikolojisi yeni bir sabit düzeye her geçişinde yeni bir biçim alır. Bu nedenle değerler, sistemden sisteme farklılık gösterir. Graves, hiyerarşik sistemde her başarı durumunu, bir denge durumu olarak açıklamakta ve denge durumuna ulaşan bireyin, hiyerarşinin bir üst basamağına geçeceğini savunmaktadır. Graves'in belirlediği yedi tane var olma düzeyi bulunmaktadır. Birinci düzeyi tepkisel var olma oluşturmaktadır. Bu düzey; insanların temel fizyolojik ihtiyaçlarını gidermeye çalıştığı düzeydir. Değerlerin tepkilerle belirlendiği düzeydir. İkinci düzeyi geleneksel var olma oluşturur. Burada insanlar, sadece var olma ihtiyacı duyarlar. Tek ihtiyaç, nesli devam ettirmektir. Üçüncü düzeye gelindiğinde bu aşamayı ben merkezli olma oluşturmaktadır ve insan olma olgusunun belirlediği düzeydir. Birey olma dürtüsü çok güçlüdür. Başkaları üzerinde baskı kurma ve birey olma güdüsü çok yüksek olduğundan, değerler de bu amaca hizmet edecek biçimde şekillenir. Dördüncü düzey özverili olma düzeyidir. Acı ve ölümden sonraki yaşam için var olma ağırlıklı olan duygudur. Tanrı'nın koyduğu değerlere yönelme söz konusudur. Beşinci düzey olan materyalist var olma düzeyi ise, dünyanın sırlarını keşfetme ve dünyayı yönetme duygusu egemendir. Bu durum, materyalist bir yaşam ve değerlerin öne çıkmasına neden olur. Toplumsal var olma düzeyi altıncı düzeyi oluşturmaktadır. Bu düzeyde diğer insanlar önemli hâle gelmiştir ve toplum bir bütün olarak değerlidir. Çağcıl yaşam biçiminin sunmuş olduğu rasyonel değerlerden çok insani değerler öne çıkar. Yedinci ve son düzeyi ise varoluş oluşturur. Değer sisteminin temeli bilgiye ve evrenle ilgili gerçekliğe dayalıdır. İnsan, kendine güvenir; hayata, bağımsızlığa ve toplumun çıkarlarına değer verir. Farklı değerlere hoşgörü vardır, otoritenin kontrolsüz kullanımına karşıdır.

Rokeach değer teorisini iki ana başlıkta toplamış, her bir başlık altında da on sekiz değer gruplamıştır. Ana değerleri, temel değerler ve araçsal değerler olarak gruplamıştır. Temel (terminal) değerler, hayatın amacını belirleyen ve buna hizmet eden değerler şeklinde açıklanabilir. Ona göre bir bireyin herhangi bir sosyal değerinde gerçekleşecek yükselme veya düşmenin diğer sosyal değerlerinde de yükselmeye veya düşmeye yol açacağını savunur. Aynı şekilde eğer bireyin bireysel değerinde bir yükselme veya düşme varsa bu diğer bireysel değerlerinin de yükselmesine ya da düşmesine neden olur. Araçsal değerler ise amaca ulaşmada kullanılan aracı değerlerdir. Rokeach (1973), araçsal değerleri de ahlaki değerler ve yeterlilik değerleri olmak üzere ikiye ayırmıştır. Ahlaki değerler yaşamın amacıyla olmaktan çok davranış biçimleriyle ilintilidir. Özellikle de davranışın kötü ve yanlış olarak nitelendirilen sosyal boyutunu içerir. Yeterlilik değerleri ise sosyal olmaktan çok bireyseldir. Değerler insanda heyecan uyandırabilir ve bir değere karşı duygusal olarak yakınlık veya karşıtlık hissedilebilir ve bir durum karşısında bireyi harekete geçirebilir. Yani değerler, davranışlar üzerinde yönlendirici etkiye sahiptir.

Hofstede'nin değer teorisinde bireylerin davranışlarında hem bireyin kendisi hem de içinde bulunduğu durum etkilidir. Eğer bir bireyin zihinsel sistematığı ve içinde bulunduğu durum bilinirse bireyin davranışı da kestirilebilir. Hofstede, sistematığı evrensellik, bireysellik ve kolektiflik özellikleriyle açıklar. Evrensellik, en az kendine özgü ama en temel özellik olarak belirlenir. Bütün insanlar için geçerli olan bu düzey, insanın genetik olarak sahip olduğu bir sistemdir. Örneğin, gülmek ve ağlamak gibi davranışları içermektedir. Kolektiflik düzeyi ise insanların bir kısmı için aynıdır. Ona göre değerler, bireylerin ve toplumların özelliklerini ve kültürlerini belirler.

Ahlak: Ahlak kavramı değer kavramı ile yakından ilişkilidir. İnsanlar futbol maçı seyretmek üzere stadyuma girmek için deliler gibi koşuşturarak birbirlerini ezdiklerinde çoğumuz büyük öfke duyarız. Çünkü insan yaşamında yüksek değerler yer almaktadır. Benzer olarak sporcuların ilaç testleri pozitif çıktığı zaman çoğumuz hayal kırıklığı yaşarız; çünkü bizim sağlık, adalet, onur gibi değerlerimiz bulunmaktadır. Ahlakı bir makine olarak hayal edersek onu çalıştıran yakıt değerlerimizin gücüdür. Değerleri ahlaki ve sosyal değerler olarak

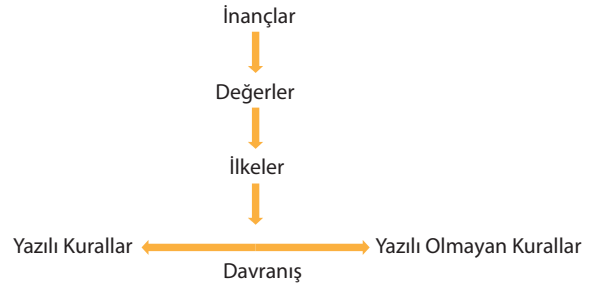
ayırduğumuz zaman birincil ahlaksal değerleri doğruluk, adalet, sorumluluk; sosyal değerleri ise sadakat, bağlılık, işbirliği, çok çalışma ve arkadaşlık gibi kavramlar oluşturmaktadır. Günümüzde tercih edilen sadece sosyal değerlere sahip olmaktır. Bir sporcu kulübüne sadık olabilir, bağlı olabilir, çok iyi iş birliği içinde bulunabilir, ancak bu sporcu başarısını genelde haksız yollara başvurarak, hakemleri aldatarak sağlıyorsa burada ahlaksal değerlerden bahsedilemez. Bunun tam tersine sadece ahlaksal değerlere sahip olan bir sporcuda sorumluluk duygusu doğruluk duygusu çok yüksek olabilir, ancak takım arkadaşlığı ve takım uyumu zayıfsa, çok çalışma alışkanlığı edinmemişse burada da sosyal değerlerden bahsedilemez. Sonuç olarak, bir kişide sadece ahlaksal ya da sadece sosyal değerlere sahip olmak yetmemeli, bunların uyumlu bir bütünlüğü aranmalıdır. Bireyde var olan değerler sistemi, gelişimsel bir süreç içinde ortaya çıkmaktadır. Bu sürece ahlak gelişimi denir. Ahlak gelişimi toplumun tüm değerlerine kayıtsız şartsız edilgin bir uyma değil, topluma etkin bir uyumu sağlamak için değerler sistemi oluşturma sürecidir. Ahlak gelişimine ilişkin bilimsel yaklaşımları; psikanalitik kuram, sosyal öğrenme kuramları yaklaşımı ve zihin gelişim kuramı yaklaşımı olarak üç ana grupta toplanabilir. Psikanalitik kuramın kurucusu Freud'a göre, ahlak gelişimi çocuğun kişiliğinde süpereo'nun (üst benlik) gelişmesi ile elde edilmektedir. Süpereo, çocuğa anne babası tarafından yöneltilen ödül ve ceza uygulamaları ile oluşan toplum değerlerinin içsel temsilcisidir ve görevi, bireyin toplumun onaylayacağı yönde davranmasını sağlamaktır. Birey sadece ana babasının değerlerini değil, aynı zamanda onların süperegolarını oluşturan toplum değerlerini, süpereo'nun iki elemanından biri olan "vicdan" a yerleştirir. Vicdan, toplumun suç saydığı davranışlara girmesini ve hatta bunları düşünmesini bile suçluluk duyguları ile engeller. Süpereo'nun diğer elemanını oluşturan ideal ego ise, toplumun değerlerine uyma sonucu kişiyi gurur ve kıvanç duyguları ile ödüllendirir.

Ahlak davranışını öğrenme kuramları içinde ele alan öğrenme kuramcıları, bu tür davranışların kazanılmasında önemli olan ceza, ödül, pekiştirme, model alma, taklitte öğrenme süreçleri üzerinde durmuşlardır. Eysenck, ahlaki değerlerin kazanılmasının modern öğrenme kuramı doğrultusunda gerçekleşebileceğini belirtir. Eysenck'e göre ahlaki değerlerdeki yoksunluk, koşullanma yetersizliği ve

yanlış koşullanma sonucu ortaya çıkmaktadır. Ona göre, dışa dönük kişilik yapısı, içe dönük kişilik yapısına göre daha güç koşullanmaktadır. Öğrenme kuramları çerçevesinde Bandura ve Walters, Sosyal Öğrenme ve Kişilik kuramlarını büyük ölçüde taklit ve model aracılığı ile öğrenme üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Taklidin sadece onaylanan değil aynı zamanda onaylanmayan davranışların edinilmesindeki önemini vurgulamışlardır.

Zihinsel gelişim kuramında ise en kapsamlı ve inandırıcı açıklamayı getiren Piaget'ye göre ahlak gelişimi evreler halinde zihinsel gelişime paralel olarak ilerlemektedir. Zihin gelişimi kuramının bir diğer öncüsü Kohlberg'e göre ahlak gelişimi aşamaları hiyerarşik bir sıra izler, aşamalarda herhangi biri atlanarak daha üstteki düzeylere ulaşılamaz. Kohlberg bu durum ve benzerleri için aldığı cevapları sınıflandırmış ve insanların 6 yargı aşaması geçirdiklerini belirtmiştir. Bu 6 aşama, 3 düzey içinde yer almaktadır. Gelenek Öncesi Düzey (3-9 yaş): Bu dönemde temel olan kişinin kendi gereksinimlerini doyurması yönünde davranmasıdır. Kendi çıkarları ön plandadır. 'Kuvvetli olan Kazanır' düşüncesine sahiptirler. Bu düzeydeki çocuklar sadece otoriteye uyar ve cezalandırılmaktan kaçınırlar, etkinliğin fiziksel sonuçlarının etkisinde kalırlar. Bu dönemde kalan kişiler ceza görmeyeceklerine inanırlarsa kuralları çiğneyebilirler. Bu dönemde işlenen suçun önemine ilişkin algı da verilen zararın fiziksel sonuçları ile doğru orantılıdır. Gelenek öncesi düzey içinde itaat ve ceza eğilimi ile saf çıkarıcı eğilim olmak üzere iki aşama bulunmaktadır. İki eğilim arasındaki en önemli fark ikinci eğilimdeki bireylerin zaman zaman kendileri dışındaki bireylerin de gereksinimlerini dikkate almalarıdır. Ancak başkaları ile ilgilenmek çıkarıcı olarak yapılır. Ne kadar alırlarsa o kadar verirler. Geleneksel Düzey (9-14 Yaş): Bu düzeyde empatik düşünce öne çıkmaya başlar. Bu düzeyin üçüncü aşamasını iyi çocuk eğilimi oluşturmaktadır. Grubun beklentilerine ve kurallarına uygun davranma eğilimi görülür. İyi çocuk olma, grubun hoşuna gitme ön plandadır. Dördüncü aşama kanun ve düzen eğilimidir. Bu dönemde bireylerin akran gruplarından ziyade toplumun kurallarına ve yasalarına uygun davrandıkları gözlenir. Kanunlar soru sorulmaksızın izlenir. Kanunlara uymayanlar asla onaylanmazlar. Pek çok yetişkin genelde bu dönemde kalır. Gelenek sonrası düzey (14 yaş ve üstü): Bireyin başkalarından ve otoriteden bağımsız olarak izlemek istediği ahlak

ilkelerini seçtiği ve kendine özgü değer sistemini örgütlediği düzeydir. Beşinci aşamada sosyal sözleşme ve anlaşmalara uyma eğilimi bulunur. Kanunların kullanımı ve değerleri görelî ve topluma özgüdür. Kanunlar demokratik olarak değiştirilebilirler. İnsan hakları gözetilerek konulmuş kural ve yasalara uygun davranma ön plandadır. Bu dönemde tüm insanların özgürlüğü ve eşitliği gibi soyut kavramlar önem kazanır. Bu ahlak gelişimi düzeyinde ise kişi ahlak ilkelerini kendisi seçip oluşturur. Bu ilkeler adalet, eşitlik, insan hakları gibi soyut üst düzey değerlere dayalıdır. Bu ilkeleri ihlal eden kanunlara uyulmamalıdır. Çünkü adalet yasaların üzerindedir. Bireyin haklarına saygı esastır.

Şekil 4.1 İnançlardan davranışa.

Kaynak: Lumpkin, Stoll ve Beller, 2003.

Etik: Etik, felsefenin ahlaklılık ile, ahlaki değerle ilgili olan alt dalına veya disiplinine karşılık gelmekte ve ahlaklılığı konu edinerek insan varlığının pratik boyutu üzerine yükselen bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Etik ve ahlakın genellikle birbirine karıştırıldığı görülmektedir. Etik ve ahlak arasındaki ayrım ise şöyle açıklanmaktadır: Ahlak, toplumlar tarafından, insanların birbirleriyle olan davranışlarını düzenlemek amacıyla geliştirilmiş normlar, kurallar ve değerler bütününe karşılık gelirken; etik, ahlak ve ahlaklılık olgusu üzerine felsefi bir düşünüm ya da sorgulama olarak ortaya çıkmaktadır. İkisi arasındaki en önemli fark, ahlakın yerel olduğu yerde, etiğin genel ve evrensel olmasında meydana gelir. Geçmişten günümüze toplumlar ideal insana ulaşma amacı içinde olmuşlardır. İdeal insana ulaşma süreci, toplumdan topluma farklılıklar içerse de her çağda ihtiyaç duyulan temel noktayı etik anlayış oluşturmaktadır. Ancak ne yazık ki günümüzde etik kurallara uygun davranışlar sergileme açısından sıkıntılar yaşanmakta

ve bu durum için etik eğitime yönelik tedbirlerin alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Klasik çağdan bu yana etik kurallara uygun davranışların kazandırılması noktasında sporun bir araç olarak kullanıldığını görmek mümkündür. Beden eğitimi ve sporun ahlak gelişimi için uygun bir ortam oluşturduğu bilinmektedir. Spor etiğinin görevi, spor özeline indirgenmeden açıklanamaz. Örneğin fair play anlayışı saygı ve adalet kavramları göz önünde bulundurulmadan anlaşılamaz. Hayatta uyulması gereken etik kurallar olduğu gibi spor özelinde de uyulması gereken etik kurallar vardır ve bu kurallar birbirinden farklılık göstermemelidir.

Okul Beden Eğitiminde Fair Play Eğitimi

Beden eğitimi dersleri hiç şüphesiz ki ahlaki gelişimde önemli etkenlerden biridir. Organize sporlara göre (profesyonel, amatör) daha az göz önünde olması, başarı baskısının daha az olması, rekabet ortamının profesyonel spora oranla yüksek olması ve pedagojik bir plan ve program çerçevesinde ilerlemesi bakımından beden eğitimi dersleri ahlaki değerlerin verilebilmesi için uygun bir ortam sunmaktadır. Birçok araştırmacı, beden eğitiminin karakterin gelişimi için yararlı olduğu fikrini savunmaktadır. Beden eğitimi dersi hariç hiçbir eğitim programında fiziksel aktivitenin üzerinde durulmaz. Bu durum bile tek başına beden eğitiminin karakter eğitimi gerçekleştirebileceği fikri için yeterlidir, çünkü ahlaki davranış uygulamalı bir aktivite içerisinde çok daha rahat verilebilir. Ayrıca birçok öğrenci beden eğitimi dersinde fiziksel yeterlilik gösterebilmek için oldukça yoğun çaba harcamaktadır. İlk dönemlerde bu durum belki de öğrencinin fiziksel olarak kendini tanımlayabilmesi ile ilgilidir. Sonraki yaşlarda ise bu durum, hem kendini tanımlama hem de sosyal olarak kabul görebilmek ile ilgilidir. Her iki durumda da beden eğitimi dersleri ahlaki durumlar için zengin bir yapıya sahiptir. Beden eğitimi dersleri, öğrencilerin güçlü ve zayıf noktalarını sergileyebilecekleri, kendilerini gösterebilecekleri bir ortam sunmaktadır. Yeni becerilerin denenmesinde başarı ve başarısızlık durumlarına artık utanma ve mutluluk duyguları da eşlik edebilir. Beden eğitiminin oluşturacağı böyle bir çevrede, korku, acı, güvende hissetmeme gibi duyguları ortaya çıkarmak bir bakıma daha kolay olmaktadır. Beden eğitimi sınıflarında yer alan bu

türde bir bütünleşme çocuklarda bakış açısı alma ve empatinin geliştirilmesi için uygun bir ortam sunacaktır. Yine beden eğitimi derslerinde öğrenciler farklı görev yönelimi davranışlarına yönlendirilirken önemli içselleştirmeler yapabileceklerdir. Görev yönelimi öğrencilerin davranışları üzerinde bir farkındalık yaratarak kendilerini yönlendirme becerilerine yönelik uygulamalarla da kendini geliştirme konusunda yardımcı olacaktır. Beden eğitimi öğretmenleri öğrencilerini yönlendirirken onlara kendi seçimlerini yapabilme imkanı sağlayacak görevler vermeli, öğrencilerin kendi kendilerine bir amaç oluşturabilecek durumlar yaratabilmelerini sağlamalı ve sorumluluk alabilecekleri süreçler oluşturmaktadır. Sonuç olarak, beden eğitimciler işbirliğine dayalı oyunlar, grup çalışmaları, bireysel farklılıklara saygı, problem çözme becerileri, empatik becerilerin gelişimi gibi konularda öğrenci kazanımlarını sağlamalıdır.

Antrenör Eğitiminde Fair Play Eğitimi

Antrenörler, sporcularının karakter gelişimi üzerinde diğer spor çevrelerine oranla en büyük paya sahip kişilerdir. Burada antrenörlerin sporcu davranışları üzerindeki önemli yönlendirmeleri karşımıza çıkmaktadır. Eğer bir antrenör sporcusunun ego yönelimini geliştirirse karşımıza fair play kurallarına tamamen zıt davranışlar çıkar. Bunun tam tersine sporcusunda görev yönelimini desteklerse fair play kurallarına yönelik davranışları görmemiz daha mümkün olacaktır. Antrenörün algısı hiçbir zaman “ne pahasına olursa olsun kazanma” prensibine yönelik olmamalıdır. Sporda sıklıkla karşılaştığımız “antrenörlerin gözleri top üzerinde değil çocuğun üzerinde olmalı” ya da “sporcu ilk, kazanmak ikinci sıradadır” sloganları ön planda tutulmalıdır. Burada da devreye antrenörlerin sorumlulukları girmektedir.

dikkat

Fair play eğitiminde sihirli bir reçete yoktur. Sporcularda fair play eğitimi sistematik bir şekilde bizzat antrenörün bu konudaki bilinci ile gerçekleştirilebilir.

Antrenörlerin fair play ile ilgili görevlerini birkaç basamak altında açıklamak mümkündür. Ön-

celikle ahlakın köklerinin empatide bulunduğu düşüncesinden hareketle, antrenörler; sporcularında ‘empatik’ becerilerin gelişmesi için farklı yöntemler kullanmalıdır. Elbette ki bu yöntemlerin kullanılması zaten programı yoğun olan antrenör için birtakım zamansal sıkıntılar yaratabilir. Bununla birlikte antrenman sırasında, teknik-taktik toplantıların yapıldığı günlerde, karşılaşma öncesinde ya da sonrasında fair play ile ilgili verilecek sistematik eğitimler de sporcuların karakter gelişimleri için son derece önemlidir. Bu çerçevede antrenörlerin sporcularına fair play öğretiminde kullanabilecekleri farklı uygulamalar bulunmaktadır. Örneğin, Piaget çocukta adalet kavramının iş birliği sonucunda geliştiğini ve adalet duygusunun gelişimi için çocukların kendi aralarında karşılıklı saygı ve dayanışmadan başka bir şeyin gerekli olmadığını belirtmektedir. Sporcu için önemli kazanımlardan olan iş birliği ve bunun yanında takım arkadaşlığı sporculara çeşitli aktiviteler yoluyla kazandırılabilir. Antrenmanlarda ısınma sırasında ya da antrenman sonrası eğlence amaçlı oynatılacak eğitsel oyunlar iş birliği gerektirecek türden oyunlardan seçilebilir. Oyunun amacı açıklanırken antrenör iş birliğinin önemi üzerine vurgu yapmalı ve sporculara eğer işbirliğinde bulunmazlarsa oyunun sonuçlanamayacağını söylemelidir. Bunun yanı sıra antrenman için gerekli olan malzemelerin hazırlanması ve toplanması sırasında yine iş birliği gerektirecek durumlar antrenörler tarafından kasıtlı olarak yaratılmalı ve iş birliği yapıldığı takdirde amaçlara daha kolay ve daha eğlenceli olarak ulaşılabilceği üzerinde durulmalıdır. Takım arkadaşını desteklemek, ihtiyaç durumlarında ona yardım etmek yine antrenörün üzerinde durması gereken bir diğer unsurdur. Takım arkadaşlarına yönelik prososyal (yardımlaşmaya yönelik) davranışlar yine antrenmanlar içerisinde sporculara verilebilir. Sporcuların birbirini desteklemesi, hatalı ya da yanlış bir hareketten sonra birbirlerine cesaret vermesi gibi davranışların önemi üzerinde durulmalıdır.

dikkat

Birer rol model olan antrenörlerin sporculara yaklaşımları, onların karşısında sergiledikleri tavır, hal ve hareketleri sporcular üzerinde son derece etkilidir.

Spor ortamında sporcuların kendi duygularını kabullenmeleri geliştirilmesi gereken bir durum olarak kaşımıza çıkmaktadır. Mağlup takım oyuncularının genellikle oto kontrollerini kaybettikleri ve neticede rakiplerinin, hatta kendilerinin bedensel bütünlüklerini tehlikeye atacak düzeyde erdemsiz ve acımasız davrandıkları sık gözlenen bir durumdur. Bu yöndeki ilk adım acı veren duyguları kabullenmeyi, onlarla başa çıkmayı öğrenmektir. Duyguları kabullenmenin ve uygun yaklaşımlar geliştirmenin koşulu, antrenörün de bu aşamada ölçülü davranışlar sergileyebilmesi ve bu anlamda sporcularına pozitif rol model olmasıdır. Bu durumda antrenörün yaklaşımı, “Yenilgiden dolayı hayal kırıklığı yaşıyorsunuz. Tabii ki kaybetmek pek hoş değil. Fakat rakibe acı vermek veya oyun sonunda onlarla kavga etmek doğru bir davranış mıdır?” biçiminde olmalıdır. Antrenörün bizzat kendi deneyimleri ve duyguları üzerine konuşması sporcularına yenilginin her şeyin sonu olmadığını anlatması, burada önemli olanın hatalardan ders çıkartarak bunların geliştirilmesi gerekliliğini anlatacak bir yaklaşım içinde olması sporcuların da duruma katlanmalarını kolaylaştırır: “Kendinizi nasıl hissettiğinizi tahmin edebiliyorum. Çünkü ben de, hayal kırıklığımy oyunda rakibime yansıtmamayı ve kaybedilmiş bir oyunun her şeyin sonu olmadığını öğrenebilmek için yıllara ihtiyaç duydum!” Bu ve benzeri yaklaşımlar sayesinde sporcular kendi duygularını kabullenmeyi öğrenmiş, özsaygıları gelişmiş olarak spor sahalarında yerlerini alır.

Spor ortamında antrenör ve sporcuların fair play üzerine konuşmaları çok önemlidir. Antrenörler sık sık fair play ile ilgili pozitif örnekler üzerinde durmalıdır. Antrenmanlar ya da karşılaşmalar sırasında yaşanan fair play açısından uygun ve uygun olmayan davranışlar belirlenerek bunlarla ilgili tartışma ortamları yaratılmalı, fair play adına örnek sporcuların videoları, röportajları sporculara izletilmeli, branşa özgü örnek davranışlar sporcularla paylaşılmalı ve onların da bu durum karşısındaki düşüncelerini paylaşmaları istenmelidir. Antrenmanlar esnasında yaşanan fair play için aykırı durumlar mutlaka konuşularak sporcuların bu tür davranışların neden “sporda kötü davranış” olarak adlandırıldığını kendilerinin anlamaları sağlanmalıdır. Bu aşamada da devreye kural bilinci eğitimi girmektedir. Sporcular kuralları otorite baskısı ile değil neden önemli olduğunu kavrayarak içselleştirecek duruma getirebilmelidir. Fair

play kazanımına yönelik tüm içerikler antrenörler tarafından, sporcularının yaş gruplarına ve kazanımlarına uygun şekilde oluşturulmalı ve sistematik olarak verilmelidir. Küçük yaşlardan itibaren spor ortamında bulunmaları sporcuların karakter gelişimlerini birinci dereceden etkilemekte, antrenörler ise bu durumun mimarları olarak onlara bu süreçte rehberlik etmektedir. Eğer antrenörler, fair playe yönelik vurgu yapar, çaba harcar ve fair playi sporcularına öğretirlerse sporcuları da iyi davranışlar sergileyecektir. Ancak diğer taraftan kötü davranışlar sergileyen bir antrenörün de sporcuları sportmenlik dışı davranışlar gösterecektir. Antrenörlerin her sporcusu elit düzeyde sporcu olmayacaktır, aksine elit sporcu sayısı az olacaktır. Bu anlamda antrenörlerin bakış açısı sadece performans sporcusu yetiştirmek olmamalıdır. Çok boyutlu bir bakış açısıyla sporcularında “öğrenme” ön planda olmalı; sporcuların sadece fiziksel kapasite ve becerilerini artırmakla yetinmeyip bunun yanında psikososyal özelliklerinin de gelişimi desteklenmelidir. Özellikle genç yaşlarda verilecek bütünsel bir eğitim onların ileriki yaşlarında da davranışlarını etkileyecektir.

Fair Play ve Empati Eğitimi

İnsanlar gittikçe düzleşen bu dünyada hızla gelişen teknolojiye ayak uydurmaya çalışırken, bu durum onun daha çok yalnızlaşmasına, içine kapanmasına ve nihayetinde ben–merkezci bir yapıya bürünmesine yol açmaktadır. Ancak bunun yanın-

da insanoğlu sosyal bir varlıktır ve beraber olmaya mecburdur. Bu birliktelik insana bazı gereksinimleri zorunlu kılmaktadır. Örneğin; sağlıklı bir iletişim, karşısındakini anlama, yardımlaşma, karşısındaki kişiye iyilikte bulunma gibi davranışlar insan ilişkilerinde bulunması gereken zorunluluklardır. Buradan da karşımıza tüm bu davranışları içine alan **empati** kavramı çıkar. Empati, insan ilişkilerinde ve etkileşimlerinde çok yaygın şekilde kullandığımız bir kavramdır. İnsanların ahlak, prososyal davranışlar, anlayış, kaliteli iletişim gibi bir çok pozitif davranışını etkileyen empati günümüzde üzerinde araştırmalar yapılan ve geliştirilmeye çalışılan bir beceri olarak algılanmaktadır. Genellikle yetişkinler üzerinde araştırılan empatinin küçük yaşlarda kazandırılması gerekmektedir. Empatik bir tavır alınırken objektif olunmalı ve kişi kendi duygularını bir tarafa bırakarak, karşı tarafın duygularını anlamaya çalışmalıdır. Empatinin alt boyutlarından birini oluşturan sosyal perspektif alma becerisi; oyunu, müsabakaları ve sporu, bakış açısı yeteneğinin gelişmesinde var olan şeyleri göstermek için kullanmaktadır.

✓ **Empati;** birinin içsel duygu durumunu doğru olarak algılamak ve onun duygusal unsurlarını ve anlamlarını o kimse ‘kendisi imiş gibi’ yaşamak ve bu “mış gibi” olma koşulunu mutlaka yerine getirmektir (Roger, 1983).

Resim 4.3 Antrenörün sporcularıyla empati kurması çok önemlidir.

Oyun ve müsabakalar, gelişim çağındaki çocuğa sosyal rol ve kural deneyimini sağlayan minyatür sosyal sistemlerdir. Araştırmalar kuralların, yapılandırılmış ilişkilerin, hücum ve savunmaya dayalı stratejilerin üzerine yapılan vurguların çocuklara 8 ve 12 yaşları arasında yavaş yavaş verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu öneri, sporun sosyo-bilişsel yeteneklerin gelişimi için iyi bir nokta olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Çünkü kural bilinci de çocuklarda 10 yaş civarında gelişmeye başlamaktadır. Rol ve bakış açısı alma önemli ahlaki yeteneklerdir. Ayrıca, spor deneyimi ahlaki gelişimi ve ahlaki davranışı artırabilir. Sporun sosyal bakış açısı kazanma becerisini artırma potansiyeline rağmen, rekabetin rol almayı engellediği de ortaya çıkmıştır.

Empati becerisini etkileyen faktörler incelendiğinde sporun da bu faktörler içerisinde yer aldığı görülmektedir. Özellikle takım sporlarındaki etkileşimler oyunu koordine etme üzerine kurgulanmıştır ve bu kurgu da oyunu anlama yeteneğini gerektirmektedir. Sporcuların her bir takım arkadaşının farklı durumlarda hangi davranışları sergileyebileceğini tahmin etmeleri gerekmektedir. Bu durum bakış açısı geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Gerek takım arkadaşının gerekse rakibinin bir sonraki hamlesini tahmin edebilmek, içinde bulundukları duygu durumlarını anlayabilmek sporculara kazandırılması gereken önemli meziyetlerden birini oluşturmaktadır ki burada yine empatinin boyutlarından olan perspektif alma (bakış açısı alma) becerisi karşımıza çıkmaktadır. Çocuklara spor yoluyla kazandırılacak bir empati eğitiminden söz etmek mümkünken, literatür incelendiğinde, özellikle rekabet yönelimli spor ortamının empatiyi azalttığı yönündeki sonuçlarla da karşılaşılmaktadır. Günümüz sporunda kural ihlalleri ve fair play anlayışına aykırı davranışlar ne yazık ki artış göstermektedir. Bu durumun birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerin önemli bir bölümünü empatik anlayış eksikliğinin oluşturduğu söylenebilir. Sporculardaki ahlaki yönelim onların empatik becerileri ile yakından ilişkilidir. Empatik eksikliğin, spordaki antisosyal davranışları artırdığı bilinmektedir. Empatinin antrenör-sporcu ilişkileri üzerine etkisi incelendiği zaman ise, sporcu ve antrenörün birbirlerinin bakış açılarını algılamalarında empatik duyarlılığın önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Empatik duyarlılık üzerine yapılan çalışmalarda, bireysel sporlarla uğraşan antrenörlerden daha

fazla empatik duyarlılığa sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla, gerek sporcuların gerekse antrenörlerin eğitiminde empatik becerilerin geliştirilmesine önem verilmelidir. Empatik beceri deneyimle gelişmekte ve eğitimle bu becerinin öğrenilebileceği bilinmektedir. Bu eğitimdeki kritik nokta ise empati becerisinin empatik insanlardan öğrenilebilecek olmasıdır. Antrenörlerin empatik davranışlarının sporcularına yansıtacağı düşüncesinden hareketle sporcuların empati becerilerinin ve prososyal davranışlarının geliştirilmesi noktasında rol model olarak antrenörlere büyük görevler düşmektedir.

dikkat

Profesyonel sporcularda empati becerisi yüksek olanın fair playe yönelik davranışları da fazladır.

Empatik insan yetiştirme sürecinde sporcuların rol ve bakış açısı alma, empatik düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik aktivitelere yer verilmeli ve böylelikle empatik duyarlılık artırılmalıdır. Antrenörlerin uygulayabilecekleri çeşitli empati alıştırma- larını birkaç basamak altında açıklamak mümkündür. Öncelikle empati eğitimi programında empati ile yakından ilişkisi bulunan 'merhamet' duygusu spor yoluyla geliştirilmelidir. Bu yolla sporcuların diğer insanlara, doğaya ve hayvanlara karşı merhametle yaklaşmaları sağlanarak, aynı zamanda günümüzün en büyük sorunlarından olan sporda 'saldırgan davranışlar' sergilemelerinin de önüne geçilmeye çalışılmalıdır. Bu aşamada antrenörler merhamet duygusuna özellikle vurgu yaparak, sporcularını rakiplerine karşı sert müdahalelerde bulunmaktan alıkoymaya çalışmalı, onları birer düşman olarak göstermemelidir. Rekabetin çok yoğun yaşandığı spor ortamında antrenörler sporcularına farklı duygu durumlarını tartışabilecekleri bir ortam yaratmalıdır. Örneğin antrenörler; "Çok yoğun olarak hazırlandığınız bir müsabakayı kaybettiniz, kendinizi nasıl hissederdiniz?", "Çok önemli bir maçta kadro dışı kaldınız, kendinizi nasıl hissederdiniz?", "Karşılaşma sırasında rakibinizin sert müdahalesi ile sakatlık yaşadınız, kendinizi nasıl hissederdiniz? gibi değişik senaryolarla üzüntü, kızgınlık, hayal kırıklığı, öfke gibi farklı duygu durumlarına verilecek tepkiler üzerine uygulamalar sunabilir.

Bir diğer uygulama, örnek senaryoların kullanımı yoluyla verilir. Buna örnek olarak ise, “Arkadaşın maçın son saniyelerinde takımın kazanmasını sağlayacak golü kaçırıyor. Bütün takım golü kaçırdığı için arkadaşına yükleniyor. Bu durumda arkadaşın kendisini nasıl hissetmiştir?” vb. gibi senaryolar antrenör tarafından oluşturularak antrenman ortamında tartışma ortamı yaratılır. Son uygulamada ise antrenör, sporculardan antrenman sırasında yaşanan bazı davranışlar üzerine empati yapmalarını isteyebilir. Örneğin, “Yapmadığın bir hareketten dolayı bütün takım arkadaşların sana gülseydi kendini nasıl hissederdin?” ya da “Yapmadığın bir hareketten dolayı takım arkadaşların sana gülmek yerine seni destekleseydi kendini nasıl hissederdin?”. Bu sorular ışığında antrenörler sporcularından bu iki durum karşısındaki cevaplarını tartışmalarını isteyebilir. Ancak elbette ki spor ortamında empati kazanımı için öncelikle antrenörlerin empatik beceriye sahip olması ve bu beceriyi sporcularına nasıl kazandıracaklarını bilmeleri gerekmektedir.

dikkat

İyi bir antrenör, sporcularına empatik duyarlılıkla yaklaşmalı ve spor ortamında empatik bir atmosfer oluşturabilmelidir.

Empati, spor ve fair play ilişkisi üzerine detaylı bir araştırmaya <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/394418> adresinden ulaşabilirsiniz.

Öğrenme Çıktısı

- 4 Antrenör eğitiminde fair play eğitiminin önemini açıklayabilme
- 5 Okul beden eğitiminde fair play eğitiminin önemini ifade edebilme
- 6 Fair play anlayışının geliştirilmesinde empati eğitiminin önemini açıklayabilme

Araştır 2

Bir antrenör olarak sporda değerleriniz neler olmalıdır?

İlişkilendir

“Durum A: Hakeme fark ettirmeden faul yaparak rakibini sakatlayan Ahmet ceza sahasına girdi ve Gol! Ahmet’in takımı turu geçmeyi garantiledi!”

“Durum B: Son dakika. Mehmet faul yapıyor, hakem görmüyor. Mehmet faulü itiraf ediyor. Rakip topu kazanıyor ve Gol! Mehmet’in takımı eleniyor!”

Ahmet ve Mehmet’in antrenörleri olduğunuzu ve maç sonunda onlarla konuştuğunuzu düşünün. Her ikisine ayrı ayrı neler söylediniz?

Anlat/Paylaş

Spor, sizin ahlaki gelişiminizi nasıl etkiledi? Antrenör adayı bir arkadaşınızla paylaşınız.

FAIR PLAY: SORUMLULAR VE SORUMLULUKLAR

Özellikle profesyonel alanda sporcuların fair play prensiplerine aykırı davranışlara yönelmeleri, bireysel ve toplumsal beklentilerin başarı yoluyla karşılanması çabasından kaynaklanmaktadır. Kamuoyu, taraftarlar, medya, sponsorlar, politik çevreler, tıp dünyası, kulüp, antrenör ve spor örgütü, sporcular üzerinde şiddetli bir performans baskısı uygulamakta, bu da onları yalın faydacı başarı imkanlarını aramaya yönlendirmektedir. Ayrıca, birçok sporcu ve üst düzey antrenör için, gösterecekleri performans, sosyal ve finansal çıkış sağlamada yegane şans olarak görülmektedir. Dolayısıyla, sporda yazılı ya da yazısız kurallar sadece müsabaka hırsı, duygusal uyarımlar ve oyun dinamiği nedenleriyle ihlal edilmemekte, faullü oynama veya faul yapılmış gibi davranma, antrenörlerin taktik anlayışlarının bir parçası olarak sporculara sistematik olarak öğretilmekte ve uygulattırılmaktadır.

Bu çerçevede fair play anlayışının gerçekleşebilmesi için tüm spor katılımcılarına büyük görevler düşmekte, sporcu ve antrenör üzerinde oluşturulan bu yoğun kazanma baskısı yapıcı bir forma dönüştürülmelidir. Dolayısıyla bu bölümde, fair play anlayışının gelişiminden sorumlu olanlar ve onların bu yöndeki sorumlulukları açıklanacaktır.

✓ Fair play anlayışına uygun gereklilikleri yerine getirme, bilinç oluşturma ve farkındalık yaratma konusunda sorumlu çevreler ve sorumlulukları hakkında tamamlayıcı bilgi için Erdoğan Arıpınar ve Bilge Donuk tarafından kaleme alınan “Fair Play: Spor Yönetim ve Organizasyonlarında Etik yaklaşımlar” (İstanbul, 2011) adlı kitabı okuyabilirsiniz.

Resim 4.4 Yoğun kazanma baskısı yapıcı bir forma dönüştürülmelidir.

Sporcu ve Sorumlulukları

Sporculuk sadece yarışmayı kazanmak, derece almak, rekor kırmak için değildir. Önemi her geçen gün artan spor olayında kişilerin uymaları gereken bir kurallar cetveli, sistemler bütünü bulunmaktadır. Spor etkinliğine katılmaya karar veren kişi kurallara uyduğu sürece sporun anlamlı ve etkili sonuçlarıyla karşılaşmaktadır. Uyulması istenen kurallarla spor; evrensel boyutta algılanıp, estetik ve teknik bütünlük sağlamaktadır. Aynı zamanda sporcular; rakiplere, hakemlere ve taraftarlarına saygılı davranarak yarışmaları dostluk çerçevesi içinde sürdürmelidir. Sporcuya, rakibin sağlığının başarısından daha önemli olduğu vurgulanmalı ve kaybetmenin suç olmadığı bizzat rakibin başarısının öğrenildiği anlatılmalıdır. Sporcuların sorumlulukları altında, öncelikle yaptığı işten mutlu olmak, kurallara ve sporun ruhuna uygun dav-

ranmak, rakiplere karşı saygılı davranmak, hakemlerinde insan olduklarını ve tıpkı bizim gibi hata yapabileceklerini ama bunu en aza indirmek için çaba gösterdiklerini bilerek onların kararlarına saygı duymak, toplum için pozitif rol model olmak, saldırgan davranış, söz ya da açıklamalardan kaçınmak, hileden ve aldatmadan uzak durmak, kazanma ve kaybetme durumlarında ölçülü davranışlar sergilemek, yardımlaşmanın önemine inanmak ve bu davranışların tamamını hem spor ortamında hem de özel hayatında uygulayabilmek gibi davranışlar yer almaktadır. Sporcuların adalet, eşitlik, doğruluk gibi ahlaksal değerler ile sadakat, bağlılık, sorumluluk gibi sosyal değerlere sıkı sıkıya bağlı olmaları beklenmektedir.

Antrenör ve Sorumlulukları

Antrenörlerin spor açısından önemi anlaşıldıkça, standartlara bağlı olarak davranmayan ve uygu-

lamalarda kendi ölçülerini kullanan antrenörlerin de spora ne denli zarar verdiği ortaya çıkmaktadır. Araştırmalar, sporcu davranışların şekillenmesinde antrenörlerin etkisinin ilk sırada yer aldığını göstermektedir. Bu nedenle her ülkede etik ilkeler belirlenir. Sporcu kendisine örnek olacak ve spordaki tecrübelerinden faydalanacak bir kişi aramaktadır. Genellikle örnek alınacak kişi sporcuyu yetiştirecek olan antrenörü olmaktadır. Pedagojik olarak eğitilmiş antrenör ve menajerlerin işlerinin çok zor olduğu açıktır. Bunun yanında fair play konusunun gelişmesi genç ve yardımcı antrenörlerin eğitime de bağlıdır. Bu anlamda antrenörlerin sosyal ve ahlaksal değerlere sahip olmaları önem arz etmektedir. Fair play konusuna altyapı gruplarında da dikkat edilmelidir. Her spor dalında genç antrenörler de iyi eğitilmiş ustalara karşı başarı hakkı elde edebilmelidir. Yarışmalara katılan takımlara veya sporculara antrenörlerin daha anlayışlı olmaları gerekmektedir.

Resim 4.5 Antrenörler sporcularına anlayışla yaklaşmalıdır.

Hakem ve Sorumlulukları

Hakem, oyunun şahidi ve kurallara bağlı kalınıp kalınmadığına dair karar veren tek kişidir. Maçın resmi yöneticisinin kişiliği onun teknik kabiliyeti ve oyunun niteliği hakkında bilgi vermektedir. Kişisel kontrol, moral cesareti ve psikolojik durum oyunun otoritesini sağlamaktadır. Maçı yöneten kişinin otoritesi oyuncular için önemlidir. Hakemler pedagojik olarak eğitilmelidir. Gençlerin sağlığını tehdit eden suçlarda adli takibat yapılmalıdır. Yanlış teknik eğitim ya da psikolojik eğitim eksikliğinden ortaya çıkan suçları açıklamalı ve cezalandırmalıdır. Sporcuların çalışmalarında zaman zaman hakemsiz oyun şekli denenmelidir. Hakemlerin rolleri ve görevleri sporculara anlatılmalıdır. NASO (National Association of Sports Official) profesyonel davranış ilkeleri ve üzerinde uzlaşmış uygulama standartları diğer hakemlerin değerlendirmesine sunmak ve sporun diğer katılımcılarına (sporcu, taraftar, yönetici, medya) hakemlerin yargılanması için kriterler temin etmek amacıyla “hakemlik ahlak ilkelerini” oluşturmuştur. Bu ilkeler şunlardır:

1. Hakemlerin karşılaşmalarda tarafsız ve adil karar vermekten başka yükümlülükleri yoktur. Kişisel etkiler altında kalarak verilmiş kararlar, şüphe bırakmayacak şekilde dürüst ve kabul edilebilir değildir.
2. Hakemler ilgi alanında çatışma yaratacak gerçek ya da görünen hediye, fayda, özel uygulama, ayrıcalık, iş ya da bir kulüple kişisel ilişki gibi şeylerden kaçınmalıdır.
3. Hakemler diğer hakemlere nezaket ve vakar içinde davranmalı, diğer hakemleri kamuoyu önünde eleştirmenin uygunsuz olduğunu kabul etmelidir.
4. Hakemlerin kendilerini; oyun, kurallar, oyun yönetiminin mekaniği ve teknikleri gibi konularda yetiştirme yükümlülükleri vardır.
5. Hakemler (taraf, yönetici, antrenör, sporcu vb.) spor camiasını uygunsuz davranışlara karşı koruyacak ve hakemliğe olumsuz etki yapmasını önlemeye gayret edecektir.
6. Hakemler, hakemliği giriş şansını haksızca sınırlamaya dönük hareketler içinde yer almayacaktır. Bu, liderlik seçimlerinde ekonomik faktörler, ırk, renk, yaş, cinsiyet, fiziksel engel, milliyet ya da ulusal orijin gibi faktörlere dayanılmamasını da içerir.

Resim 4.6 Hakem oyunun kurallara uygunluğunun teminatıdır.

Resim 4.7 Sporun bütün geleceği taraftara bağlıdır.

Sportif faaliyetleri izleyen veya uygulamanın bir bölümünde aktif veya pasif bir biçimde rol alarak faaliyetlere katılanların, sporun olumlu-olumsuz süreçlerine karşı sorumluluğu bulunmaktadır. Sporcu üzerinde toplumun çok önemli etkileri vardır. Hakemlere veya oyunculara duyulan nefret, antipati maçın sonucunu etkileyecek düzeyde olabilmektedir. Böyle bir durumda oyuncuların moralieri bozularak maçın sonucuna etkili bir durum oluşabilmektedir. Seyirciye davranışını yönlendirici anonslar yapılmalıdır. Seyircilerin hakeme ve rakip oyunculara karşı tahrik edici konuşmaları engellenmelidir. Taraftarlar oyun kurallarını öğrenmeye teşvik edilmelidir. Hakemlerin taraftarlardan çok daha deneyimli ve sahada nelerin olup bittiğine ilişkin daha iyi bir görüşe sahip olduğu unutulmamalıdır. Oyuncular gibi hakem de zaman zaman hata yapabilir. Bunu kabul etmeyi denemek gerekir. Hakem yoksa oyun da yoktur. Her iyi oyun için iyi bir rakip gerekir. En keskin rakip bile düşmanımız değildir. Kimse kaybetmekten hoşlanmaz ama kaybedildiği zaman da rakibin becerisi ve mücadele ruhu takdir edilmelidir. Taraftarların çoğunluğu bağırarak kulübünü desteklemek, oyunun bir parçası olmak ister ve oyunun özel karakter ile atmosferine katkı sağlar. Fakat rakipleri, ırk, kültür ya da dini nedeniyle aşağılamamak gerekir. Spor, rakiplerin kökeniyle ilgili değil, performans ve katılıma ilişkin bir şeydir. Negatif suistimal değil, pozitif destek sağlamalıdır. Spor herkes içindir. Stadyumda tezahürat şekli ve kullanılan dil ile saldırgan olmaktan kaçınılmalıdır. Sahaların çoğu her türden insanın katılımına müsaittir. Söylenenlerin yanımızdaki kişiler için de uygun olduğundan emin olmaya çalışılmalıdır. Tahrik ne olursa olsun, sahaya çeşitli nesneler atılmamalı ve kavgaya edilmemelidir. Bu davranışlar stadyumu herkes için tehlikeli bir yer haline getirir. Taraftar şiddetinin sporda yeri yoktur. Spor müsabakalarından hoşlanan coşkulu birer taraftar olarak bağlı olunan kulüp ile gurur duyulmalıdır, ancak kimsenin yaralanması ya da tutuklanmasına yol açacak şekilde davranılmamalıdır. Sporun bütün geleceği, işlerin her zaman istedikleri gibi gitmeyeceğini kabul eden taraftara bağlıdır. Oyun için her zaman yeni bir gün olacağı hatırlanmalıdır.

Yönetici ve Sorumlulukları

Yöneticiler spor kulüplerinin işletmesinde söz sahibi olan kişilerdir. Yöneticiler, sporcu, taraftar ve basınla hoşgörülü ilişkiler kurabildiklerinde, spor ahlakına ilişkin olumlu örnek davranışlar spor alanlarında artarak önemli hale gelmektedir. Yöneticiler, benmerkezci, küskünlük oluşturma, dedikodu, diktatörce yaklaşımlar, korkutma gibi olumsuz sonuçlar yaratan davranışlardan uzak duran; herkese eşit hak ve fırsat sağlayan, anlama ve dinleme becerisine sahip, detaylara yeterli yaklaşımı göstererek spor alanlarında dürüst yönetim sergileyen kişilerden oluşmalıdır. Fair play konusunda kulüplerde seminerler hazırlanmalıdır. Yarışma sistemlerindeki çocuk hakları mümkün olduğu kadar yaratıcılığı kapsamalıdır. Kuralları hazırlayanların pedagojik eğitimi de olmalıdır. Yarışmalarda olduğu gibi kulüp organizasyonlarında da fair davranışlar takdir edilmelidir. İyi bir spor yöneticisi; sporcuyu ticari bir meta, kulübünü veya takımını kâr getiren bir işletme olarak görmemeli, sporcusunun kiralama veya transferinde onun da görüşlerine başvurmalı, kulübünü veya takımını kendi reklam aracı olarak görmemeli, sporcusuna ceza verirken duygularıyla hareket etmemeli, tarafsız davranmalı, taraftarları kışkırtacak, şiddete yöneltecek demeç ve sözler söylememeli ve hakem kararlarına saygı göstermelidir.

Resim 4.8 Yönetici, yöneteceği olguyu tanıma çabasında olmalıdır.

Medya ve Sorumlulukları

Sporun yayılmasında basının itici güç olarak payı çok büyüktür. Hitap ettiği alan çok geniş olduğundan medyanın sorumluluğu fair play için de önemlidir. Öncelikle haberciler profesyonel sporda oldukça etkilidirler. Haberlerinde centilmenlik örneklerini yansıtan davranışlara da yer vermelidirler. Kazanma motifinden daha çok ahlak ön planda

tutulmalıdır. Medyanın sorumlulukları şu şekilde sıralanabilir; spor olayı tarafsız değerlendirilmeli, spor programları jeneriklerinde şiddet değil dostluk görüntülerini kullanılmalı, taraftarı olunan takım ya da kulüp kamuoyuna açıklanmamalı, yorumlar taraftarlık bakışıyla yapılmamalı, hakemler eleştirilirken anlık durumları değerlendirmede insanın yanılabilceği unutulmamalı ve taraftarları kızdırtacak, şiddete yöneltecek şekilde davranılmamalıdır.

Resim 4.9 Sporun geleceğinde medyanın önemli rolü vardır.

Aile ve Sorumlulukları

Aileler, çocuklarını bir kulübe kaydetmeden önce bu organizasyonu araştırmakla yükümlüdür. Aileler; kuruluşun felsefesini, sporcu haklarının nasıl korunduğunu, çalışma şeklini ve kontrol mekanizmasını araştırmalıdır. Antrenörlerle, onların antrenörlük felsefelerini konuşmalı, özellikle bu konuşma içeriğinde çocuklara verilen sorumluluklar ile süreç ve sonuca verilen önem yer almalıdır. Antrenörün bu çerçevede anlattığı bilgiler mutlaka süreç içerisinde gözlemlenmeli ve antrenör tarafından uygulanıp uygulanmadığı kontrol edilmelidir. Aileler çocuklarından her zaman başarı beklemektedir. Ancak bu başarı sonuç odaklı olmamalı, başarı beklentisi çocuğun kendi kişisel gelişimi çerçevesinde kalmalıdır. Başarı, her zaman skor, en iyi pozisyonda oynamak ya da sürekli kadroda bulunmak olarak tanımlanmamalı, bu nedenle çocuğun üzerinde baskı kurulmamalıdır. Öncelikle sporcuda karakter gelişimi ön planda tutulmalı, daha sonra başarı beklentisi içinde olunmalıdır. Aileler özellikle rakip oyunculara ya da bizzat kendi takım arkadaşlarına karşı olumsuz geri bildirimlerden ya da olumsuz davranışlara yönlendirmelerden kaçınmalı; yapıcı ve olumlu yaklaşımlar sergilemelidir.

Resim 4.10 Aileler çocuklarına karşı yapıcı, destekleyici ve olumlu yaklaşımlar sergilemelidir.

Spor Hekimi ve Sorumlulukları

Sporda tıbbın kötü yönetimi sporcular için örgütsel bir tehdittir. Yani doktorların, fizyoterapistlerin, diyetisyenlerin, psikologların, fizyologların kısaca sporla ilgili tüm tıbbi çevrenin etik dışı uygulamaları, çocuk koruma hakkında bilgi eksikliği ve gücün kötüye kullanılması gibi durumlar sporcu için ciddi bir tehdittir. Uluslararası Olimpiyat Komitesi Sağlık Kodları, spor kültürü ve kapsamı içerisinde, sporcunun uygun ve profesyonel tıbbi yönetimi için davranış ve yönergelerin neler olacağını açık bir biçimde sunmaktadır. Bu etik kodlar özellikle; rıza, gizlilik-mahremiyet, bakım kalitesi ve tedavi edici unsurların yanı sıra, sporcunun özel isteklerinin de dikkate alınmasına işaret etmektedir. Uluslararası Olimpiyat Komitesi Sağlık Kodları ayrıca, antrenman ve yarışma sırasında yaralanmaların önlenmesi, güvenli oyun alanının sağlanması veya sakatlıktan sonra spora dönme uygunluğunun etik ilkelerle belirlenmesi gibi konularda da sporcu sağlığının korunması ve geliştirilmesine yönelik hizmet vermektedir. Doktor olmadan önce tüm tıp öğrencileri Hipokrat yemini ederler. Bu yemin, tıbbi uygulamaya yol göstermek ve hastaları zarardan korumaya yönelik etik ilkeleri içermektedir. Ancak bazen sporcular için etik olmayan tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Spor

bağlamında etik tıbbi karar vermeyi olumsuz yönde etkileyebilecek belirli faktörler arasında sponsorluk baskıları, yarışma programları, antrenör baskısı, aile baskısı, medyanın ilgisi ve sporcunun yakın çevresi tarafından yapılan baskılar sayılabilir. Sağlık ekibinin sorumlulukları arasında sporcunun hastalık veya sakatlığı tamamen iyileştikten sonra spora dönmesi için cesaret vermek, sakatlık durumunda antrenmana veya yarışmaya devam edip edemeyeceğini kararlaştırmak, periyodik sağlık taramasını yapmak, güvenli bir yarışma ve antrenman ortamı sağlamak, antrenman ve yarışma yerlerinde uygun şekilde eğitilmiş sağlık personeli bulundurmak gibi görevler yer almaktadır. Genç sporcularda bile ağrı kesiciler, kas gevşeticiler ve antidepresanların çok sık kullanıldığı görülmektedir. Bu ve benzeri ilaçların yoğun bir şekilde reçetelenmemesi bir diğer sorumluluk alanını oluşturmaktadır. Bunun yerine sporcular antrenman ve yaşam stiline dengelenmesi konusunda yönlendirilmelidir. Bir diğer sorumluluk alanı da elbette ki doping kullanımı ile ilgilidir. Sporcular doping konusunda sağlık ekipleri tarafından mutlaka bilgilendirilmelidir. Sporcu sağlığının suistimaline, etik dışı davranışlara, yasaklanmış doping maddelerinin ve yöntemlerinin kullanılmasına sporda asla fırsat tanınmamalıdır.

Beden Eğitimi Öğretmeni ve Sorumlulukları

Ahlak eğitimi ile kastedilen şey öğrencinin ahlaki düşünme tarzını, karakterini ve dolayısıyla ahlaki davranışını doğrudan şekillendirme veya dolaylı olarak etkilemeye yönelik eğitsel faaliyetler olduğudur. Dünya üzerindeki tüm topluluk, gelenek ya da milletler gelecek kuşaklarına birtakım değerler aktarmayı, onları belirli ahlaki erdemlerle donatmayı en temel görev kabul ettikleri için, ahlak eğitimi, eğitimde her zaman önemli bir yer tutmuştur. Araştırmalarda, uyum sağlamaya, arkadaşlığa ve çocuk oyunlarına yönelik fiziksel aktivitelerin ahlaki gelişimin temellerini attığına işaret edilmektedir. Buradan hareketle, ahlak eğitimi spor yoluyla kazandırma sürecinde sorumluluk beden eğitimi öğretmenine düşmektedir. Fair play çalışmalarının, sporcuları mutlak başarı baskısı altında tutan grupların etkisinde kalmayacak, etik donanımla-

ra sahip bir genç kuşağın yetiştirilmesine yönelik olması gereklidir. Bu nedenle, fair play eğitiminin yönü ilk ve ortaöğretim çağı çocuk ve gençlerine çevrilmelidir. Bunun en geçerli gerekçesi, geleceğin sporcu, antrenör, spor adamı, hakem, yazar ve seyircisinin bu kitle içinden çıkacak olmasıdır. Beden eğitimi öğretmenleri empatik biret yetiştirme sürecinde öğrencilerin rol ve bakış açısı alma, empatik düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik aktivitelere yer vermeli, böylelikle empatik duyarlılık artırılmalıdır. Öğrencilere, ahlaki akıl yürütme ve ahlaki çözüm yolları bulma becerileri kazandırılmalıdır. Öğrencilerin sportmenliğe yönelik davranış sergilemelerini sağlayabilmek için öğretmenler onları görev yönelimi, ölçülü davranış, kişilik oluşturma, kendi duygularını kabullenme gibi davranış ve kazanımlara yönlendirmelidir. Görev yönelimini desteklemek için öğrencilerine sorumluluk vermeli, öğrencilerin kişilik oluşturma sürecinde onlara hal, hareket, tavır ve sözleriyle rol model olmalıdır.

Resim 4.11 Beden eğitimi öğretmeni öğrencilerine doğru rol model olmalıdır.

Araştırmalarla İlişkilendir

Fair Play Eğitiminde Beden Eğitiminin Rolü

Bu makale, profesyonel ve amatör spordan, okul sporuna uzanan çizgide sporda fair play anlayışında yaşanan gerileme sürecine değinmekte ve okul beden eğitimi ve sporunda fair play anlayışını kazandırmada kullanılan çağdaş yöntemleri vurgulayarak, beden eğitimi öğretmenlerine uygulamada rehberlik edecek bilgiler sunmaktır. Öğretmenlerin fair play eğitimine yönelik yazılmış olan bu makale çerçevesinde, antrenörlerin de kendi antrenörlük deneyimlerine rahatlıkla uyarlayabileceği, antrenmanları sırasında bire bir yararlanabileceği uygulamalar sunmaktadır.

Kaynak: Yıldırım, İ. (2005). Fair play eğitiminde beden eğitiminin rolü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(1), 3-16. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gbesbd/issue/27983/304948>

Öğrenme Çıktısı

7 Sporda fair play ilkelerine ilişkin sorumluları ve sorumluluklarını açıklayabilme

Araştır 3

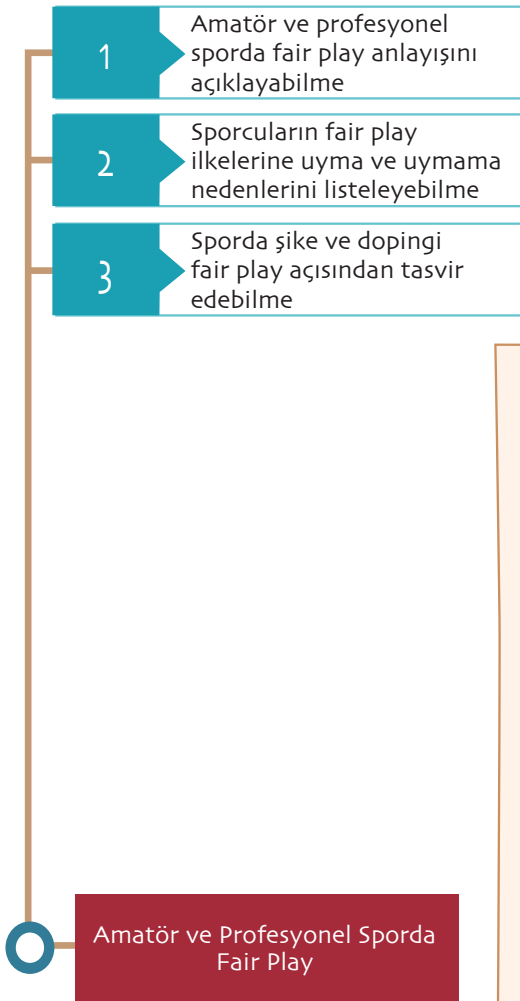
Spor ortamında sadece sporcunun fair play'e uygun davranışlar sergilemesi yeterli midir?

İlişkilendir

Çok iyi bir basketbol oyuncusu olduğunuzu düşünün. Ama oyunun sonlarına doğru antrenörünüz sizi kenara alarak başka bir takım arkadaşınızı sizin yerinize oyuna sokuyor. Bu durumda ol-
saydınız ne yapardınız?

Anlat/Paylaş

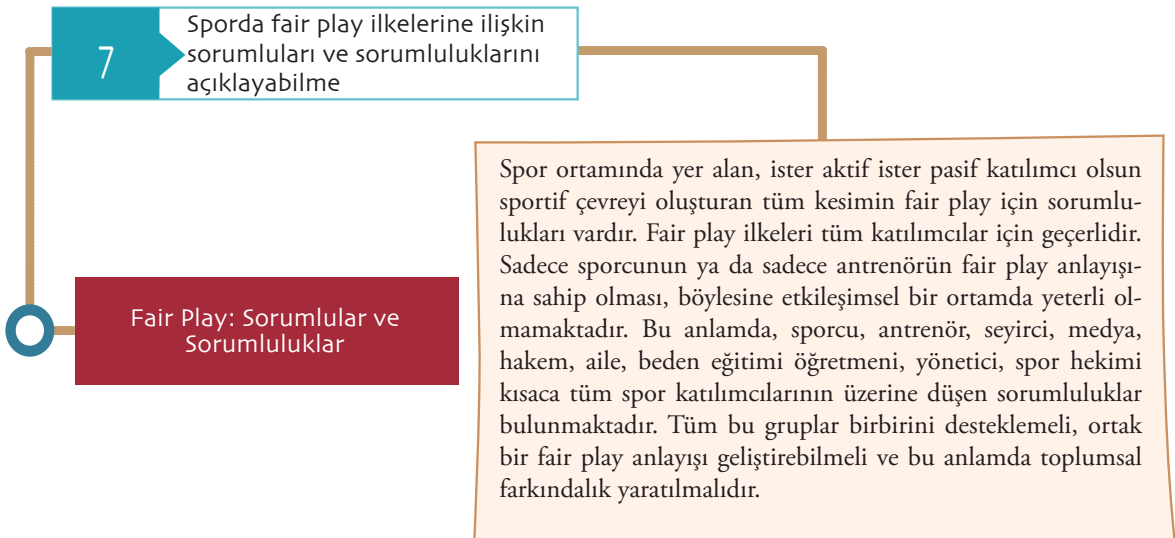
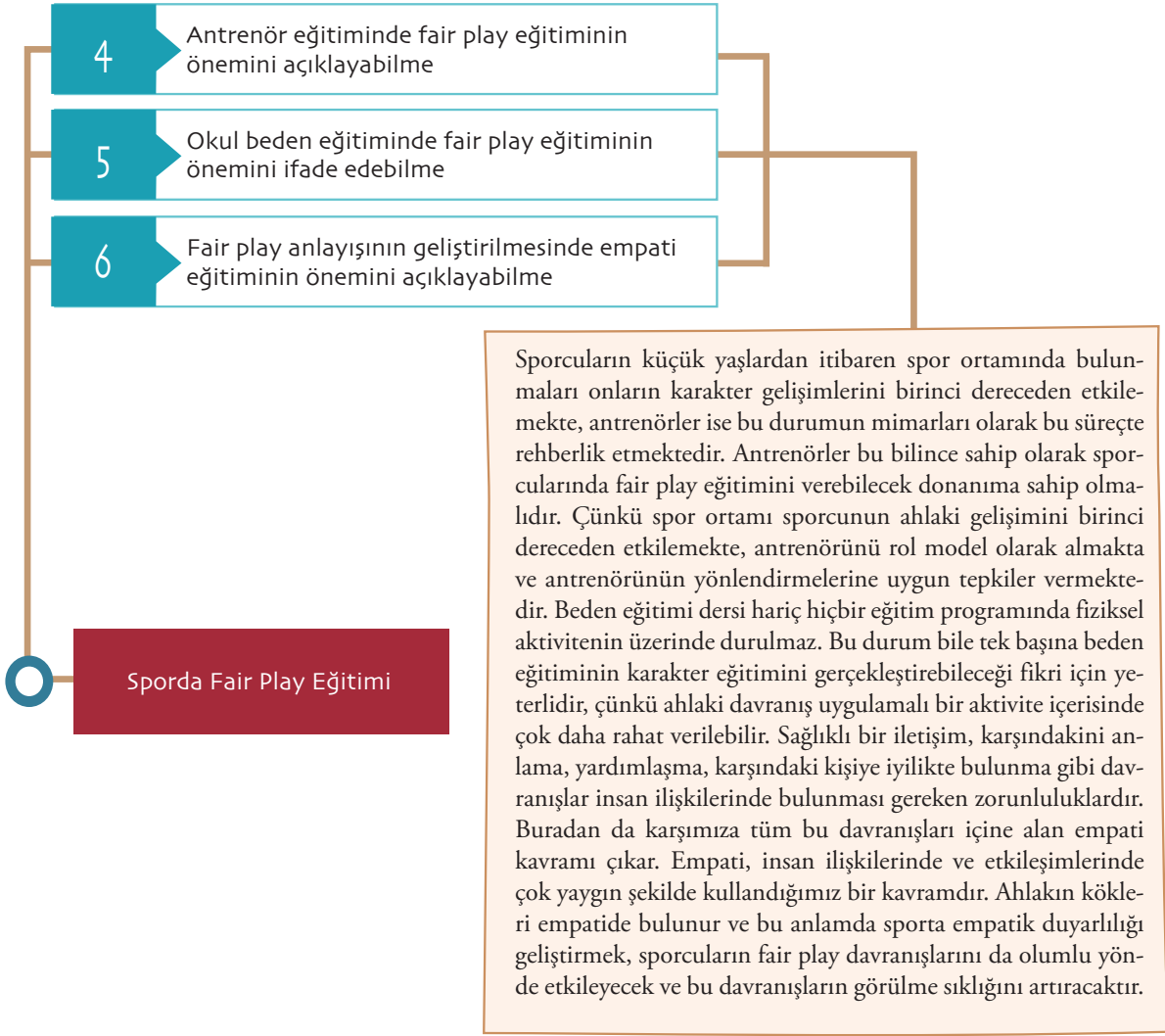
Sporculara karşı sorumluluklarını yerine getirebilmek için bir antrenörün hangi değerlere sahip olması gerektiğini çevrenizde spor alanında faaliyet gösteren kişilere anlatınız.

Sporun sınıflandırılmasıyla karşımıza amatörlük ve profesyonellik kavramları çıkar. Amatörlük, yaptığı işten para kazanmayan bunu sadece zevk için yapan kişiyi anlatırken, profesyonel kavramında yapılan işten para kazanma durumu söz konusudur. Sporun bu sınıflandırılması fair play anlayışı ile ilişkilendirildiğinde iki kategori arasında bir fark olduğu ancak bu farkın çok yüksek olmadığı bilinmektedir. Her iki kategoride de “ne pahasına olursa olsun kazanma” düşüncesinin yer aldığını söylemek mümkündür.

Fair play ilkelerine uyma nedenleri; Sporcu, oynadığı oyunun kurallarına uymanın sportif davranışın esasını oluşturduğunu bilir, kendi sportmenlik dışı davranışının, rövanş faulüne yol açacağından çekinir; kendi güvenliğine ilişkin endişeyi ön planda tutar ve bu nedenle rakibe zarar verici uygulamalardan vazgeçer, sıklıkla sadece kendileri için değil, takımları için de dezavantaj oluşturacak bir cezalandırmaya uğrama korkusuyla, oyun kurallarına uyar, medyada ve kamu vicdanında mahkum olma ve buna bağlı prestij kaybı korkusu (Örn; dopingci damgası), insanlık erdeminin, fiziksel ya da sözel olarak bir başkasına zarar vermeyi, tecavüzü yasakladığını; rakip oyuncunun dokunulmazlığına ve onuruna saygı duyulmasını talep ettiğini düşünür, sporcunun ösıyagısı ve temel ahlaki düşünceleri erdemsiz oynamayı engeller. Fair play ilkelerine uymama nedenleri; başarısızlık halinde ülkesini iyi temsil edemeyeceğı, antrenörünün olumsuz etkileneyeceğı, izleyiciler tarafından beğenilmeyeceğı, sponsor bulamayacağı, kulübünün başarısız olacağı, basında yeterince yer alamayacağı gibi nedenlere bağılı kalarak sporcu fair play ilkelerine uygun davranış sergilemeyebilir.

Doping kullanımı sporda fırsat eşitliğini, adil davranışı ve adil bir oyun alanını tehdit etmektedir. Sporcu doping yardımı ile değil bizzat kendisine ait özellikler ile yarışma ortamında yerini almalıdır. Bu başarı tamamen kendisine ait olmalıdır. Şike, adil bir oyunun öncelikli şartı olan fırsat eşitliği ilkesini çiğnemektedir. Yarışmada sonucun, sporcuların oyunda elinden gelenin en iyisini yapma, haksız avantajlardan kaçınma, rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmama gibi erdemli davranışlarla belirleneceğıne dair inançları zayıflatmaktadır.

1 Aşağıdakilerden hangisi fair play uygulamalarından biri **değildir**?

- A. İşbirliği-Takım arkadaşlığı aktiviteleri
- B. Empati Eğitimi
- C. Fair play oyunları
- D. Fair playi konuşma
- E. Teknik-taktik çalışmalar

2 Bir antrenörün sporcusuna empatik duyarlılıkla yaklaşımında aşağıdakilerden hangisi **yer almaz**?

- A. Sporcusunun duygularını anlamak
- B. Sporcusunu kendi duyguları çerçevesinde anlamaya çalışmak
- C. Sporcusunun duygularını hissetmek
- D. Objektif bir tutum sergilemek
- E. Sporcusuna onu anladığını hissettirmek

3 Antrenörün sporcusunda “kural bilincinin” artırılmasına yönelik olarak aşağıdakilerden hangisini uygulaması gerekmektedir?

- A. Kuralları tanıtmak, öğretme ve içselleştirme
- B. Kurallar karşısında edilgen uyum sağlama
- C. Kurallara uymayanın ciddi şekilde cezalandırılması
- D. Kurallara karşı korku oluşturulması
- E. Kurallara uymayanların cezalandırılması

4 Sporcunun başarısını genelde haksız yollara başvurarak, hakemleri aldatarak sağlaması, sporcunun hangi değer türüne sahip olmadığını göstermektedir?

- A. Ahlaksal değerler
- B. Sosyal Değerler
- C. Yasaklayıcı Değerler
- D. Varoluşçu Değerler
- E. Betimsel Değerler

5 Aşağıdakilerden hangisi suçluların cezalandırılmasından ziyade doping kullanımının önlenmesi için yapılacak uygulamalardandır?

- A. Doping kullananların cezalandırılması
- B. Doping kullanımını ortaya çıkaracak teknolojinin geliştirilmesi
- C. Dopingün spor için ne kadar etik dışı olduğunu gösteren eğitim programlarının kullanılması
- D. Doping kullanan sporcuların spor ortamından uzaklaştırılması
- E. Doping testlerinin artırılması

6 Eylül antrenör, sporcularının kaybettikleri ve aşırı tepki verdikleri bir karşılaşma sonrasında “Yenilgiden dolayı hayal kırıklığı yaşıyorsunuz. Tabii ki kaybetmek pek hoş değil. Fakat bu oyunu siz kazanmış olsaydınız ve rakipleriniz oyun sonunda sizlerle kavga etmek, ya da galibiyetinizi tesadüfi olarak kazanılmış bir başarı olarak yorumlasaydı kendinizi nasıl hissederdiniz? diyerek sporcularının davranışı hakkında bir konuşma ortamı yaratmıştır. Eylül antrenörün bu yaklaşımı onun aşağıdaki becerilerden hangisine sahip olduğunu göstermektedir?

- A. İşbirliği
- B. Kural bilinci
- C. Takım Arkadaşlığı
- D. Empati
- E. Sadakat

7 İngiltere’de Soylular tarafından 18. ve 19. yüzyılda uygulanan amatör kuralların konulma nedeni aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A. Profesyonel sporcuların daha nitelikli olması
- B. Profesyonel sporcuların belirli branşlarda yarışması
- C. Amatör sporcuların profesyonel sporculardan ayrılma isteği
- D. Soylu sınıfın, çalışan kesimi belirli spor dallarından uzak tutmak amacı
- E. Amatör sporcuların tecrübe kazanmasının engellenmesi

8 Aşağıdakilerden hangisi antrenörün fair play eğitiminde kullanacağı yöntemler arasında **yer almaz**?

- A. İşbirliğine yönlendirme
- B. Kural bilinci oluşturma
- C. Kural dışı davranışlar için korku durumu yaratma
- D. Empati becerisi geliştirme
- E. Takım arkadaşlığı geliştirme

9 Aşağıdakilerden hangisi fair play'e uyma nedenlerinden biri **değildir**?

- A. Sporunun özsaygısı
- B. Sporunun kural bilincine sahip olması
- C. Sporunun empatik beceriye sahip olması
- D. Sporunun kazanma hırslının önde olması
- E. Sporunun otokontrolü

10 Sporunun fair play davranışı üzerinde en etkili olan sorumlu kesim aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Hakemler
- B. Antrenörler
- C. Hekimler
- D. Medya
- E. Taraftarlar

1. E	Yanıtınız yanlış ise “Antrenör Eğitiminde Fair Play Eğitimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. D	Yanıtınız yanlış ise “Fair Play ve Empati Eğitimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. B	Yanıtınız yanlış ise “Fair Play ve Empati Eğitimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. D	Yanıtınız yanlış ise “Amatör ve Profesyonel Sporda Fair Play Anlayışı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. A	Yanıtınız yanlış ise “Antrenör Eğitiminde Fair Play Eğitimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. C	Yanıtınız yanlış ise “Antrenör Eğitiminde Fair Play Eğitimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. A	Yanıtınız yanlış ise “Sporcu ve Sorumlulukları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. D	Yanıtınız yanlış ise “Fair Play Uyma-Uymama Nedenleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. C	Yanıtınız yanlış ise “Doping, Şike ve Fair Play” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. B	Yanıtınız yanlış ise “Antrenör ve Sorumlulukları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Kaynakça

- Allport, G. W., Vernon, P. E. ve Lindzey, G. (1960). *Study of values: Test booklet*. Houghton Mifflin.
- Arıpınar, E. ve Donuk, B. (2011). *Fair Play*. İstanbul: Ötüken.
- Armstrong, N. ve Van Mechelen, W. (2017). *Oxford textbook of children's sport and exercise medicine*. Oxford University Press.
- Atasü, Y., Yücesir, İ. ve Bayraktar, B. (Ed.). (2011). *Doping mücadelesi ve futbolda performans artırma yöntemleri*. Ankara: Ajansmat.
- Cevizci, A. (2014). *Etik-ahlak felsefesi*. Ankara: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2016). *Uygulamalı etik* (2. Bs.). İstanbul: Say Yayınları.
- Çileli, M. (1986). *Ahlak psikolojisi ve eğitim*. Ankara: V Yayınları.
- Graves, C. W. (1970). Levels of existence: An open system theory of values. *Journal of Humanistic Psychology*, 10(2), 131-155.
- Hoffman, M. L. (1977). Empathy, its development and prosocial implications. *Nebraska Symposium on Motivation*, 25, 169-217.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). *Yeni insan ve insanlar* (10. Bs.). İstanbul: Evrim Yayınları.
- Lorimer, R. ve Jowett, S. (2009). Empathic accuracy in coach-athlete dyads who participate in team and individual sports. *Psychology of Sport and Exercise*, 10(1), 152-158.
- Lorimer, R. ve Jowett, S. (2009). Empathic accuracy, meta-perspective, and satisfaction in the coach-athlete relationship. *Journal of Applied Sport Psychology*, 21(2), 201-212.
- Lumpkin, A., Stoll, K. S. ve Beller, M. J. (2003). *Sport ethics* (3rd Ed.). USA: McGraw-Hill.
- Rogers, C. R. (1975). Empathic: An unappreciated way of being. *The Counseling Psychologist*, 5(2), 2-10.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free press.
- Sezen-Balçıklı, G. (2003). *Amatör ve profesyonel futbolcuların fair play anlayışları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sezen-Balçıklı, G. (2009). Fair play and empathy: a research study with student teachers. *Journal of US-China Public Administration*, 6(4), 79-84.
- Sezen-Balçıklı, G. (2009). *Profesyonel futbolcuların fair playe yönelik davranışları ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sezen-Balçıklı, G. (2014). Fair play in professional sports: sportspersonship orientations of futsal players. *Fair Play, Revista De Filosofia, Ética Y Derecho Del Deporte*, 2(1), 33-49.
- Sezen-Balçıklı, G. (2019). "Empathy in physical education and sports". A. K. Bach. (Ed.), *Empathy: past, present and future perspectives* (Chapter 6). Nova Science Publishers: NY, USA.
- Sezen-Balçıklı, G. (2019). "Spor etiği". C. Türer (Ed.), *Etik ve etik sorunlar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Sezen-Balçıklı, G. ve Sezen, M. (2017). Professional sports and empathy: relationship between professional futsal players' tendency toward empathy and fouls. *Physical Culture and Sport. Studies and Research*, 73(1), 27-35.
- Sezen-Balçıklı, G. ve Yıldırım, İ. (2011). Profesyonel futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve empatik eğilim düzeyleri. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(2), 49-56.
- Sezen-Balçıklı, G. ve Yıldırım, İ. (2012). Sportspersonship orientation and empathy: a study of professional football players. *Journal of Physical Education and Sport*, 12(1), 18.
- Sezen-Balçıklı, G. ve Yıldırım, İ. (2018). Elit salon hokeyi oyuncularında empatik beceri ile prososyal davranışlar arasındaki ilişki. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 1-8.
- Sezen-Balçıklı, G. ve Sezen, M. (2019). The relationship between empathy and antisocial-prosocial behaviours in youth field hockey players. *International Journal of Learning and Change*, 11(1), 57-65.
- Shields, D. L. L. ve Bredemeier, B. J. L. (1995). *Character development and physical activity*. USA: Human Kinetics Publishers.
- Simon, L. R. (2001). "Good competition and drug-enhanced performance". W. J. Morgan, K. V. Meier, A. J. Schneider (Eds.). *Ethic in Sport* (119-129). USA: Human Kinetics. .
- Yıldırım, İ. (2004). Fair play: Kapsamı, Türkiye'deki görünümü ve geliştirme perspektifleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(4), 3-16.
- Yıldırım, İ. (2005). Fair play eğitiminde beden eğitiminin rolü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(1), 3-16.

Bölüm 5

Sporda Koruma II

öğrenme çıktıları

Antrenörler İçin Çocuk Koruma Farkındalığı

- 1 Sporda istismarın önlenmesinde antrenörün rolünü açıklayabilme
- 2 Risklere karşı alınacak önlemleri ifade edebilme

Taciz ve İstismarın Belirtileri ve Bildirim Yükümlülüğü

- 6 Taciz ve istismar belirtilerini fark edebilme
- 7 Bildirim yükümlülüğünü açıklayabilme

Örnek Olay

- 11 Örnek olay üzerinden sporda taciz ve istismar risk faktörlerini ifade edebilme
- 12 Meydana gelebilecek ihmal ve istismar olaylarını tanımlayabilme

Sporun Doğasından Kaynaklı Riskler

- 3 Spor ortamından kaynaklı istismar risklerini tanımlayabilme
- 4 Spor branşının özelliklerinden kaynaklı riskleri sıralayabilme
- 5 Kültürel farklılıkların çocuk korumada oynadığı rolü açıklayabilme

Antrenör Sporcu İletişimi

- 8 Çocuklarla gelişimlerine uygun iletişim kurabilme
- 9 Hedeflenen rol-modeli sergileyebilme
- 10 Sporda çocuğun esenliği ve iyi oluşunun sağlanmasına yönelik uygulamaları geliştirebilme

Anahtar Sözcükler: • İstismar • Çocuk Koruma • Antrenör • İletişim • Rol-model

GİRİŞ

Çocukların korunması amacıyla geliştirilen politikaların uygulanmasının temelinde antrenör bulunmaktadır. Ayrıca antrenör; sporcuların sportif becerilerini artırmak, sağlıklı fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerini sağlamak, bunların ötesinde hem bilgileri, hem de kişilik özellikleri ile sporculara örnek olmak, güvenliğini sağlamak gibi çok fazla görevi ve sorumluluğu yerine getirmeye çalışır. Antrenör, antrenörlük sürecinde mesleğini yerine getirirken aile, yönetici, kamuoyu gibi baskı unsurlarının yanında farkında olmadığı hukuki yükümlülüklerle de karşı karşıyadır. Bu açıdan çocuklardan sonra, sporda korunması gereken ikinci grup da antrenörlerdir. Bu bölümde antrenörler için çocuk korumanın önemi, riskleri, bildirim yükümlülüğü gibi konular çocukların korunması kadar antrenörlerin de korunması kapsamında ele alınmıştır.

✓ **Çocuk koruma politikası** çocukları her türlü zarardan korumak için gerekli yükümlülükleri gösteren ve çocukların korunmasıyla ilgili yapılacak işlemleri somutlaştıran niyetin ifadesidir.

ANTRENÖRLER İÇİN ÇOCUK KORUMA FARKINDALIĞI

Çocukların; geleceğin güvencesi olduğu, sağlıklı nesillerin sağlıklı toplumlar yaratacağı ve çocukların toplumların geleceğini hemen her yönden etkileyeceği kabul edilen bir gerçektir. Dolayısıyla, çocuk haklarının korunması, sağlıklı nesillerin yetişmesi ve toplumların gelecekteki refah düzeyini yükseltmek adına büyük önem taşır. Çocukların spor yaparken güvende olmaları ve fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak sağlıklı bir şekilde gelişmeleri için Sporda Çocuk Koruma Programı çok büyük bir önem taşımaktadır. Bu noktada en önemli görevin de antrenörlere düştüğü söylenebilir.

dikkat

Antrenör bir aynadır; sporunuz büyüdüğünde çocuklarınıza, bir doktor, öğretmen, antrenör veya güvenlik görevlisi olarak, sizin davranışlarınızı yansıtacaktır.

Antrenör önemli bir rol-modeldir. Bu nedenle spor ortamında hem sporcular hem de antrenörler için oluşan riskleri görerek çocuk koruma farkındalığını oluşturmak antrenörlerin asli görevlerindendir.

Antrenör İçin Riskler

En genel ifade ile antrenör; genel ya da ilgili spor dalına özgü bir biçimde, spor etkinliklerini ve antrenmanlarını yaptırarak sporcuyu; teknik, taktik, kondisyon, psikolojik, sosyolojik ve zihinsel açıdan amacına uygun şekilde basamaklı olarak üst düzey verimliliğe ulaştıran eğitici kişi olarak tanımlanmaktadır. İyi bir antrenörün öncelikle kendisini, sporcularını ve spor branşını iyi tanıması ve antrenör olarak neyi başarmak istediğini gözden geçirmesi gerekmektedir. Tüm bu süreçlerin akabinde odaklanması gereken konu, sporcunun korunması ve en doğru yaklaşım yollarının uygulanmasıdır. Ancak bu uygulamalar esnasında antrenörün karşısına hiç düşünülmeyen farklı dengeler çıkabilir. Antrenörler için risk doğurabilecek unsurlar izleyen kısımlarda alt başlıklar halinde açıklanmıştır.

Sporun Fiziksel Boyutu

Sporun temel faaliyet noktasının bedeni geliştirmek ve beden üzerinden eğitmek olduğu dikkate alındığında, antrenörlerin mesleklerini icra ederken çocukların farklı alanlarda eğitiminden sorumlu olan kişilerden daha fazla risk altında olduğu görünen bir gerçektir. Ayrıca spor branşları içerisinde eğitim esnasında antrenörün sporcusu ile daha yoğun temas halinde olduğu branşlarda bu risk durumu daha da yükselmektedir. Bu, istenmeyen bazı durumların önünü açarken bazen de yanlış anlamalara yol açar. Öyle ki çocuk istismarına yönelik özellikle son on yılda yapılan çalışmalar ve farkındalık faaliyetleri, çocuk istismarına karşı önemli bir koruma ve bireysel bilinç düzeyi gelişimini sağlamıştır. Ancak bununla birlikte toplumda abartılı bir şekilde her davranışın altında bir istismar niyeti arama, çocukla fiziksel temas pozisyonunda olan meslekleri, potansiyel istismarcı görme gibi durumlara da zaman zaman yol açmaktadır. Farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda, bu durumun antrenörleri ciddi derecede rahatsız ettiği ve antrenörlüğü bırakmanın öncelikli sebepleri arasında gösterildiği belirtilmektedir.

Tüm alanlarda olduğu gibi spor alanında da dokunma, fiziksel temasla destek, kötüye kullanım gibi konularda artan bireysel kaygı ile birlikte toplumsal endişeler ve iyi/doğru uygulamalar hakkında açık ve uygulanabilir fikirlerin ve politikaların olmaması, çocukla ilgili çalışan bütün kesimlerde felaketle sonuçlanabilecek kötü deneyim ve yanlış ithamlara da yol açabilmektedir. Dolayısıyla spor için uzmanlaşmış bir özel önleme (sporda çocuk koruma) biriminin geliştirilmesinin önemi burada ortaya çıkmaktadır. Branşa yönelik olarak antrenörler için davranış şekillerini belirleyen yönergelerin ve ihtiyati tedbirlerin çoğaltılması ve uygulamaya konularak aileler başta olmak üzere tüm paydaşların bilgilendirilmesi algılanan korku kültürünün hafiflemesine ve olumsuz deneyimlerin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Bu nedenle antrenörlerin, sporcuya yapılacak olan her türlü fiziksel temasın öncelikle çocuğun ihtiyaç ve isteklerini karşılamaya yönelik olduğunu unutmadan, davranışlarının sınırlarını bilmesi gerekmektedir.

Resim 5.1 Sporda zorunlu fiziksel temas kaçınılmazdır.

Konuyla ilgili farklı örnekler aşağıda sıralanmıştır:

Antrenman sürecinde ve belirli bir yaşın altında grup ile çalışırken, sporcunun kişisel ihtiyaçlarını karşılamada antrenöre de görev düşebilir. Eğer bir sporcuya kişisel bakımı ile ilgili tuvalet veya kıyafet değiştirme gibi konularda yardım edilecekse, ebeveynleriyle işbirliği içinde ve izniyle, sporcunun bilgisi dâhilinde yapılmalıdır. Ayrıca bu tip durumlarda antrenör, kendisine aktarılan bilgi ve geri bildirim oranında sporcuya destek vermelidir. Örneğin; “Tuvaletini yaparken ben kapıda olacağım.”, “Terlediğinde atlet değiştirmek önemlidir. Aileleriniz çantalarınıza mutlaka yedek atlet koyunlar.” gibi.

Ancak antrenör uygun eğitimi almadığını düşündüğü bir sorumluluğu üstlenmemelidir. Örneğin, fiziksel engelli bir çocuğa yardım etmeye çalışmak gibi.

Sporcunun yaşı ile doğru orantılı olarak (özellikle ergenlik döneminde) bulunulan fiziksel temas hali, sporcunun antrenörünün yanlış yorumlamasına da yol açabilir. Örneğin, çocuk şu şekilde bir çıkarım yapabilir:

- Hımmm.. Elif’e/Ahmet’e yardım ederken bunu yapmamıştı. Ama benim elimden tutarak yardım etti. Demek ki beni daha çok seviyor / Demek ki bana karşı ilgisi var.

Sporcu kendisine yapılan temas karşısında rahatsızlık duyabilir ve bunu antrenör ile paylaşmayabilir. Bu durum spordan uzaklaşmasına yol açarken, ebeveynlerinin anlam veremediği bir süreci başlatabilir. Örneğin, esneme çalışmalarında gereğinden fazla fiziksel zorlama karşısında canı yanan sporcuyu bunu dile getirmeyip, ailesine “Ben bir daha kulübe gitmek istemiyorum” diyebilir.

Farklı toplumların farklı kültürde olduğu her ne kadar kabul gören bir yaklaşım olsa da, spor içerisinde bu durumu belli standartlarda uygulamak daha faydalı olacaktır. Sporcuya sarılmak ya da öpmek, takdir etmek amaçlı olsa bile başına, sırtına vurarak “Aferin” demek gibi yaklaşımlar antrenörün bile farkında olamayacağı, istenmeyen durumları ortaya çıkarabilir.

dikkat

Antrenör sadece sporcusunu korumakla görevli değildir. Spor ortamında kendisine karşı ortaya çıkabilecek risklerin de farkında olmalı ve kimse'nin zarar görmeyeceği şekilde davranmalıdır.

Gelişen Teknoloji

Teknolojik gelişme bir yandan hayatımızı kolaylaştırırken diğer yandan da doğrudan ve dolaylı olarak birçok riskler ortaya çıkarmaktadır. İlk başta kulübün sosyal medya ve bilgi teknolojilerinin kullanımı ile gelen faydaların, risklerin ve sorumlulukların belirlenmesi gerekmektedir. Çocukların bilgilerini, resimlerini içeren kayıtlarının güvenliğinin sağlanması uluslararası spor federasyonlarının

temel ilkeleri arasındadır. Hassas kişisel verileri korumak için gizliliği sağlamak kurumsal bir sorumluluktur ve önlem almayı gerektirir.

Ayrıca teknolojik cihazların çok farklı donanımlara sahip olması, çocuklarla ve gençlerle çalışan antrenörler için daha dikkatli olmayı gerektirmektedir. Çocuğun bir iddiasının olduğu durumlarda ispat yükümlülüğünün yetişkinde olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla ispat edilemeyecek durumlardan kaçınılması gerekmektedir. Soyunma odası, duş gibi mahrem alanlara telefon gibi kameralı cihazlarla girilmemesi, çocuklarla birebir haberleşme kanallarının kullanılmaması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Yüz yüze olmayan iletişim kanallarını kullanırken bire bir temastan kaçınılmalıdır. Elektronik postalara mutlaka sporcunun ailesinden ve kulüpten başka kişiler de eklenmeli, telefon aracılığıyla kurulacak iletişim sadece ebeveyn ile sağlanmalı, WhatsApp gibi grup haberleşme imkânı veren uygulamalar tercih edilmelidir.

Diğer yandan özellikle çocukluktan gençliğe geçişteki yaş dönemlerinde çocuklar için görüntü çekme ve yayınlama günümüzde çok sık tercih edilen bir durumdur. Bu sebepten antrenman süreci ve seyahatlerde bu duruma çok dikkat edilmeli, takım arkadaşlarını zor ve gülünç duruma sokacak eylemler için önlem alınmalıdır.

Antrenöre Duyulan Hayranlık

Antrenör her daim her sporcu için bir idol, bir kahraman veya hayranlık duyulan bir konumda olabilir. Aynı zamanda sporcu için antrenör tarafından sevilme ve değer verilme hayatta en önemli olaylardan biri olarak görülebilmektedir. Bu durum sporcuların gelişimi, ilerlemesi ve doğru ahlaki yaklaşımları alması noktasında çok büyük önem arz etmektedir. Sporcu antrenörüne ne kadar saygı duyar ne kadar sever ve önem verirse antrenör de sporcusunun gelişimi noktasındaki desteğini aynı oranda verebilecektir. Bu durum spor ortamında istenilen ve beklenen davranış olarak karşımıza çıkar. Sporcunun kötü alışkanlıklarından korunması; dürüst, yalan söylemeyen, ahlaklı, sevgi ve saygı dolu bir birey olması için antrenörün yolunu açacak bir tutumdur. Örneğin; çocukluk döneminde, anne ve baba söylediğinde yenmeyen yumurta, antrenörün uyarısı ile yenebilir. Hatta bu gibi durumlar, belirli bir sürenin sonunda aile-antrenör iş birliği halini alarak sporcunun iyi halinin artırılmasına katkı sağlayabilir.

Resim 5.2 Çocuklar genellikle antrenörlerine hayrandır.

Ancak, özellikle ergenlik döneminde olan sporcularla girilen diyaloglar ve yaklaşımlar antrenör için ciddi riskleri de barındırmaktadır. Antrenöre duyulan hayranlık, sevgi ve saygı boyutu sporcunun gözünde oldukça yüksek olabilir. Ayrıca spor yapan çocuklar için antrenör ve kulüp, aile ve ebeveynlerden daha önemli hale gelebilir. Eğer antrenör sporcuyu korumaya odaklı çalışmak yerine içinden geldiği gibi davranış sergilerse hem kendisi hem de sporcu adına istenmeyen sonuçlara yol açabilir. Örneğin, sporcunun antrenöre olan duygu yoğunluğunun değişmesine neden olabilir.

Bir diğer önemli nokta da antrenör-sporcu arasındaki güç dengesidir. Sporda güç, mesleki pozisyonu ve bilgisi sebebiyle büyük oranda antrenörün lehindedir. Söz konusu güç nasıl kullanılırsa o derece etkisini gösterebilen bir etkidir. Antrenöre duyulan bu hayranlığın, sevginin yanı sıra bir de gücün elinde olması, antrenörü daha ulaşılmaz bir platforma yerleştirmektedir. Tam bu noktada antrenör aslında sahip olduğu rolün, sarf ettiği sözlerin ve eylemlerinin etkisini anlamakta yetersiz kalabilmektedir. Sporcuda oluşabilecek farklı bir algı, antrenörü ve sporcuyu ciddi sıkıntılarla baş başa bırakabilir.

Özellikle ergen bir gencin duygusal olarak yaşadığı iniş çıkışlar göz önüne alınmak durumundadır. Çünkü ergen birey çocukluk ve yetişkinlik arasında bocalamaktadır. Bu karmaşayı yaşamaya devam ederken de; antrenörün, tamamen iyi niyet ve takdir amacı ile kullandığı kelimeleri özenle ve dikkatle seçmesi gerekmektedir. Örneğin; “Aferin tatlıma.... Harikasın...”, “Sen benim bir numaramsın.... Kimse senin gibi yapamazdı...” gibi ifadeler ilk bakışta sürekli kullanılan ve günlük hayatın bir parçası olarak algılanan ifadeler

olarak görünse de ergen bir sporcu bu söylemleri çok farklı yorumlayabilir. Antrenörün kendisine ilgi duyduğunu, onu diğerlerinden daha farklı sevdiğini, kendisine sıcak sıfatlar kullandığını ancak başka kimseye kullanmadığını düşünerek bir hayal dünyası yaratabilir. Bu durumda antrenör ne kadar çaba sarf etse de açıklayamayacağı durumlarla yüz yüze kalabilir.

Antrenör, profesyonel bir meslek erbabı olarak, karşısındaki tüm sporculara yönelik herhangi bir ayrımcılık yapmadan mesleki bir yaklaşım sergilemelidir. Antrenör hem kendisini hem de sporcusunu korumak adına bu pozisyonun öneminin farkında olarak davranmalı, çalıştığı yaş grubunun gelişimsel özellikleri hakkında mutlaka bilgi sahibi olmalıdır. Kız ve erkek çocuklarının gelişim düzeyleri ve olgunlaşma düzeyleri ile birlikte toplumsal ve kültürel hayattaki konumları farklı olabilmektedir. Bu farklılıklar, antrenörün mesleki sorumlulukları kapsamına giren bilgiler ve farkındalıklardır. Bu konuda her zaman kendisini geliştirmeli ve bilgilerini güncellemelidir. Sahip olacağı bu farkındalık antrenörün yaşayacağı riskleri azaltmak adına önemlidir.

Özetle, sporcu koruma çatısı altında aslında sadece sporcunun değil, aynı zamanda antrenörün ve kulübün de korunması gerekliliği anlaşılmaktadır. Bu kilidin anahtarı da antrenördür. Antrenör bu bilinç ve sorumluluk ile yol alırsa öncelikle sporcuyu sonrasında kendisini tam anlamıyla koruyabilir.

Sporcu Odaklı Yaklaşım

Spor yönetim anlayışı temel olarak, spor odaklı (sportif başarı) ve sporcu odaklı olarak iki eksen üzerinde şekillenerek uygulamaya dönüşmektedir. Sporda gelişmiş ülkeler özellikle altyapılarda sporcu odaklı anlayışı benimser. Bu durum sportif performans, madalya, derece, şampiyonluk gibi sportif başarı unsurlarını ikinci plana atıyormuş gibi görünse de, uzun vadede sportif başarıyı da getirmektedir. Örneğin, Türkiye’de son yıllarda futbol altyapısında bir marka haline gelen Altınordu Futbol Kulübünün temel felsefesi “İyi Birey, İyi Vatandaş, İyi Futbolcu” şeklindedir. Ayrıca Altınordu sıradan bir futbol kulübü değildir. Altınordu kulübü kendini bir futbol ve yaşam eğitim kurumu şeklinde tanımlamaktadır. Kulüp sportif başarı yerine sporcu odaklı yaklaşımı temel hedefi yaparak süreç içerisinde Cengiz Ünder, Çağlar Söyüncü gibi oyuncular yetiştirmeyi de başarmıştır.

Bu noktadan hareketle bir antrenör en başta, “Başarıyı mı ön plana almalı yoksa sporcuyu mu?” sorusuna cevap vermelidir. Bir antrenör her zaman sporcunun esenliğini başarının önüne koymalıdır. Unutulmamalıdır ki sporun amacı en iyi olmak değildir. Birey için temel amaç; sporun kendisine sağlayacağı faydaları kazanmak, fiziksel ve psikolojik olarak sağlıklı gelişim gösterebilmek, ahlaki ve kişisel boyutta pozitif ilerleme sağlamak ve sonrasında da mümkün olan çerçevede başarı odaklı çalışabilmektir. Bu, aslında neden sporcunun esenliğini ön plana almamız gerektiğinin de bir yanıtıdır. Bununla birlikte antrenörün sporcuya olduğu kadar bağlı olduğu kulübe karşı da sorumluluklarının var olduğu bilinmektedir. Kulüp antrenöre; öncelikle başarı, ligde yüksek sıralarda yer alma, başarılı sporcuyu muhafaza edebilme gibi konularda sorumluluk yüklemiştir. Antrenör bu sorumluluk ile çalışır ve sonuca götürecek olan yolları bularak her iki taraf için memnuniyeti sağlamaya uğraşır.

Bireysel performans açısından değerlendirildiğinde, çocuklar kendi dünyalarında sahne alırlar. Kendilerini başkalarıyla karşılaştırmak istemezler. Yeni şeyler öğrenmek, kendilerini geliştirmek ve özellikle kendi başarılarını hissetmek ve deneyimlemek isterler. Antrenörler, genç sporcuların yetişkinlerin minyatür kopyaları olmadığı fikrini kabullenmelidir. Öncelikle, genç kategorisinde yer alan veya üst takım kadrolarına alınan sporcuların çocuk olduğu unutulmamalı ve yaşlarına, yeteneklerine ve ilgi alanlarına göre sporu deneyimleme hakkına sahip olduğu bilinmelidir. Dolayısıyla antrenörler uzun vadede sporcu esenliğini göz önünde bulundurmak, çocuklara ve gençlere yönelik antrenörlük sorumluluklarını yerine getirmek durumundadır. Ancak çoğu durumda antrenörler, yarışmacı amaçları temsil eden değerlere öncelik vermek zorunda kalırken, sporun temsil ettiği ana değer sistemleri üzerinde çok duramamaktadırlar. Bu durum ise çoğu zaman antrenör-sporcu arasında kişisel bir çatışma algısı yaratabilmektedir. Daha önce de ifade edilen güç dengeleri bu durumu tetiklemektedir. Antrenör ve sporcu arasında eşitlikçi bir iş birliği bulunmamaktadır. Antrenörün gücünün etkisi özellikle sporcuların benlik saygısını artırma veya azaltma kapasitesinde kendini gösterir. Bu durum tam olarak antrenörün sporcuyu ne ölçüde koruyabildiği ve destekleyebildiği ile ilgilidir.

Antrenör başarılı bir sporcusu için birinciliği hedefleyerek o doğrultuda çalıştırırken, yaptırdığı

antrenmanın sporcusuna ağır gelebileceği, sporcunun yıpranma sürecinde olabileceği, ruhsal açıdan hazır olmayabileceği gibi detayları gözden kaçırabilir. Antrenörün daha sert ve yıpratıcı davranmasına itiraz edemeyen sporcu, sonuçta hedeflenen noktaya ulaşamayacaktır. Bu durum antrenör-sporcu dengesinde memnuniyetsizlikler yaratacak ve belki de uzun vadede doğru bir yaklaşım ile çok başarılı olacak bir sporcu kaybedilecektir.

Performansa tek taraflı odaklanmak çocuklarda stres ve kaygıyı tetikleyebilir. Bunun sonucu olarak sporcularda antrenman biçiminden, antrenörden ve spordan bıkmaya ve nefret etmeye gibi duygular gelişebilir. Performans ve sonuçlar üzerindeki aşırı baskı genellikle aşırı uzmanlaşma ile ilişkilidir. Çocuk ve gençlerin yer aldığı üst düzey müsabaka ortamlarında madalya kazanma veya birinci olma arzusu, riski daha da yükseltmektedir. Bir çocuğu zafere, rekorlara, ödüllendirmeye yönlendirmek temel amaç değildir. Her şeyden önce, çocukları ve gençleri zihinsel ve fiziksel olarak olgun kişilikler yapmak, sporu sevdirecek fiziksel hareketliliği yaşam boyu süren bir bağlılığa dönüştürmek önemlidir.

Resim 5.3 Antrenör her sporcusuna eşit mesafede olmalıdır.

Aslında spordaki başarı, madalyalar ve skorlar değil, çocuğun spor ortamında ne kadar eğlendiği ve düzenli olarak bu eğlencesini ne kadar sürdürdüğüdür. Her zaman sporcunun istek ve ihtiyaçları ilk sıraya konulmalıdır. Öncelikle sporcuların beklentilerini karşılayacak bir iletişim içinde olunursa, ilerleyen zamanda antrenörün beklentileri de karşılanabilecektir. Aynı zamanda bu istek ve ihtiyaçların her sporcu için farklı olabileceği de unutulmalıdır. Bundan dolayı her sporcuyu tanımak, ilgi alanlarını, beklentilerini bilmek ve hassasiyetlerini

anlamak gerekmektedir. Antrenör ancak bu sayede her sporcusuna eşit mesafede durabilir. Özellikle on dört yaş altında antrenman esnasında sporculara aynı programı uygulamaya özen gösterilmeli, antrenman modelleri farklı zaman diliminde ve yoğunlukta da olsa verilmelidir. Antrenman öncesi sporculara karşı selamlaşma seremonisi de aynı olmalıdır. Mesela bir sporcuya çok yakın davranıp, özel ilgi gösterip, diğerine uzaktan merhaba denmemelidir. Her antrenman öncesi bir selamlaşma belirlenmeli (tokalaşma, çak yapma vs.) ve bu doğrultuda devam edilmelidir. Ayrıca şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Takım ya da bireysel sporlarda sadece bir sporcuyu alıp tek başına çalıştırmak uygun olmayan bir davranıştır. Bireysel antrenman yapılacaksa da sporcunun velisi, başka bir antrenör, yönetici veya çalışan gibi üçüncü bir yetişkin antrenman alanında bulundurulmalıdır.
- Her sporcuya aynı şans verilmelidir. Özellikle belli yaş gruplarında favori oyuncu uygulaması son derece yanlıştır ve çocuk sporcular mümkün olduğunca eşit süre almalıdır.

Sporcu odaklı görev yapma yaklaşımında bir diğer önemli nokta, sporculara uygulanacak *geri bildirim*in yaşınlarına ve branş seviyelerine uygun olmasıdır. Yapılan geri bildirimlerin kesinlikle rencide edici, aşağılayıcı, özgüvene zedeleyici ve alay konusu olabilecek bir ortam yaratmaması gerekmektedir. Sporcu yaptığına yanlış olduğunu bilmeli ama verilen geri bildirim bu hareketini düzeltmeye yönelik olmalıdır. Kesinlikle bir suçlu psikolojisiyle ceza aldığını düşünmemelidir. Örneğin, aşağıdaki ifade, becerinin düzeltilmesini ve doğru öğrenmeyi sağlamaktan uzak öğrencinin rencide olmasına (psikolojik istismarına) sebep olabilecek bir ifadedir:

- Sana kaç kere söyledim, sağ ayakla sıçrayacaksın. Hâlâ öğrenemedin. Şimdi sağ ayağının üzerinde 10 dakika sabit dur.

Antrenör, sporcusunun esenliğini korumaya çalışırken sadece kendi davranışlarından değil, aynı zamanda sporcunun takım arkadaşlarıyla iletişiminin doğru kurgulanmasından da sorumludur. Zira akran zorbalığı, siber zorbalık gibi durumlar günümüzde ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu tip durumların ortaya çıkmasını engellemek için antrenör spor

ortamında çocuk sporcuların birbirleri ile kurdukları iletişimin sevgi ve saygı çerçevesinde olmasını sağlamalıdır. Yöneticiler özellikle, soyunma odalarında belli kuralları uygulatmalıdır.

Antrenörler kişisel çıkar sağlamak ve ödül kazanabilmek adına sporcuyla mağdur etmemelidir. Başarılı bir sporcuya gereğinden fazla yüklenerek daha da iyi sonuç alması için baskı yapılması, medya yolu ile sporcunun sömürülmesi gibi durumlar önlenmelidir. Sporcusu ile sık sık yalnız kalmak, tek başına alıp evine götürmek, bire bir mesajlaşmak, deplasmanlarda odalarına yalnız girmek veya otoriteyi sağlamak adına gereğinden fazla bağırarak ağlamalarına yol açmak sporcunun esenliğini doğrudan etkileyecek ve istismar kapsamı içerisinde değerlendirilecek unsurlardır.

Amaç her zaman en başarılı sporcuyu yetiştirmek değildir, iyi-güzel insana ulaşmada konulan her tuğla değerlidir. Bu düşünce yapısı ile sporcuları korumak, yetiştirmek ve geliştirmekten sorumlu en önemli kişi antrenördür ve bu bilinç içerisinde davranmalıdır. Çocuk haklarına saygı duyarak ve uygulayarak, sporcularının güvende olmalarını sağlamalıdır. Bu bağlamda, sporcunun gelişiminde ve sağlığında olabilecek bozulmaları ön görerek gereken önlemleri alabilmek, etkili koruma ve güvenli bir spor alanı oluşturabilmek ve sporculara en iyi şartlarda hareket imkanı sağlayacak bir spor ortamı yaratmak antrenörün birincil sorumluluklarındandır.

Öğrenme Çıktısı

- 1 Sporda istismarın önlenmesinde antrenörün rolünü açıklayabilme
- 2 Risklere karşı alınacak önlemleri ifade edebilme

Araştır 1

Sporda en önemli unsur madalya kazanmak/birinci olmaktır, sporda başarı varsa bütün sorunlar ortadan kalkar. Sizce bu görüş sporda çocuk koruma çerçevesinde antrenör için doğru bir yaklaşım mıdır?

İlişkilendir

Bu kısımda edindiğiniz bilgiler ışığında antrenörlük yaptığınız ortamlarda çocuk istismarı açısından riskli durumları gözlemleyiniz.

Anlat/Paylaş

Spor ortamında antrenörü zor durumda bırakabilecek risk oluşturan faktörleri antrenör arkadaşlarınızla tartışınız-anlatınız.

SPORUN DOĞASINDAN KAYNAKLI RİSKLER

Sporun fiziksel bir aktivite olması, gerek sporcunun güvenliği gerekse çocuk sporculara bir beceri ve teknik kazandırmak için oluşan antrenör-sporcu arasındaki doğal ilişki biçimleri, çocuk sporcunun ve hatta velilerinin kabul etmesi ya da reddetmesi gereken davranışın ne olduğuna karar vermelerini zorlaştırmaktadır. Sporcuyu korumada karşılaşılan riskler her zaman doğrudan bireylerden kaynaklı olmamaktadır. Bunun yanı sıra, branş özgünlüğü, toplumsal cinsiyet, kültür, güç dengesi, mekan gibi çeşitli etkenler de riski tetikleyebilmektedir.

Resim 5.4 Branş özgünlüğünden kaynaklı bir risk örneği.

Branş Özgünlüğü

Sporun saymakla bitmeyecek bireysel ve toplumsal faydalarının yanı sıra doğası gereği bazı istismar alanlarına zemin hazırladığı görülmektedir. Hatta bunun ötesinde spor ortamında, branşların kendine özgü doğaları ve velilerin-antrenörlerin bilinçsizliği sebebiyle birçok istismar davranışı, maalesef doğal, normal hatta gerekli olarak görülebilmektedir.

Her sporun kendine has bir doğası bulunmaktadır. Fiziksel temas gerektirme, aşırı hırs gerektirme, mücadeleyi ve azmi ön plana alma gibi detaylar branştan branşa farklılıklar göstermektedir. Jimnastik, yüzme, taekwondo, karate, güreş, judo gibi branşlarda; voleybol, basketbol, futbol, curling, oryantiring, tenis gibi branşlara kıyasla fiziksel temas çok daha fazla olmaktadır. Temasın fazla olduğu ve bir alet kullanılarak yapılan branşlarda her zaman risk faktörleri artmaktadır. Ayrıca kayak ve eskrim gibi kıyafetlerin ön plana çıktığı, çocukların tek başına kıyafet değiştiremediği ve güvenlik açısından mutlaka yetişkin kontrolünün şart olduğu branşlarda farklı riskler ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan spor ortamında branşa özgü durumların önemli olduğu unutulmamalı, branşla ilgili uluslararası spor örgütlerinin (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği "UEFA", Uluslararası Kayak Federasyonu "FIS" gibi) ve farklı ulusal spor örgütlerinin (Avusturya Hokey Federasyonu, Amerika Cimnastik Federasyonu, İngiltere Yüzme Federasyonu gibi) çocuk koruma politikaları incelenmelidir. Bununla birlikte Türkiye'deki spor federasyonlarının büyük bir çoğunluğunda hâlâ çocuk koruma sistemlerinin kurulmamış ve antrenörlere yönelik politikaların belirlenmemiş olması antrenörler için büyük bir risk oluşturmaktadır. Bu nedenle antrenörler, spor federasyonlarının eğitimleri ve uygulamalarını beklemeden, kendilerini eğitmek ve geliştirmek zorundadır. Antrenörler hem kendisi hem de sporcusu için en uygun davranış biçimini belirlemek ve uygulamak mecburiyetindedir. Uluslararası spor federasyonları ve ulusal spor örgütleri branşlarına göre talimatlarında antrenörler için iyi uygulama örneklerine yer vermektedir. Söz konusu uygulama düzenlemelerden bazıları aşağıdaki gibidir:

- Jimnastik branşında salto hareketi için sporcuya kalçadan vurarak destek vermek gerekmektedir. Bu durum öncesinde sporcuya açıklanıp, önemi vurgulanıp, izni

dâhilinde yapılmalıdır. Ancak sporcu zaten profesyonel düzeyde bir yarışmacı ise hâlâ temel hareketlerinde bu desteği vermeye çalışmak yanlış olacaktır.

- Sporcunun duruş pozisyonu olarak yanından ya da karşısından gösterebileceğiniz hareketleri, sporcunun arkasında ona rahatsızlık verecek şekilde göstermek yapılmaması gereken bir diğer davranış biçimidir.
- Voleybol oynayan bir sporcu tek başına egzersizini tekrarlayabilir. Ancak bir alet kullanımı olduğunda riskler iki katına çıkar. Denge aleti, atlama beygiri, sıra aleti ile yapılan egzersizler, kaygan zemine temas edilen egzersizler mutlaka gözetim altında yapılmalı ve sporcunun güvenliği ön planda olmalıdır. Çocukla fiziksel temastan kaçınma sporcunun sakatlanmasına yol açacak durumları ortaya çıkarmamalıdır.
- Judo, taekwondo, güreş gibi akran gruplarının yakın temasını gerektiren branşlarda, fiziksel olarak uygunluk dikkate alınmalıdır. Boy, kilo ve yetkinlik göz önüne alınarak eşleştirilme yapılmalıdır.
- Yüzme, kayak gibi branşlarda belli bir yaşın altında olan ve başlangıç düzeyinde bulunan sporcular tek başına bırakılmamalıdır.
- Bir futbol oyuncusunun bir cimnastikçi kadar esnek olması gerekmemektedir. Branşın ihtiyacını karşılayacak, çocuğun fiziksel kapasitesini aşmayacak düzeyde antrenman yaptırılmalıdır.
- Çocukların sağlığını etkileyecek branşa yönelik teknik geliştirme çalışmaları özellikle küçük yaşlarda çok sık tekrarlanmamalıdır. Örneğin, ABD Futbol Federasyonu 11-13 yaş arası çocuklarda kafa vuruşu çalışmalarına sınır koyarken, İskoçya Futbol Federasyonu 12 yaş altı sporculara antrenmanlarda kafa oyunu ve çalışmalarını yasaklamıştır.
- Özellikle doğada ve farklı ısı derecelerinde yapılan branşlarda (kış sporları, rafting, kano gibi) sporcular yarışırken antrenörler her zaman sporcuların kendilerine zarar verecek bir tutum içerisinde olmadıklarından, gereksiz yere aşırı efor sarf etmediklerinden veya aşırı risk almadıklarından emin olmalıdırlar.

Toplumsal Cinsiyet Roller

Spor yapan bireyin hem bedensel hem de fiziksel olarak performansını üst düzeyde tutmaya çalışması aslında içinde bulunduğu ortamda **toplumsal cinsiyet** ideolojilerinin yapılanmasına ve doğrulanmasına zemin hazırlamaktadır. Özellikle yarışma sporları, erkeklik ve kadınlık ile ilgili çok kuvvetli mesajlar taşımakta ve spor, geleneksel olarak erkek cinsiyet özellikleri gerektiren bir etkinlik olarak görülüp, üstün sportif performans erkeklikle eşdeğer kabul edilmektedir.

✓ **Toplumsal cinsiyet** biyolojik anlamda dünyaya gelen bireylerin rollerinin tanımlandığı alanı açıklar.

Genel olarak, toplumsal cinsiyet düzeninin kadınlık ve erkeklik tanımları yoluyla erkeğin kadın üzerindeki avantajlı konumunu sağladığı kabul edilmektedir. Aslında durum kadın ve erkek arasındaki biyolojik farktır ve bu farkın yarattığı sonuç erkek üstünlüğü düşüncesi ile kabul görür. Maalessen bu durum sporda kadının ikinci plana atılmasına ve erkek hegemonyasında bir spor ortamı oluşmasına yol açmaktadır. Fakat unutulmamalıdır ki sporun her dalına her düzeyde (performans ya da rekreatif) katılım tüm kadınların ve erkeklerin hakkıdır. Kadınların ve kız çocuklarının spora katılımının erkeklere kıyasla düşük olmasının sebebi, **toplumsal cinsiyet rolleridir**.

✓ **Toplumsal cinsiyet rolleri**, toplum kadından ve erkekten beklediği davranışlar, roller ve sorumluluklardır.

Sporların cinsiyetlendirilmesi, sporun gerektirdiği kaslı ve güçlü olmanın erkeklikle özdeşleştirilmesi, kadın sporculara yönelik duygusal istismarın yanı sıra erkek sporcular açısından da duygusal ve fiziksel istismara zemin oluşturmaktadır. Aşağıdaki ifadeler bir cinsiyeti aşağılayan ifadelerdir:

- Kız gibi narin...
- Kızların oynayamayacağı bir oyun bu...
- Ahmet! Kız gibi koşma biraz daha hızlı ol!
- Bak küçücük kız bile kaldırıyor, ya sen erkek halinle....
- Erkek gibi yürümek!

Spordaki bu ayrıştırma veya kadını ikincileştirme durumları, uzun vadede kadınların ve kız çocuklarının sporu bırakma ve ev hayatı, çocuk doğurma gibi yaşam tercihlerini önceliklendirmeleri ile devam edebilir.

Özellikle kadınların ve kız çocuklarının spor ortamında başarılarının farkına varmasını sağlamak ve toplumsal cinsiyete dayalı önyargıları ortadan kaldırmak, antrenörün önemli görevlerinden birisidir. Bu çerçevede antrenörler, bazı sporların kadınlar için bazılarının da erkekler için uygun olduğuna dair kalıp yargılarla hem bireysel hem kurumsal düzeyde mücadele etmelidirler. Spor dallarının cinsiyeti yoktur. Kız çocukları futbol oynayabilir, güreşebilir; benzer şekilde erkek çocukları voleybol oynayabilir, dans edebilir. Çocukların her türlü sporu her düzeyde yapma hakları vardır.

Kültür

İnsan sürekli biçimde bir gelişim ve etkileşim halinde yaşar. Bu gelişim ve etkileşim sürecinde değerler önemli rol oynar. Değerler; töre, aile-soy, sanat, eğitim, yerleşme yerleri, din, devlet yönetimi, spor, bilim ve teknoloji gibi farklı parametreleri bünyesinde barındırır. Toplamların **kültür** alt yapılarını bu değerler oluşturur. Kültür kazanma ve kazandırma, eğitimin bir parçasıdır. Bundan dolayı spor eğitimi de kültürün bir parçasıdır. Spor sayesinde spor üzerine düşünen ve hareket eden bir toplum oluşur. Spor kültürü de bu sayede gelişen bir olgu olarak karşımıza çıkar.

✓ Kültür bir milletin kendine has olarak meydana getirdiği maddi ve manevi yapıların o toplumun iç dünyasına belirmesi, görünür olmasıdır.

İnsanların spor üzerine düşünürken veya spor yaparken belirli bir akıma, örgüte veya gruba bağlılıktan öte, aslında bireysel ve toplumsal barışın, kalkınmanın ve bu sayede elde edecekleri mutluluğun peşinde olmaları önemlidir. "Önemli olanın insanın sportif etkinlikler yolu ile mutlu ve sağlıklı olmasıdır. Çünkü bireyin hareket sevinci daima yaşama sevincidir".

Sporun bu doğa içerisinde yapılması ve yaptırılması ilk kural olarak karşımıza çıkar. Sporunun

herhangi bir branşta bir antrenör ile temasının başlamasının yaşı yoktur. Bu durum, spor kültürünün oluşması ve geliştirilmesinde antrenörün sorumluluğunu bir kez daha göstermektedir. Bu bilinçle sporcu yetiştirilmeli; araştıran, gelişime açık, topluma faydalı ve kesinlikle tarafsız bir şekilde sporcunun esenliği göz önüne alınarak davranılmalıdır.

Bir antrenör müsabakalara hazırlanmak için uyguladığı antrenman programlarında çocuğun ihtiyaçlarına odaklanmak yerine başarıya ulaşmak için sadece sonuca odaklanırsa spor ortamını potansiyel olarak istismara hazır hale getirmiş olacaktır. Her ne kadar iyi bir sporcu olunması adına “no pain, no gain” (acı yoksa başarı yok) anlayışı spor kültürüne yerleşmiş olsa da genç sporcuların esenliğini tehlikeye sokan her durumun engellemesi antrenörün elindedir.

Ayrıca sporun uluslararası yaygınlığı, çok uluslu yapısı (uluslararası müsabakalar, kamplar vb.) dikkate alındığında, toplumların kültürel farklılıkları da çocuk istismarı açısından büyük önem ve risk taşımaktadır. Uluslararası müsabakalara gidildiğinde veya farklı kültürlerden sporculara antrenörlük yapıldığında, ilgili toplumların çocuk ve gençlere yönelik davranışlarının bilinmesi gerekmektedir. Örneğin, Anglo-sakson kültürlerde çocuğa sevmek için bile olsa temas çok hoş karşılanmaz iken, Ortadoğu toplumlarında yaklaşım çok daha farklıdır. Bu yüzden uluslararası spor örgütleri, ulusal federasyonlara yönelik hazırladıkları politikalarda mutlaka kültürel farklılıklara vurgu yaparlar. Örneğin Uluslararası Kayak Federasyonu talimatlarında; ulusal federasyonların, Uluslararası Kayak Federasyonu Genel Çocuk Koruma İlkeleri’ni benimsemesi gerektiğine ve Avrupa Birliği’nin belirlediği çerçeveler ışığında çocuk koruma politikalarını oluşturması gerektiğine vurgu yaparken, aynı zamanda ülkenin kültürüne de saygı duyduklarını ve dikkate aldıklarını da belirtmektedirler.

Antrenör, kendi duygu, düşünce, alışkanlık, örf, adet gibi alt kültür kodlarını öne çıkarmamalıdır. Tamamen özgün olarak, bireysel gelişimlerine katkı sağlamak amaçlı sporcularına destek vermelidir. Her bireyin ait olduğu kültürün kendine ait özellikleri bulunduğu her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Bu özelliklere, yani kültür alt yapılarına gerekli saygı ve itina gösterilmelidir.

Antrenör-Sporcu Güç Dengesi

Çocuğun çocuk olmaktan doğan korunaksız durumuna ek olarak spor ortamında; kulüp, federasyon, antrenör ve hatta ailenin çocuğu sadece sporcu kimliği ile başarının, maddi gelirin, övünmenin, kendi kişisel kariyerlerinin bir kaynağı olarak görmesi, çocuk sporcular için çok ciddi risk oluşturmaktadır. Özellikle antrenörlerin, kendi başarıları olarak gördüğü çocuk sporcuların performansını yükseltmek için onları zorlamaları gerekmektedir. Spor ortamında yöneten-yönetilen dengesi diğer alanlardan farklı olarak geniş bir yelpazede güç modelleri imkanı sunar.

dikkat

Spor ortamında antrenör sporcu çocuklar üzerinde meşru güç, uzmanlık gücü, ödül ve zorlayıcı güç gibi farklı güç modellerini kullanabilmektedir.

Resim 5.5 Sporcuların benlik saygısını arttırma veya azaltma antrenörün elindedir.

Fasting ve Brackenridge (2009) antrenör sporcu ilişkisinin güç üzerine kurulduğuna vurgu yaparak, bu dengeyi beş madde ile açıklar:

1. Antrenör ve sporcu arasındaki ilişki güce dayanmaktadır. Güç tamamen antrenörün elinde bulunurken, sporcuda yoktur.
2. Antrenör sporcu arasında eşitliğe dayanan bir iş birliği yoktur. Tüm güç antrenörde bulunmaktadır.

3. Bilgi ve akıl gücü antrenöre aittir. Sporcular antrenörün dediklerini düşünmeden ve tartışmadan kabul etmek durumundadır.
4. Antrenörün gücü sportif performansın ötesine geçerek hayatlarına müdahaleye kadar uzanır.
5. Antrenörün en büyük gücü, sporcuların benlik saygısını artırma veya azaltma kapasitesindedir.

Yukarıda sıralanan beş güç ifadesine dikkat edilmelidir. Antrenör-sporcu arasındaki potansiyel güç içeren durumlar, çocuğun çocuk ve insan olmaktan kaynaklanan haklarını görmezden gelen bir yaklaşım içerdiğinde kötüye kullanıma açık hale gelmektedir. Halbuki antrenör-sporcu arasındaki bu güç dengesi, sporcunun fiziksel, ruhsal ve zihinsel açıdan sağlıklı gelişimine katkı sağlamak amacına yönelik olmalıdır. Bu güç dengesi aynı zamanda sportif performansın yükselmesinde ve sportif başarıda en önemli etkidir. Ancak bununla birlikte duygusal ve cinsel istismarın oluşmasında da kritik rol oynayabilir. Öyle ki, birçok araştırmada, örgütsel statü, fiziksel veya durumsal güç gibi farklı güç kaynaklarının çok belirgin olduğu yerlerde güç ilişkisi istismarı tetikleyici bir unsur olarak belirlenmiştir.

Eğer sporcunun antrenöre yüksek derecede güven ve saygısı varsa antrenörün sporcuyla yönlendirmesi ve en iyi performanslarını ortaya çıkarmasını sağlaması daha kolay olacaktır. Bununla birlikte, güç dengelerinin sporcularını nasıl etkilediğini anlamak için bir farkındalığa sahip olamayan antrenörler, çoğu zaman rolünün, sözlerinin ve eylemlerinin yıkıcı ve olumsuz etkisini anlayamamaktadır.

Antrenörlerin, sahip oldukları pozisyondan kaynaklanan doğal gücün ve sahip oldukları diğer güç kaynaklarının (meşru güç, uzmanlık gücü, ödül gücü, zorlayıcı güç, referans gücü) sporcular üzerindeki etkisinin hem olumlu hem de olumsuz olabileceğini fark etmeleri önem arz etmektedir. Bu olumsuzluk durumu sadece çocuk sporcuyla değil, herkesi etkileyecek sonuçlara yol açabilir. Örneğin, bir çocuğa yönelik gücün kötüye kullanılması kulübe, antrenörlere ve sporun kendisine kötü bir imaj verebilir. Antrenörlerin davranışlarının iyi niyetli olması durumunda bile yanlış yorumlanarak fiziksel, cinsel veya duygusal istismar izlenimine veya yanlış suçlamalara yol açabilir. Örneğin bir antrenörün aşırı derecede terlemiş olan bir çocuk sporcusunu sahadan çıkması için terli atletini tutarak ikna etmeye çalışması, antrenöre göre iyi niyetli, masum bir davranış olarak görülebilir ancak sporcunun bunu

bir istismar olarak algılaması durumunda hukuki bir ceza sürecinin başlayacağı dikkate alındığında, antrenörler için güç kullanma farkındalığının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmallerini Önleme Topluluğu tarafından yapılan duygusal istismarın tanımında; "Sporcunun kişisel potansiyelleri ile orantılı olarak istikrarlı ve tam kapsamlı bir duygusal ve sosyal yetkinlik geliştirebilmesi için gelişimsel açıdan uygun, destekleyici bir ortam sağlanamaması ve bastırılmış duygusallıkla yetiştirilmesi..." şeklinde bir ifade yer almaktadır. Bu ifade aynı zamanda, güç dengelerinin kurulamaması halinde sporcunun uğrayacağı duygusal istismarın da bir tanımıdır.

Ayrıca antrenör, çocuk sporcu için neredeyse bir süper kahramandır. Çocuk kendi spor hayatı ile ilgili ona tam bir güven duyar. Dahası antrenör çocuğun tüm sporcu ideallerini yerine getirebilecek güçteki bir kişidir. Bu güç ve güven dengesi oldukça hassastır. Bu güç ve güven dengesinin bozulması, başta çocuk sporcu olmak üzere ilgili tüm kişilere zarar veren bir sürece yol açar. Bu süreç, kişiler, takımlar ve kurumlar için istismar ve zorbalık ile sonuçlanabilir. Bu yıkılan dengeden öncelikle çocuk sporcular zarar görür.

Bu nedenle, her sporcuya eşit mesafede, eşit ilgi odağı ile spor merkezli bir iletişim davranışı içerisinde olunmalıdır. Gücün verdiği özgüven ile sporcu koordine edilmemelidir. Ayrıca, sporcunun sağlığına fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ya da toplumsal gelişimine negatif etki edebilecek olan eylemlerden kaçınılmalıdır.

Bunların yanı sıra güç dengelerinin korunamaması veya göz ardı edilmesi antrenör-sporcu ilişkisinin farklı boyutlara evrilmesinde önünü açabilir. Antrenöre duyulan hayranlık, sevgi ve saygı, güç dengelerinin korunmadığı bir ortamda istenmeyen sonuçlara yol açabilmektedir. Özellikle ergenlik dönemindeki sporcuların fiziksel ve ruhsal gelişim süreçleri ve ihtiyaçları mutlaka araştırılıp öğrenilmelidir.

Sporda kadınların istismarı üzerine yapılan araştırmaların sonuçlarında; sporcular ve antrenörler arasında gelişen güvene dayalı olan ikili ilişkiler ve sporcuların kendi aralarında yaşadıkları yüksek rekabet sebebiyle, sporcuların farkında olmadan istismara karşı kendilerini savunmasız bıraktıkları tespit edilmiştir. Antrenörler ve sporcular arasında kaçınılmaz olan bu güç dengesizliği, çocuklarda karşımıza çıkacak olan istismarı daha da artırabilmektedir.

Sportif Mekânlar

dikkat

Çocuk güvenliği ve spor ayrılmaz bir ikilidir. Ancak spor alanlarında çocuğun bedensel olarak sınırlarını koruması, fiziksel yaralanmaların önlenmesi diğer ortamlara kıyasla daha zordur.

Sporun doğası gereği antrenman ya da müsabaka sırasında çocuğun soyunup giyinmesi, duş alması gibi özel durumlar vardır ve çocukların özellikle savunmasız olduğu ve özel tedbirler alınması gerektiği alanlar buralardır. Birçok spor tesisinde bazen her yaştan sporcunun aynı dönemde düzenli olarak aynı soyunma odalarını, duşları ve tuvaletleri kullanması gerekebilmektedir. Bu gibi durumlarda sınırların korunması için diğer ortamlardan daha fazla itina göstermek gerekir. Bu nedenle, birçok uluslararası ve ulusal spor örgütlerinin sportif mekânlara yönelik kuralları ve uluslararası organizasyonlar için tesis kullanım şartları vardır. Örneğin; tesislerde duş ve tuvaletlerin kapılarının altının ve üstünün belli açıklıkta olması, soyunma odalarının girişinin olduğu koridorlarda kameraların olması, farklı yaş gruplarının katıldığı müsabakalar esnasında bu alanların kullanımına ilişkin talimatların belirlenmesi gibi ilkeler oluşturulmuştur. Bununla birlikte uluslararası spor federasyonları çocuk koruma politikalarında tesislerle ilgili olası yanlış anlamalar ve istenmeyen durumları önlemek için bir takım ilkelerde belirlemiştir. Örneğin konuyla ilgili Uluslararası Futbol Federasyonu (FIFA)'nın öne çıkan bazı politikaları şu şekildedir;

- Tesislerin hem yetişkinler hem de çocuklar tarafından aynı anda kullanıldığı yerlerde, çocuklar için mutlaka ayrı ya da özel zamanlı soyunma, duş alma ve tuvalet alanları olmalıdır.
- Hiçbir koşulda yetişkinler soyunma odalarında çocukların önünde soyunmamalıdır.
- Yetişkin personel ve gönüllüler, aynı tesisleri kullanan çocuklarla aynı anda kıyafet değişmemeli veya duş almamalıdır.
- Karma cinsiyet faaliyetleri için bile olsa kesinlikle erkekler ve kızlar için ayrı soyunma odaları bulunmalıdır.

- Eğer bir çocuk herkesin gözü önünde soyunmaktan veya duş almaktan rahatsızlık duyuyorsa, kesinlikle baskı yapılmamalıdır. Bunun yerine, kendisine bu ihtiyacını evde rahatlıkla yapabileceği hususunda telkinde bulunulmalıdır.
- Ebeveynler, gerçekten gerekli olmadıkça soyunma odalarına kesinlikle girmemelidir. Bu gibi durumlarda, sadece çocuklarla aynı cinsiyetten bir ebeveyn soyunma odasına girebilir fakat antrenörü önceden bu konuda bilgilendirmelidir.
- Bir ebeveynin soyunma odasına girmesi gerekliliği doğduğunda da yine çocuklarla aynı cinsiyete sahip bir antrenör kendilerine eşlik etmelidir.

Ayrıca spor branşlarının doğalarından kaynaklı farklı riskler içermesi genel güvenlik önlemlerinin ötesinde daha spesifik detaylara hakim olmayı da gerektirir. Örneğin Uluslararası Kayak Federasyonu (FIS), kayak esnasında dağlarda meydana gelecek kazaların yaralanmalara ve hayati tehlikeye yol açacağını vurgulayarak, antrenörlerin bu riskleri yetenekleri ve deneyimleriyle en aza indirebileceğini ancak risklerin tamamen ortadan kaldırılamayacağını ifade etmektedir. Bu nedenle sporcu çocukların, ebeveynlerin ve velilerin dağların tehlikeli bir ortam olduğunu algılamaları gerektiğini belirterek, antrenörlerin de spora dâhil olan çocuğun riskleri anlamak ve bu koşullarla başa çıkmak için hem fiziksel hem de zihinsel olarak yeterince olgun olduğundan emin olmaları gerektiğini, kararsız kalmaları durumunda çocukları ve hatta yetişkin bireyleri piste çıkarmamalarını tavsiye etmektedir.

Özetle, bir spor salonu-alanının dört duvarı, bir filesi, yeterince malzemesi ve saha çizgilerinin çizilmiş olması bu ortamı güvenli kılmaz. Çocuk sporcular ve antrenörler açısından güvenli kılmak için; merdiven boşluklarından, kapalı odaların ve depoların herkesin kullanımına açık olmamasına, spor yapılan yerin dışardan kolay kontrol edilmesine, antrenman saatlerinin ilan edilmesinden, spor alanında fiziki yaralanmaya yol açacak kırık dökük malzemelerin varlığına kadar birçok unsura dikkat edilmelidir.

Spor tesislerinde dikkat edilecek bazı konular şu şekilde sıralanabilir;

- Antrenman sahasının kenarında bulunan bir girinti (merdiven altı vb.) topun kaçma-

sına sebep olabilir. Sporcu topu almak isterken kafasını çarpabilir, içeride unutulmuş bir eşya sebebiyle yaralanabilir. Önlem olarak bu tip merdiven altı, izbe veya karanlık bölümlerde güvenlik tedbirleri alınarak, bu yerlerin kapalı kalmaları sağlanmalıdır.

- Sporcu soyunma odası ve duşlardaki ıslak zeminde kayıp yaralanabilir. Önlem olarak mutlaka terlik kullanımı veya zeminin kuru kalması yönünde gerekli bilgilendirmenin veya yönlendirmenin yapılması gerekmektedir.
- Gereğinden fazla sıcak veya soğuk ortamların ısılarının normalleştirilmesi gerekmektedir.
- Spor ortamının temizliği, hijyeni ön plana alınmalı, saha kullanma talimatları oluşturulmalıdır.
- Eksik, kırılmış, fazla yıpranmış malzemelerin ve yerlerin (kırık cam, bozuk kapı vb.) düzeltilmesi için sorumlulara bildirim yapılmalı ve takip edilmelidir. Bir çocuğun spor tesisi içerisinde ya da etrafında ucu sivri bir yere çarpması veya yere düşmüş bir cisimle yaralanmasının kaza değil ihmal olduğu ve suç unsuru oluşturacağı unutulmamalıdır.
- Yeterli aydınlatma, bekleme alanları gibi unsurların sporcu güvenliği açısından değerlendirilmesi ve sporcu desteğe ihtiyaç duyduğunda ulaşabileceği bir sorumlunun var olması sağlanmalıdır.

- Sporcuların kullandığı spor aletleri de düzenli olarak kontrol edilmelidir. Eksik ya da kırılmış bir parça var ise mutlaka yenisi ile değiştirilmeli, çocuk sporcuların düzgün formatta olan aletleri kullanması sağlanmalıdır.
- Sporcu çocuklar, antrenman ve müsabaka dönemlerinde tehlikeli olacak sportif malzemeleri taşıırken gerekli tedbirler alınmalıdır. Örneğin, eskrim müsabakasından çıkan çocuklar ellerinde kılıçlar ile servis araçlarına kadar yürütülmemelidir.
- Zeminler, havalandırma, tavan ve ışıklandırma sporcu güvenliğini tehlikeye atmayacak ve gelişimini destekleyecek alt yapıda olmalıdır. Örneğin bir sporcu yetiştirilirken tartan pist kullanılmalı, beton zeminde çalıştırılıp performansının gelişmesi beklenmemelidir.

Sportif mekanlara gerekli özen ve itinanın gösterilmemesi sporcudan beklenen performansı sergileyememesine ve yaralanmalar karşısında risk altında olmasına neden olacaktır. Önceliğin sporcu esenliği olduğu her durumda akla gelmelidir.

Avustralya Devleti'nin sporda taciz, ayrımcılık ve çocuk koruma üzerine interaktif eğitim ve bilgilendirme çalışmaları için <https://www.playbytherules.net.au/> adresini ziyaret edebilirsiniz.

Öğrenme Çıktısı

- 3 Spor ortamından kaynaklı istismar risklerini tanımlayabilme
- 4 Spor branşının özelliklerinden kaynaklı riskleri sıralayabilme
- 5 Kültürel farklılıkların çocuk korumada oynadığı rolü açıklayabilme

Araştır 2

Antrenörün sporcu üzerinde gücünden kaynaklı etkisinin sınırlarını araştırınız.

İlişkilendir

Bu bölümde edindiğiniz bilgileri kullanarak, antrenman yaptığınız tesislerdeki soyunma odaları ve duşların fiziki durumunun ve kullanım şeklinin güvenlik sorunu oluşturup oluşturmadığını inceleyiniz.

Anlat/Paylaş

Tesis güvenliği ile ilgili bilgilerinizi ve düşüncelerinizi yöneticilerle paylaşınız.

TACİZ VE İSTİSMARIN BELİRTİLERİ VE BİLDİRİM YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Spor yönetimi alanında çocuk koruma kapsamında alınacak idari ve adli tedbirlerin yanı sıra tüm paydaşların ve antrenörlerin, çocuk ihmal ve istismar vakaları hakkında bilgi sahibi olmaları, istismarı fark etmeleri ve bunun neticesinde hangi yolu izleyeceklerini bilmeleri, ihmal ve istismarı önleme açısından önem arz etmektedir. Bir çocuk koruma sistemi, istismar ve ihmalin tanınması, önlenmesi ve müdahalede bulunulması süreçlerini içerir. Bununla birlikte istismarın genelde tanındık biri ya da çocuğun yetişmesinden sorumlu kişiler tarafından yapıldığı ve sürdürüldüğü dikkate alındığında, vakaların üstünün örtülmesi, görmezden gelinmesi, yok sayılması, kondurulamaması gibi davranışlarda ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise ihmal ve istismar davranışının uzun yıllar fark edilmeden devam etmesine neden olabilmektedir. Bu tür durumlarda ihmal ve istismarın tespit edilmesi ve gerekli müdahalenin bir an önce yapılması, çocukla ailesi dışında birebir iletişim kuran antrenör, sağlık çalışanı gibi meslek elemanlarının önemini artırmaktadır. Nitekim, avukatlık barolarının kurmuş olduğu çocuk hakları merkezlerinin verilerine göre; ihbarlardaki artış ve suçların açığa çıkmasında en önemli faktör olarak, farkındalık çalışmaları gösterilirken, en çok ihbarın eğitim ve sağlık kurumlarından yapıldığı ifade edilmektedir.

Taciz ve İstismarın Belirtileri

Çocukların yaşadıkları istismarı anlatmakta ve ifade etmekte zorlandıkları ve genelde bunu davranışları ile dışa vurdukları bilinen bir gerçektir. Ayrıca cinsel istismara uğrayan kişilerin, utanç, korku ve suçluluk duygusu nedeniyle istismarı sakladığı ve istismara maruz kalmaya devam ettiği de uzmanlarca belirtilmektedir. Bu nedenle, çocuklarla çalışan kişilerin çocuk istismarı göstergelerinin farkında olması ve bir çocuğun istismar edilmiş olabileceğine dair herhangi bir göstergeye yanıt verme konusunda güven hissi vermesi çok önemlidir. Taciz ve istismarın göstergeleri çeşitli şekillerde tanımlanabilir. Çocuklar ve gençler, kendilerine karşı olası bir kötüye kullanım hakkında açıklama yapabilirler. Ancak bir çocuk veya ergen bir sporcu kendisine yönelik bir kötüye kullanımı fark edeme-

yebilir veya anlattığı takdirde kendisine inanılmayacağı hissine kapılabilir. Bu durum içe kapanma ve suskunlukla devam eder.

İstismarın, çocuğun fiziksel, psikolojik, sosyal gelişimini bozan, onu sekteye uğratan ciddi etkileri bulunmaktadır. Çocuğun istismara uğradığının göstergeleri genel olarak şu şekilde sıralanabilir;

- Özellikle yüz, baş veya boyun bölgesinde morarma,
- Çoklu morarma veya yaralanma. Örneğin, yanıklar, haşlanmalar, burkulmalar, çıkıklar veya kırıklar,
- Çocuğun aldığı bir yaranın tedavi edilmediği,
- Çocuğun aldığı yaranın sebebi hakkında net bir bilgi verememesi, her defasında farklı bir açıklamada bulunması,
- Çocuğun temel ihtiyaçlarının yerine getirilmemesi. Örneğin, antrenmana genelde aç gelmesi, yetersiz ve mevsime uygun olmayan kılık kıyafet,
- Çocuğun kendi yaşadığı istismarı sanki bir başka çocuk yaşıyormuşçasına anlatması,
- Çocuğun yaşı için uygun olmayan abartılı cinsel davranış sergiliyor olması,
- Çocuğun yetişkinlere veya diğer çocuklara yaşı için uygun olmayan, cinsel içerikli sorular sorması,
- Başkalarına yüksek derecede güvenememe veya bağlanma sorunları,
- Yetişkinler veya çocuklarla iyi ilişki kuramaması,
- Aşırı derecede dikkat çekme çabaları, yıkıcı veya agresif davranış sergileme ve zorbalık,
- Çocuğun gelişigüzel veya uygunsuz yetişkin sevgisi arama ihtiyacı,
- Çok yalan söyleme, çalma, tırnak yeme,
- Alkol ve madde kullanımına yönelme, kendine zarar verme,
- Okul sorunları veya akademik başarısızlık,
- Antrenmana veya müsabakalara katılma konusundaki isteksizlik,
- Performansta açıklanamayan bir düşüş,
- Davranış değişiklikleri, antrenörler ile iletişim kurmada zorluklar.

Resim 5.6 Çocuk istismarına dur demek hukuki ve vicdani bir sorumluluktur/zorunluluktur.

Elbette ki bir göstergenin varlığı mutlaka bu çocuğun istismara uğradığı anlamına gelmez. Ayrıca, bu belirtiler her ihmal ve istismar mağduru çocukta aynı biçimde ve derecede görülmez. Ancak unutulmaması gereken temel nokta, ihmal ve istismarın çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileme riskinin son derece yüksek olduğudur. Çocuklarla çalışan, onlara temas eden herkesin, çalışan veya gönüllü olsun, söz konusu göstergeleri takip etmeleri ve bu doğrultuda sağduyulu hareket etmeleri gerekmektedir.

Belirtiler çocuktan çocuğa farklılık gösterebilir. Bir çocuk içe kapanıp ağlama, bedeni ile ilgili şikâyet etme davranışlarını gösterirken, bir diğer çocuk önceden olmadığı kadar öfkeli, saldırgan hale gelebilir. Erkek ya da kız belirtileri diye ayırmak yerine çocuğun olağan hal ve davranışlarında dramatik bir değişiklik olup olmadığına bakılmalıdır. Bu noktada önemli olan antrenörlerin, öğretmenlerin, annelerin ve babaların, çocuğun olağan halinin dışında davranış göstermiş olup olmadığını gözlemlemeleridir.

Her çocuk yaş, cinsiyet, ırk, sosyal statü veya kabiliyetine bakılmaksızın istismara maruz kalabilmektedir. Çocuklar, yetişkinler veya diğer çocuklar tarafından istismar edilebilir. Kötüye kullanım, zorbalık veya kötü uygulama iddiaları veya şüpheleri, kamu kurumlarının ve federasyonların belirlediği prosedürlere uygun olarak yanıtlanmalı ve bildirilmelidir.

Çocuğa yönelik cinsel istismarın en önemli ve öncelikli göstergelerinden biri, çocuğun bu konudaki ifadesidir. Cinsel istismara maruz bırakıldığını söyleyen çocuğu korumak adına, kuşku kenara bırakılarak çocuğun söyledikleri dikkate alınmalıdır.

Bildirim Yükümlülüğü

Bir çocuk ya da yetişkinin kötüye kullanımı veya istismarı ifşa etmesi büyük bir cesaret ister. Bu sebepten bu tip durumların tespiti ve şüphelerin gerekli mercilere iletilmesi hususunda çocuk yalnız bırakılmamalıdır.

Devletler bu konuda gerekli hukuki düzenlemeleri yapmıştır. Türk Ceza Kanunu, suç teşkil eden davranışların daha hızlı biçimde öğrenilmesi, suçu önleyici ve azaltıcı tedbirlerin hızlı biçimde alınabilmesi için hem tüm vatandaşlara hem de kamu personeli ve sağlık çalışanlarına suçu bildirim yükümlülüğü getirmiştir. Kamu hizmeti gören personel, göreviyle bağlantılı olarak öğrendiği hal ve davranışları yetkili makamlara bildirmekle sorumludur. Çocuğun istismar ve ihmali de bu suçlar kapsamına girmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Kanunları açısından; spor ortamında bir sporcunun herhangi bir şekilde istismara, tacize veya ihmale uğradığı düşünüldüğünde, temel olarak bu yükümlülük, tüm fertler bakımından TCK. 278, kamu görevlileri bakımından TCK. 279 ve sağlık mesleği mensupları bakımından ise TCK. 280. maddede düzenlenmektedir. Ayrıca TCK'nın 98. maddesi, Sosyal Hizmetler Kanununun 21. Maddesi ve Çocuk Koruma Kanunu'nun 6. maddesi uyarınca "Korunma Gereksinimini Bildirme" sorumluluğunun kanunda da yer aldığı bilinmelidir. Unutulmamalıdır ki korunma ihtiyacı olan, suç mağduru bir çocuk olabileceği gibi, ihmal veya istismar edilen, bedensel, zihinsel, ahlaki, cinsel, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan bir çocuk da olabilir.

Çocuğa yönelik fiziksel, cinsel veya duygusal istismar teşkil eden davranışların birçoğu suç olarak tanımlanan fiilleri oluşturmaktadır. Söz konusu suçlarla ilgili olarak Türkiye'de belirlenen başvuru merkezleri: Alo 183; Sosyal Destek Hattı, 155; Polis, 156; Jandarma Çocuk ve Kadın Kısım Amirliği ve En Yakın Kolluk Kuvveti şeklinde sıralanabilir.

Sporda çocuk koruma kapsamında bildirim yükümlülüğü açısından antrenörü sorumlu kılan diğer boyut, uluslararası spor örgütlerinin belirlediği ilke ve zorunluluklardır. Uluslararası spor örgütlerinin ulusal temsilcileri (ulusal spor federasyonları) ve paydaşları (spor kulüpleri) çocuk sporcularla ilgili şikâyet ve endişe prosedürü oluşturmak zorundadır.

Türkiye Futbol Federasyonu içerisinde çocuk koruma sistemi kuran Gülhan Gündüz konuyla ilgili olması gerekenleri şu şekilde açıklamaktadır;

“Şikayetler için izlenmesi gereken adımlar yazılı olarak açıkça ortaya konmalıdır. Bunlar anlaşılır şekilde: oyuncu, personel ve veliler için belirlenmiş olmalıdır. Ayrıca her şikâyetin ve endişenin ele alınma prosedürü için kurumda görevlendirilmiş bir kişi (çocuk koruma temsilcisi) olmalı ve izlenen prosedürün zaman çizelgesi olup buna uyulmalıdır. Bütün bu adımların hepsi sezon başında veli oyuncu ve personele yazılı olarak verilmelidir. Buna bağlı kalınmalıdır. Mutlaka her şikâyet ve endişe için form kullanılmalıdır.

Formlar yapılması gerekenler, sorulması gerekenler ve tarafsız işleyişi sağlar. Bu formlar gerektiğinde başkaca kurumlar ile bilgi paylaşmaya uygun tasarlanmıştır. Her şikâyet formu dosyalandırılmalı ve kurumsal hafızaya önem verilmelidir. Bu süreç içerisinde şikâyet ve endişesini ileten oyuncu ve velilerin adil ve tarafsız bir şekilde bu durumdan zarar görmemesi için önlem alınmalı ve itina gösterilmelidir. Herkes desteklendiğini, kulübün tarafsız bir şekilde davrandığını hissetmelidir.”

Uluslararası spor örgütleri ilgili branşa dahil olan herkesin (antrenör, sporcu, aile, hakem, yönetici gibi), çocuk istismarının ne olduğunu bilme, belirtilerini tanıma ve herhangi bir durumda müdahale etme sorumluluğuna sahip olduğunu vurgular. Buradan hareketle de herkesin ulaşabileceği iletişim kanalları oluşturur. Örneğin; Uluslararası Tenis Federasyonu; “Eğer bir şeylerin yanlış olduğunu düşünüyor ya da kendinizi güvende hissetmiyorsanız yerel otoritelere, turnuva organizasyonuna, ulusal federasyonunuza veya ITF’de nicky.dunn@itftennis.com adresinden Nicky Dunn’a ihbar ediniz” şeklinde ilan etmiştir.

Benzer şekilde UEFA’da, kendi ülkelerinde meydana gelen bir çocuk istismarı durumunda ilgili birimlere ulaşılması için, güvenlik sorumlusu Iris Hugo-Bouvier’in telefon (+41798292802) ve elektronik posta adresini (childsafeguarding@uefa.ch), sporda çocuk güvenliği için ise Fanny Bellier’in telefon (+41586110839) ve elektronik posta adresini (fanny.bellier@tdh.ch) yayınlamış-

tır. Görüldüğü üzere çocuk istismarı konusunda bildirim, antrenörler ve tüm paydaşlar için hem yasal açıdan hem de spor yönetimi açısından zorunludur. Bununla birlikte ulusal spor federasyonları uluslararası örgütlerin belirlediği bir şart olarak federasyon içerisinde bildirim mekanizması ve endişelerin takip edilmesi için bir sistem oluşturmak mecburiyetindedir.

Bir davranışın istismar olup olmadığını belirlemek yani kesin bir yargıya varmak antrenörün sorumluluğunda değildir. Ancak endişelerini bildirmek ve harekete geçmek kesinlikle antrenörün sorumluluğundadır.

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere hem kanuni hem vicdani olarak karşılaşılan her türlü istismar ve taciz durumunu bildirmek mecburidir. Çocuğa temas eden her kişi; antrenör, kulüp yöneticisi, aile, temizlik görevlisi, servis şoförü vd. bu sorumluluğu almış olmaktadır. Dolayısıyla, ilgili kişinin bu yönde bir davranış sergilememesi hukuki olarak suçtur.

dikkat

Çocuğa temas eden herkes her türlü istismar ve taciz durumunu bildirme sorumluluğuna sahiptir.

İstismar ve taciz durumunu tespit ettiğini düşünen kişi, istismarın ve tacizin gerçekten olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir. Sadece doğru birimlere gizlilik içerisinde bildirimini yaparak gözlem sorumluluğu içerisinde çalışmalarına devam etmelidir. Bu durumu tespit eden kişinin yapması gerekenler şöyle sıralanabilir:

- Kesinlikle şüphelendiği kişiye karşı farklı bir tavır, soru-cevap olaylarına girmemelidir.
- Kendisine konuyla ilgili gelen bir sporcuya soru sorarak yönlendirme yapmamalıdır.
- Çocuğun hiçbir suçu olmadığını söyleyerek, sadece dinlemeli ve gerekli birimlere iletmelidir.
- Konu ile ilgili herhangi bir dedikoduya izin vermemelidir.

Öğrenme Çıktısı

6 Taciz ve istismar belirtilerini fark edebilme
7 Bildirim yükümlülüğünü açıklayabilme

Araştır 3

Bildirim Yükümlülüğü ile ilgili kanun maddelerini araştırınız.

İlişkilendir

Spor yaptığınız ortamlarda yaşanan istismar olaylarındaki bildirim süreçlerini bu bölümde edindiğiniz bilgileri dikkate alarak gözlemleyiniz.

Anlat/Paylaş

Antrenör arkadaşlarınızla, bildirim yükümlülüğü ile ilgili bilgileri paylaşınız.

ANTRENÖR SPORCU İLETİŞİMİ

Sporda, özellikle de antrenörlük sürecinde antrenör ve sporcu arasında kurulan ilişki sporcunun fiziksel ve psiko-sosyal gelişiminde önemli rol oynar. Antrenör sporcu arasında ilişkinin temeli, antrenörün yetkinliği, bilgisi ve becerisinin sporcuda performansa ve başarıya dönüşmesine dayanır. Antrenörler, sporcularla iletişim kurarken iletmek istedikleri düşünceleri iletme uygun mesaja dönüştürmeli ve bunu bir kanaldan gerçekleştirmelidir. Eğer sporcu mesajın içeriğini ya da niyetini anlar ise kendi içinde yorumlar ve ona göre tepki verir. Ancak sporcunun yaşı ve seviyesi antrenör-sporcu iletişiminin hem amacını hem de biçimini tamamen değiştirmektedir. Olumsuz bir formatta kurulan ilişki, istismara yol açarak bir hukuki süreci başlatacağı gibi, çocuğun örselenmesine ve spordan uzaklaşmasına da yol açacaktır.

Resim 5.7 Antrenör sporcularıyla göz hizasında konuşarak iletişimi güçlendiriyor.

Sözel İletişim

Antrenörlerin en fazla kullandıkları aracın sözel iletişim olduğu bilinmektedir. Sözel iletişimde en önemli olan unsur antrenörün her zaman pozitif bir dil kullanmasıdır. Sadece başarıyı sahiplenip, alkışlamak yerine, başarısızlık yaşadığı durumda da bu duygusunu paylaşmak ve daha iyiye beraber ulaşılacağını vurgulamak, küfür ve hakaret içeren sözlerin olmadığı bir yaklaşım göstermek, olumsuz, alay edici ve aşağılayıcı bir dil kullanmadan iletişimi sağlamak önemlidir. Bu noktadan hareketle;

- Sporcuya her zaman olumlu bir üslupla yaklaşılmalıdır.
- Sporcuya asla küfürlü, küçük düşürücü veya aşağılayıcı bir üslup ile yaklaşılmamalıdır.
- Sporcuların hepsine eşit bir tutum ile yaklaşılmalı ve her zaman sevgi, saygı ve belirli kurallar çerçevesinde konuşup anlaşılmalıdır.
- Sporcunun kendisine olan özgüveni ve inancını destekleyecek şekilde iletişim içerisinde olunmalıdır.
- Kesinlikle lakap takılmamalıdır (sevimli olduğu düşünülse bile).
- Takdir amaçlı olsa dahi benzetme yolu kullanılarak ünlü biri veya takım arkadaşlarından birisi ile kıyaslanmamalıdır.
- Sporun elde ettiği başarıdan / başarısızlıktan ziyade sporcunun edindiği kazanıma odaklanılmalıdır.

- Mutlaka fair-playi teşvik etmek ve bu doğrultudaki uygulamaları sözel olarak desteklemek ve vurgulamak gereklidir.

En etkili iletişim araçlarından biri olan sözel iletişimde bazı teknikler bulunmaktadır. Bu teknikler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- **Çifte Olumlu Yaklaşım:** Her sporcu samimiyet içerisinde aldığı övgüden memnun olur. Başarılı bir performans karşısında, uygulamayı durdurup, performansın neden başarılı olduğunu açıklamak çifte pozitif yaklaşım olarak ifade edilir. Bu teknikte; oyuncuya iyi bir performans için takdirinizi sunarken, aynı zamanda tüm oyuncuların yararına doğru teknik noktalarını da tekrar etmiş olursunuz. Ancak oyuncuların hata yaptığı zamanlardaki tutumda çok önemlidir. Özellikle hassas olabilen genç oyunculara hitap ederken çok dikkatli olunmalıdır. Doğrudan olumsuzluğa, başarısızlığa veya hataya odaklanmak, bir oyuncuyu tekrar denemekten kaçınacak kadar güvensiz hissetmesine yol açabilmektedir. Bunun yerine, oyuncunun yanlış yaptığı şeyi düzeltmeden önce olumlu bir açılış konuşmasıyla başlamak en doğrusu olacaktır (“İyi deneme, ama...” veya “Evet, bu hareket tamam, ama...”). Teşvik edici yorumlar yapmak, oyuncuyu güvende ve dolayısıyla daha ilgili yapacaktır. Gerçekten etkili olabilmenin bir yolu da oyuncunun fikirlerini almak, değer verildiğini hissettirmektir.
- **Soru-Cevap Tekniği:** Bir antrenörün devamlı olarak oyuncuya ne yapacağını söylemesi çok doğru yaklaşım değildir. Oysa ki soru sorarak oyuncuları sürece dahil etmek daha efektif sonuçlar vermektedir. Örneğin, eğer oyunculara “Bunun neden böyle iyi bir geçiş olduğunu söyleyebilir misin?” veya “Rakiplerimiz hangi oyun sistemlerini kullanıyor?” gibi bir soru sorulduğunda iki hedefe de ulaşılmış olunmaktadır. Bu sayede hem doğru tekniğe ne kadar hakim oldukları anlatılmış olacak hem de sürece oyuncular da dahil ederek, gözlem ve eleştirel analizleri becerilerini geliştirmeleri teşvik edilmiş olacaktır.

Dijital İletişim

Günümüzde hızla gelişen teknolojinin bir ürünü olan internet teknolojisinin yayılmasına paralel olarak mobil cihaz kullanımının da yaygınlaşması, online (çevrimiçi) olarak gerçekleşen dijital iletişimi en önemli iletişim yöntemlerinden biri haline getirmiştir.

Dijital teknolojinin hayatımızın her alanında ne denli etkin olduğunu düşünüldüğünde spor ortamının da bu durumdan payını aldığı görülmektedir. Günümüzde çocukların dijital bir dünyada doğduğu, cep telefonu, bilgisayar, tablet gibi araçların hayatlarının vazgeçilmez bir parçası olduğu dikkate alındığında genç sporcuların bu platformları yemek içmek gibi temel bir ihtiyaç görerek kullanması, hem çocukları istismara açık ve savunmasız hale getirmekte hem de çocukların eğitiminde sorumlu olan antrenör-öğretmen gibi bireyler açısından çok ciddi risklere yol açabilmektedir.

Çocuklar ve gençlerin, söz konusu teknolojilerin ortaya çıkarabileceği risklerden korunması için alınabilecek tedbirler şöyle sıralanabilir:

- Sporcularla kesinlikle birebir iletişim kurulmamalıdır.
- Antrenörler sosyal medya adreslerine sporcuları kesinlikle eklememeli ve bu tip uygulamaların haberleşme kanallarından iletişim kurmamalıdır.
- İletişimde grup haberleşme uygulamaları kullanılmalıdır. Grup uygulamalarında mutlaka velilerden, kulüp-federasyon yöneticilerinden temsilcilerde bulunmalıdır.
- Sporculara gönderilecek elektronik iletilerde mutlaka velilerde eklenmelidir.
- Sporculara, sadece acil durumlarda kullanmaları için ilgili personelin mobil telefon numaraları verilmelidir. Bu konu, özellikle sporcu gruptan bağımsız olarak tek başına seyahat ediyorsa daha da önem arz etmektedir.
- Spor federasyonları ve kulüplerin internet siteleri kulüp veri kayıtlarında, sporcunun kişisel bilgilerine erişimlerin düzenlenmesi (örneğin adlar, e-posta adresleri), uygunsuz erişimlerin takibi, kontrolü, güvenliğinin sağlanması, sporcunun kullanım kuralları ve paylaşım esaslarının belirlenmesi ve mutlaka bilgi verilmesi sağlanmalıdır.

- Sporcuların telefon numaralarını, seyahat ve kamp esnasında acil durumlar için görevlilere vermesi önerilir ancak bu sadece gerekli durumlarda yapılmalıdır.
- Sporcuyu rahatsız edecek veya uygunsuz kabul edilebilecek olan mesajların veya materyallerin gönderilmemesi önemlidir.
- Sporcuların akranları tarafından siber zorbalığa maruz kalabileceği ihtimaline karşı gerekli bilgilendirmeler yapılmalıdır.
- Sporcuların ismi, yaşı, adresi gibi bilgiler internet veya farklı mecralarda kullanılmamalıdır. Gerekli olan durumlarda ise aileden izinler alınarak sürece devam edilmelidir.

Fiziksel Temas

Her türlü fiziksel temas, sporcuların ihtiyaç ve isteklerine yönelik olmalıdır. Sporcuya saygı ile yaklaşılmalı, beklentilerine duyarlı bir tutum içerisinde temasta bulunulmalıdır. Fiziksel temas her zaman açık bir şekilde sağlanmalı ve iletişimin açık bir şekilde yapıldığından emin olunmalıdır. Bu süreçte aynı zamanda sporcuların fiziksel temas hakkındaki görüşlerini açık bir şekilde ifade etmesine imkan verilmelidir. Fiziksel temaslar can güvenliği gibi hayati tehlike içeren durumlar dışında, baş başa, gözden uzak alanlarda kesinlikle yapılmamalı, tekniklerin sürekli belli sporcular üzerinden gösterilmesinden kaynaklı sürekli aynı sporculara temas olmamalıdır. Fiziksel temas herkesin görebileceği açık bir ortamda gerçekleştirilmelidir.

Burada en önemli nokta temasın sporcuların yaşına ve gelişim aşamasına uygun bir şekilde belirlenmesidir. Örneğin: sporcuların tek başına yapabileceği aktivitelerde gereksiz bir temasta / yardımda bulunmamaya özen gösterilmelidir. Özellikle kasıklar, genital bölgeler, kalçalar, göğüsler ve vücudun herhangi bir noktasına rahatsızlık veya utanma duyulmasına yol açacak dokunuşlarda kesinlikle bulunulmamalıdır.

İlk aşamada, sportif teknikler gösteri yoluyla öğretilir (ya antrenör, ya bir sporcu ya da öğretilen tekniği gösterebilen bir video). Akabinde fiziksel temas aşamaları devreye girmelidir. Sporcuların rahat olup olmadığını veya farklı bir sıkıntı içerisinde olması durumu kontrol edilerek, yardıma devam edilmelidir. Ayrıca fiziksel temasta antrenörün değil sporcuların rahatlığı ön planda olmalıdır.

Örneğin teniste, bir servis tekniğini sporcuların karşısından veya yan tarafından gösterilmesi ya da güreşte minderde çırpma gibi bir tekniği manken ya da başka antrenör üzerinde gösterilmesi daha uygundur.

Fiziksel temas talimat vermek, düzeltmek, korumak veya rahatlamak için uygun olacak bir şekilde uygulanabilir. Ancak bu durumda da iyi dokunuş olarak ifade edilen, ellerin açık olduğu şekilde olmalıdır. Örneğin ellerin çocuk sporcuların bedenini kavramaması gerekir. El ile sıkma, vurma, çimdikleme gibi temasların istismar içeren davranışlar olduğu unutulmamalıdır.

Spor, tanımı itibarıyla fiziksel bir aktivitedir. Dolayısıyla da katılımcılar yarışma, başarı ve zafer sevinçlerini de fiziksel eylemlerle ifade ederler. Bu açıdan çocuk sporcuları tebrik etmek, kutlamak için fiziksel temas kurulması normal ve hatta gereklidir. Örneğin tebrik etmek amaçlı çak hareketi yapmak, yumruk yumruğa temas gibi.

Ayrıca sporun duyguları tetikleyen bir olgu olduğu gerçektir. Kazanmak gibi kaybetmek de, fiziksel sağlıkla birlikte, sakatlanmak/yaralanmak da sporun bir parçasıdır. Bu gibi durumlarda yaşanan duygu yoğunlukları karşısında antrenör sporcusuna destek olmalıdır. Duygusal olarak sıkıntılı bir sporcuyu (örneğin yaralanan veya bir yarışmayı kaybetmiş bir sporcu) teselli etmek uygun olacaktır. Örneğin;

- Ağlayan bir sporcuya sarılmak,
- Gerekli durumda sporcuyu sakinleştirmek için kolunu sporcuların omzuna dolamak veya düşen bir sporcuyu kaldırmak ("yan kucaklamalar"), üzerini temizlemesine yardım etmek ve mümkünse yarışmaya devam etmesi için cesaretlendirmek gibi.

Bir sporcuyu disiplinine etmek adına, cezalandırmak veya uyum sağlamasını arttırmak için tokatlamak, vurma, yumruk atmak, tekmelemek veya bu amaçla yapılan herhangi bir uygun olmayan fiziksel temas kesinlikle istismara yol açan ve suç içeren davranış şekilleridir.

Rol-Model

Çocuk sporcuların spor faaliyetlerinin yanı sıra, yaşam biçimi oluşturmalarında, tutum ve davranış geliştirmelerinde antrenörlerin olumlu ya da olumsuz örnek olabilecekleri tartışılmaz bir gerçektir.

Bireylerin taklit, gözlem ve model alma yoluyla her şeyi doğrudan öğrenmesine gerek olmadan, başkalarının deneyimlerini ve davranışlarını gözleyerek de kendi davranışlarını geliştireceği ve öğrenebileceği dikkate alındığında, sporcunun her yönden gelişimine etki eden birincil kişi olan antrenörün nasıl ve ne şekilde davrandığı önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlk olarak antrenörün sahip olduğu alışkanlıkların uygun ölçüde sporcuya yansıtılması gerekmektedir. Sonuçta antrenörün de kendi özel yaşantısında olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirilebilecek alışkanlıkları olabilmektedir. Bu durum kendi özelinde kaldığı sürece bir sorun teşkil etmez. Ancak antrenmana gelen sporcu kapıda sigara içen bir antrenör, yönetici veya bir çalışan görmemelidir.

Bu açıdan sporda çocuk koruma sistemi içerisinde, çocukların spor yaptıkları ortamda antrenörlerin istenmeyen hal ve hareketlerinin, çocuklarda olumsuz davranış ve alışkanlıkların gelişmesine yol açmaması adına düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemelerin en önemli konuları, alkol ve sigara kullanımı, sosyal medya kullanımı, çocuklarla olan iletişimde kullanılan üslup (aşırı yüksek sesli, küfürlü, hakaret içerikli konuşmalar) gibi sıralanabilir.

Ayrıca yapılan bilimsel araştırmalarda antrenörün saldırganlık davranışlarıyla sporcunun saldırganlık davranışının aynı yönde ilişki içerdiği belirlenmiştir. Yani, antrenörün saldırganlık davranışı öğrencinin saldırganlık davranışına artırıcı etki yapmaktadır. Tam tersi olarak ise antrenörün geleneksel yapıda sakın kalması öğrencinin saldırganlık davranışını azaltıcı etki yaratmaktadır.

Yukarıda ifade edildiği biçimiyle antrenör sporcu arasında kurulan ilişkinin sporcunun fiziksel ve psikososyal gelişiminde önemli rol oynadığı gerçeğinden hareketle, her ne kadar Türkiye’de henüz sınırları tam olarak çizilmemiş olsa da uluslararası spor örgütleri, antrenörler için rol-model oluşturmaları adına spor etiği ve mesleki etiği içeren bağlayıcı kararlar alarak uygulanacak prosedürleri belirlemiştir.

Bununla birlikte antrenörler, özellikle elit sporda yoğun kamp ve müsabaka dönemleri dikkate alındığında sporcuların kültürel gelişimleri açısından tiyatro, sinema, kitap okuma, müze gezileri ve çeşitli sanat etkinliklerine katılma şeklinde sporcularına örnek rol model olacak faaliyetlerde bulunmalıdır.

Özetle, sporcuya teması olan herkesin gerekli özen ve itina dahilinde davranması ve sporcunun gelişimine azami ölçüde

pozitif katkı sağlaması öncelik olmalıdır. Bilinmelidir ki ne ekilirse o biçilecektir.

Geri Bildirim

Olumlu iletişim süreçlerinin yaşandığı ve olumlu ilişkilerin kurulduğu ortamda gerçekleşen antrenör-sporcu ilişkisi sporcu motivasyonunu ve sporcu doyumunu artırmakla birlikte sporculara becerilerini geliştirmek için de uygun ortam sağlamaktadır.

Çift yönlü iletişim sürecinin önemli öğelerinden birisi de göndericinin, mesajın alınıp alınmadığını ve istenilen davranışın gerçekleşip gerçekleşmediğini belirleyebilmesi için ihtiyaç duyduğu geri bildirimdir. Geri bildirim, alıcıda istenen etkilerin elde edilmesinde bir kanal görevi üstlenmektedir. Antrenör sporcularına anlattıklarının anlaşılıp anlaşılmadığını test etmelidir. Zira her iletilen mesajın doğru bir şekilde anlaşılacağı garantisizdir. Antrenör mesajın doğru anlaşılabilmesini sağlayabilmek için iletişim sürecinde şu tutumları sergilemelidir:

- Yalnızca kendi konuşmak yerine sporcularını da dinlemeye aynı derecede önem vermelidir.
- Sporcu, kendi tespitlerine ve kendi düşüncelerine önem verildiğini hissetmelidir.
- Sporcunun fikirlerini serbestçe ifade edebileceği bir ortam hazırlanmalıdır.

Geri bildirimde bireyden beklenen davranışları, başarı grafiklerini açıklayarak, hedeflenen noktaya ne kadar yakın veya uzak olduklarını göstermek gerekir. Etkili geri bildirim, hangi işin nasıl yapıldığıyla ilgili olmalıdır. Bu tip geri bildirim, her zaman için betimseldir ve kişiye değil, performansa ve davranışa yöneliktir. Etkili geri bildirim elde edilen sonuçların, tüm bilgilerin ve gözlemlerin paylaşılmasını öngörür.

Geri bildirim en önemli noktalarından biri de istekli ve yapıcı bir şekilde yapılması gerekliliğidir. Sporcuyu yetiştirme sürecinde verici olan taraf her daim antrenördür. Ancak bir yarışma esnasında

sporcu o güne kadar aldığı her türlü desteği sergileyerek verici olan tarafa geçer. Elbette bu her zaman istediğimiz şekilde ve başarı ölçüsünde olamayabilir. Tam da bu noktada antrenörün önemi bir kez daha devreye girer. Çünkü verilecek olan geri bildirim tamamen sporcuyu kazanmak veya kaybetmek sınırına getirecektir. O halde öncelikle sonuç ne olursa olsun, kesinlikle odak noktası sonuç olmamalıdır. Bir başarısızlık yaşandığında “tüh, vah” gibi söylemlere yer verilmemelidir ya da sporcunun öz güvenini düşürecek yorumlar yapılmamalıdır. Örneğin;

- “Aslında yapabiliyordun bu tekniği. Ne oldu da yarışmada yapamadın?”
- “Neden daha iyi pas veremiyorsun?”
- “Kör müsün, rakibinin nasıl geldiğini görmüyor musun?”

gibi söylemler kazanmaktan ziyade sporcuyu kaybetmemize yol açacaktır.

Başarısızlık da başarı gibi kabullenilmesi gereken bir olgudur. Her zaman bir sonraki sefere neyin, nelerin daha iyi yapılabileceği sorgulanmalıdır. Olumsuz bir geri bildirim verilmeden önce mutlaka olumlu noktalara temas edilmeli, sporcu performansından şüpheye düşmemelidir. Yüksek sesli, sert veya aşağılayıcı bir ses tonu kullanılmamalıdır. Örneğin şu şekilde bir ifade kullanılabilir:

- “Aferin tam da antrenmanlarda yaptığın gibi vurmayı başardın. Ama yine de bir şey eksikti sanırım. Belki de sorun hareketi az tekrar etmemizde. Antrenmanlarda bunun üzerine daha çok çalışalım. Hadi bakalım, emeğine sağlık.”

Geri bildirimde bir diğer esas da her sporcuya mutlaka verilmesi gerekliliğidir. Performansı yüksek olan sporcuların daha fazla gelişmesi amaçlı yapılırken, amatör de olsa her sporcu geri bildirim alma hakkına sahip olmalıdır. Çünkü genel bir yaklaşımdan ziyade sadece kendisi için olan bu bildirimler daha fazla dikkate alınacaktır, bireysel açıdan bildirim yapılması motivasyonel olarak da önemlidir. Sadece yanlış veya eksik harekette geri bildirim verilmez. Bazen yapılanın doğru davranışa örnek teşkil etmesi sebebiyle de geri bildirimlerde bulunulması gelişime katkı sağlayacaktır. Olumlu geri bildirim motive etmek, iyi performansı desteklemek, güçlendirmek ve sporcuların ihtiyacı olan öğrenme ve ilerlemeyi hızlandırmak amaçlı verilmektedir.

Sosyal Medya

Sosyal medya ve spor, birbirlerini destekleyen ve birbirinin avantajlarından faydalanan bir ilişkiye sahiptir. Sosyal medyanın spor ile ilişkisi, oyuncu, antrenör, seyirci, gazeteci vb. birçok aktörü farklı etkilemektedir. Teknolojinin bir nimeti olarak kabul gören sosyal medya aslında paylaşımların oldukça özen gösterilmesi gereken bir mecradır.

Günümüzde sporu amatör veya profesyonel olarak icra eden her sporcu sosyal medya üzerinden her anını, sevincini, üzüntüsünü, duygu ve düşüncesini paylaşmaktadır. Hatta bir başarının kutlanması, özel bir anın paylaşılması sosyal medya aracılığı ile yapıldığında bir motivasyon kaynağı bile olabilmektedir.

Kulüpler ve antrenörler sosyal medya kullanımını pozitif etkilerinden dolayı (tarafatar toplama, organizasyonlara katılımın artması vb.) destekliyor olsalar da belirli kurallar dâhilinde hareket edilmezse istenmeyen sonuçlarla karşılaşılması kaçınılmazdır.

Antrenörler sosyal medya hesaplarına çocukları kesinlikle eklememeli ve bu tip uygulamalar üzerinden iletişim kurmamalıdır. Antrenör içerik ne olursa olsun sosyal medya hesaplarından kuracağı bir iletişimden sonra ileriki zamanlarda yaşanacak bir olumsuzlukta suçlanabileceğini dikkate almalıdır. Çocuklar, birden fazla kişi (kulüp yönetimi, aile temsilcileri vd.) tarafından kontrol edilen kulübün resmi sosyal medya hesabına yönlendirilmelidir.

Ayrıca antrenörler kişisel imajları ve rol-model olmaları sebebi ile sosyal medya hesaplarında dikkatli olmalıdır. Sosyal medyalara çocuk sporcularını eklememeleri gerekse de sporcunun bir şekilde takip edebileceği (ailesinin hesabından, hesabın gizlilik durumu gibi) unutulmamalıdır.

UNICEF Türkiye'nin çocuk koruma eğitim ve bilgilendirme çalışmaları için https://www.unicef.org/turkey/topics/%C3%A7ocuk-koruma?items_per_page=25 adresinden bilgi alabilirsiniz

Öğrenme Çıktısı

8 Çocuklarla gelişimlerine uygun iletişim kurabilme
 9 Hedeflenen rol-modeli sergileyebilme
 10 Sporda çocuğun esenliği ve iyi oluşunun sağlanmasına yönelik uygulamaları geliştirebilme

Araştır 4

Antrenörlerin çocuk sporcularla iletişim kurarken dikkat etmesi gereken hususları araştırınız.

İlişkilendir

Branşınızın çocuk ve genç kategorisindeki lig müsabakalarında/yarışmalarında, antrenörlerin sporculara yönelik olumlu ya da olumsuz davranışları gözlemleyerek bu bölümde edindiğiniz bilgilerle ilişkilendiriniz.

Anlat/Paylaş

Branşınızla ilgili fiziksel temasın sınırlarını diğer antrenörlerle paylaşınız.

ÖRNEK OLAY

Antrenörlerin çocuk koruma farkındalığı, spor ortamından kaynaklı riskler ve antrenör-sporcu arasındaki iletişim konularındaki bilgileri pekiştirmek amacıyla birkaç örneğin paylaşılması uygun olacaktır.

İhmalin Örneklendirilmesi

Örnek Olay 1: Antrenörün sorumluluğu altında olan bir çocuk sporcu, kışın soğukunda incecik bir mont ile antrenmanlara geliyor. Antrenör sporcuyla birkaç kez uyarılmış olmasına rağmen durum değişmiyor. İlerleyen günlerde sporcunun burnu akmaya ve ciddi bir soğuk algınlığı yaşamaya başlıyor. Ancak herhangi bir tedavi almadığını ifade ediyor. Bu durumda ne yapılmalıdır?

Çözüm: Söz konusu durumda antrenörün yapması gerekenler şu şekilde ifade edilebilir:

- Öncelikle çocuk hasta olma aşamasına gelmeden, 1-2 kez uyarıldığında ve dikkate alınmadığı görüldüğünde mutlaka ebeveynleri ile iletişime geçmek gerekmektedir. Eğer halen çocuğa karşı gereken ilgi gösterilmiyor ve ihmale devam ediliyor ise, bu halde aileye bildirim yükümlülüğü gereği söz konusu durumun ilgili mercilere aktarılması gerektiği ifade edilmelidir. Akabinde durum bilgilendirmesi yapılmalı ve çocuğun esenliği sağlanmalıdır.

Örnek Olay 2: Spor salonunda antrenman esnasında topun çarpması ile tavandaki bir lamba kırılıyor ve yere düşüyor. Parçalanmış lamba o sırada yer hareketi yapan bir sporcunun elinin kesilmesiyle yol açıyor. Tamamen kaza olarak algılanan bu durumun bir ihmal içerip içermediği konusunda ne söylenebilir?

Çözüm: Söz konusu durum şu şekilde değerlendirilebilir:

- Tamamen kaza olarak algılanan bu durum aslında tam anlamıyla bir ihmaldir. Çünkü top ile yapılan sporlardaki bir spor salonunda açık ampul formatlı bir lamba kullanılmamalıdır. Lambanın etrafında metal bir kafesin olması gerekmektedir. Spor mekânlarının güvenliğini sağlama sorumluluğu spor ortamındaki kişilere aittir. Bu nedenle kazalara karşı her türlü önlem alınmalıdır.

İstismarın Örneklendirilmesi

Örnek Olay 3. Bir turnuvadan sonra, antrenörün sporculara verdiği olumsuz geri bildirim onların ağlamasına yol açıyor. Takım, hâlihazırda zorlu bir rakibe karşı yarışmış ve ellerinden gelenin en iyisini yapmıştır. Bu davranış tarzı kabul edilebilir mi?

Çözüm:

- Hayır. Bu tam anlamıyla bir duygusal istismardır. Çocuklar her zaman, olumsuz geri

bildirim aldıklarında üzülmeler; bu nedenle antrenörler geri bildirim verirken onların üzülmelerine veya kendilerini aşağılanmış hissetmelerine neden olabilecek şekilde bir tutum sergilememelidirler. Bunun yerine, sporcularının güçlü ve zayıf yönlerini açık ve net bir şekilde ifade ederken, performanslarını daha üst seviyeye nasıl taşıyabilecekleri konusunda bir yaklaşım içerisinde olmalıdırlar.

Resim 5.8 Geri bildirim yıkıcı değil yapıcı olmalıdır.

Örnek Olay 4. Sporcu antrenman esnasında ya da müsabaka sırasında talihsiz bir sarsıntı yaşadı veya bir pozisyonundan dolayı psikolojik olarak çok üzüldü, sonrasında oyuna geri dönmek istemedi. Antrenör oynamak zorunda olduğunu aksi takdirde takımdan atacağını ya da ceza vereceğini ifade etti. Bu uygun bir davranış mıdır?

Çözüm:

- Hayır. Bu duygusal istismar ile başlayan bir durumdur ve ısrarcı olduğunda fiziksel istismara yol açacak bir davranışa dönüşür. Oysaki beklenen davranış modeli, sporcunun herhangi bir yaralanma yaşandığında ve oyuna geri dönmek istemediğini beyan ettiğinde, antrenörün bu konuda anlayışlı olmasını gerektirmektedir. Antrenör sporcu için fiziki ya da psikolojik açıdan sağlıklı olmanın ötesinde bir şey yapmaması ve sağlığa öncelik vermesi gerektiği bilinci ile hareket etmelidir.

Örnek Olay 5. Bir antrenör çevresine karşı, “Taciz ve istismar benim sporumda olmaz.” şeklinde bir yaklaşım sergilemektedir. Bu yaklaşımı doğru mudur? Neden.

Çözüm:

- Yanlış bir yaklaşımdır. Alanda yapılan birçok çalışmada; taciz ve istismarın tüm sporlarda gerçekleştiği ve bazı spor dallarında cinsel taciz riskinin daha da fazla olduğu göz önüne serilmiştir. Bu tip inkarların spor yönetimi için yanlış politikalara da yol açacağı bilinmelidir.

Örnek Olay 6. Bir antrenör, “Taciz ve istismar belli ülkelerde olur.” şeklinde bir iddiada bulunmaktadır. Bu iddia hakkında ne söylenebilir?

Çözüm:

- Doğru değildir. Sayısız çalışma göstermektedir ki taciz ve istismar ülke, millet, sosyo-ekonomik düzey ayırt etmeksizin dünyanın her yerinde karşımıza çıkmaktadır.

Örnek Olay 7. Taciz ve istismar hakkındaki düşüncesi sorulan bir antrenör bu soruya “Bugüne kadar taciz veya istismar ile ilgili herhangi bir şikâyet almadıysak bu bizi ilgilendirmez.” şeklinde yanıt vermiştir. Antrenörün sergilemiş olduğu bu bakış açısı hakkında ne söylenebilir?

Çözüm:

- Bugüne kadar bir taciz veya istismar hakkında şikâyet almamış olmak, hiçbir zaman olmayacağını anlamına gelmemektedir. Yapılan araştırmalarda, “Eğer etkili bir çocuk koruma politikası mevcut değilse taciz / istismar vakaları yeterince rapor edilmemekle kalmaz, aynı zamanda soruşturma olasılığı daha da düşük hale gelebilir.” sonucuna ulaşılmıştır.

Örnek Olay 8. Antrenörlerin sporcular üzerinde ne tür etkileri olabileceği sorulduğunda antrenör şu yanıtı vermiştir: “Ben bir antrenör olarak sporcunun en çok başarısında etkili olabilirim.” Antrenörün vermiş olduğu yanıt gerçekte olan durumu tam olarak yansıtmakta mıdır?

Çözüm:

- Verilen yanıt dar bir bakış açısını yansıtmaktadır. Bir antrenör öncelikle sporcunun ahlaki ve sosyal gelişimine olumlu ya da olumsuz manada etkide bulunmaktadır. Akabinde sporcunun performansında, spora katılımının devamlılığında derin etkiler bırakacaktır.

Araştırmalarla İlişkilendir

Sporda Çocuk Koruma Programı Uygulamaları: İngiltere Örneği

Bu çalışmada, çocuğun fiziksel, sosyal, duygusal, ekonomik, kültürel, etnik, ahlaki, dini ve siyasal olmak üzere tüm yönlerden güvenliğinin hukuki zeminde ve uygulamada sağlanması olarak tanımlanan çocuk koruma programına yönelik uygulamaların, İngiltere spor sistemi içerisinde hangi boyutlarda uygulandığı ve spor örgütlerinin bu konudaki politikaları incelenmektedir. Sporda çocuk koruma çabalarında dünyada önder ülkelerden biri olan İngiltere sisteminin ayrıntılı analizini veren çalışma; program, felsefe ve yapılanma bakımından ülkemizle kıyaslamalar yapma ve yeni bakış açıları edinme imkânı vermektedir.

Kaynak: Parasız, Ö., Şahin, M.Y., Çelik, A. (2015). Sporda çocuk koruma programı uygulamaları: İngiltere örneği. International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS), 3(Special Issue 3), s. 641-653.

Öğrenme Çıktısı

- 11 Örnek olay üzerinden sporda taciz ve istismar risk faktörlerini ifade edebilme
- 12 Meydana gelebilecek ihmal ve istismar olaylarını tanımlayabilme

Araştır 5

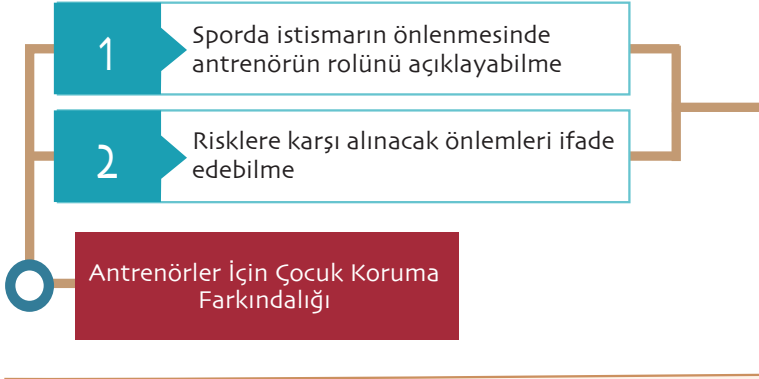
Çocuk korumada antrenörün rolünü araştırınız.

İlişkilendir

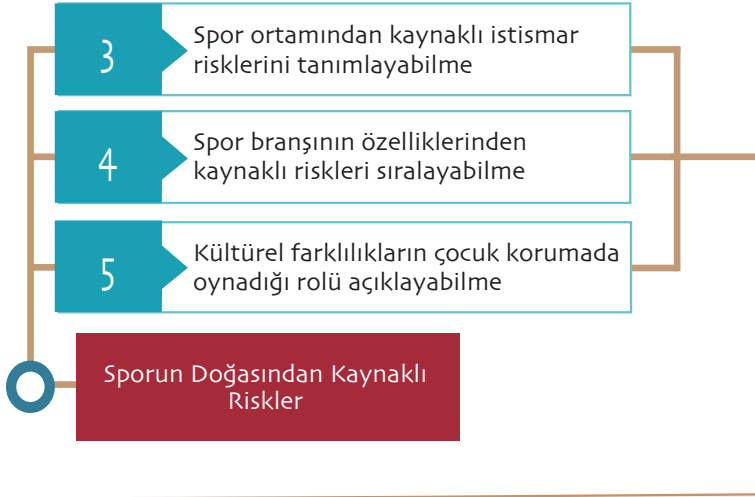
Çevrenizdeki antrenör davranışlarını inceleyerek bu bölümde öğrendiklerinizle ilişkilendiriniz.

Anlat/Paylaş

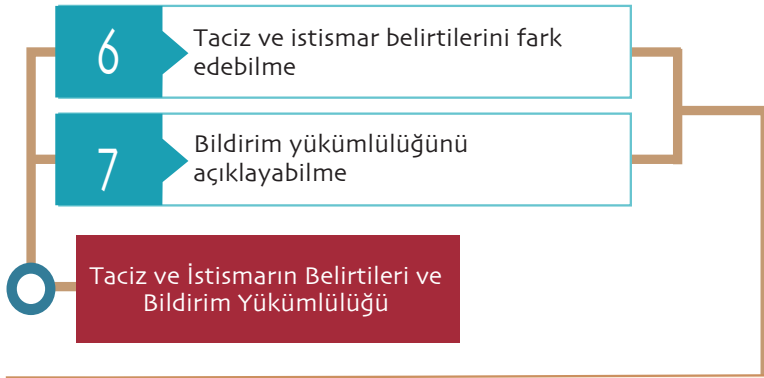
Spor ortamında ihmale yol açabilecek davranışları diğer antrenörlerle paylaşınız.

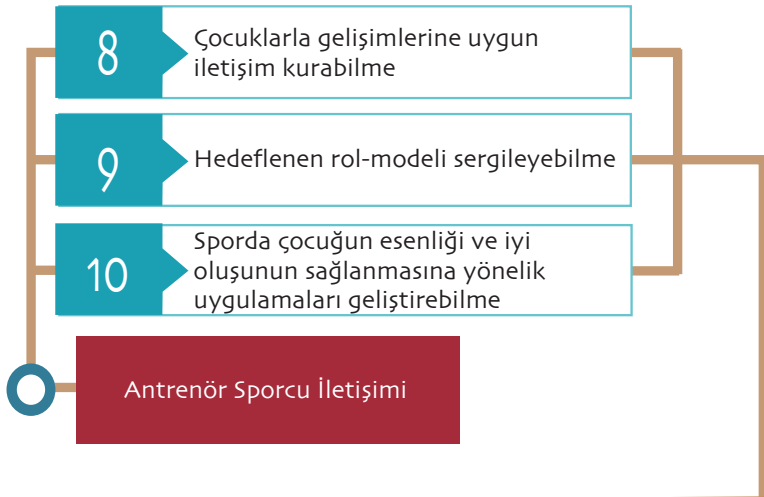
Sporun iki temel unsuru antrenör ve sporcudur. Sportif faaliyetlerdeki tüm süreç antrenör ve sporcu ilişkisini kapsamaktadır. Bu açıdan spor ortamı içerisinde çocukların iyi ve kötü deneyimlerinden, olumlu ya da olumsuz gelişmelerinden birinci dereceden sorumlu olan otorite antrenördür. Bununla birlikte antrenörün etkisinin tüm yaşama nüfuz etmesi dikkate alındığında, çocukların sportif faaliyetleri dışında da tüm hayatı içerisinde yaşanabilecek istismar gibi durumların önlenmesi ve müdahale edilmesinde antrenörlerin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Öyleki uluslararası spor örgütlerinin ve ulusal kamu kurumlarının sporda çocukların korunması amacıyla geliştirilen politikaların uygulanmasının temelinde antrenör bulunmaktadır. Dolayısıyla hem hukuki hem örgütsel hemde vicdani açıdan, spor ortamında hem sporcular hem de antrenörler için oluşan riskleri görerek, çocuk koruma farkındalığını oluşturmak antrenörlerin asli görevlerindendir. Antrenörlerin bilerek ya da bilmeyerek yaptıkları davranışlar istenmeyen durumlara yol açabilmektedir. Bu nedenle antrenörler için doğru davranış standartlarını oluşturmak gerekmektedir. Antrenöre duyulan hayranlık, sevgi ve saygı boyutu sporcunun gözünde oldukça yüksektir. Ayrıca spor yapan çocuklar için antrenör ve kulüp, aile ve ebeveynlerden daha önemli hale gelebilir. Bu açıdan antrenör, sporun her ne pahasına olursa olsun, başarı elde etme-şampiyon olma arenasını değil, çocuklar için eğlenceli bir deneyim kaynağı olması gerektiğinin farkında olmalıdır. Diğer yandan sporun sadece fiziksel değil duygusal ve zihinsel gelişime de olumlu ya da olumsuz etkilerinden dolayı, antrenörlerin çocukla birebir temas eden kişi olmasından da kaynaklı olarak istismar türlerine karşı alınacak önlemlerin farkında olması ve bu duruma yönelik tedbir alması önem arz etmektedir.

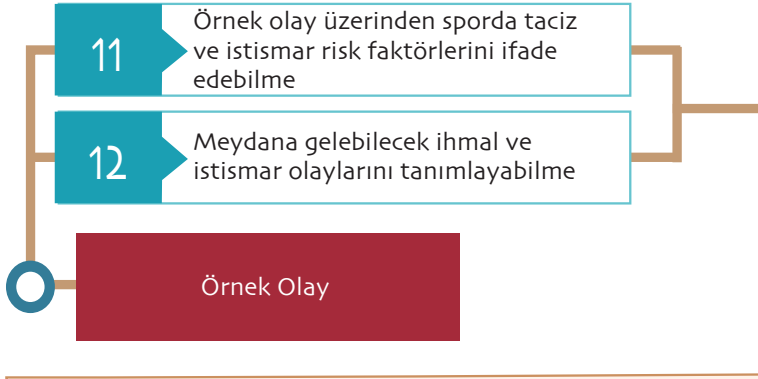
Çocukların farklı alanlardaki gelişimlerini destekleyen bir etken olarak spor aktiviteleri aynı zamanda, bilinçli ya da bilmeden doğası gereği bazı istismar alanlarına ve istismarcılara da zemin oluşturabilmektedir. Hatta bunun ötesinde spor ortamında, branşların kendine özgü doğaları ve velilerin-antrenörlerin bilinçsizliği sebebiyle birçok istismar davranışı, maalesef spor içerisinde doğal hatta gerekli olarak görülebilmektedir. Bu açıdan spor ortamında branşa özgü durumların önemli olduğu unutulmamalı, branşın uluslararası spor örgütlerinin ve farklı ulusal spor örgütlerinin çocuk koruma politikaları incelenerek spora ve branşa özgü riskler fark edilerek tedbirler uygulanmalıdır. Spor yapan bireyin hem bedensel hem de fiziksel olarak performansını üst düzeyde tutmaya çalışması aslında içinde bulunduğu ortamda toplumsal cinsiyet ideolojilerinin yapılanmasına ve doğrulanmasına zemin hazırlamaktadır. Sporun uluslararası yaygınlığı, çok uluslu yapısı dikkate alındığında, toplumların kültürel farklılıkları da çocuk istismarı açısından büyük önem ve risk taşımaktadır. Çünkü spor ortamı içerisinde sadece uluslararası yarışmalar çerçevesinde değil kulüp faaliyetlerinde de antrenör, sporcu ve hakem gibi çok farklı kültürden bireyler bir arada bulunabilmektedir. Ayrıca Antrenör-sporcu arasındaki güç dengesi, sportif performansının yükselmesinde ve sportif başarıda en önemli etken olmakla birlikte duygusal ve cinsel istismarın oluşmasında da kritik rol oynayabilir. Sporun doğası gereği antrenman ya da müsabaka sırasında, çocuğun soyunup giyinmesi, düş alması gibi özel durumlar vardır ve çocukların özellikle savunmasız olduğu bu alanlarda özel tedbirler alınması gerekmektedir.

Spor yönetimi alanında tüm paydaşlarla birlikte antrenörlerin çocuk ihmal ve istismar vakaları hakkında bilgi sahibi olmaları, istismarı fark etmeleri ve bunun neticesinde hangi yolu izleyeceğini bilmeleri, çocuk koruma kapsamında alınacak önleme, idari ve adli tedbirler açısından önem arz etmektedir. Bu tür durumlarda ihmal ve istismarın tespit edilmesi ve gerekli müdahalenin bir an önce yapılması çocukla ailesi dışında birebir iletişim kuran antrenör, sağlık çalışanı gibi meslek elemanlarının önemini artırmaktadır. Ayrıca birçok kanuni düzenlemede çocuğun ihmal ve istismarı bir suç olarak tanımlandığından, ihmal ve istismarın yetkili makamlara bildirimini ülkemizde yasal olarak zorunlu kılınmıştır. Diğer bir ifadeyle görülen, duyulan veya haberdar edinilen bir çocuk istismarı vakasının yetkili makamlara bildirilmemesi kanunen suç teşkil etmektedir.

Spor ortamında hem sporcu hem de antrenör karşılıklı olarak birbirine bağımlıdır, sportif faaliyetlerin netice itibarıyla antrenör-sporcu ilişkileri çerçevesinde yürütülmekte, spora devam, üst düzey performans, sportif başarı gibi etmenler antrenör-sporcu ilişkisinin bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Sporcu açısından bakıldığında bu karşılıklı bağıllık antrenörün yeterliliğinden, bilgisinden ve tecrübesinden faydalanmayı; antrenör açısından bakıldığında da kendi yeterlik ve becerisini sporcusu aracılığıyla performansa ve başarıya dönüştürme imkanını anlatır. Çocuk sporculara yönelik sevgiyi ifade etmenin, değer verildiğini göstermenin ve mutlu olduğu bir spor ortamı yaratmanın çeşitli yolları vardır ancak bütün bu yollar doğru bir iletişime dayanmaktadır. Ayrıca rol-model olması istenen davranışların çocuklar tarafından alınmasının temel noktası, antrenör ve sporcu arasındaki karşılıklı güven ve saygının geliştirilmesi esasına dayanır. Bu açıdan antrenör öncelikle olumlu bir dil kullanmalı, soru cevap tekniğini kullanarak çocuğa fikirlerine değer verdiğini hissettirmelidir. Çocuğa hitap esnasında lakap takılmadan, küfür ve hakaret içeren sözlerin olmadığı bir yaklaşım göstererek, olumsuz, alay edici ve aşağılayıcı bir dil asla kullanılmamalıdır. Antrenör, sporcusuna yapacağı fiziksel temas her zaman açık bir şekilde sağlamalı ve iletişimin açık bir şekilde yapıldığından emin olmalıdır. Sonuçta antrenörün de kendi özel yaşantısında olumlu / olumsuz diye nitelendirilebilecek olan alışkanlıkları olabilmektir. Bu durum kendi özelinde kaldığı sürece bir sorun teşkil etmeyebilir. Ancak antrenmana gelen sporcu kapıda sigara içen bir antrenör, yönetici veya bir çalışan görmemelidir. Antrenörler sosyal medya hesaplarına çocukları kesinlikle eklememeli ve bu tip uygulamalardan iletişim kurmamalıdır.

Çocukların aile yaşamı, spor ortamı ve toplum içerisinde fiziksel cezalandırılmalara, duygusal ve cinsel açıdan kötü muamele ve ihmale maruz kaldıkları bir gerçektir. Bunun sonucunda çocuğun duygusal yaşantısı ve kişiliği kısacası tüm yaşamı olumsuz yönde etkilemekte toplumların geleceği adınada ciddi tehlikelere yol açmaktadır. Çocuk istismarı bireyin tüm hayatında kendisi ve etrafındakiler için yıkıcı etkileri devam eden trajik sonuçları olan, adli, tıbbi ve psiko-sosyal kapsamlı ciddi bir sorundur. Bu sebeple çocukla doğrudan temas eden ve yaşamına yön veren öğretmen, antrenör gibi eğitimcilerin ihmal ve istismarı tanımlama ve risk faktörlerini değerlendirme kapasiteleri önem arz etmektedir. Spor ortamında çocuklara yönelik olarak ihmal ve istismar davranışları farklılık içermektedir. İhmal davranışı çocuğa yönelik olarak yapmamız gerekenleri yapmamaktır. Örneğin mevsim şartlarına göre uygun kıyafetler seçmeme, spor alanının içerisinde ya da çevresinde yaralanmaya yol açacak riskleri ortadan kaldırmama yeterli sevgi ve şefkat göstermeme gibi. İstismar davranışı ise yapmamamız gerekenleri yapmak olarak nitelendirilebilir. Örneğin sürekli sporcuyu suçlama, hakaret etme, kapasitesinin üstünde antrenmana zorlama ve çevresindeki tacizi görmemezlikten gelme, gereksiz fiziksel temasta bulunma gibi.

1 Sporcu odaklı yaklaşıma göre aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Performansa tek taraflı odaklanmak, çocuklarda stres ve kaygıyı tetikleyebilir.
- B. Bir çocuğu zafere, rekora, ödüllendirmeye yönlendirmek temel amaç olmamalıdır.
- C. Sporcunun istek ve ihtiyaçları her zaman ilk sıraya konulmalıdır.
- D. Yetenekli sporcular, diğerlerinden daha uzun süre oyun içerisinde tutulmalıdır.
- E. Spordaki başarı madalya ve skorla değil, çocuğun sporda ne kadar eğlendiği ile ölçülmelidir.

- 2 I. Diğer alanlardan farklı olarak sporda antrenörün sporcusu ile daha yoğun temas hâlinde olması
- II. Spor örgütlerinin; dokunma, fiziksel temas gibi konularda açık, uygulanabilir, fikirlerin ve politikaların olmaması
- III. Soyunma odası, duş gibi mahrem alanlara antrenörün, telefon gibi kameralı cihazlarla girmesi
- IV. Özellikle ergenlik döneminde sporcuların duygusal olarak yaşadığı karmaşadan kaynaklı antrenör davranışlarını farklı yorumlaması

Yukarıdaki durumlardan hangileri antrenör için riskler oluşturmaktadır?

- A. I, II ve III
- B. I, II ve IV
- C. I, III ve IV
- D. II, III ve IV
- E. I, II, III ve IV

3 Aşağıdaki davranış biçimlerinden hangisi branşa özgü riskler kapsamında yer almaktadır?

- A. Kaslı ve güçlü olmayı gerektiren bazı spor branşlarının erkeklikle özdeşleştirilerek sporun cinsiyetlendirilmesi
- B. Özellikle doğada ve farklı ısı derecelerinde yapılan sporlarda, sporcuya gereksiz yere aşırı efor sarf edeceği antrenmanlar yaptırılması
- C. Farklı kültürlerin çocuğa yaklaşım ve davranış konusunda antrenörün bilgi ve tecrübesinin eksik olması
- D. Antrenörler ve sporcular arasında güç dengesizliği bulunması
- E. Antrenörün kendi duygu, düşünce, alışkanlık, örf, adet gibi alt kültür kodlarını antrenörlük sürecinde ön plana çıkarması

4 Aşağıdakilerden hangisi spor tesislerinde alınması gereken tedbirlerden biri **değildir**?

- A. Soyunma odası ve duş gibi yerlerde ıslak zeminlere yönelik önlemlerin alınması ve uyarıların yapılması
- B. Spor ortamında temizliğin, hijyenin ön plana alınması ve ilgili talimatların oluşturulması
- C. Tesislerdeki havalandırma, tavan ve ışıklandırma yerlerinin sporcu güvenliğini tehlikeye atmayacak yapıda olması
- D. Sporculara iklim koşullarına ve sağlık açısından uygun kıyafetlerle antrenman yaptırılması
- E. Eksik, kırılmış, fazla yıpranmış malzemelerin ve yerlerin (kırık cam, bozuk kapı vs) düzeltilmesi için sorumlulara bildirim yapılması

- 5 I. Alo 183: Sosyal Destek Hattı
- II. 155: Polis
- III. 156: Jandarma Çocuk ve Kadın Kısım Amirliği
- IV. En Yakın Kolluk Kuvvet

Spor ortamında bir sporcunun herhangi bir şekilde istismara, tacize veya ihmale uğraması durumunda yukarıdaki kanallardan hangileri aracılığıyla ihbarda bulunulabilir?

- A. I, II ve III
- B. I, II ve IV
- C. I, III ve IV
- D. II, III ve IV
- E. I, II, III ve IV

6 İhmal ve istismarın belirtileri ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. İhmal ve istismarın belirtileri, çocuktan çocuğa benzerlik gösterir.
- B. Her çocuk yaş, cinsiyet, ırk, sosyal statü veya kabiliyetine bakılmaksızın istismara uğrayabilir.
- C. Cinsel istismarın en önemli ve öncelikli göstergelerinden biri, çocuğun bu konudaki beyanıdır.
- D. İhmal ve istismarın etkileri her mağdur çocukta farklı biçimde ve derecede görülür.
- E. İstismara uğrayan bireyler; utanç, korku ve suçluluk duygusu nedeniyle istismarı saklayabilir.

7 Aşağıdaki davranış biçimlerinden hangisi sözel iletişim açısından doğru bir yaklaşımdır?

- A. Sporunun kendisini samimi bir ortamda hissetmesini sağlamak amacıyla ona lakap takılarak seslenilebilir.
- B. Fair-playi teşvik ederek bu doğrultudaki uygulamaları sözsel olarak desteklemek ve vurgulamak gerekir.
- C. Ünlü biri veya takım arkadaşlarından biriyle sporcuyu motive etmek veya takdir etmek amacıyla kıyaslama yapılabilir.
- D. Alay edici bir dil kullanmak dikkatin yoğunlaşmasını sağlayacağından performansı artırmak adına zaman zaman tercih edilebilir.
- E. Antrenman sürecinde ilk önce hatayı vurgulamak, sporcunun neyi yanlış yaptığını görmesi açısından daha eğitici.

8 Aşağıdakilerden hangisi olumlu iletişimin geri bildirim süreçleri açısından **yanlıştır**?

- A. Antrenörler kendi konuşmalarının yanı sıra sporcularını dinlemeye de önem vermelidir.
- B. Motivasyonel bir etkisi olmadığı için bireysel bildirim vermeden kaçınılmalıdır.
- C. Antrenör sporcunun fikirlerini serbestçe ifade edebileceği bir ortam hazırlamalıdır.
- D. Sporcu, kendi tespitlerine ve kendi düşüncelerine önem verildiğini hissetmelidir.
- E. Antrenör sporcularına anlattıklarının anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etmelidir.

9 Sporda çocuk koruma prensipleri çerçevesinde sosyal medya kullanımı açısından uygun olan davranış aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Sportif başarıların sosyal medya aracılığı ile kutlanmamasına özen gösterilmelidir.
- B. Antrenör sosyal medya hesaplarının iletişim kanallarını bilgi alışverişi dışında kullanmamalıdır.
- C. Antrenörler kişisel sosyal medya hesaplarına sporcu çocukları eklememelidir.
- D. Kulübün resmi sosyal medya hesabına çocuk sporcular eklenmemelidir.
- E. Antrenörler, sporcularının olduğu sosyal medya hesaplarında sigara gibi alışkanlıklarını içeren paylaşımlarda bulunmalıdır.

10 Sporcu antrenman esnasında ya da müsabaka sırasında talihsiz bir sarsıntı yaşadı veya bir pozisyondan dolayı psikolojik olarak çok üzüldü, sonrasında oyuna geri dönmek istemedi. Antrenör ise sporcuya oyuna dönmek zorunda olduğunu, aksi takdirde ceza vereceğini sert bir şekilde bildirdi.

Yukarıdaki parçada bahsedilen durumla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A. Duygusal istismar ile başlayan bir durumdur ve ısrarcı olduğunda fiziksel istismara yol açacaktır.
- B. Sporcunun oyuna geri dönmemesi, sporcuda özgüven kaybına neden olacaktır.
- C. İhmal kapsamına girecektir.
- D. Duygusal istismar kapsamına girecektir.
- E. Sportif açıdan antrenörün tercihi olduğu için bir istismar durumu olmayacaktır.

1. D

Yanıtınız yanlış ise “Sporcu Odaklı Yaklaşım” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2. E

Yanıtınız yanlış ise “Antrenör İçin Riskler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3. B

Yanıtınız yanlış ise “Branş Özgünlüğü” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

4. D

Yanıtınız yanlış ise “Sportif Mekanlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5. E

Yanıtınız yanlış ise “Bildirim Yükümlülüğü” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6. A

Yanıtınız yanlış ise “Taciz ve İstismar Belirtileri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7. B

Yanıtınız yanlış ise “Sözel İletişim” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8. B

Yanıtınız yanlış ise “Geri Bildirim” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

9. C

Yanıtınız yanlış ise “Sosyal Medya” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

10. A

Yanıtınız yanlış ise “Örnek Olay” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5

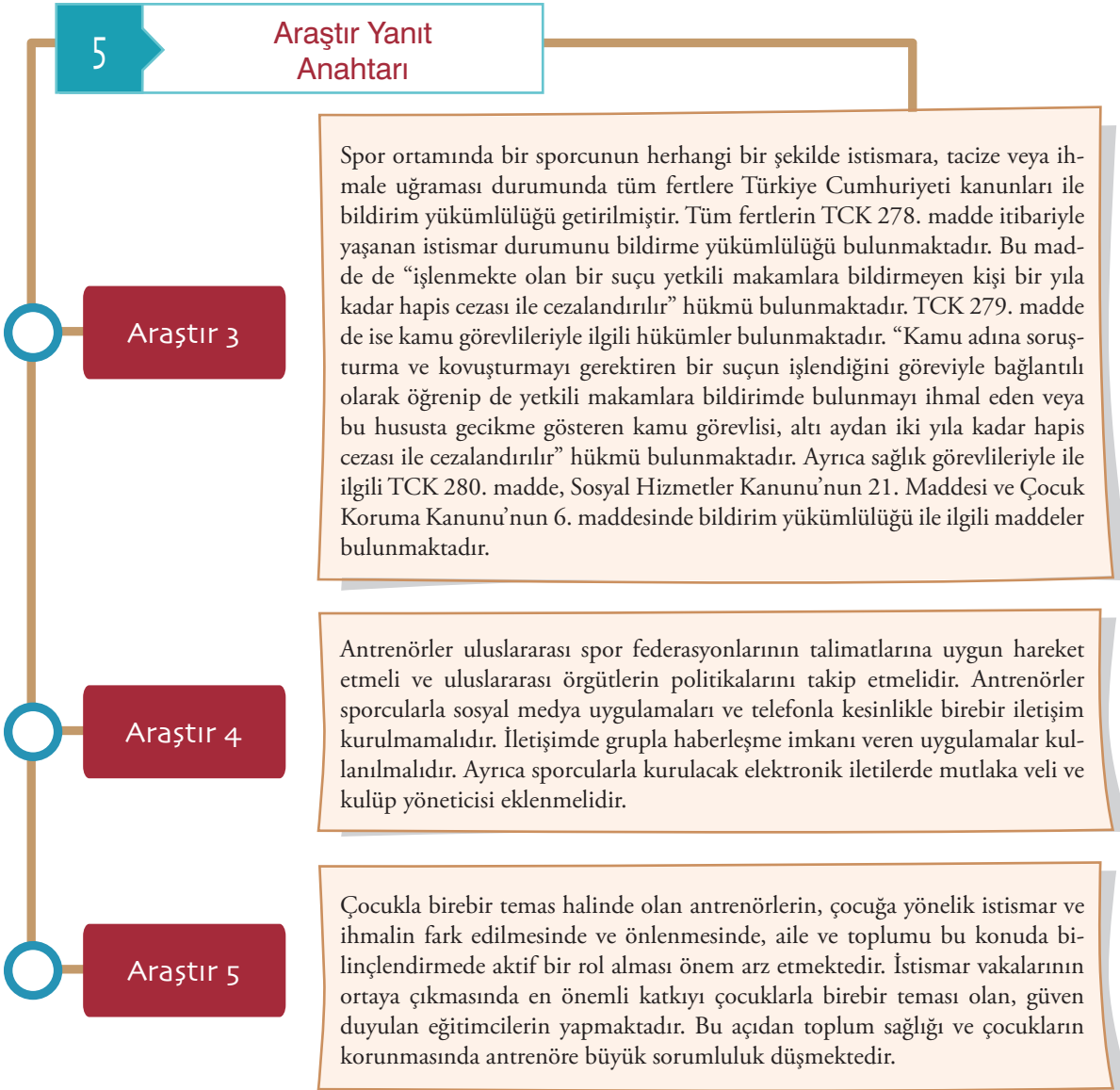
Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Bir çocuğu zafere, rekorlara, ödüllendirmeye yönlendirmek temel amaç değildir. Her şeyden önce, çocukları ve gençleri doğal olarak, zihinsel ve fiziksel olarak olgun kişilikler yapmak, sporu sevdirecek, yaşam boyu süren bir bağımlılık olarak fiziksel hareketliliği sağlamak önemlidir. Aslında spordaki başarı, madalyalar ve skorlar değil, çocuğun spor ortamında ne kadar eğlendiği ve düzenli olarak bu eğlencesini ne kadar sürdürebileceğidir.

Araştır 2

Eğer sporcunun antrenöre yüksek derecede güven ve saygısı varsa, antrenörün sporcuyla yönlendirmesi ve en iyi performanslarını ortaya çıkarmasını sağlaması daha kolay olacaktır. Bununla birlikte, güç dengelerinin sporcularını nasıl etkilediğini anlamak için bir farkındalığa sahip olamayan antrenörler, çoğu zaman rolünün, sözlerinin ve eylemlerinin yıkıcı ve olumsuz etkisini anlamamaktadır. Çünkü bilgi ve akıl gücü antrenöre aittir. Sporcular antrenörün dediklerini düşünmeden ve tartışmadan kabullenmek durumundadır. Böylece öğrenilen davranışlardan dolayı antrenörün gücü sportif performansın ötesine geçerek hayatlarına müdahaleye kadar uzanır. Örneğin, fair-play sporcuların kazanması gerektiği bir tutumdur. Bu tutum da antrenörün sporcusunda istediği davranışlarla doğrudan ilişkilidir. Sadece başarıya giden merdivenlerin kullanılması, sürecin hiç dikkate alınmadan sonucun (Penaltının nasıl alındığı değil penaltının golle sonuçlanması) övülmesi gibi davranışlar, tüm spor hayatı boyunca sporcuyla “her yol mübah” noktasına getirebilir. Oysa ki sporcuya her zaman kazanmanın değil, doğru olanı yapmanın önemi anlatılmalıdır. Doping, ilaç kullanımı, rakibi düşman olarak görme gibi tutumlar, sporcuların antrenörlerinin davranışlarından kaynaklı çocuklukta aldığı değerlerle ilgilidir.

Kaynakça

- Boocock, S. (2002). The child protection in sport unit. *Journal of Sexual Aggression*, 8, 99–106.
- Demirhan, G. (2003). Kültür, Eğitim, felsefe ve spor eğitimi ilişkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 14(2), s. 92-10.
- Fastinga, K. ve Brackenridge, C. (2009). Coaches, sexual harassment and education. *Sport, Education and Society*, 14(1), s. 21-35.
- FIFA. (2019). *Guardians Up To Us: Child safeguarding toolkit for member associations*.
- FIS. (2018). *Snow safe policy. safeguarding athletes and participants from harassment and abuse*.
- GBS. (2017). *SnowSafe Safeguarding Policy*.
- Gündüz, G. (2015). Çocuk koruma ve futbolun gücü. *Futbol Gelişim Bülteni*, 12, s. 62-66.
- Halıcı, A., Şahin, M. Y. ve Parasız, Ö. (2019, 21-24 Mart). *Sporda çocuk koruma politikaları çerçevesinde fotoğraf ve video kullanımı*. 2. Dünya Spor Bilimleri Araştırmaları Kongresi, Manisa.
- Hargreaves, A. ve Bate, R. (2010). *Skills and strategies for coaching soccer*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Kerr, G. A. ve Stirling, A. E. (2008). Child Protection in sport: implications of an athlete-centered philosophy. *Quest*, 60, s. 307-323.
- Koca, C. ve Bulgu, N. (2005). Spor ve toplumsal cinsiyet: Genel bir bakış. *Toplum ve Bilim*. 103, s. 163-184.
- Öztürk, P. ve Koca, C. (2017). Sporcu ergen kızların spora katılımının sosyo-ekolojik model ve toplumsal cinsiyet yaklaşımı. *Spormetre*, 15(3), s. 139-148.
- Parasız, Ö., Şahin, M. Y. ve Çelik, A. (2015). Sporda çocuk koruma programı uygulamaları: İngiltere örneği. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, 3(Special Issue 3), s. 641-653.
- Rhind, D., Brackenridge, C., Kay, T., Hills, L. ve Owusu-Sekyere, F. (2016). *International safeguards for children in sports*. London: Brunel University.
- Royal Caledonian Curling Club. (2014). *Child Protection Guidelines*. Updated 2014.
- Sekot, A. (2019). *Rodiče a sport dětí*. Brno.
- Selağzı, S. ve Çepikkurt, F. (2014). Antrenör ve sporcu iletişim düzeylerinin belirlenmesi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(1), s. 11 – 18.
- Sevim, Y. (2010). *Antrenör eğitimi ilkeleri* (2. Bs.). İstanbul: Fil Yayınevi.
- Şişman, G. (2013). Çocuk koruma bilimi ve spor. *Futbol Gelişim Bülteni*, 8, s. 60-61.
- Taş, A. (2017). *Hacettepe üniversitesi öğrencilerinin çocuk ihmal ve istismarı hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İnternet Kaynakları

Child protection in sports unit. NSPCC. <https://thecpsu.org.uk/>

Bölüm 6

Antrenörlük Meslek Etiği I

öğrenme çıktıları

Meslek ve Etik

- 1 Meslek ve etik kavramlarını tanımlayabilme
- 2 Antrenörlüğü bir meslek olarak ifade edebilme

Sporda Meslek Etiği

- 4 Sporda meslek etiği kavramının önemini açıklayabilme

Mesleki Etik İlkeler ve Önemi

- 3 Mesleki etik ilkelerin önemini açıklayabilme

Minik ve Yıldızlar Kategorisinde Antrenman Planlama ve Uygulanmasında Temel Değerler

- 5 Sporcu sağlığına ilişkin antrenörlük meslek etik ilkelerini ifade edebilme
- 6 Sporcu güvenliğine ilişkin antrenörlük meslek etik ilkelerini ifade edebilme

Anahtar Sözcükler: • Meslek • Etik • Spor • Antrenör

GİRİŞ

İnsanlığın var olduğu günden bugüne sosyal bir olgu olarak karşımıza çıkan spor, bugün profesyonel bir uğraş olarak dünya gündeminde yerini almaktadır. Kendine özgü kuralları ile tek başına ya da toplu olarak yapılabilen spor, yarışmaya dayalı fiziksel ve zihinsel gelişime zemin sağlayan eğlenceli ve eğitici bir uğraştır. Sporda temel eğitici kadro denildiği zaman akla ilk gelen “Antrenörler”dir. Nitekim sporun gelişmesinde rol oynayan temel yapı taşları olarak antrenörlerin, sporun tüm taraflarına (sporcu, yönetici, hakem, basın vb.) karşı sorumluluklarını adalet, eşitlik, saygı gibi temel ahlaki değerlere bağlı yerine getirmesi sporun doğru eksende gelişmesi adına son derece önemlidir.

Yaşamla İlişkilendir

İşini Bilmenin Bedeli

Bir fabrikada imalat hattında çok önemli olan ana makinelerden biri arızalanınca fabrikadaki tüm üretim de durdu.

Mevcut teknisyenler makineyi çalıştırmak için çok uğraştılar, ancak ne yaptılarsa nafile bir türlü başaramadılar.

Sonunda dışarıdan uzman çağırdılar.

Uzman gelip makineyi inceledi. Durumuna baktı.

Sonra çantasından bir çekiç çıkardı. Elinde çekiçle makineye yaklaştı.

Makinenin belli bir noktasına elindeki çekiçle dikkatlice sert bir vuruş yaptı.

Makine hemen çalışmaya başladı ve hiçbir arıza olmamış gibi devam etti. Fabrika tekrar üretime başladı.

Uzman fabrikadan ayrıldıktan iki gün sonra faturasını gönderdi:

“Hizmet bedeli karşılığı 1.000 USD (Bin Dolar)”

Fabrika müdürü faturaya çok kızdı. Tepesi attı. Bir çekiç darbesi için bin doları çok buldu. Uzmandan ayrıntılı fatura göndermesini istedi.

Uzmandan bir gün sonra aşağıdaki fatura geldi:

Makineye çekiçle vurma bedeli.....1 dolar

Nereye vuracağını bilme bedeli...999 dolar

Toplam 1.000 dolar

Kaynak: Aydın, 2012.

MESLEK VE ETİK

Bir meslek sahibi olmak tüm bireyler için kendini gerçekleştirme, toplumda var olma, değer görme, kısacası sosyal, zihinsel ve fiziksel iyi olma anlamında son derece önemlidir. Meslekler toplumların sağlık, eğitim, güvenlik, vb. temel ihtiyaçlarını karşılarken meslek sahiplerinin de toplumda işe yaradığı duygusunu yaşamasına imkan verir. Mesleklerin toplum tarafından kabulü ve değer görmesi sadece üretilen mal, sunulan hizmet ile gerçekleşmez. Söz konusu hizmet ve malın üretim ve sunuş aşamalarının tümünde bir takım değerlere sahip olunması gerekmektedir. Diğer bir deyişle mesleğe ilişkin temel etik değerler son derece önemlidir. Etik toplumsal hayatı düzenlediği gibi meslek hayatını da düzenleyen ilke ve kuralları ortaya koyarak sağlıklı bir iş ortamının oluşturulmasını sağlar. Bundan dolayı etiğe, meslek olarak tüm iş kollarında (spor etiği, tıp etiği, siyaset etiği, sanat etiği, yönetim etiği vb.) ihtiyaç duyulmaktadır. Etiğin gerekli olmadığı bir iş kolu yok denebilir.

Meslek Kavramı

Toplumlar varlıklarını sürdürebilmek, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için sürekli kaliteli hizmet ve ürünlere ihtiyaç duymaktadırlar. Söz konusu hizmet ve ürünler değişen ve gelişen dünyamızda sürekli olarak çeşitlilik arz etmektedir. Toplumların ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya konan tüm uğraşlar meslek olarak kabul edilebilir mi? Diğer bir deyişle toplumda kabul görmüş tüm uğraşlar meslek midir? Bu noktada kimileri para kazanmak için yapılan bütün etkinlikleri meslek olarak tanımlarken, kimileri meslek kavramının tanımını bu kadar geniş tutmamakta ve bazı koşulları barındırması gerektiğini belirtmektedir.

Meslekler alınan eğitim düzeyi ve yapılan görevin niteliğine göre “Uzman Meslekler” ve “Beceriye Dayalı Meslekler” olarak sınıflandırılmaktadır. Uzman meslekler daha çok akademik eğitim ağırlıklı bir eğitim gerektirirken, beceriye dayalı meslekler mesleki eğitimi ve beceri eğitimini gerektirmektedirler.

✓ **Meslek**, belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlığa yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları toplumca belirlenen ve *etik değerlere* sahip etkinlikler bütünüdür.

Mesleğin en önemli özelliklerinden birisi etik değerlere sahip olmasıdır. Nitekim manevi değerlerin yerini hızla maddi değerlerin aldığı günümüzde meslek erbablarının mesleklerini sadece para kazanma aracı olarak görmemeleri gerekmektedir.

Bir Uğraşın Meslek Olabilmesi İçin Taşınması Gereken Özellikler

Bir uğraşın meslek olabilmesi için taşınması gereken temel özellikler aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

1. Bir meslek toplumda önemli bir işlev yerine getirmeli, toplumun eğitim, sağlık, güvenlik gibi kaçınılmaz olan bir gereksinimi karşılamalıdır.
2. Meslek sadece kişinin kendi doyumunu sağlamaz, aynı zamanda karşı tarafın da yararını gerektirir. Meslek hem kişinin kendi salt değerlerini hem de başkalarına fayda sağlamayı gözetilerek yapılan bir uğraştır. Bir doktor, bir polis, bir öğretmen mesleğini sadece para kazanmak için yapmaz; bir doktor insanlara sağlıklarını kazandırmak, bir polis huzurlu ve güvenli bir toplum sağlamak ve bir öğretmen öğrencilerine okuma yazmayı öğreterek, bir hemşire hastalarına dikkatli ve sevecen davranarak hastalarının iyi hissetmelerini sağlayarak topluma katkıda bulunur ve bundan dolayı mutluluk duyar. Örneğin bir antrenör mesleğini yalnızca maddi kazanç elde etmek için değil sporcularının başarılarını ve gelişimlerini sağlamak için de yapar.
3. Meslek sistemli bilgi ve becerilerden oluşan belirli bir eğitimle kazanılır.
4. Mesleklerin kendine özgü teknikleri vardır. Bu teknikler mesleklerin üzerinde yapılan araştırmalarla mesleğe ilişkin bilgi ve birikimlerin artması ile olur.
5. Meslekler ekonomik kazanç sağlayan bir uğraştır. Ancak yalnızca bunun için yapılan bir etkinlik değildir. İnsan kendini gerçekleştirmek, bir amaç uğruna çalışmak içinde meslek sahibi olur.
6. Mesleklerin kendilerine özgü değer ve etik ilkeleri vardır. Örneğin öğretmenlik meslek etiği, antrenörlük meslek etiği, polislik meslek etiği v.b.

Bir Meslek Olarak Antrenörlük

Antrenörlük mesleği, sporcuların ve spor takımlarının performansını geliştirmeyi ve optimize etmeyi, antrenman planlaması yapmayı, eğitim

programlarını organize etmeyi, sporcuların teknik ve taktik becerilerini geliştirerek yarışmaya hazırlamayı hedefleyen bir meslektir. Antrenör Eğitimi Yönetmeliğine göre antrenör, kademeler itibarıyla temel eğitim ve uygulama eğitiminden oluşan antrenör eğitim programını tamamlayan Spor Bakanlığı ve ilgili spor federasyonlarından antrenörlük belgesini alan kişidir (www.resmigazete.gov.tr).

Ayrıca antrenör, teknisyen olarak gerekli bilgileri bilimin ışığında sporcunun başarısı için kullanan, daha sonra bu bilgileri spor becerileri ve stratejiler ile birleştiren ve farklı mizaçlardaki insanlara uygulayabilen kişi olarak tanımlanırken; antrenörün iyi bir organizatör, etkili bir yönetici, motive edici ve sporcuya bağımsızlığını, yeterliliğini kazandıran bir eğitmen olması gerektiği de belirtilmiştir. Antrenörün, mesleğinde üzerlerine düşen görevleri yerine getirebilmek için sorumluluklarının farkında olmasının yanı sıra yeni gelişme ve uygulamaları takip etmesi gerekmektedir. Antrenör, kuramsal bilgiler ile uygulama alanı arasında bir bağ kurmalı ve teoriyi uygulamaya aktarmalıdır.

dikkat

Antrenör, spor bilimcilerinden, spor hekimlerinden ve spor psikologlarından aldığı bilgileri yorumlayıp, içselleştirip sporcularının eğitiminde kullanmalıdır.

Tanımlardan da anlaşıldığı gibi antrenör, sporun temel taşı olmaktadır. Antrenöre ne kadar çok imkan sağlanır ve o ne kadar iyi eğitilir ve yeterlilikleri geliştirilirse, yetiştireceği sporcular da o kadar iyi performans gösterecektir. Buna göre, sporcu performansında antrenörün eğitimi ve yeterlilikleri oldukça önemli olmaktadır. Sporcuların yetiştirilmesinde dikkate değer bir yeri olan antrenörlerin bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir.

İdeal bir antrenörde bulunması gereken özellikler şöyle sıralanabilir:

- *İyi Bir Branş Bilgisine Sahip Olma*; Antrenörün, iyi bir branş bilgisinin yanı sıra, bazı yardımcı disiplinler (spor hekimliği, biyomekanik, pedagoji, istatistik v.b.) hakkında da bilgilenmesi gerekmektedir. Bu disiplinlerin spora transferi ve değerlendirilmesinin gerekliliği, ideal bir antrenörün bu disiplinlerle ilgili derinlemesine ve köklü bir eğitimden geçmelerini gerekli kılmaktadır.

- *İyi Bir Genel Kültür Bilgisine Sahip Olma*; Antrenörün iyi bir genel kültür bilgisine sahip olması, antrenörün karakteri ve sporuyla ilişkisini olumlu yönde etkileyebileceği gibi, onun çevreyle de iletişim kurmasına yardımcı olabilmektedir.
- *Antrenörün Kişisel ve Karakter Özelliğinin Uygunluğu*; Antrenör eğitiminde ve gelişiminde, spor branş bilgisi, genel kültür bilgi seviyesi ne kadar önemli bir kriterse, antrenörün kişisel ve karakter özelliği de o oranda önemli bir kriterdir. Spor branş bilgisi ve genel kültür bilgisi eğitimle kazandırılabilirdiği halde, antrenörün kişisel ve karakter özelliğinin uygunluğu herhangi bir disipline dayalı bilgiyle kazandırılmamaktadır. Bu özellik, yalnızca kendini sürekli geliştirmekle sağlanabilmektedir.

Yukarıdaki açıklamalara bakıldığında, antrenörün branşına ilişkin yeni ve güncel bilgilerle donanmış ve genel kültür seviyesinin yüksek olması sporcuların başarısı için son derece önemlidir. Ancak antrenörün sporcuların eğitimindeki rolü yalnızca müsabakalara hazırlamak değil, aynı zamanda sporcusuna rol model olmaktır. Antrenör bir sporcunun spor yaşantısındaki başarısında ve spor karakteri şekillenmesinde önemli bir role sahiptir. Nitekim aşağıdaki maddeler unutulmamalıdır:

dikkat

1. Antrenörün NE bildiği kadar, bildiğini NASIL aktardığı önemlidir.
2. Okula yeni başlayan çocuk için ilkökul öğretmeni hayata ilişkin temel değerleri kazandırmakta ne kadar önemli ise, sporcu içinde ilk antrenör doğru örnek olma adına son derece önemlidir.
3. Sporcular çoğu zaman anne babalarından çok ANTRENÖR'leri ile zaman geçirir ve onları rol model alırlar.
4. Sporcuların öğrenmeye en istekli oldukları ve hayata ilişkin temel değerleri kazandıkları gençlik zamanlarında edindikleri temel değerler onları hayatları boyunca takip eder.

SPOR YALNIZ BEDEN KABİLİYETİNİN BİR ÜSTÜNLÜĞÜ SAYILMAZ. İDRAK VE AHLAK DA BU İŞE YARDIM EDER. ZEKA VE KAVRAYIŞI KISA OLAN KUVVETLİLER, ZEKA KAVRAYIŞI YERİNDE OLAN DAHA AZ KUVVETLİLER İLE BAŞA ÇIKAMAZLAR. BEN SPORCUNUN ZEKİ, ÇEVİK VE AYNI ZAMANDA AHLAKLISINI SEVERİM.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Etik Kavramı

Toplamlar, varoluştan itibaren insan davranışlarının bazılarının iyi, bazılarının ise kötü olduğuna dair inanışlara sahiptir. Hangi davranışın iyi hangi davranışın kötü olduğunu ise felsefe bilimine göre insanın vicdanı belirlemektedir. Felsefenin bir disiplini olan **etik**, insan davranışlarını mevcut ahlakilik koşulları altında değerlendiren, ahlaki değerlerin ve ilkelerin temellerini ve özünü araştıran bir bilimdir.

Ahlak, doğru ve yanlış, iyi ve kötü ile yaptığımız davranışları ve bu davranışların sonuçlarını değerlendirmeyi, etik ise kullandığımız ahlaki tutumlarımızın arkasında yatan yargılarımızı ele alır.

Türk Dil Kurumu ise etiği “töre bilimi; çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması gereken davranışlar bütünü; ahlaki, ahlak ile ilgili” olarak tanımlamaktadır.

Etiğin hem toplumsal hem de kişisel olmak üzere iki yönü vardır. Bunlardan biri kişinin iç boyutlarını yansıtan vicdanı ile ilişkili iken diğeri de toplumsal yönünü oluşturan kültürel ve sosyal yaşam süreçleriyle ilişkilidir. Bu doğrultuda etik yalnızca öznel değer yargılarının oluşturduğu kurallar bütününden değil aynı zamanda toplum tarafından oluşturulan ve benimsenen genel değer yargılardan oluşmaktadır. Bu değer yargıları ise toplum içindeki düzeni ve insan davranışlarının olumlu yönde şekillenmesini sağlamaktadır.

İnsanlar yaşamları boyunca doğru ile yanlış arasında bir tercih yapmalarını gerektirecek durumlarla karşılaşmaktadırlar. Bu durumlarda yaptıkları tercihler ise etiğin konusunu oluşturmaktadır. Etik genellikle insanların toplum içinde verdikleri kararları, niyetlerini ve yaptıklarını inceler. Ayrıca etik, yaşamda nihai ve büyük bir değeri olan şeylerin neler olduğunu ve adil bir toplumda neler olması gerektiğini tartışır.

✓ **Etik**, bir davranışın doğru ya da yanlış olduğunu belirleyen ilkeler iken, **ahlak** bu davranışın yaşama aktarılmasıdır. Yani etik ilke, ahlak ise davranıştır.

Öğrenme Çıktısı

- 1 Meslek ve etik kavramlarını tanımlayabilme
- 2 Antrenörlüğü bir meslek olarak ifade edebilme

Araştır 1

Toplumsal değer yargılarının oluşması ile etik arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

İlişkilendir

Antrenörün sporcunun spor karakterinin şekillenmesindeki etkisini değerlendiriniz.

Anlat/Paylaş

Bir meslek olarak antrenörlüğü tanımlayın ve iyi bir antrenörde bulunması gereken özellikleri çevrenizdeki genç sporculara anlatınız.

MESLEKİ ETİK İLKELER VE ÖNEMİ

Bu kısımda, meslek etiği ilkeleri ve meslek etiğinin meslek yaşamı üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur.

Türk Dil Kurumu sözlüğü tarafından meslek etiği “çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Meslek etiği bir mesleğin uygulamasındaki standartların ne olduğunu ortaya koyar ve böylece iş dünyasında aynı meslek gruplarının ortak etik ilkelere sahip olmasını sağlar. Bir meslek alanındaki yeterlilik sadece o alana ait bilgi ve becerilere sahip olmakla değil, o alana ilişkin doğru tutum ve davranışlara sahip olmakla da ilişkilidir. Bu tutum ve davranışların evrensel boyutta kabul görmüş ve benimsenmiş değerlere uygun olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, meslek gruplarının evrensel değerler temelinde mesleki etik ilkelere sahip olmaları beklenir. Evrensel mesleki etik ilkeleri:

- Adalet
- Eşitlik
- Dürüstlük ve Doğruluk
- Tarafsızlık
- Sorumluluk
- Hümanizm
- Bağlılık
- Hukukun Üstünlüğü
- Sevgi
- Hoşgörü
- Laiklik
- Saygı
- Tutumluluk
- Demokrasi
- Olumlu İnsan İlişkileri
- Açıklık
- Hak ve Özgürlükler
- Emegün Hakkını Verme ve
- Yasadışı Emirlerle Karşı Direnme, olarak belirtilmiştir.

Resim 6.1 Hukuk sembolleri

Mesleki Etik İlkelerin Amaçları ve Görevleri

Mesleki etik belirli bir meslek grubu tarafından oluşturulan, uyulması yönünde zorlayan, uymayanları meslekten dışlayan, meslek ortamını düzenleyen kurallar ve ilkeler bütünüdür. Her mesleğin kendine özgü etik ilkeleri bulunmaktadır. Bu ilkeler;

- Meslek üyelerinin birbirleri üzerinde kurdukları baskıyla meslek mensuplarını etik davranış sergilemeye teşvik eder.
- Yönetici ya da patronların çalışanları üzerinde despot olmalarını önler.
- Belirsiz durumlarda nasıl davranacağı konusunda meslek mensuplarına yol gösterir.
- Meslek üyelerini doğru davranış sergilemesi konusunda motive ederek daha az yanlış davranışın sergilenmesini sağlar.
- Meslek çıkarlarını her zaman korur.

Mesleki Etik İlkelerin Önemi

İnsanlar meslek hayatlarında karşılaştıkları ikilemlerde, neyin doğru neyin yanlış olduğuna, nasıl davranmaları gerektiğine ya da ne yapacakları konusuna karar veremediklerinde mesleki etik ilkeleri onlara yol gösterir. Doğru olanı seçmeyi, etik davranmayı ve etik dışı davranışlardan uzak durmayı sağlar. Dolayısıyla bireylerin etik dışı davranışlardan uzak durabilmeleri için karar verme sürecinde yollarını bulmalarına yardım edecek etik ilkelerinin var olması önemlidir.

Etik kurallar ve standartlar meslek mensuplarının çalışma ortamlarını düzenleyen, iyileştiren ve geliştiren imkanlar sağlamaktadır. Daha önceden oluşturulan standartlar ve kurallar bir işin nasıl yapılacağını netleştirirken işi herkesin aynı düzende yapmasında, dürüstlük, güven, sorumluluk gibi etik ilkeler ile kişilerarası ilişkilerin düzenlenmesinde ve kurum içindeki ahlaki eylemlerin gerçekleştirilmesinde oldukça önemlidir.

Öğrenme Çıktısı

3 Mesleki etik ilkelerin önemini açıklayabilme

Araştır 2

Mesleki etik ilkelerine neden ihtiyaç duyulmaktadır?

İlişkilendir

Yukarıda “Yaşamla İlişkilendir” kısmında anlatılmış olan “İşini Bilmenin Bedeli” hikâyesini mesleki etik çerçevesinde değerlendiriniz.

Anlat/Paylaş

Mesleki etik ilkelerinin önemini meslektaşlarınıza anlatınız.

SPORDA MESLEK ETİĞİ

Sporda iyi ve kötünün ölçütü nedir? Başarıya ulaşmak için yapılan her şey iyi, başarısız olmaya ya da kaybetmeye neden olan her şey kötü müdür? Sporda amaç “ne pahasına olursa olsun kazanmalıyım” düşüncesi midir? Kazanmak ya da kazandırmak için gidilen yolda ahlaki ve etik değerler önemli midir? Meslek etiği sporun neresindedir?

Spor, toplumumuzun kültürel ve ahlaki değerlerini içinde bulunduran ve sporcuların bu değerler ile tanışmasını sağlayan bir unsurdur. Spor ortamları kişilere çözmeleri gereken ahlaki ikilemler sunmasının yanı sıra doğruluk, dürüstlük, sorumluluk ve alçak gönüllülük gibi ahlaki erdemleri geliştirmek için fırsatlar da vermektedir. Ancak spor ortamları yalnızca ahlaki değerler ile donatılmamıştır. New Mexico Üniversitesi futbol takımı oyuncusunun rakibi tarafından saldırıya uğrayıp saçlarından tutularak yerde sürüklenmesi, üniversiteli basketbol taraftarlarının rakibin dikkatini dağıtmak için küfür etmesi, oyuncunun oyun başlamadan rakibi üzecek bir şeyleri kasten söylemesi gibi etik dışı davranışların sporda gün geçtikçe hızla artması sporda meslek etiği kavramının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sporda Meslek Etiği Kavramı

Mesleki etik, her meslek grubunun evrensel değerlere bağlı kalarak kendine özgü oluşturduğu ilke ve kurallar bütünüdür. Mesleki etik ilkeleri adalet, eşitlik, saygı, hoşgörü, sevgi gibi evrensel değerleri içermektedir.

Her meslek grubunun üyelerinin kendi etik ilkelerine uyması gerekmektedir ve sporda bu meslek gruplarından biridir. Böylece sporcu, antrenör, hakem gibi tüm paydaşların sporda etik değerleri önemsemeleri gerekmektedir. Spor, insan-toplum-kültür düzlemlerinde çok farklı boyut, anlam ve değerler ile sosyal bilimlerin konusu olurken; spora

sosyolojik olarak bakmanın spor, sporcu ve başarı kavramlarının toplumların var olmalarında diğer toplumlar ve kültürler arasında seçkin bir konuma gelmelerinde son derece önemli olduğu görülmektedir. Spor etik temele dayalı ve değerli, kültürel bir uygulamadır.

Sporda yaşanan etik davranışlar bireylerin ve toplumların karakterlerini olumlu yönde etkilemektedir. Sporcuların sonuca odaklandıkları kazanmak için hile şiddet ve şike gibi etik dışı davranışlara başvurdıkları durumların tüm toplum tarafından hoş görülmemesi bu tür olayların azalmasını sağlayacaktır.

Yaşamla İlişkilendir

Sporda yaşanan bazı etik davranış örnekleri

“2013’te 19 Yaş Altı Milli Takımı’nın Rusya ile oynadığı maçta milli futbolcu Salih Uçan, sakatlanan rakibini omuzlayıp saha dışına taşıyarak örnek bir davranış sergilemiştir.

Harb-İşspor-Yenikent kızlar voleybol maçında, Melek Arslan son sette 20-19 öndeyken hakemin lehine verdiği sayıyı, kimsenin görmediği pozisyonda “sayı rakibimizin diye centilmenlik örneği göstermiş ve hakem sayıyı rakibine vermiştir.

11 yaşındaki minik sporcu Muğla’daki kros seçmelerinde başlangıçta düşen arkadaşını, yarışı

bırakarak ambulansın bulunduğu noktaya kadar taşımıştır.

TFF’den yapılan açıklamaya göre, fair-play gereği topu karşı takıma vermek isteyen milli oyuncu Muhammet Emin Sarıkaya’nın yaptığı vuruş, Hırvat file bekçisinin hatasıyla ağlarla buluşmuştur. Santra vuruşu sonrası meşin yuvarlağı ayağıyla kontrol eden kaleci Murat Akşit, topu kendi ağlarına göndererek rakibin mağduriyetini telafi etmiş ve müsabaka 1-1 eşitlikle sona ermiştir.”

Kaynak: (Soygüden, 2019).

Sporda Meslek Etiğinin Önemi

Geçmişten günümüze spor yapan tüm topluluklar spora ait bir takım etik davranışların bulunduğu ve bu davranışların sporun taraftarlarına kazandırılmasının ve geliştirilmesinin önemli bir sorumluluk olduğuna inanmışlardır. Sporun gerçek anlamı ile varlığının sürdürülmesinde davranışların etik ilkelere uygunluğu son derece önemlidir. Son zamanlarda sporun gerçek amacından sapıtılarak bir takım çıkarlar için araç haline gelmesi ve ahlak değerlerinin yerini maddi değerlerin alması bu alanda **spor etiğine** duyulan ihtiyacı daha iyi ortaya koymaktadır.

Spor etiğinin temel amacı da bireylere spor alanında kabul görmüş evrensel etik ilkelerin benimsenilerek bu ilkelerin sportif ortamlarda davranış boyutunda sergilenmesini sağlamaktır. Burada önemli olan, sporcular tarafından davranışları sürekli gözlemlenen antrenörlerin spor etiği konusunda eğitilerek, etik ilkeleri davranış boyutunda sergileyebilir düzeyde olmalarıdır. Bu nedenle *sporda meslek etiği kapsamında antrenörlük meslek etiği ilkeleri*’nin antrenörler tarafından bilinip, benimsenmesi ve davranışlarına yansıtılması, sporda etik değerlerin korunması adına son derece önemlidir.

✓ **Spor etiği** genel anlamda sporun gelişmesinde önemli rol oynayan sporun tarafları olarak antrenör, hakem, sporcu ve spor yöneticilerinin görev ve sorumluluklarını dü-rüstlük, adalet, açıklık, tarafsızlık ve saygı gibi evrensel değerler doğrultusunda yerine getirmeleri olarak tanımlanmaktadır.

Antrenörlük;

- sistemli bir eğitimi gerektirmesi,
- toplumun spor alanında gelişmesinde en önemli rolü üstlenmesi,
- yapılan işin karşılığında para kazanılması ile birlikte sporcularının başarısı ile manevi bir doyum elde edilmesini sağlaması,
- araştırma ve deneylerle geliştirilerek kendine özgü tekniklere sahip olması,
- kendine özgü etik ilkelere sahip olması nedeni ile bir MESLEKTİR.

Bir antrenör aşağıda belirtilen “Genel Prensipler” çerçevesinde görevini yerine getirmelidir:

- İşleri ile ilgili yüksek standartlara sahip olmak,
- Kendi eksikliklerini bilmek ve bu eksikliklerini eğitim, antrenman ve deneyimlerle giderecek yeterliliğe sahip olmak,
- Dürüstlük,
- Profesyonel sorumluluk,
- Katılımcılara Saygı,
- Yaptığı işin sorumluluğunu almak.

dikkat

Antrenörler sporcular için temel rol modelidir. Bu nedenle antrenörler “antrenörlük meslek etiği ilkelerine” uygun davranarak bugünün sporcularının yarının yetkin ve ahlaklı antrenörleri olarak yetiştirilmesinden sorumludurlar.

Öğrenme Çıktısı

4 Sporda meslek etiği kavramının önemini açıklayabilme

Araştır 3

“Spor yalnız beden kabiliyetinin bir üstünlüğü sayılmaz. İdrak ve ahlak da bu işe yardımcı eder. Zeka ve kavrayışı kısa olan kuvvetliler, zeka kavrayışı yerinde olan daha az kuvvetlilerle başa çıkamazlar. Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim.” Mustafa KEMAL ATATÜRK bu sözünü ile sporcu ahlakının önemini vurgulamıştır. Bu sözden hareketle spor etiğinin temel amaçlarını açıklayınız.

İlişkilendir

Spor etiğinin genel amacı ile antrenörün amaçları arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Anlat/Paylaş

Sporda meslek etiğinin toplum üzerindeki etkisini ve önemini çevrenizdekilerle paylaşınız.

Yaşamla İlişkilendir

Metin Oktay 1968-1969 sezonundaki jübile maçında Fenerbahçe ile karşılaşmak ister. Fenerbahçe yöneticisi Eşref Aydın'ın bu isteğe cevabı şu şekildedir: "Tek bir şartım var. Fenerbahçe kulübü ve taraftarı her zaman sana hayrandı. 10 dakikalığına da olsa Fenerbahçe formasını giyer misin?"

Metin Oktay, Fenerbahçeli yöneticinin bu isteğine "Şeref duyarım" cevabını verir.

Jübile maçında Metin Oktay ile Can Bartu formalarını değiştirir. 10 dakikalığına Metin Oktay Fenerbahçe, Can Bartu ise Galatasaray forması ile mücadele eder.

Galatasaray, Göztepe'yle Metin için bir de İzmir'de özel maç yapacaktı ama Metin son kez İstanbul'da 23 Ağustos 1969 tarihinde seyircisinin karşısına çıkıyordu.

Fenerbahçeli yöneticilerin ise ondan bir isteği vardı: "Dünya gözüyle seni Fenerbahçe forması giyerken görmek istiyoruz..." Maç öncesi önce Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ı ziyaret etti sonra

da Mithatpaşa'nın çimlerine çıktı. İlk yarının son 10 dakikasında Metin, Can Bartu'nun Fenerbahçe formasını, Can Bartu da Metin'in 10 numaralı formasını sırtına geçirdi.

Metin'in 17 yılının 10 dakikası Fenerbahçe formasıyla geçti. Metin Oktay jübile maçının ikinci yarısına yine Galatasaray formasıyla başladı.

Maçın 52. dakikasına gelindiğinde Metin Oktay omuzlara alınarak Mithatpaşa'ya veda etti. Maç da 1-1 berabere bitti. "Sahi mi Metin, bu son mu?" diyen gazete doğul olarak bir gün sonra "Metin sahiden gitti" başlığını attı.

Maç yazısını yazan İslam Çupi ise "Beyler bundan sonra bilet almak için birbirinizi boşuna çiğnemeyin. Çünkü burada artık futbol oynanmayacak" sözleriyle Kral'ı uğurladı...

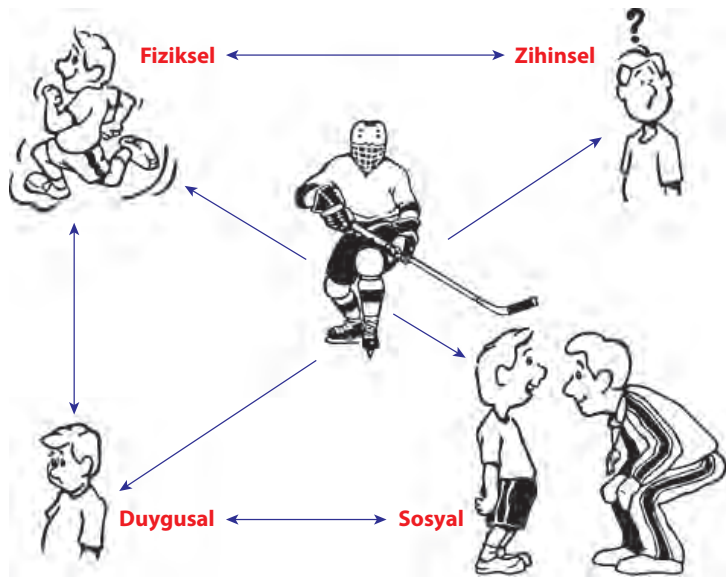
Kaynak: <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/metin-oktay-futbolu-fenerbahce-formasiyla-birakmisti-40205699>

MİNİK VE YILDIZLAR KATEGORİSİNDE ANTRENMAN PLANLAMA VE UYGULANMASINDA TEMEL DEĞERLER

Antrenörler gelişimin fiziksel gelişimle birlikte sosyal, zihinsel ve duygusal olmak üzere dört boyutta sağlıklı bir şekilde olması gerektiğini unutmamalıdır. Şekil 6.1'de gösterildiği gibi, gelişim fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişim alanlarının birbirleri ile sürekli olarak etkileşiminden etkilenir.

Fiziksel Gelişim: Bireyin fizyolojik yapısında ortaya çıkan değişimleri tanımlar (boy, ağırlık, vücut yapısı, vücut kompozisyonu, fiziksel sağlık, motor beceri koordinasyonu (göz-ayak, el-ayak), esneklik, dayanıklılık, kuvvet).

Zihinsel Gelişim: Bireyin karar verme ve oyun kuralları ile takım kavramlarını anlamayı etkileyen, hafıza, bilgi işleme, düşünme yetenekleri, dil ve algılamalarını tanımlar.

Şekil 6.1 Gelişimin dört temel alanının etkileşim şeması.

Kaynak: IIHF, 2002, akt. Tuncel, 2007.

Sosyal Gelişim: Bireyin insanlarla etkili bir etkileşimde olma ve onlarla iyi geçinmelerini tanımlar (sporcu-antrenör, sporcu-takım arkadaşları vb.). Takım sporlarında sporcular takım içindeki rollerini anlamalıdır.

Duygusal Gelişim: Bireyin kişilik gelişiminin bir parçasıdır ve kişinin duygularını kontrol edebilme yeteneğini gösterir. Örneğin, önemli bir maçtan önce, sırasında ve sonrasında sporcuların sinirlerini ve kaygı düzeylerini kontrol etmeleri önemlidir.

dikkat

Yetkin bir antrenör sporcular arasında, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim düzeyleri arasında önemli ölçüde farklılıklar olabileceğini asla unutmamalıdır. Bu nedenle sporcularının gelişimsel farklılıklarını dikkate alarak antrenman planlaması yapılmalıdır. Bu planlamada temel değer sporcu sağlığı ve güvenliğidir.

Sporcu Sağlığı

Yukarıdaki bölümde gelişimin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal boyutta olmak üzere her bir boyutun birbiri ile etkileşim halinde devam ettiği belirtildi. Minik ve yıldızlar kategorilerinde yarışan sporcuların fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişim özellikleri dikkate alınarak sporcuların gelişimlerine zarar vermeden antrenman planlama ve uygulamalarının yapılması gerekmektedir. Örneğin bu dönemde fiziksel büyümedeki ani artış sporcunun motor gelişiminde olumsuz bir etkiye yol açabilir ve bu da ince motor beceri koordinasyonunda zorluklara ve hareketlerin hantal yapılmasına neden olabilir. Bu dönemindeki sporcu, zamanlama ve koordinasyon gerektiren yeni becerileri öğrenme zorlukları yaşayabilir. Gelişimdeki hızlı artış kuvvet kaybına bu da sporcunun hareketleri yaparken tekniği bozarak, diğer vücut bölgelerine gereksiz yükler binmesine ve hem tekniğin bozulması, hem de sakatlanmanın ortaya çıkmasına neden olabilir.

Yine bu dönemde bireylerin ruh hallerindeki kısa süreli ani değişimler ve duygusal patlamalar görülür. Örneğin bir maçın kaybedilmesinden sonra gözyaşları görülürken, kısa bir süre sonra maç alanını gülerek terk ederler ve maçı kaybetmeyi unutmış görünürler. Bununla beraber takım arkadaşlarının öğrenmiş oldukları yeni bir beceriyi öğrenmede güçlük yaşayan bir sporcuda aşırı sinirlilik görülebilir. Başkalarının uyguladıkları bir beceriyi yapamama aşırı sinirliliğe yol açarken, düşme korkusu kaygı yaratır.

Bu nedenle bu gruplara görev alan antrenörler aşağıda belirtilen etik ilkeleri benimseyerek davranışlarında bu ilkeleri sergilemelidirler. Antrenör;

- sakatlığı önleyici tedbirleri alır (saha, malzeme, vb.),
- sporcularını yarışma için fiziksel olarak hazırlar,
- sakatlanmalarda uygun olan müdahaleyi sağlar,
- şiddetli sakatlanmalarda ani kriz yönetimlerini sağlar,
- sakatlanmalarda daha yetkin sağlık personeli önerir ve daha iyi müdahale için yönlendirir,
- sakatlanmış sporcuların oyuna güvenli bir şekilde dönebilmeleri için sağlık personelleri / fizyoterapist ile birlikte çalışır,
- sporcularının sağlıklarını kazanmanın öneminden üstün tutar,
- sporcularının rakibi sakatlamaya yönelik davranışlarına izin vermez,
- sakatlanan sporcuyu oyundan alır,
- sporcularına zarar verecek antrenman tekniklerinden kaçınır,
- zararlı ilaç kullanımına karşı sporcularını bilgilendirerek önleyici bir tutum sergiler,
- sporcularına doktor reçete ile yazmadıkça herhangi bir ilaç kullanımı konusunda tavsiyede bulunmaz,
- sporcuların tütün maddesi ve alkol kullanmalarını destekler.

Antrenör sporcusu için çok önemli bir yere sahiptir. Düzgün bir antrenman metodu uygulanmayan sporcularda sıklıkla sakatlıklar meydana gelir. Örnek verilecek olursa bir zamanlar Galatasaray futbol takımını çalıştıran Igor Tudor zaman zaman yaptırdığı ve uyguladığı antrenmanların ağır olması sebebiyle eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin yanı sıra sporcularda da çeşitli sakatlıklar meydana gelmiştir.

Aynı duruma örnek olarak bir başka futbol kulübümüz olan Beşiktaş takımı da gösterilebilir. Yapılan antrenmanlar sonucu müsabaka esnasında ortaya çıkan sakatlıklar eleştirilere yol açmıştır.

Dönemin Galatasaray futbol takımı antrenörü Igor Tudor ile ilgili habere buradaki bağlantı üzerinden erişerek okuyabilirsiniz (<https://www.haberler.com/florya-revire-dondu-9366030-haberi/>).

Konuyla ilgili detaylara buradaki bağlantı üzerinden erişebilirsiniz. (<https://www.gazetebesiktas.com.tr/2010/03/30/spor-yanlis-idman-mi-sakatladi/>).

Resim 6.2 Dizler sakatlanmanın en sık yaşandığı yerdir.

Sporcu Güvenliği

Antrenörlerin önemle üzerinde durmaları gereken temel konulardan biri de sporcu güvenliğidir. Antrenman esnasında, yarışma sırasında, seyahatlerde sporcu güvenliği başta antrenör olmak üzere ilgili yetkililer tarafından sağlanmalıdır. Sporcu güvenliği için bir antrenörün sahip olması gereken “MESLEKİ ETİK İLKELER” aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

- yarışma ve antrenmanlarda güvenli bir çevre sağlar,
- antrenmanlarda sporcularının fiziksel özelliklerine uygun malzeme kullanır,
- sahada herhangi bir tütün maddesi /alkollü içecek kullanmaz,
- sporcuların güvenliğini kazanmanın öneminden üstün tutar,
- sporcuların güvenliklerini tehdit edecek antrenman tekniklerinden kaçınır,
- malzeme seçiminde sporcuların güvenliğine dikkat eder.

dikkat

Sporcularınız bir anne babanın size emanet ettiği en değerli varlıklarıdır! Her bir sporcunuzu kendi evladınızı korur gibi korumalısınız.

Öğrenme Çıktısı

5 Sporcu sağlığına ilişkin antrenörlük meslek etik ilkelerini ifade edebilme
6 Sporcu güvenliğine ilişkin antrenörlük meslek etik ilkelerini ifade edebilme

Araştır 4

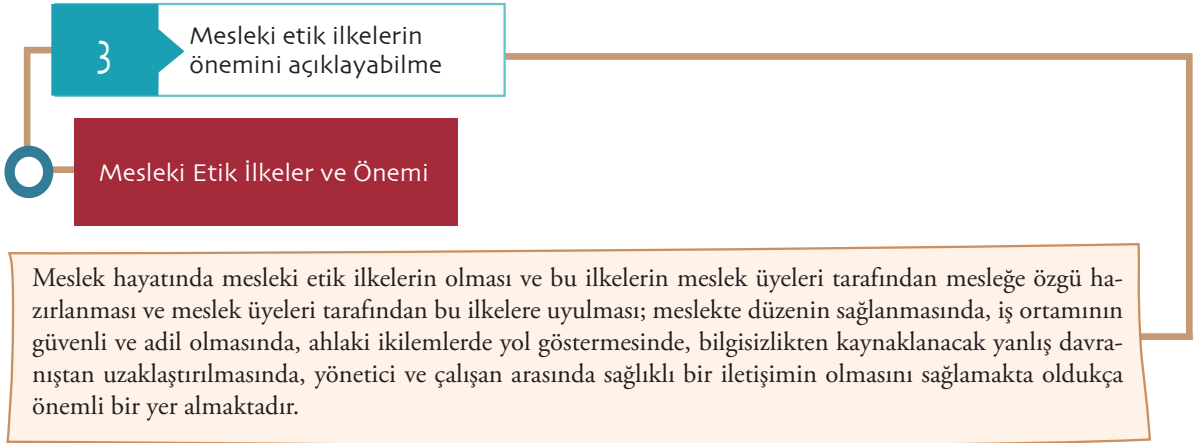
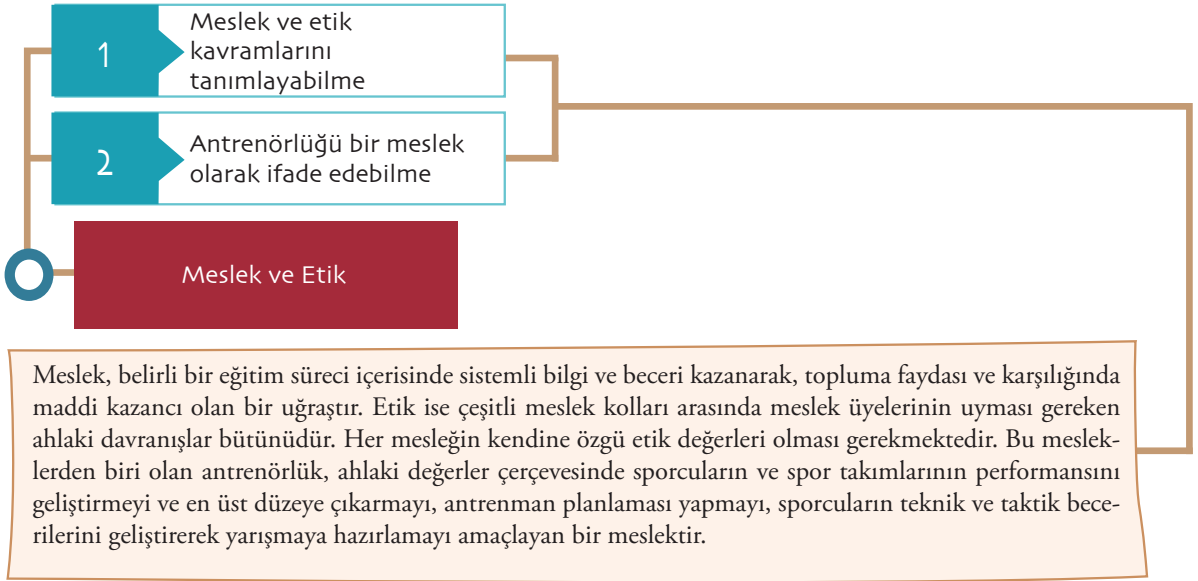
Çocuk koruma ve sporda çocuk koruma kavramlarını araştırınız.

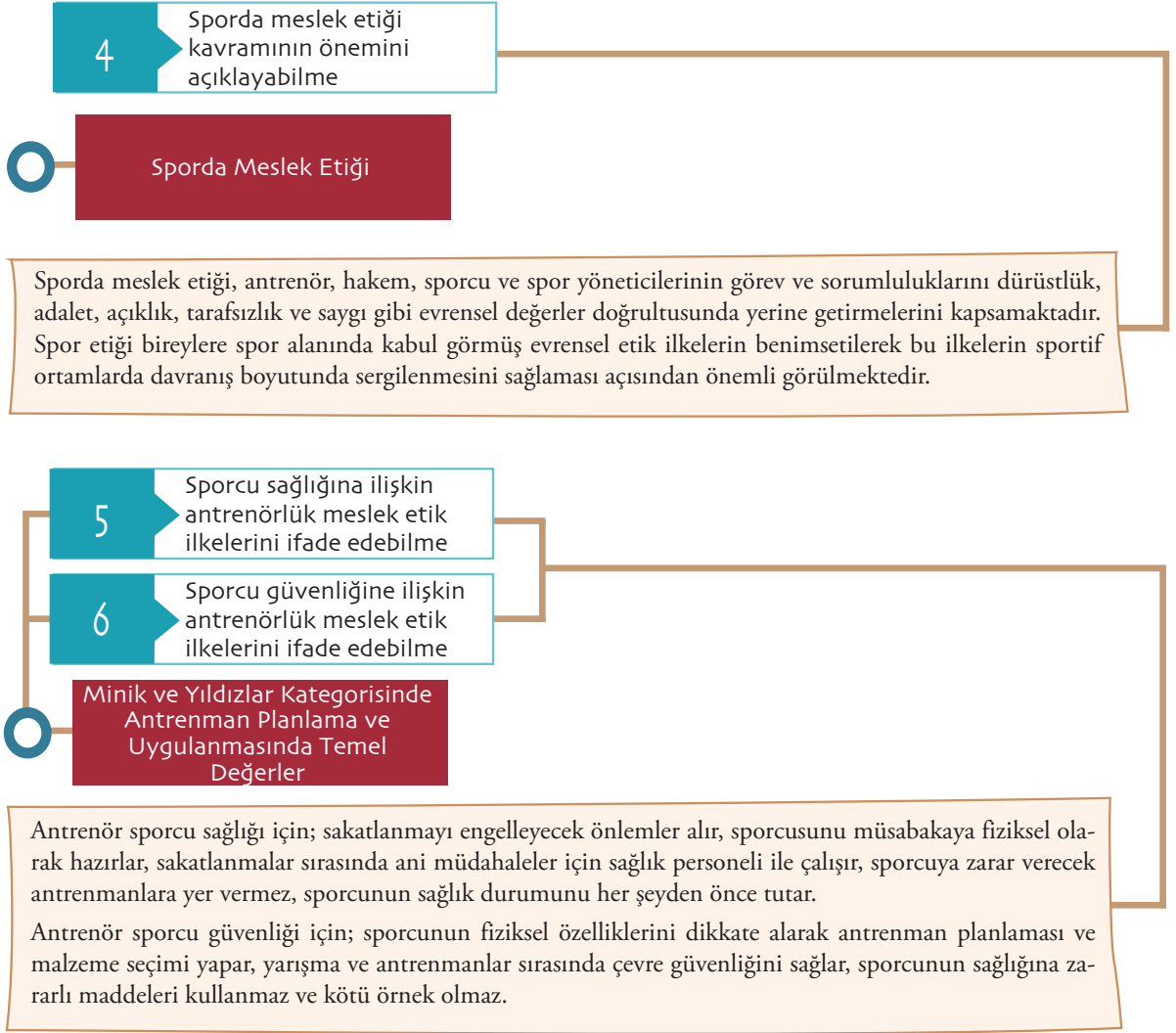
İlişkilendir

Minik ve yıldızlar kategorisinde yer alan sporcuların antrenman planlamasında dikkat edilmesi gereken temel değerler ile antrenörlük meslek etik ilkelerini ilişkilendirerek değerlendiriniz.

Anlat/Paylaş

Antrenörlerin çocuğun gelişiminin fiziksel, sosyal, zihinsel ve duygusal olmak üzere dört boyutta sağlıklı bir şekilde geliştirmek için antrenman planlamalarında nelere dikkat etmeleri gerektiğini antrenörlük mesleğini icra eden tanıdıklarınıza anlatınız.

1 Aşağıdakilerden hangisi sporda **temel** eğitici kadro denildiğinde akla **ilk** gelen kişilerdendir?

- A. Beden Eğitimi Öğretmenleri
- B. Antrenörler
- C. Spor Yöneticileri
- D. Hakemler
- E. Sınıf Öğretmenleri

2 ‘----- belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlığa yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan etkinlikler bütünüdür.’

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri aşağıdakilerden hangisi doğru şekilde tamamlar?

- A. Eğitim
- B. Spor
- C. Öğretim
- D. Etik
- E. Meslek

3 I. Toplumda önemli bir işlevi yerine getirmesi, toplumun eğitim, sağlık, güvenlik gibi kaçınılmaz olan bir gereksinimi karşılaması

II. Sistemli bilgi ve becerilerden oluşan belirli bir eğitimle kazanılması

III. Bireye yalnızca ekonomik kazanç sağlaması

IV. Tüm mesleklerin ortak etik ilklere sahip olması

Yukarıdakilerden hangileri bir uğraşın meslek olabilmesi için taşıması gereken özelliklerdendir?

- A. Yalnız I
- B. Yalnız II
- C. I ve II
- D. I ve III
- E. II ve IV

4 I. İyi bir branş bilgisine sahip olmalı

II. Daima katı kurallara sahip olmalı

III. İyi bir genel kültür bilgisine sahip olmalı

IV. Aynı antrenman tekniğini uygulamalı

İdeal bir antrenörde olması gereken özellikler ile ilgili yukarıdaki ifadelerden hangileri doğrudur?

- A. Yalnız I
- B. Yalnız IV
- C. I ve III
- D. II ve IV
- E. I, II ve III

5 Bireyin kişilik gelişiminin bir parçası olarak duygularını kontrol edebilme yeteneği aşağıdaki gelişim alanlarının hangisi ile açıklanmaktadır?

- A. Zihinsel Gelişim
- B. Fiziksel Gelişim
- C. Sosyal Gelişim
- D. Duygusal Gelişim
- E. Devinişsel Gelişim

6 Aşağıdakilerden hangisi mesleki etik ilkelerin görevlerinden biri **değildir**?

- A. Hizmet içi rekabeti düzenlemek
- B. Belirsiz durumlarda nasıl davranacağı konusunda meslek mensuplarına yol göstermek
- C. Yöneticilerin çalışanlar üzerindeki yaptırımını artırmak
- D. Meslek üyelerini doğru davranış sergilemesi konusunda motive etmek
- E. Meslek ideallerini her zaman korumak

7 -----, insanlığın var olduğu günden bugüne sosyal bir olgu olarak karşımıza çıkan ve kendine özgü kuralları ile tek başına ya da toplu olarak yapılabilen, yarışmaya dayalı fiziksel ve zihinsel olarak da ele alınan bir olgudur.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri aşağıdakilerden hangisi doğru bir şekilde tamamlar?

- A. Egzersiz
- B. Spor
- C. Fiziksel Aktivite
- D. Antrenman
- E. Eğitsel Oyun

8 I. Sporcularını yarışma için fiziksel olarak hazırlar.

II. Sakatlanmalarda uygun olan müdahaleyi sağlar.

III. Sporcularına zarar verecek antrenman tekniklerinden kaçınır.

IV. Kazanmayı sporcuların sağlıklarının öneminden üstün tutar.

V. Sakatlanan sporcuyu oyundan alır.

Yukarıdakilerden hangileri minik ve yıldızlar kategorisinde çalışan antrenörlerin sporcu sağlığını koruyabilmesi için benimsemesi gereken etik ilkelere biri **değildir**?

- A. I
- B. II
- C. III
- D. IV
- E. V

- 9 I. Yarışma ve antrenmanlarda güvenli bir çevre sağlar.
- II. Antrenmanlarda sporcularının gelişimi için fiziksel olarak zorlayacak malzeme kullanır.
- III. Sporcuların güvenliklerini tehdit edecek antrenman tekniklerinden kaçınır.
- IV. Sahada herhangi bir tütün maddesi /alkollü içecek kullanmaz.
- V. Malzeme seçiminde sporcuların güvenliğine dikkat eder.

Yukarıdakilerden hangileri minik ve yıldızlar kategorisinde çalışan antrenörlerin sporcu güvenliğini sağlayabilmesi için benimsemesi gereken etik ilkelere biri **değildir**?

- A. I
B. II
C. III
D. IV
E. V

- 10 I. Spor etiğinin temel amacı bireylere spor alanında kabul görmüş evrensel etik ilkelerin benimsetilerek bu ilkelerin sportif ortamlarda davranış boyutunda sergilenmesini sağlamaktır.
- II. Spor, sporculara doğruluk, dürüstlük, sorumluluk ve alçak gönüllülük gibi ahlaki erdemlerin geliştirmesini sağlayacak ortamlar sunmalıdır.
- III. Sporcular tarafından davranışları sürekli gözlemlenen antrenörlerin spor etiği konusunda eğitilerek, etik ilkeleri davranış boyutunda sergileyebilir düzeyde olmaları gerekmektedir.
- IV. Antrenör ahlaki ikilemde kendi çıkarlarını göz önünde tutarak karar almalıdır.

Sporda meslek etiği ile ilgili yukarıdaki ifadelerden hangileri doğrudur?

- A. Yalnız I
B. Yalnız IV
C. I ve III
D. II ve IV
E. I, II ve III

1. B

Yanıtınız yanlış ise “Bir Meslek Olarak Antrenörlük” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2. E

Yanıtınız yanlış ise “Meslek ve Etik” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3. C

Yanıtınız yanlış ise “Meslek ve Etik” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

4. C

Yanıtınız yanlış ise “Bir Meslek Olarak Antrenörlük” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5. D

Yanıtınız yanlış ise “Minik ve Yıldızlar Kategorisinde Antrenman Planlama ve Uygulanmasında Temel Değerler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6. C

Yanıtınız yanlış ise “Mesleki Etik İlkelerin Amaçları ve Görevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7. B

Yanıtınız yanlış ise “Sporda Meslek Etiği” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8. D

Yanıtınız yanlış ise “Minik ve Yıldızlar Kategorisinde Antrenman Planlama ve Uygulanmasında Temel Değerler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

9. B

Yanıtınız yanlış ise “Minik ve Yıldızlar Kategorisinde Antrenman Planlama ve Uygulanmasında Temel Değerler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

10. E

Yanıtınız yanlış ise “Sporda Meslek Etiği” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Etiğin hem toplumsal hem de kişisel olmak üzere iki yönü vardır. Bunlardan biri kişinin iç boyutlarını yansıtan vicdanı ile ilişkili iken diğeri de toplumsal yönünü oluşturan kültürel ve sosyal yaşam süreçleriyle ilişkilidir. Bu doğrultuda etik yalnızca öznel değer yargılarının oluşturduğu kurallar bütününden değil aynı zamanda toplum tarafından oluşturulan ve benimsenen genel değer yargılardan oluşmaktadır. Bu değer yargıları ise toplum içindeki düzeni ve insan davranışlarının olumlu yönde şekillenmesini sağlamaktadır.

Araştır 2

Tüm meslekler için meslek üyelerinin davranışlarına sınır çizen bir taslak oluşturarak kişisel meyili, isteği veya yeterli bilgiye sahip olmamasından kaynaklı etik dışı davranışların ortaya çıkmasının önüne geçmek için etik ilkelere ihtiyaç duyulur. Etik ilkelere uymayan meslek üyeleri için uygulanan yaptırımlar; ihlalin düzeyine göre adli cezalar; uyarı veya kınama gibi ya da sivil toplum örgütleri tarafından verilen caydırma cezaları olabilir.

Araştır 3

Spor etiği genel anlamda sporun gelişmesinde önemli rol oynayan sporun tarafları olarak antrenör, hakem, sporcu ve spor yöneticilerinin görev ve sorumluluklarını dürüstlük, adalet, açıklık, tarafsızlık ve saygı gibi evrensel değerler doğrultusunda yerine getirmelerini kapsamaktadır. Spor etiğinin temel amacı da bireylere spor alanında kabul görmüş evrensel etik ilkelerin benimsenilerek bu ilkelerin sportif ortamlarda davranış boyutunda sergilenmesini sağlamaktır.

6

Araştır Yanıt
Anahtarı

Araştır 4

Çocuk koruma kavramı “Çocuğa yönelik her türlü şiddet, ihmal, istismar ve taciz olaylarının gerçekleşmesini önlemek ve bu tür olaylara hemen müdahale etmek” şeklinde tanımlanmaktadır. Sporda çocuk koruma programı “Çocukların katılım sağladığı spor faaliyetlerini yöneten ve uygulayan bütün örgüt ve organizasyonlarda, çocuğun fiziksel, sosyal, duygusal, ekonomik, kültürel ve etnik olmak üzere tüm yönlerden korunması, spor organizasyonlarında görev alan tüm unsurların konu hakkında eğitilmesi, çocuk istismarı olaylarının oluşmadan önlenmesi ve ihbarlara en hızlı ve uygun şekilde müdahale edilebilmesi için gerekli düzenlemelerin uygulamada ve hukuki zeminde sağlanması” şeklinde tanımlanmaktadır.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1984). *Felsefe Terimleri Sözlüğü* (3. baskı). Ankara: Savaş Yayınları.
- Aydın, H. ve Gül, Ö. (2019). Sporda Uluslararası Çocuk Koruma Programlarının Türkiye Ekseninde Değerlendirilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 89, s. 558-581.
- Aydın, İ. (2001). *Yönetiş Mesleki ve Örgütsel Etik*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2012). *Eğitim ve Öğretimde Etik*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Billington, R. (1997). *Felsefeyi Yaşamak* (Y. Abdullah, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Brackenridge, C. H., Kay, T. ve Rhind, D. (2012). *Sport, children's rights and violence prevention: A source book on global issues and local programmes*. Brunel University Press.
- Bucher, C. A. ve Wuest, D. A. (1987). *Foundation of physical education and sport*. Santa Clara: Times Mirror Mosby College Publishing.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Paradigma.
- Cruickshank, A. ve Collins, D. (2015). “The sport coach”. In I. O’Boyle, D. Murrey & P. Cummins (Eds.), *Leadership in sport* (pp. 153–163). Abingdon, Oxon: Routledge.
- Dolaşır, S. (2006). *Antrenörlük Etiği ve İlkeleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Erkal, M., Güven, Ö. ve Ayan, D. (1998). *Sosyolojik Açıdan Spor*. İstanbul: Der Yayınları.
- Eroğlu, E. ve Atabek, N. (2006). İletişim Fakültesi Öğrencilerinin “Etik Eğitimi”ne ve “İletişim Etiği”ne İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Küresel İletişim Dergisi*, 2, 1-11.
- Fain, G. S. (1992). Ethics in health, physical education, recreation, and dance. *ERIC Digests*. 342775.
- International Ice Hockey Federation.(IIHF). 2002. *Coach Development Program–Level I Coach Manual*. Switzerland,
- İşgüden, B. ve Çabuk, A. (2006). Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 59-86.
- Kılıç, T. (2017). *Etik ve Sosyal Sorumluluk*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Nuttall, J. (1997). *Ahlak Üzerine Tartışmalar* (1. Baskı). (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Özsoy, S. (2014). “Etik ve Meslek Etiği Bağı: Meslek Etiğine İlişkin Örnekler”. M. Işık (Ed.), *İletişim ve Etik* (5.Baskı). (s. 151-168). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Parasız, Ö., Şahin, M. Y. ve Akın, Ç. (2015). Sporda Çocuk Koruma Programı Uygulamaları: İngiltere Örneği. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, Special Issue 3, 641-653.
- Sevim, Y., Tuncel, F., Erol, E. ve Sunay, H. (2001). *Antrenör Eğitimi ve İlkeleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Soygüden, A. (2019). Sporda Yaşanan Örnek Etik Davranışların Toplumsal Karakterin Oluşmasına Etkileri. *Helal ve Etik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 60-72.
- Sarı, V. S., Ölçücü, B. ve Şahin, M. (2015). “Karakter Gelişimi ve İyi Sporsal Davranış”. M., Şahin ve Z. Koruç (Editörler), *Spor ve Egzersiz Psikolojisinin Temelleri* (s. 569-590). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tanrıverdi, H. (2012). Spor Ahlakı ve Şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 1071-1093.
- Tuncel, F. (2007). *Antrenörlük ve Antrenman*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Türk Dil Kurumu.(2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Vanek, M. (1971). *The coaches' role and attitudes proceedings of international symposium on the art and sciences of coaching*. Canada. F.I. Production.
- Whitehead, M. (1998). Sport ethics and education. *Sport Education and Society*, 3(2), 239-241.
- Yetim, A. A. (2010). *Sosyoloji ve Spor* (4. Baskı). Ankara: Berikan Yayınevi.

İnternet Kaynakları

allsportsmagazin.com/melek-ten-fair-play-orneği. Erişim tarihi: 26.02.2020.

gazetebesiktas.com.tr/2010/03/30/spor-yanlis-idman-mi-sakatladi. Erişim tarihi: 28.02.2020.

haberler.com/florya-revire-dondu-9366030-haberi. Erişim tarihi: 28.02.2020.

haberturk.com/genc-millilerin-macinda-fair-play-orneği-2373622-spor. Erişim tarihi:26.02.2020.

hurriyet.com.tr/avrupa/metin-oktay-futbolu-fenerbahce-formasiyla-birakmisti-40205699. Erişim tarihi: 28.02.2020.

onedio.com/ha-ber/sporun-ruhunu-yucelttigi-kadar-taraflı-tarafsız-herkesin-takdir-ettigi-12-fair-play-orneği-640950. Erişim tarihi: 26.02.2020.

resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191214-2.htm. Erişim tarihi: 26.02.2020.

Kendimizi Test Edelim

Sevgili Antrenörler,

Görevinizi yerine getirirken antrenörlük mesleki etik ilkelerine ne düzeyde uygun davrandığınızı aşağıdaki ölçek sorularını içten yanıtlayarak değerlendirebilirsiniz.

Bu ilkelere ne düzeyde uyduğunuzu belirtiniz.

- 1 Kesinlikle katılmıyorum
- 2 Katılmıyorum
- 3 Az Katılıyorum
- 4 Katılıyorum
- 5 Kesinlikle katılıyorum

ANTRENÖRLÜK MESLEKİ ETİK İLKELERİ	Katılma Düzeyi				
SAYGI	1	2	3	4	5
1. Toplumun antrenöre duyduğu saygıyı azaltacak davranışlardan kaçınırım,					
2. Sahip olduğum yeterlilikleri abartmam,					
3. Sportmen davranışa teşvik ederim,					
4. Yasalarca herhangi bir zorunluluk olmadıkça bağlı bulunduğum kurumla (finansal, transfer politikası v.b.) ve sporcuları ile ilgili bilgileri (kişisel problemleri, ailevi bilgileri v.b.) gizli tutarım,					
5. Rekabette dürüstlüğü önem veririm,					
6. Yarışma kurallarına saygılıyım,					
7. Yazılı kurallara olduğu kadar yazılı olmayan kurallara da (fair play) sadık kalırım,					
8. Yarışma sırasında hakemlerin verdikleri kararlara saygılıyım,					
9. Sporcuları ve seyircileri hakemlere karşı kışkırtmam,					
10. Hakemlere karşı daima kontrollü ve seviyeli davranırım,					
11. Diğer antrenör ve kulüpleri eleştirirken küçültücü ifadeler kullanmam,					
12. Sporu koruma ve geliştirme sorumluluğuna sahibim,					
13. Sporcularımı toplum önünde eleştirerek aşağılamam, küçük düşürmem,					
Saygı Ortalama Puanı					

SORUMLULUK	1	2	3	4	5
1. Yarışma ve antrenmanlarda güvenli bir çevre sağlarım,					
2. Mesleğimi iyi bir şekilde yerine getirebilmek için kendimi sürekli geliştiririm,					
3. Basın toplantısı ya da toplum önündeki konuşmalarda doğru bilgi veririm,					
4. Sakatlanan sporcuları uygun tıbbi müdahaleye yönlendirerek, doktor önerilerine göre hareket ederim,					
5. Sporcularının kişisel -ailevi sorunlarına yardım ederim,					
6. Kendi sporcularım dışındaki sporculara da ihtiyaçları olduğu durumda destek veririm,					
7. Her bir sporcunun varlığına saygı duyarım,					
8. Bünyesinde çalışan sporcuların gelişimine katkı sağlayacak her türlü alan uzmanları ile işbirliği içinde bulunurum,					
9. Sporcularımı röportaj esnasında nasıl davranması gerektiği konusunda bilgilendiririm,					
10. Sporculara zarar verebilecek antrenman tekniklerinden kaçınırım,					
11. Malzeme seçiminde sporcuların güvenliğine dikkat ederim,					
12. Sakatlanmış sporcuların yarışmalara devamı kararını verirken, sporcuların gelecekteki sağlıklarını ön plana alarak sakatlıktan tam olarak iyileşmeden antrenmanlara dönmelerine izin vermem,					
13. Uygun olduklarında sporculara sorumluluk vererek yetişmelerini sağlarım,					
14. Zararlı ilaç kullanımına karşı sporcularımı bilgilendirerek önleyici bir tutum sergilerim,					
15. Profesyonel olmayan sporculardan antrenman için talep ettiğim süre sporcuların öğrenimleri ve akademik gelişimleri için ayrılan süreyi etkilemez,					
16. Sporcular ve aileleri ile sporcuların takım içerisindeki hak ve sorumlulukları ile ilgili iletişim kurarım,					
17. Sporcularıma sporun yanı sıra eğitimin önemini de vurgularım,					
18. Sporcularıma kazanmanın iyi bir takım çalışmasının sonucu olduğunu benimsetirim,					
19. Sporcularıma antrenmanın amaçlarını açıklarım,					
20. Sporcuları cezalandırırken kişiliklerine zarar vermem,					
21. Sporcularıma kuralların uygulanma amaçlarını açıklarım,					
Sorumluluk Ortalama Puanı					

(Kaynak: Dolaşır Tuncel, S., Büyüköztürk, Ş. (2009) Antrenörlerin Mesleki Etik İlkeleri Nelerdir? Nasıl Ölçülür? Ölçek Geliştirme: Ölçeğin Geçerliliği ve Güvenirliği. Spormetre. Cilt:7, Sayı:4, Sayfa: 159-168.)

DEĞERLENDİRME

- Her soruya vermiş olduğunuz puanları toplayarak toplam madde sayısına bölünüz.
- Elde ettiğiniz ortalama puanı aşağıdaki aralıkta değerlendiriniz.

Seçenek	Sınırı
1. Kesinlikle katılmıyorum	1.00-1.79
2. Katılmıyorum	1.80-2.59
3. Az Katılıyorum	2.60-3.39
4. Katılıyorum	3.40-4.19
5. Kesinlikle katılıyorum	4.20-5.00